د پولادي امير

تر سيوري

لاندي

ليکوال:

فرانک. اې. مارټين

وبارن:

محمد معصوم هوتک

بسم الله الرحمن الرحيم

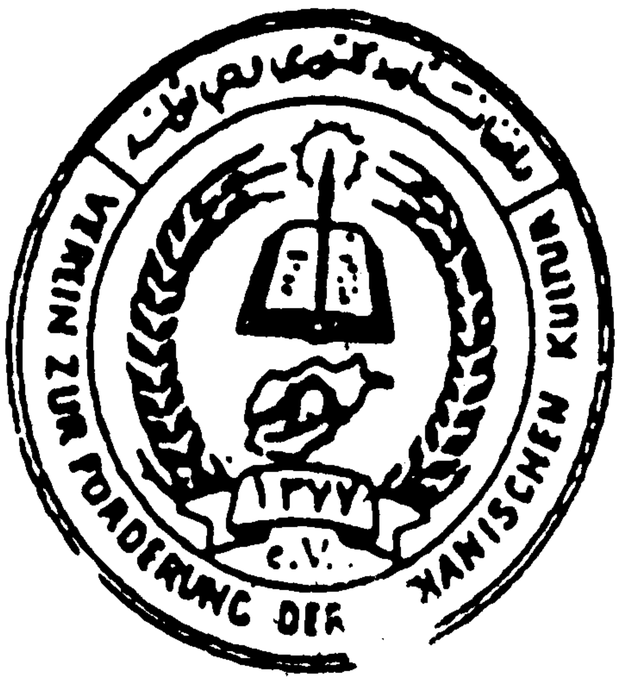

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	:: د پولادي امير تر سيوري لاندې
ليکوال	:: فرانك.اې.مارتين
ژباړن	:: محمد معصوم هوتك
خپرندوی	::د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
د خپرېدو لړ	:: ۵۷
چاپ شمېر	:: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ نېټه	:: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځی

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندويې ټولنې يادښت

"د پولادي امير ترسيوري لاندې" د فرانك مارتين هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاريخ د يوې ډېرې مهمې دورې (د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله ليکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د يو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطراتو بڼه لري، خو د دې په څنګ کې داسې نويو او په زړه پورې موضوعګانو ته اشاره لري، چې تر اوسه يې په بل ځای کې څرك نه دی لګېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاريخ څېړونکيو او مينه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

د دې تاريخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتك، د پوره ستاينې او کوروداني وړ دی چې دغه کتاب يې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو د ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنګ کې يې د داسې يو اثر پر ژباړه هم پوره د ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه ګڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتيايمې کالیزې په مناسبت، د "غازي امان الله خان ـ د افغانستان د خپلواکۍ ستوری" په نوم د

علمي ـ تاريخي سيمينار په ويا ړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار خپروي او د ګران افغانستان د تاريخ مينه والو هېوادوالو ته يې وړاندې کوي.
مـــوږ د دې اثر د قـــدر مـــن ژباړن د لا زياتو برياوو هـــيله کوو او خپـــل هېوادوال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني ـ د کولن ښار
د ۲۰۰۴ ع کال د مارچ دولسمه
د ۱۳۸۳ ل کال د کب ۲۲

دژبارونکي یادښت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي امیرعبدالرحمان خان (۱۸۸۰ ـ ۱۹۰۱ م) له یوه انګریزمهندس سرتوماس مارټین (۱۸۵۰ ـ ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پرسر موافقه وکړه . نومورې مهندس خپل استازی سر سالټر پاین Sir Salter Pyne کابل ته ولیږه . سالټر پاین ، چي وروسته په کابل کي په مستر پاین سره مشهور سو ، تر مسیو ژیروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپایي دئ ، چي د افغان و انګلیس تر جګړې وروسته په کابل کي استوګن سو (۱).

مسیو ژیروم د هغه سفرپه ترڅ کي له امیرعبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نومورې امیر په ۱۸۸۴ م کال له لارډ ډفرین سره دکتلو په نیت راولپنډی ته کړی و. امیر ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نومورې مهندس کابل ته راغی او له خان سره یې د کریم بخش په نامه یو هندی ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسیو ژیروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامیر په حکم د خپلو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د یولك و څلوېښت زرو هندي روپیو په بیه یې سامانونه وپېرودل او کابل ته یې راولېږل. خوددې دژوند و مرګ پته ورکه سوه او امیر وایي ، چي له زیات تلاښ سره سره بیاهم څرګنده نسوه ، نومورې ژوندی دئ که مړ ؟ (۲)

---

(۱) مستر پاین لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپریل په سر کي کابل ته ورسېد . څو میاشتي یې تېري کړې او بیرته انګلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښلیك دمستر پاین راتګ د۱۸۸۹م کال په پېښو کي راوړی دئ) نزدې یو نیم کال وروسته دوهم وار بیرته کابل ته راغی . په دې وار راتګ کي ورسره دغه کسان ملګري وو : جان الفریډ ګري John Alfred Gray. مستر سټیوارټ Mr.Stewart او مستر میډلیټن Mr.Myddleton . دوی دري واړه انګریزان وو . جان الفریډ ګري دامیر جراح و . خپل دسترګو لیدلی حال یې په یوه پنډ کتاب کي بیان کړی دئ . چي At the court of the Amir نومیږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دئ .

(۲) تاج التواریخ ـ دوهم ټوك ـ ۱۷ مخ ـ لاهور

سالتر پاین د مسیو ژیروم فرانسوي لخوا رالیږل سوي ماشینونه په کار واچول . په هغو کي د ترکانۍ ، برمه کاری ، ولډنګ کاری ، اري اورندې د ستګاوي شاملي وي . ددې پرځنګ یې د توماس مارټین دشرکت په نمایندګي یې یوه جبه خانه ، یوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستګاه) او څو نورې دستګاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چې وروسته بیا دغو ورکشاپونو یو شمېر عصري صنایع منځ ته راوړل . ویل کیږي چې نومورې مستر پاین د سر مارټیمر ډیورنډ له هیات سره چې د افغانستان د جنوبي او ختیځي پولي د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امیر یې د انګریزي هیات خبري ومنلې. (۱)

امیر عبدالرحمان خان له سر توماس مارټین سره ټینګې اړیکي لرلې اوامیر ورته دهغه هیات دسرښتې کار په لاس ورکړ ، چې لنډن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان دسفر ملګری و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپریل کې له کابله روان سو او د مې له څلېرویشتمې څخه بیا د دسمبر تر دریمې پورې په لنډن کې و . شهزاده له انګلستان سره دمستقیمو ډیپلوماټیکو اړیکو د ټینګېدو په نیت دخپل پلار امیر عبدالرحمان خان لخوا هغه هیواد ته استول سوی و. امیر که څه هم پخپل دغه مقصد کې بریالی نسو ، خو له سرتوماس مارټین سره یې مناسبات بیاهم دوستانه پاتې سول او دپوره باور ور یې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدوپه وخت کې دغومورې توماس مارټین کشر ورور فرانک مارټین Frank . A . Martin ملګری و(۲) . داشخص زمور دهمدې کتاب لیکوال دئ ، چې په کابل کې د سر سالتر پاین پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجینیر په توګه ټاکل سوی و . فرانک مارټین د پاټریک ویلیام مارټین Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

---

(۱) فراهي ـ غبدالغفار ـ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکي ـ ۲۴ مخ ـ اول چاپ ـ امریکا ـ ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو لیدنو کتنو په باب رساله ولیکله او په کابل کې چاپ سوه . خو امیر عبدالرحمان خان د خپلو مصلحتو له مخې نشر نکړه .

پلار يې دانګلستان دبرمنګهم بنار دځرمنو دصنايعو څښتن و . مشر ورور يې، سر توماس مارټين په ۱۸۷۴ م کې دهندوستان دکلکټې په بنار کې يو صنعتي شرکت پرانيست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنګال داوسپنې او پولادو دکمپنۍ سرپرستي ور دغاړې سوه او تر هغه وروسته يې په هندوستان کې داورګاډو دپټلیو په غزولو کې درنه ونډه واخيسته . دغه راز يې دکلکټې شاوخواکلیو او د اله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اګرې او ســـــرينګر (کشمير) بنارونو ته دچښلواوبو رسولو پروژې بشپړې کړې .

لکه وراندې چې مو يادونه وکړه ، سرتوماس مارټين په هند کې دکابل دامير، عبدالرحمان خان داستوګنې په وخت کې دنومورې امير پاملرنه خانته واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړيکو اغېزه وه ، چې زمور دهمدې کتاب مولف فرانک مارټين يې دکابل دورکشاپونو سرانجنيرۍ ته ورساوه او په کابل کې بيا ددغه خيرک او متشبث انګرېز استوګنې ددغه کتاب ، چې ستاسې په واک کې دئ ، دليکلو زمينه برابره کړه .

فرانک مارټين هم کابل ته دوه واړه راغلی دئ . لومړی وارسفر يې په ۱۸۸۹ م کال کې و او دکابل دورکشاپو په څنګ کې يې داستوګنې له پاره ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه وراندې چې مو ولوستل ، له شهزاده نصرالله خان سره يوځای راغی . دوهم وار يې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته کاله وه ، چې په دې موده کې دامير عبدالرحمان خان دپاچهۍ شپږ کاله او دسراج الملت والدين اميرحبيب الله خان دواکمنۍ دسرکلونه شامل دي . فرانک مارټين دامير عبدالرحمان خان په دربارکې دپوره عزت څښتن و . له دربارياڼو سره دومره زيات محشور و ، چې ان دهغوی د کورنيو مسايلو او خپل منځي دښمنيو او رقابتو په باب يې ښه پوره معلومات درلودل . نومورې ګرځنده سړی و او دکابل شاوخوا سيمې يې ټوله تر پښو کښلې وې . دعادي خلګو او د کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پارسي او اردو يې خبرې کولای سوې

---

(۱) جورج سمیت ـ د ډيکشنري آف نېشنل بيوګرافي ـ لومړی ټوک ـ ۵۷۸ مخ ـ اکسفورډ .

(۲) وګورئ : دهمدې اثر لسم څپرکی .

. نومورى دخپل مسلك انجنيرى پر څنګ هنرمن سړى هم و. دكتاب په منځ كي خپلې تصويرونه دده په هنرمنو ګوتو انځور سوي دي .دده دكتاب تر لوستلو وروسته سړى ويلاى سي ، چې فرانك دهغه وخت دكابل او دهغه خاى د دربار او دربارپانو په معرفى كي په بشپړه توګه بريالى ليكوال ګڼل كېدلاى سي . دده دكتاب خپلې برخې داسې ترڅه حقايق دي ، چې لوستل به يې درانه تمام سي . خو ما يې په دې نيامت ژباړلو او خپرولو ته ونښګل ، چې زمور دهيواد اوسنى حالت هم تر دوه ويشت كلنې جګړې او ګډوډيو وروسته د امير عبدالرحمان خان تر واكمنى وراندې شرايطو ته ورته دي . زمور دهيواد اقتصادي و سياسي و ټولنيزه شېرازه دهماغه وخت په شان ورانه سوې ده اود هيواد اوسېدونكي د مطلقې خپلسرى او بې قانونى په حالت كې ژوند تېروي . زمور راتلونكو مشرانو ته دغه شان وران ويجاړ هيواد ور دغاړې سوى دئ، لكه امير ته چې په غاړه كې ورلوېدلى و.ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونكو سره مرسته وكړي ، چې دخپل ګران هيواد دتاريخ له يوې داسې مرحلې سره اشنا سي ، چې وګړي يې دنن په شان دخپلې بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاريخ په باب بهرنيانو په تېره بيا انګرېزانو ښه ډېر آثار كښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو كسانو پرته ، چې په لويديځ كې ورته داستوګنې زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونكي په پوره اندازه اشنا نه دي . زما په فكر ددغو آثارو ژباړل له هغو كارونو څخه دي ، چې په بهر كې داستوګنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتيا له مخې په داسې حال كې دغه كار ته ملا وټړله ، چې نه له انګرېزى څخه دترجمې اوږده سابقه لرم او نه پوره صلاحيت . خو بيا مې هم له خان سره پتېلې ده. چې كه پاك خداى توان او حوادثو فرصت راكړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو كې برخه اخلم . داكتاب چې ستاسې په واك كې دئ ، دهمدې ژمنې لومړى محصول دئ . دكتاب ژباړه مقيده نه ده او مطالب په آزاده توګه ژباړل سوي دي . لمنليكونه يې ما پر زيات كړي دي . دترجمې په خپنو برخوكې زما مشر زوى ذكي هوتك مرسته كړې ده او دټايپ ستونزه يې ګران سعيد لودين پر خان ومنله . دواړو ته د نېكمرغه ژوند دوعا كوم . زه دغه راز د پاك خداى (ج) له دربـــاره څخه

غواړم ، چې افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکۍ دساتلو په لارکې یې توفیق ورکړي. آمین .

محمد معصوم هوتک

تورنتو ـ کانادا

دمارچ دوولسمه ـ ۲۰۰۲ م کال

لومړی څپرکی

د مارش حکم ـ سرتېري او ساتونکي ـ پربوده وو (څارویو) باندي دمالونوچلولوچلند ـ دکمپونوبیان ـ مارشونه (مزلونه) ـ په کلیو اوښاروکي د سردارنصرالله هرکلی ـ د دښتو بیان ـ کندهار ـ امیر او هغه ملا چي دکندهار بست ته يې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو میاشتوله پاره دانګرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبیاپه اورګاډي کي چمن ته چي افغان پولي ته نزدې دبلوچستان کوټې پر لور د اورګاډي تم خای دئ ، ولاړسي ، د بیرته ستنېدو سفر يې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندور سو .

شهزاده ته د اورګاډي په ستېشن کي دکوټې دسیمه ییزآمرجنرال سربرون General Sir Brown اونوروافسرانواوسرکاري مشرانوله خواهرکلی وویل سو، چي وروسته بیاد پولي په اوږدوکي خپل کمپ ته ولاړ، په کمپ کي هغه شمېرعسکراودشهزاده ملګري ورسره یوخای سول چي دامیرله خواده دسفردملګرتیاله پاره رااستول سوي وو، زه(فرانك مارتین ـ م . هـ) له شهزاده سره (په انګلستان کي يې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملګری سوی وم چي له لندنه رارهي سو اودغه رازدکندهارله لاري ترکابله پوري داس په سپرلي ورسره وم اوکله چي يې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته یوه دملازمینوټولی جوړه کړه . داکتوبرپای نزدې کېدونکی اوفصل پرتمامېدوچي مورد سفرپیل کړ ـ خودغه ورځ ډېره توده وه اوخومره چي وراندي تلو، هومره پسې تودېدله. له شهزاده سره دسپرو ملګروآسانوددورو وریځي جوړي کړي وې اودې کارنورهم تمونبس(sultry) جوړکړ اوسفریې ستومانوونکی کړ.

دښت ډبروچ بنکاربدی . شاوخوایې د ریګوغټ اوبې وښومیدانونه اودلته وهلته پکښې داغزیوبوټي وو ـ خای خای به غټي ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولږځه لیري يې لوڅي شاګی اوډبرین غرونه پراته وو. د لمرسوخنده وړانګوله ریګواوډبروځخه پخپله دلمرتبی جوړه کړې وه . له چمن څخه تـــــرکندهارپوري

سړك نسته خوله پخواڅخه دکاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي سوي دي چي پرڅنډه يې ځای ځای داسانواواوښانوسپين هډوکي پراته وو . خوبياهم شهزاده اوملازمينو يې په خوشالۍ سره لاري وهلې ځکه دوی د يوه بهرني سفرله ټولوخطرونوڅخه روغ رمټ راستانه سوي وو اوکابل ته په رسېدو سره يې خپلو دوستانوته دعجايبوسيمواوعجايبودودونو او رواجونو ډېري کيسې لرلې.دغه رازيې له دغوسيموڅخه له ځانوسره داسي توليدات راوړي وو چي هم سوغاتونه کېدلای سوای اوهم دسوداګرۍ اوډېري ګټي مالونه .د شهزاده په مخکي داوزبکودسپروسرتېرو(Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لږشانته ليري روان وو اولږ څه وروسته يې په دواړوخواووکي په اوزبکوپسې د شاهي رسالې د ساتونکودوه قطاره وو. دوی توري اوکارابين توپك درلودل اوترنورويې جامې هم ښې وې اوپه هغه پسې بيا سپاره عسکرووچي شکېدلي جامې يې اغوستي وې اووحشي څېرې يې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبك چي دپسود پوستکوخولۍ(busbies) يې پر سر، ورېښتان يې پرمخونوراايله کړي اوڅېرې يې لا ور وحشي کړي وې . دسپروسرتېرودوه قطاره ښايي له پوځي نظره سم نه وي خوسره له دې هم د اړتيا په وخت کي ډېرګټورښکارېدل.

ترټولووړاندي يوسړی روان و. دآس پرځين (زين) بناندي محلي ډول ورته پروت اوداسانودپښوله ږغ سره سم يې په پرله پسې توګه ډباوه . دادود (رواج) د شاهي کسانود تېرېدلواورسېدلو ښکارندويي کوي.

دشهزاده اړخ ته يوسړي په منډه ځغستل په لاس کي يې سترزرين سايوان(چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانګومخه په نيول کېدله اوشاوخوايې پلي ساتونکي وو ترهغولږڅه وړاندي بيانورپلي ساتونکي له(اضافي) اسانوسره روان وو. دسپروخدمتګارانوشاته دخانانواوقومي مشرانوهغه ډله وه چي له شهزاده سره ملګري وو. زه هم ددوی په منځ کي وم اوپوهېدلم چي ددوړو په اوريځوکي سپرلوڅه رازښکاري . مخ له خولوډك اودوړي باندي خيشتې پرتې - دومره غليظي دوړي چي اسانوپکي لارنه سوای ليدلای اودم وګړی به يې پرډبروباندي نوکان خوړل.

دلاري په اوږدوکي ترموږوړاندي اووروسته پـــــه يوڅه ليري واټن کي

داوښانواويابوګانولیکي رواني وي پرهـــريوه باندي له دوړو ډك بارونه باراو جلوونه يې د پليوخلکوپه لاس کي وو. په بارونوکي ددغه کوچني لښکرخپمې اوسامانونه وو. د بوده وو (څارويو) له هري ليکي سره يوسپورعسکر (سوار) رهي و. دده وظيفه پرلاري باندي دبېخايه خنډبدومخنيوی اوراتلونکي کمپ ته د بارونو سلامت رسېدل وه . زياتره بارکښ څاروي دمالونودوړولو راوړلو د سوداګر (کرېه کښانو) ملکيت واوداهغه کسان دي چې موقع ورته برابره سي ترکوچنی کتې لاهم نه تېرېږي.

زه دېرخوښ سوم کلـه چـي مـي واوربـدل ، شـهـزاده تـرغـرمـې وروسـتـه دچايوچښلوله پاره دتم کېدوامروکړ، خکه خوله مي دګرمی اودوړوله امله سره ننښتې وه اوبدبوی يې تئ . موږټول ديوې کوچنی شاګی(غونډی) څنګ ته له اسونوراکښته سوواودچايوتردمېدلوپوري خدمتګاران اوعسکرهماغه شان سپاره ولاړوو، خکه دوی هغه کسان دي چې ستړيانه پېژني . دچايوترچښلوورووسته، شهزاده ماته سګريټ تعارف کړل اوزه بايدووايم چې نوموړي دسفرپه ترڅ کې پرمادېره پاملرنه کوله اورابانديې مهربان و. ده خپلوګنډونکو ته امروکړچې زماله پاره پوست لرونکي بالاپوښونه (پوستينان) جوړکړي.ده ويل چې انګريزي کوټونه دهغې سختې يخنی له پاره مناسب نه دي،چې مؤږته په راتلونکي کې ګوري اوما دده ددغې پرځای پاملرني له امله مننه تري وکړه . شهزاده پخپل هيوادکې هغه رازکورټ نه ولکه په لندن کې چې افغان شهزاده و. دلته دی يوبېل شخصيت و.

له يوې لنډې دمې وروسته مارش بياپيل سواودکمپ تررسېدوپوري يې دوام وکړ ـ ماپښينی سپرلوډبرخوندوره وه خکه ګرمی لږاولاړپرکلکه مخکه باندي وه، دوړه بيخي نه ليدل کېدله.

دټولوهغوکلېيواوسېدونکي چې زمونږپه لارکې وو، ددېوالونومخې ته راغونډسوي وو چې شهزاده اوملګري يې وګوري. دکلي مشران ترنورومخکې ولاړوو او کله چې به شهزاده ورنزدې سودوی به خپلې بګړی په دواړولاسوکې ونيولې اوده ته به يې دښه سفردوعاوکړه . دزياتروکليوپه مخ کې به يې دلاري پردواړوخواووواوږدې لکړي په مخکه کې ښخې کړي وې اودلکړوخوکې به دلاري

په پساره په يوه تناوسره ترل سوي وي، دتناوپه منځ کي به يې په ټوکرانوکي پېچل سوی قرآن مجيد خورندکړی و. شهزاده اوملګري يې چې به ترقرآن مجيد لاندي تېربدل ـ هغه به يې په ښي لاسومسح کړاوبيابه يې هغه لاس خپلو ستړګو، خولو اوخکرونو (ټټر) ته وړ اويوه لنډه دوعابه يې کوله . تردي وروسته به شهزاده دکلي له مشرانوسره تم سو، خبري به يې ورسره وکړې اوترهغه وروسته به يې بياخپله لاروهله . زمورږسره دوې دري باجه خانې ملګري وې اوهرکمپ ته به يې دشهزاده په رسېدوسره لويه سلامي (Royal Salute) په داسې حال کې ږغول،چې دی به يې مخ ته تېربدی . کله چې به يې له کمپه حرکت کاوه، همدغه عمل به تکرارېدی. په هرکمپ کې به دغه رازيوه لويه مانښامنی(شاميانه) برابربدله اوهلته به نوده دربارکاوه اودشاوخواسيمې ټول مشران به په دې نيامت پکښې ناست وو چې يابه يې دشهزاده سلام کاوه اويابه يې هغوخلکوته دخوراکي موادو او وښوبرابرولوله بابته پيسې ترلاسه کولې،چې دشهزاده دورتګ له پاره به يې هرځه مخکې له مخکې تهيه کول.

په زياتروتم خايونوکي به هغه کسان راغونډسوي وو،چې خپلوان اودوستان يې انګلستان ته تللي او دوی يې دکتلوغوښتونکي وو. افغانان واردواره په چمن کې په خپلودوستانوخبرسول. دوی له خپل دوست سره په لومړی کتنه کې هغه دري واره په غېږکې نيسي ، يووارښې خواته بياکيږ ته اودوهم واربيابنبی ته ، اووروسته نودپوښتنواوخوابونواوږده لړی پيل کيږي. تررو غېږ وروسته چې څوک د دوی مينه ناکي پوښتني يا ژړاوي چې معمولادخپلوانودمرګ د خبر د اورېدلو يا ددوستانواوخپلوانودليدلودخوښۍ له امله اوري، دېره اغېزه پرکوي اوپرې متاثرکيږي.

دچمن داورګادی،په تم خای کې مې دشهزاده يومامور (کوټوال) په داسې حال کې په سترګه سوچې له اورګادی څخه يې دمالونواوبارونودراکښته کولواوخلاصولوسرپرستي کوله. دی دانګلستان په سفرکې له شهزاده سره مل و. کوټوال پر صندوخانوناست واوخوراخواشينی ښکارېدی . ده په اردوزبه ښه سمې خبرې کولای سوې اومايې دستونزې پوښتنه خنې وکړه . له خولې اسوبلی ويوست اووې ويل همداوس يې واورېدل،چې ورور يې پـــه کابل کې بندي

سوی دئ . اوس دده دښمنان، پدرلعنتان دده دوروړله زوال څخه کتـه اخلي او غواړي دامیرذهن دده په وړاندي مسموم کړي. ده ته داهم ویل سوي چي که کابل ته ستون سي امیریه یې غالبا ووژني . ده وویل چي دبرچورت یې وهلی اودي نتیجې ته رسېدلی دئ چي نښه به دا وي ، بیرته کراچي ته ولاړسي او هوري له خینودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بیرته خوندي هیواد ته ستون سي. ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورګاډي کي ور سره په بیرته تګ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی مامورپه تېښته کي مرسته کول امیرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دي دمرګ په تېښته کي مرسته ونه سي. په داسي حال کي چي ویل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورګاډوپه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهي سوم .حیران دي ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامي معلومه کړه چي ترمانښام دمخه به بل اورګاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولي ته نزدې خپل کمپ ته نزدې سوي وو، څرنګه چي په دي برخه کي دسملاسي ګام اخیستلواړتیانه وه، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې دډوډی پروخت هغه انګریزي ژبی راته راغلی چي دسورسات اوپه چمن کي دشهزاده دهرکلي په ارتباط دنوروچارومسئول وه،راته وې ویل چي کوټوال دخپلې تېښتې په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورږله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه. ځکه مي نوپرده تېښګاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي موږددغه سړي په تېښته کي شریك یو او ده ته مي هغه بدتاثروښودچي پرامیرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اومورږبه ملامت سو. دی ولاړخوبیرته له کوټوال سره راغلی، له هغه سره یې په فارسي ژبه، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوږدې خبرې وکړې . زمایقین دئ چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوپه شپه کي یاپه دابلمه ورځ بیرته راوګرزي اوخپل نفربه ورپرېږدي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازیګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم، کوټوال راسره و او مـــورږکمپ ته یوځای

ورسېدواوپه دابله ورځ چې مودکندهارپرلورتګ ته ځانونه سمبالول. کوتوال دشهزاده دملازمینوپه ډله کې و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچې کوتوال به کابل ته لاس تړلی وروليږي، خوده له امیرسره سوله وکړه اودځه وخت له پاره یې له خپلې ځوکۍ ځخه ښه پوره خوندواخیست، خلك به یې په وحشیانه توګه شکنجه کول اووژل اودبلدواوشوکماری له لارې یې خپله پانګه زیاتوله.اته کاله وروسته چې مړکېدلی . ځولکه روپۍ یې درلودې.دمرګ په ورځ یې ماواوربدل چې خنې عسکرله دې املە اندښمن وو،چې دده روح به په هماغه شپه په دوزخ کې مکوټ سوی وي . ماته دزرګونودغه رازاندښنواوتسلیت ناموچورت را ولوېد او په دې هم پوه وم چې ماله ده سره څه وکړل؟ عسکروچې دده دبرخلیك په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدی .

دافغانانوله عقایدوسره سم دانسان له روح سره دښخېدوپه هماغه لومړی ورځ حساب وکتاب کېږي له دې املە به نوعسکروددە دلومړی شپې حساب وکتاب په باب خپله خوښي څرګنده کړې وي.

دهروارتم کېدلوکمپ ډېرپرتمین ښکارېدی اودیوې ستري غوندې په شان ایسېدی . ځکه دشهزاده اودهغه دملازمینواړخو ته عسکرو، د بارونو او څارویو مسئولینو، چې هغه پخپله یوه لویه ډله وه او یوازې داوښانومسئولین یې پنځه سوه کسه کېدل، دغه رازخېمو، اسانواواوښانویوه پراخه سیمه نیولې وه. ترمانښام وروسته هرځای اورونه بل وو اوخلکوخپل خواړه پخول هراورټاکلې اندازه سړي لرل چې عموما دلوښوپه برابرولواودپخلې په تنظیمولوبوخت وو. خینې نورووبه شاوخواځنګونه اچولې یابه ولاړ وو او دهغې شیبې په انتظاربه وو، چې کله به هرڅه تیارسي اودوی به نورځملي.

په کمپ کې ډېرشخول نه و او په زوره چیغې خوکورټ نه وې، ځکه افغاني ډله دنړی ترټولومنظمه اوخاموشه ډله ده ، خودافسرانوداوامرورغونه دغه رازله نابلده اسونوسره دنوراسونودجنګ شیشنی (هره شپه به ورك آس لیدل کېدی) ، د اوښانو یرهار، په پښتو ژبه دګزمه عسکرو د خبرداري اوازونـــه او د وخت د

شهزاده له کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو ږغونه اورېدل کېدل. زماپه یاددي یوه شپه، اصلا یو سهار په خړه دنغاروساتونکی خوب وړی و اوناڅاپه راویښ سو. ژرژریې پرله پسې شپاړس واره نغاره وډبوله ، په داسي حال کي چي هغه صرف دشپې یوه نیمه بجه وه! زه نه سم ویلای چي دابه دشوگیری نتیجه وه اوکه به هغه سړي فکرکاوه چي یوڅه زیات فعالیت به دده زیاته بیداري وښیي.

موږکندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، یوازي یوه ورځ موښه اوږد مزل وکړ. نوري ورځي موددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د"کاروان له مارش" سره بیخي ډېرتوپیرلري، شاهي مارشونه دخلکواونوروشیانودشمېرپه لحاظ لنډ مزلونه وي.له یوه کمپ څخه تربل پوري واټن معمولا دیوڅوساعتوسفردئ . اسان په سفرکي په یوه متحده الشکله سرعت سره ځي، چي دچټك تگ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي .دوی همداسي روزل سوي دي. په ځیني حالاتوکي کولای سي په یوه ورځ کي پنځوس شپېته میله لارووهي - که څه هم رواجي تگ داسي نه وي اوبې له ضرورته یې په دومره چټکي نه ځغلوي . که دلاري غرونه، دمنظم سړك نشته والی اوداسانواندازه (په منځنی توگه دیارلس ترڅورلسوپوري) په پام کي ونیول سي ، نودایوه مناسب واټن دئ چي موږ وواهه.

په افغانسان کي دوی دواټن (فاصلې) یوواحدلري چي(کروه) یې بولي او ویل کیږي چي له یونیم انگریزي میل سره برابردئ .خوڅرنگه چي د «گز» یعني (Yard) ټاکلي شمېرنستهٔ ځکه نوله فردي سلیقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کیږي. ماته یووخت دشهزاده پرلاس دامیرفرمان راغی چي په هغه کي یې په گزه اوکروه سره دسړکونودفاصلې ښوولوله پاره دیوې گرځنده وسیلې دجوړولوغوښتنه کړې وه اوماشهزاده ته ولیکل چي په کروه کي دگزونودشمېرپه باب معلومات راکړي چي زه بیا دهغه له مخي لازم څرخ ترتیب کړم. ده ځواب راکړ،چي معلومات یې وکړل اوبېلابېلوخلکودومره متفاوت شمېرورکړی دئ، چي دی مجبور سوامیرته دیوې معیاري اندازې دټاکلوپه باب لیك ولېږي خوپه دې ترڅ کي امیرناروغ سواوموضوع همداسي معلقه پاته سوه اوهماغه نااندولي تراوسه لاسته . اوسني امیرفاصلې په یارډ اومیل سره اندازه کوي.

يووخت له كابله پېښورته تلم له اوو، اتوساعتوسپارلی وروسته مي له خپل ملګري(سوار) څخه دهغه کلي دفاصلې پورښتنه وکړه چي زمورخيال و، پکښې واړوو. څوك چي پرآس څوساعته مزل وکړي معمولا يې تلوسه وي چي پوه سي څومره به لاوراندي خي ـ ده راته وويل يويادوه کروه وراندي دئ خومورله دري ساعته مزله وروسته کمپ ته ورسېدو. له دي وروسته به مي نودواټن پورښتنه دساعتوپه حساب کوله اوهغه ډېره مايوسوونکې نه وه.

کندهارته چي لاځومیله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسيمي عمومي آمراومهم افسران چي يوځه ليري لاله اسونوراکښته سوي وو، سرتورسرونه راغلل. کله چي ورته راورسېدل ، پښې يې ورمچ کړې اووروسته يې دده لاس پخپلولاسوکي ونيو، پرسترګويې کښېښواومچ يې هم کړ. داخپل مشرته دهرکلي ويلو او وفاداری څرګندولوافغاني دوددئ . ښارته نزدې دقشلې عسکرله توپخانې سره يوځای ليکه ولاړوو. اووروسته يې په داسي حال کي چي شهزاده تېرېدی ، ددوزوشاهي سلامي وکړه . ورپسې شهزاده عسکرمعاينه کړل اويوځوخبري يې هم وکړې چي دټولوافسرانواومامورينولله خواورسره تکرارسوې، شهزاده چي مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه ښارته ولاړم چي دخان له پاره ټاکل سوې مېنه(کور) پيداکړم.

دکندهاردلاري سړك داسي نه دئ لکه څوك چي له هندوستانه کابل ته خي . له پېښور څخه دخيبردلاري سړك يوسيده خط السيردئ چي په پوځي مارش باندي له لږځوري سره نزدې اتـه ورځي نيسي ، په داسي حال کي چي دکندهاروغزني لاردري څلوراوونی وخت غواړي . نه دارابه لرونکوګاړوله پاره سړك سته او نه اورګاډی . څوك بايددآس په سپارلي سفروکړي يادتخت روان په شان يول ډول چوکی (کجاوه) کي، چي ددوواسانوپه شاپوري ټرل سوې وي . افغاني واکمنان له اورګاډي سره سخت تعصب لري . که يوځوك دغه رازيوه پلان يا نقشې ته اشاره وکړي، سمدلاسه پرې بدګومانه کيږي. په داسي حال کي چي داورګاډي يوه خانګړې نقشه به هيواد شتمن اونېکمرغه کړي اواوسنی ببوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چي له کابله انګلستان ته تلی ، امیرمرحوم د پېښورله لاري ولېږی

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهارله لاري تېرل سوی و دا ددې له پاره چې دی بايدخومره چې ممکنه وي، خپل هيواد ووينې . هغه وخت چې دی له روسيې څخه راغی ، نهه کلن هلك و او ترکابل دباندي څوميله زيات نه و وتلی ، څکه اميردخپلې کورنۍ غړوته اجازه نه ورکوله چې بې له ضرورته دي سفروکړي. اميردغه رازغوښتل چې شهزاده له سفرڅخه دراستنبدلوپروخت په کندهارکې تم سي اودهغوموضوعګانوپه باب معلومات راغونډ کړي چې دحکومت داندښنې وروو. داڅکه چې له ډېروکلونوراهيسې خلکودواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکايت کاوه.

ماته په کندهارکې ويل سوي وچې اميرپه پخوانيو واليانوباندي دوظيفې دتسليمولوپه وخت کې ليکلی سند لاسليك کړئ وچې که دوی بډې واخلي ياپرېږدای يابې وزلي باندي ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چې دې څلورورووستنې واليان تېرل په دارسوي وو. هغه شخص چې دشهزاده دورتګ په وخت کې والي و، ناڅاپه نارغه اوڅوورځې وروسته مړسو. هيڅوا دانه غوښتل چې له ناوړه پېښو څخه دتېښتې له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردشنوکروندوپه منځ کې پروت دئ اوکه يې داوبولګولواوکرنې کارپراخ سي ، چې بايدوسي، نورهم شين کېدلای سي. خوکله چې زه هورې وم دکرنې علايم لږښکارپدل که څه هم په رودوکې پرېمانه اوبه بهېدلې. په افغانستان کې دبارانودلږوالي په پام کې نيولوسره دمخکودخړوبولوله پاره داوبولګولوانتظام ضروري دئ . په ځينوحالاتوکې دهغومخکوله پاره چې غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنړيوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځای څخه اوبه دمخکې سطحې ته په ايراني څرخونوباندي راخېژي. دايوستونزمن جريان دئ ، څکه نړي کانالونوته نه شيشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زياتره وخت دمخکې د ښويېدلو يا ګډوبېدلو له امله بنديږي اوترڅوچې کانالونه ترميميږي، حاصلات بياتباه سوي وي.

زماڅخه وغوښتل سوه داوبولګولويوه داسي طرحه جوړه کړم چې دهغې په واسطه شاوخواتېوله مخکه دکرنې وړ سي اوخپله نظريه ورته وړاندي کړم . سره

له دې چي داکارکېدونکي وخودخزانې زياتي پيسې پرې لګېدلې، ځکه نو موضوع پسې پاته سوه .

ښار (مراديې کندهاردئ . ژباړونکی) ډېرسترنه دئ اويوجګ دېوال پرراتاوسوی چي دزياترونورووداني‌وپه ګډون له ختهواوډبرويا له ختهواواوموخښتوڅخه(sundried brick) څخه جوړسوی دئ . ټول ښارپه بېخي وران حالت کي دئ اود وروستيوشلوکالو په جګړوکي خوقسماڅوواره نړېدلی اوبياودان سوی نه دئ چي سړي ته ددغه ځای داوسېدونکودډېري بې وزلی فکرورپيداکوي . سره له دې چي ځيني ښه کورونه اومسجدونه په پخو خښتو او اهاکوجوړسوي دي، خوپه مجموع کي دورانی اثرات پکښې څرګنددي اوسړی فکرکوي چي خلك دخپل ښارپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لږلوړپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانودکاروباردغه نړېدلي دوکانونه څوك سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چي په بازارکي زماځانګړې پاملرنه واوښتله ،هغه کوچني خره وو ، ترماسټيف Mastiff سپيولږڅه غټ. دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اوډېرمي د وښوله دومره لويوبارونوسره وليدل چي يوازي به يې دپښوسوې (hoofs) اودسريوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وو. چي دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چي دصليب په شکل جوړسوی و. يوازي يوه خونه يې درلوده چي څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دئ، چي له روسانوڅخه به کاپي سوی و. داکوردهغه باغچې پرڅنګ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنګه چي هوامخ پرسړېدووه نوترخېمې راته غوره ايسېدئ ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه'چي داورځای هم ورسره جوړکړي. دکورله بام څخه مادښارزياتره برخي ليدلای سوې اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوې چي پناه ځای(بست) دئ .کله چي چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دئ . داځای دځينو زړو انګرېزي کليساووله پناه ځايونوسره ورته دئ.

اميرمرحوم ماتــه يووخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چي پرده يې د «کافر»

حکم کړی و، اوخلك يې دده پرضدپاڅون ته پاروول . که څه هم دادمذهب پر خلاف کاردئ، چې خلك د پاچاپرضد ، چې په حقیقت کې ددوی روحاني مشرهم دئ، وپاروول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای .کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیرته وویل سوه چې دغه سړي(بست) ته پناه وړې ده. امیرخلکوته مخ واړاوه او ورته وپویل چې (بست) یوازې دمسلمانانوله پاره دئ ، نه ددغسي کافرانوله پاره چې خلك دخپل پاچاپرضدپاروي . وروکته يې خپله تووره واخیستله ، مسجدته ورغی اوسړی يې خای پرخای ووژه .(۲) داسي لږ پېښه سوې وه، چې عبدالرحمن دي ترغچ اخیستلوتېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردارنصرالله خان (۱۸۷۵ ـ ۱۹۲۰ ع) دامير عبدالرحمان دوهم زوی و، چې د ۱۸۷۵ ع کال داپريل پر اوومه په سمرقند کې زېږېدلی و . مور يې دبدخشان دمیرجهانداد شاه لورکېده . د پلار په ژند کې يو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان اوپه کابل کې د دولتي شورا مشر و. دنايب السلطنه دولتي لقب يې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال يې انګلستان ته سفر وکړ. په نظر اوعمل کې دانګرېزانو ضد او ډېر زيات مذهبي سړی و . د آزادوقبايلوپه مشرانوکې يې ډېر نفوذ درلود . سردارنصرالله خان د۱۹۱۹ ع کال په فبروري کې د سراج الملت والدين امیرحبیب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کې پاچهي اعلان کړه خو څو ورځې وروسته د امان الله خان په ګټه تر پاچهی تېر سو او امان الله خان ته يې بيعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارګ کې يې بنديي کړ . يو کال وروسته په بنديخانه کې مړ اوپه قول ابچکان کې ښخ سو . د سردارنصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نوراحمد خان ، عزيزالله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفارخان او عطاوالله ناصرضياء .

(۲) داشخص شهيد مولوي عبدالرحيم اخونزاده کاکړ و، چې دعلامه حبيب الله کندهاري زوی او دميوند د زمري سردار محمدايوب خان له کلکر پلويانو څخه و. (دزيات تفصيل لپاره وګورئ : درنه کورنی ـ دمحمدمعصوم هوتك ليکنه ـ ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریقه ـ دکلات اومقرله لاري دغزني سړک اوله کندهاره يې فاصله ـ دسفريخني اوواوره ـ غزني ـ دامیرعبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني ـ دسړک دغاړي کلي اوکرنه ـ کابل ته رسېدل اودامیرله خواسردارنصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهارپه ښارکي تریوخوورخوتېربدوورروسته درودپرغاړه خومیله لوړیوباغ ته ولاړچي خوورځي په کب نیولوتېري کړي. زمورږدورتګ په ورځ مازیګرشهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوزي اوکه چاانګریزي جامې اغوستې وي رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وي اوورغورځول ګویایوه کوچنی غوټه وه . له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانك . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه،چي زه دي دخپل هیوادجامې واغوندم .یودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرګرمی له پاره په دابله ورځ انګریزی جامې اغوستې وي اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوډېرپروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر ښه کېدوسوه اوشهزادهاونوري عملې يې مخ پرلوړه درودپرغاړه په داسي حال کي تګ پیل کړچي اسان درود دنالوياکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیوونکي د رود په منځ کي رهي وو اوخپل ګردي تورونه یې رود ته اچول . نورجمعیت درود پرځنډوښه وروسته په پسې و، داڅکه چي کبان ترتوراچولودمخه ونه توریږي. درودپه تل کي ربګ ودبري اوښوي کانې ښکاربدل اواوبه ترڅلوروفوټوزیاتي نه وې . داوخت داوبودلږوالي موسم وڅکه نودبري صافي وې . ښه په پېڅرکبان ونیول سول چي (trout)(۱) ته ډېرورته وو ، خینوپې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیوونکوتورونه دهندوستانیانوتورونوته ورته وو،قطریې له لسوڅخه ترڅورلسوفوټوپوري و اوپرګرداورد یې په لنډو فاصلوکي دسړپوګولی ځوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دګولیوترمنځ کڅوړي وي اوکبان چي ترتورلاندي . ګرزي اوغواړي وتښتي ، سریاټول بدن یې، که ډېرغټ نه وي، په کڅوړوکي بندیږي اوبیاځني وتلای نه سي، دتورپه منځکي یوه اوږده رسۍ تړل سوې وي .

ددغه توردا چولوترتیب داسي دئ : درسۍ پای په راسته خپړپوري غوټه سوی اونوره رسۍ سره حلقه سوې اوپه ښي لاس کي نیول سوې وي . تورپه رسۍ پوري تړلی وي .دتورنیمه تا (نیمایي برخه) پرکیڼ لاس اونیمه یې پرښی لاس غوړېدلې وي ، لاسونه داسي نیول سوي وي چي دتورتاوي سره جړنه سي . په لاسوباندي تاوي سره نزدې اوتریوه یادوومقدماتي څرخولووروسته یې وړاندي ارتاوکړي. توردا وبودمخ پریوه لویه ساحه وغوړیږي .پراوبوباندي له نښتلوسره سم ددرنووزنونودوره یودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښې بندسي. پرمځکه باندي دنیول سووکبانوداچولوترتیب داسي دی : فرض یې کړئ یوګردی ټوکرچي پرګرداوردیې په لنډوفاصلوکي وزنونه ځوړندوي، پرمېزباندي غوړېدلی وي. که دټوکرمنځ ورو ورو پورته کړه سي ،ګرداورد ټوکربه دمېزمرکزته راکش سي اوورپسې به پرمېزټول کوټه سي . دتورپه موردکي هم دشاوخواوزنونه یوپربل فشارراولي اودکبانودلوېدلو مخه نیسي خوله اوبوڅخه څنډی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي.

دتوراستعمالول اسانه کارنه دئ اوښه ډېرتمرین غواړي . پرلاسوباندي دتاووسره راغونډول اوبیاغورځول ډېرستونزمن کاردئ اوپه لومړي سرکي سړي ته داسي ایسي چي بایدلږترلږه درې لاسونه ورته په کاروي. افغاني ماهیګیران دتورپه اچولوکي ډېرمهارت لري . دوی کولای سي درودیاداوبودجریان له اړتیاووسره سم تورپه دایروي شکل یادمستطیل په ډول یاهم په درې کونجه توګه واچوي . دکب نیولوپه وخت کي ضرورده چي تورله ګارواونورموانعوڅخه بچ سي اودایوظریف کاردئ ، چي څوکلنه تجربه غواړي.

دلویوکبانودنیولوپه تورپوري ترکوچنیوهغې درانه وزنونه ځړیږي خوپه یوه سپك توربانديي دوه ساعته کب نیول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، ښه پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښایي ګټوروي، چي ماهیګیری دسپورټ په خاطر نه، بلکی صرف دکب نیولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورخوتېرولو وروسته ښارته راستون سوخوهغه کوربې خوښ نه و، چې پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغې مانۍ ته، چې امیردښارترکلادباندې یوکال یاځه مخکې ودانه کړې وه . ماته یوه خېمه راکړه سوه چې دباغچې ترڅنګ ولاړه وه خکه دمانۍ خوني غټې اومحدودې وې اویوازې یې دشهزاده دپذیراییواوشخصي خدمتګارانولهٔ پاره کفایت کاوه .

په دغه خای کې زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښې سو.انګرېزې دارو درمل راسره نه و. ښنایې بدخواړه مې خورلې وه . شهزاده چې زماپه ناروغې خبرسو، خپل شخصي حکیم یادڅاکتریې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوښښ وکړ او دېره پاملرنه یې راته وکړه . په هغه وخت کې زه لکه څنګه چې بایدوای ، ممنون نه وم خکه دورځې یې دري واړه دیوې ترځې دوا دوه تر څوکو پورې دڅ ګیلاسه راباندې چښل اودی به دچښلوترپایه راته ناست و. دعلاج پرڅنګ یې دناروغۍ ترتېربدوپورې وړی هم ساتلم . زماروغېدوته دېرتلوارو. دناروغۍ ترپایه پورې به مې هرکله دی هڅاوه ، چې پخپل لاس د دوا د راورلوله املې خان په تکلیف نه کړې . وروسته مې ترخپل کټ لاندې په وچه مخکه کې یومناسب سوری پیداکړ،چې مایع درمل یې ترمانښه جذبول. زماپه فکرپه افغاني طریقه باندې درمل خورل څه ناڅه عادت غواړي . کله چې زه د نقاهت په دوره کې وم، حکیم به ماته هرازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخابول. دپرهېزترماتهدوورسته زه له نورولاروڅخه دناروغه کېدوترخطرلاندې سوم . زه بایدپه رشتیاسره دده دېرممنون وای خکه دی دېروظیفه پېژندونکی ، باوجدانه اوآزادخیاله سړی هم و او زماپه ناروغې کې یې دېره زیاته خواري وکښله.

کله چې زه بیاروغ سوم پرشاوخواسیمه باندې پرآس باندې خوراد پروګرځېدم اودزرکواوکرکانو (میرزانو) ښه ښکارمې وکړ. ماواوربدل چې لږڅه لیرې هوسی هم موندل کېدای سې خوڅرنګه چې هغه ښکاردیوې یادووشپږله پاره دکمپ لګولوخواړې غوښتله ، نومې فکروکړ ، چې بخت ازموېل په دې خواریو نه ارزي. له بلې خوا مور له لږساتونکو سره تر ښار بهرکمپ لګولوڅخه سخت منع

سوي وو.

يوه ورځ زه دسروزرو پرديوه متروك كان پښې سوم. دخلكوله خولې مې اورېدلي وو، چې دغه كان پخپل وخت كې ډېره اندازه سره زردرلودل . دغره په ډډه كې يې يوغټه كنده چاودول سوې وه اودdebris كوټې شاوخوا پرتې اوپه خينوبرخوكې پېژانى كندي په بشپړه توګه ډكې سوي وې. د غرنيو بلورو (Quartz) رګونه په چارچاپېركې بنكاربدل خوسره زريې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته . زه زيات هيله من وم چې په دغه ځاى كې مې پخپله دزيارايستلووخت موندلى واى.خومادخپلوسپاروساتوونكوپه واسطه د كوارتز ډبرې ماتې كړې، چې وګورم څه شي به ومومم . سره زرزياتره خلك ځان ته ورکشوي.

له هغې ورځې څخه چې زه ترسرحد ورواښتم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته ګومارل سوي وو، چې هرځاى زمامراقبت وكړي اوكه چاپه مذهبي جذبه زمادمرينې تلاښې كړې واى ، سزايې ددوى خپل مرګ و. ساتونكي به زماسره ډېرنزدې روان وو. چاته يې دبريدموقع نه وركوله.

شهزاده په كندهاركې نژدې يوه مياشت تېره كړه اودژمې دپاته كېدلوفكريه ډېرزړه تنګى كړ . څكه دنومبرمياشت پاى ته رسېدونكې وه . يومازيګرزه احوال پوښتنې يادده سلام ته ورغلم (دوى يې همداسې بولي) او د دربارخونې ته دراتلوپه حال كې مې ورسره وكتل ډېرخوشاله بنكاربدى . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نوردده ټوله انګريزي وه ، چې په پوهېدى) ، دلاس روغبړيې، چې په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيايې نوراته وويل دامېرفرمان ورته رسېدلى دئ اوبايدسمدلاسه كابل ته ولاړسي.

ماورته په هغه يخنې كې دسفركولوبه باب يادونه وكړه اوده په ټوكوسره اطمنان راكړچې دمارش په وخت كې تركندهارشل چنده زياته يخنې وي.څرنګه چې زماپه خېمه كې اوبه هره شپه كنګل كېدې ـ نوبه مې خپل زړه په څه شي ښه كاوه ـ په هرصورت دبيارواښدلوخبره راته خوندوره وه.

په هغه مابنام شهزاده څوسمندرغاړې راغوښتې وو. دوى يورازنل يا (bamboo)(٢) ، برغاوه ، چې فلوټ ته ډېر ورته و.كه څه هم پرغربې غورباندې

افغاني سازښه نه لګېږي ، خوښياهم ماته ددغوخلکوسازښه اوپه زړه پوري ښکاره سو. دسازدغه وسيلې چې دوی ږغولې ، خاص دکندهاروې.
ماته وويل سوه ،چې شهزاده ددغوخلکوله يوتن څخه وغوښتل چې کابل ته ورسره ملګری سي، خودسړي خوښه نه سوه اوتريلني تېرسو.

شهزاده په دابله اوونۍ له کندهاره وخوځېد. دسفرله پاره په تياريوباندې دبروخت ونيول سوپه داسي حال کې چې دغه رازتياری ښايي ترهغه په نيمايي وخت کې بشپړې سوي وای، خوخلك په کارکې دتلوارعادت نه لري اودهغه پرځای بيادغوره بولي چې ټول کارونه سمبالياورپسې ورځي ته وخنډوي . دلومړی ورځې کمپ صرف دوولس ميله له کندهاره بهرو. دلومړی ورځې مارش څکه تل لنډوي چې اسان اوباري څاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه عمومي توګه دادمارش دترتيباتودازمويلويوه وسيله وي.

دکابل تګ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دئ . ترکلات پورې لارځلور ورځې نيسي او شمال ختيځ لوري ته غزېدلې ده چې زياتره يې دهغه رودپرغاړه پرته ده چې دشاوخواغرونوځخه دکندهارپرلوربهيږي(۳) . لارورو ورو يوه اواردښت ته ورخيژي خودلاري دواړوخواووته لږځه لېرې دغرولړی سته .ترهغوپه هاخوابياترمقرپوري، چې نوري ځلورورځې نيسي ، لاردخينوغرونودلړيوپه لمن کې تېره سوې ده چې دسفرله پاره ښه لارده اوسخت کوتلونه نلري.

له مقرځخه ترغزني پورې لارديوې لورې جلګې دپاسه تېريږي چې دواړوخواووته يې دغرونولړی چې دلاري له استقامت سره سمې غزېدلې دي ، سته اولاري ته يې ديوه سړک ښه ورکړې ده . دالارغزني ته ترسېدوپورې دځلورورځومزل واوزمورد سفرد پره سره برخه همداوه. څکه بادد پرسوراودومره توندوچې زماپنډې جامې يې لاځيري کړې . دورځې له خوانښه لمرو. خوتودوخه يې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپټ وو. غزني ته ترسېدويوه ورځ دمخه يې په اورېدلوپيل وکړ اوپه خېمه کې يې زمورخوب رانارامه کړ. واوره دشپې پيل سوه اوزه چې سهارراپاځېدم ، په خېمه کې دننه بکسونه اوکټ مې په واوره پټ وو. څکه باد د خېمې پېځول پورته کـــړی او واوره يې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه يخی داسي وې . ځکه کالي مي چي پرچوکی اچولي وو. ترواوري لاندي سوي وو ترڅومي نورله بکسه راايستل هماغه دشپې نازکي جامې اوڅپلی مي اغوستي وې.

غزني ته دهماغی ورځي مارش يوله سختومارشونوڅخه و. ترهغه دمخه ورځي لمريني اوهواوچه وه اودواوري لندبل بادلازيات سوړکړ. موږکله کله مجبوروو له اسانوراکښته سو، لاسونه وپښې وغوړوو، پزي وغوړونه وموږواوپه دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو. زياتروافغانانودBalaklava (۴) په شان خولی پرسرکړي وې چي يوازي به يې سترګي پکښې ښکارېدلې اومافکرکاوه ددغه رازسختي يخنی په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلودای.

واوري ، مځکه ډېره ښوی کړې وه اوډېراسان پکښې غوزارسول. داوښانوحال تراسانولابترو.ځکه ددوی پلني پښې چي پرلنده لارهري خواته ښوييږي ، په واوره کي له سفرسره ډېرلږتطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او هرګړی به چوخېدل . دځينوخوپښې لاهم ماتي سوې اوبايدحلال سوي وای. څرنګه چي داوښ غوښه دخوړلووړده ، ځکه نومړينه يې دڅښتنانوله پاره جدي تاوان نه و.

شهزاده ترغزني دباندي دهغه ځای له افسرانواومامورينوسره وکتل اوهغوی ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توګه ورکړې اوکله چي ښارته را ورسېدی، دتوپونوپه ډزوباندي شاهي سلامي پرځای سوه اودآس دسپروڅوټولی دده دهرکلی له پاره ليکه ولاړي وې . ترهغه وروسته دی ښارته ننووت اودمخه تردې چي د ښارترکلادباندي خپل کمپ ته بيرته راستون سي ، ددوساعتوله پاره يې درباروکړ.

غزني په داسي يوه کوچنی ناوه کي پروت دئ چي ټيټي غونډۍ پرراڅرخېدلي دي. دايوډېرکوچنی ځای دئ اودافغانستان د نورو کليو او ښار. ګوټو په شان يوه جګه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانوکورو. ښې ودانی پکښې نسته اوکوڅې يې ډېري تنګي اوچټلي دي، دبازاريې هم مزه نسته . يوبالاحصاريې ديادوني وړدئ چي پرشاوخواسيمه باندي حاکميت لري خوهغه پخپله دنن ورځي په توپکوباندي له ورڅرمه غونډيوڅخه ترکنټرول لاندي راتلای

سردارمحمد عمرخان اوعمله يې

سي .

ترغزني لورنورمارش كوونكي مجبورو ، چي دخپل سفر د برسخته برخه د ډيسمبرترنيمايي مخكي ووهي. په دغه وخت كي معمولا زورې واوري پيل كيږي . غزني ته نارسيده اواردښت هغه چاته ښه معلوم دئ ، چي پرهغه لاريې سفركړى وي. زياتره يې په واوروكي كيږسوي اوهوري له منخه تللي دي، په نتيجه كي مودهري ورخي مارش ښه ډبراوږدواويږه ورځ خومونژدې څلوېښت ميلوته ورساوه، چي ديوه شهزاده له پاره ښه ډېره فاصله ده . زه خوځوميا شتي مخكي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم اوپه لومړيوورځوكي مي ورنونه په زين باندي سوليدل خوږبرژركلك سول.

په يوه ډبراوږدمارش كي ، شهزاده زياتره لارپراوښانووهله اوپه هغه وخت كي به زه وړاندي روان وم اوپه دې ډول مي له دوړواونوروناراحيتوځخه څان ژغوره . څكه داوښ سپور، چي هرځومره كوښښ وكړي دآس په سپورپسې نه سي رسېدلاى. وړاندي والي ماته ددې موقع راكوله چي څه لارپه ببړه ووهم ، څه په ډوبله (منخنى سرعت) اوځه پلې. خودچتكى تاوان بياداوچي دكمپ وهلوخاى ته به ژرورسېدم اومجبوربه وم چي دباري څاروبو او خېمو و نوكرانو ترسېدلوپوري دري څلورساعته انتظاروباسم اوترهغه وروسته بيايوساعت ياځه كم دخوروتربرابرولوپوري وكورم. مامعمولا ډوډى د مازيگر د څلورو بجو او د ماخستن دنهوبجوترمنځ خورله . خوبې له خېمې اوډوډى په هغه توندبادكي څو ساعته انتظاردپرسخت كارو. په تېره بياچي داوږده مزله ستړى به هم وم . د سپارلى په وخت كي به مي پښې معمولا ديخنى له لاسه داسي كرخت سوي وې چي حس به يې كورت نه درلود اوپه كمپ كي خوبه دشپې يخني دومره زياته سوه چي اوبه به پرمخكه باندي ترپاشلموورووسته سمدلاسه كنګل كېدې اوزمانوكر (خانه سامان) چاړه رانبكاره كړه چي په اوبوكي ترغوټه كولوورووسته ديخي ورغ پرنښتى و. دشپې به، چي بادتېزېدى اودتودوخي درجه به ورسره سمه تېټېدله اوتېټېدله .هرځومره چي به څوك ژړپه بسترننووت اوخان به يې تودكړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مي دننه په خېمه كي غاروكينده اواور مي پكښې بل كړ، خو په

دوودقيقوكي يې بيادياندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترګومي اوښکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندي وساړوته ودرېږم چي باددخېمې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي يومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پيداکړاواورمي ترخېمې دباندي پکښې بل کړچي سړي سکروټي سو ،بيامي نودننه کړاوخای يې خوراډبرراته مستريح کړ. دمخه تردي چي بيده سم منقل به مي ، چي له پوروندوپرته بل څه پکښې پاتهٔوه، ترکټ لاندي کښېښواوخای به مي په تواوه، نيالي مي نه درلوده اوپه پرستن کي به ببډبدلم چي دهغه يخ بادپه وراندي يې سرترنوکه نه سوای پټولای چي دخېمې ددېوالوله ببخه به راتلی اوترکټ لاندي به چلېدی .

موږپه لارکي ترڅوکليوراتېرسولو، چي خينې به يې لوړدغره په نيمايي کي اوخينې به کښته په دره کي پراته وو. پرټولوباندي دساتني له پاره جګي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکرني مخکي يې ترکليودباندي وې اوکله چي به مورتېربدلوخينې غټ افغاني سپي به چي St.Bernard ته ډېرورته وو، راپسې څغستل ، راته غږل به يې اوخوراغټ اوخروړي ښکارېدل. دومره غټ، چي څوك له دوی څخه اصولا درمودساتلوکاراخلي اوخينې وخت خو پر لېوانو لا بريدکوي اووژني يې.

دبيابان خلك زياتره لاري وهونکي دي اوداميرعبدالرحمن ترزماني دمخه يې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافريه که دېرش ياترهغه زيات په ډله نه تلل، سخت به ډاربدل . څکه غريبب خلك ، چي يوازي به يې سفرکاوه، داغوستر جامو په خاطروژل سوي وو.

له مسافروسره ترکليودباندي دکليوالودچلندپه باب ډېري کيسې کېدلې. يوه يې داوه ، چي يوغريب سړی پرلارتېربدی اويوه غوټه يې پراوږواخيستې وه، ديوتن لاري وهونکي په سترګه سوی و اوفکريې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . څکه يې پرسړي ټك وکړاو ويې واژه . خوکله چي غله د نومورې سړي غوټه وشنله ، وچ خوشايي يې پکښې ومونډله(خوشايي دغريبوخلکوله خوادسون دموادوپه توګه کاربدله)، مړی يې څکه په لغته هيسته وواهه چي خپل کارتوس يې ارمان و! ماته يوه بله کيسه هم وسوه اوهغه

دا، چي دژمي په موسم کي يوځای ديارلس تنه مسافردغلوله خواودرول سول اوهرڅه چي يې درلودل ، ترې واخيستل سول. حتی دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوڅ لپړيې خوشي کړل ، چي په يخنۍ کي مړه سول .

ددغه رازغلاوواووژنودشمېردلږوالوله پاره داميرچلندساده خواغېزمن و. که به يوځای څوك لوټ ياووژل سو، دهماغه ځای دلسوميلوپه شعاع به ټول کلي له شلو زروڅخه ترپنځوسوزروروپيوپوري جريمه کېدل. اوکه په خلکوددغه شمېرروپوپه ورکولوځنډوکړ، دوې يادرې ټولۍ عسکريه ورولېږل سول اوترهغوبه پرناست وو، چي دجريمې روپۍ به يې ترلاسه کولې . يوافغان عسکرچي پريوچاواړوي، دنوموړي دکورډېرښه شيان ځني غواړي . ښې بسترې، ښه کوټه ، ښه خواړه . که په کورکي دچرګ ياپسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمدلاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه دبرابرولوله پاره دکورهرڅه خرڅولوته مجبورسي،خرڅوي به يې .که داونه کړي نودتوپك کونداغ به پرنرۍ ملاباندي وخوري اوياتردې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولای ځکه دادحکومت عسکردئ اوخپله وظيفه سرته رسوي . په دغه ډول دحکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي ، هغومره ژرترلاسه کېږي ځکه دهري ورځي ځنډ دکلي هرکورته ددرانه تاوان په بيه تماميږي.

داميردسياست اغېزه داوه ، چي هرکليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافرمزاحم نه سي . ځکه ديوه سړي جنايت ټولوته غم جوړاوه . په هغه وخت کي چي زه پردغه لارتېرېدم ان يکړسړي لاکولای سوای ، چي له کندهاره ترکابله پوري بې له دې ، چي په ټوله لارکي دي يې څوك په ناحقه مزاحم سي، سفروکړي. په دې شرط چي بهرنی نه وای. ايرانی اوهندوستانی هم په دغه کټګوري کي راځي . ځکه دوی داسي کوم څوك نه لري چي حکومت ته دي ددوی عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوی ته دښه ښکارپه توګه کتل کېدل.

له کلات څخه دغزني ترشاوخواپوري لارښه هواره ده، وروسته ترغزني پوري مخ پرکښته اودغزني شاته بيادغزني کوتل تردروازې(۵) پوري مخ پرلوړه اوترهغه وروسته بياترکابله پوري بيامخ پرځوړځي.

دغزني اوكابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه كي وروسته تقريبالږ سوی و. هوا ډېره نرمه وه خوشاوخواپرغرونوواوره پرته وه اودشپې له خوادتودوخي درجه ترصفرټيټه وه. مورږ دلاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وكړ اودغه سيمه چي مورږپكښې تېرسولو، زياتره يې غونډی وي خووادي په ښه ډول كرل سوي وه اوشاوخوايې زيات شمېركوچني كلي پراته وو.

له چمن څخه تركندهاره اوبيابانركابل پوري لاركېدلای سي چي دعراده لرونكي ټرافيك له پاره جوړه سي اوهاورګاډي دخط جوړولوله پاره هم ستونزي پيښې نه سي. داحقيقت چي اميرته دهنددحكومت له خوادوه سوغاتي توپونه پرهمدغه لارباندي دجرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په څرګندډول ښيي، چي ديوه ښه سړك جوړېدل به اسانه كاروي.

كله چې مورږ درانی كلا ته ورسېدو، له كابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري. البته كه څوك دكارګه په شان وروالوزي، يعني دهواله لاري ورسي. خومورږمجبوروچي پرکوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نوروراندي ولاړسو. دغه كلي ته نزدې مورږ دهغه ډګرترځنګ تېرسو، چي له انګرېزي لښكر سره جګړه پكښې سوې وه اوپرهغوكسانوباندي ډډبروكوټنی جوړي سوي وې چي په جګړه كي وژل سوي و. كله چي زه ددغوډبروپريوه كوټنې ناست وم يوزورږ سړی مي په سترګه سوچي كله مخ ته اوكله شاته څي اوله خانه سره غږومبېږي كله چي زه يوځوګامه ولاړم، ترشامي ديوعسكرچيغه واورېده، مخ مي ورواړاوه. كه مي كتل دزاړه سړي په لاس كي دومره غټه ډبره ده چي په سختی سره يې ورلای سي اوپه ماپسې راروان دی. زماسپاره ملګري په خنداورته وويل، چې كه دي دده دمرګ تلاښ وكړ، اميرصاحب به دي بندي كړي. خو زاړه سړي وويل، چي انګرېزانو دده زوی وروژلی دی اودی بايد په بدل كي يوانګرېزووژني. داخبره د خندا ورنه بلكه دزيات تاثرووه چي يوزورغريب سړی څوكاله مخكي دخپل زوی له لاسه وركولوترله ايستلای دی اودومره غټه ډبره يې، چي دغورځولوتوان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هرصورت دا د خلكو د جذباتو ښكارندويي كوي.

كلاقاضي ته چي له كابله اته ميله ليري ده، ورسېدو. هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواهه ؛ که شهزاده بایدکابل ته په راتلونکې یکشنبې ننوزي.داورځ دنجومګروپه نظرچي په داسي حالاتوکي ورسره هرومرومشوره کېږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

موږچي په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو، سردارحبیب الله خان(اوسنی امیر) هم دخپل ورورلیدوته راورسېد . یوه شپه یې ورسره تېره کړه اوپه داسبابیرته کابل ته ستون سو. سردارمحمدعمرهم دده لیدوته راغی اوڅرنګه چي نوموړي دملکې سلطانې زوی اوپه هغه وخت کي تقریبالس کلن و، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داورلوبي(آتش بازې) حکم وکړ. سردارهغه لقب دئ، چي دPrince معادل اویوازي دامیرزامنوته ورکول کیږي ، که څه هم خلك دشاهي کورنۍ نورغړي هم ددرناوۍ له امله په دغه نامه یادوي.

دیکشنبې په ورځ شهزاده اوعمله یې کابل ته رهي سول . ددغي ورځي له پاره یې ترټولوښه کالي اغوستي وو اوټول ځکه خوشاله ووچي بالاخره کورته رسېدل . تقریبا په نیمایي لارکي یوه ستره ماښامنۍ ورته جوړه سوې وه اوهلته دشهزاده دوه کلن ماشوم زوی دسردارحبیب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظروو. شهزاده دخپل زوی په لېدوبیخي ډېرمتاثرښکارېدی، چي ماته دحیرانتیاوړو. ځکه ماتل فکرکاوه ،چي دی یوبې عاطفې سړی دئ : موږ یوساعت لاڅه زیات پرماښامنۍ باندي تېرکړ.چای اونوردخورك وچښنګ شیان راکول سول اووروسته نوسپاره سولو.

دکابل ترښاردباندي ورکشاپ ته نزدې په یوه پراخ ځای کي څوټولۍ عسکراودوه درې توپونه درول سوي وو اودعسکروپه مخ کي دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردارحبیب الله اونورمامورین دشهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملګرتیاپه خاطرمنتظروو. دشهزاده په رسېدوسره دتوپوپه ډزوشاهي سلامي پرځای سوه اووروسته بیلابیل افسران راوړاندي سول اوشهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په ګډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسړکونوباندي په زرګونوخلك دتماشې له پاره ولاړوو. عسکرددې له پاره ځای پرځای سوي ووچي دخلکودوړاندي تګ مخه ونیسي اوشهزاده داونورملګروته یې لارخلاصه کړي.

PROPERTY OF ACKU 11883

امیرخپل زوی ته دهرکلي اوله ډبرلیري سفرځخه دروغ رمټ راستنېدو په خاطرعمومي دربارجورکړی و . شهزاده دسلامخاني دروازې ته له رسېدوسره سم له آس څخه راکښته اودسلامخاني پرلوررهي سو .امیرته هم خبرورکړه سو. شهزاده دربارته وخوت ، پرزنګنوکښېښنوست په داسي حال کي چي دوعاوي اوسلامونه يې کول ، دپلارلاس يې په خپلمودواړولاسوکي ونيو او پر دواړو سترګو يې په وارسره کښېښنواومچ يې کړ. امیرشهزاده راپورته کړ اوپرچوکۍ باندي دکښېښنستلوامريې ورته وکړ اوبيانوټوله ورځ خوشالي وې اوټول مامورين اوافسران دامیردسلام اودهغه دزوی دصحيح وسلامت رسېدلودشکراني له پاره په وارسره دربارته راتلل.

ددوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) يورازماهی دی

(۲) يودول هندی نل دی .

(۳) دا رود دترنك په نامه يادپوي او سرچينه يې په مقر کي ده .

(۴) سيمه ييز خلك دي خولی ته « بارانِ کلاه » وايي .

(۵) ذغه خای (کوتل تخت) نوميږي .

دريم څپركى

كابل

مهمانخانه ـ دحمامو (تركي غسل خانو) بيان ـ په كوڅواوجادوكي له خلكوسره دليدني كتني بيان ـ اميرعبدالرحمن ، دقصر و انتظارخاني (Audience Chamber) اوماته دده دهركلي بيان ـ دكابل حالت اودشاوخواسيمي بيان ـ كابل بنار، بازارونه ، كوڅي اوكثافت ـ داوبوتهيه اودبدرفت سيستمونه ـ روغتيايي ترتيبات ـ ايله سپي اوكارگان ـ د امبارو(ډبرانو) بنار.

زه كابل ته له رسېدوورسته په دابل سهارپه باغ كي گرزېدم ـ ددربارترجمان راغى ـ راته وېويل : اميرصاحب امركړى، چي ماته به له غرمي وروسته دليدني كتني ويارابخښي. كابل ته دازمادوهم سفرواواميرزه پېژندلم . نومورى دااستعدادلري چي يوڅوك يوواروويني بيايې نه هېريږي .

اميرامركړى و، چي زماسره بايدپه ډېره درناوي چلندوسي اوزماداستوگنې خاى يې نوى مبلمستون (مهمانخانه) چې امير پخپله له څو روخوراهيسي پكښې اوسېدى ، تاكلى و. دايوه پراخه څلورگونجه ودانى ده . لويي خوني لري اصلا دامير ددوبي له مانيږڅخه يوه گنله كيږي اوترنوى بناردباندي پرته ده . پركورونوباندي يوپراخ باغ راتاوسوى اودهغه پرشاوخواچگ دېوال دئ . ددېوال په يوه برخه كي يوه سرپټه دروازه ده چي دواړوخواووته يې دساتونكوخوني دي . ددېوال په دننه برخه كي دنوكرانوله پاره پياده خانې (outhouses) جوړي سوي چي پاى ته يې پخلنځى اودهغه څنگ ته حمام (تورگى غسلخانه) دئ . دكابل غټ كورونه بې له حمامه گرياښپرنه دي .ماتېره ورځ په همدغه حمام كي بنه خوندور غسل وكړ ،چي له كندهاره د راوتلو راهيسي مي دالومړى وارلمبېدل و.

په حمام كي دوې خوني وي او ترمنځ يې لارخلاصه وي . چتونه يې گومبتي ، منځونه يې په غټوډبرو (تخته سنگو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه يې په سمنټوپلسترسوي وي .خوني په هغوتاوخانوتودېږي ،چي دهمدې له پاره دباندي

جوړي سوي دي . تاوخانې داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودهوالوته رسوي . دتاوخاني اودخونوترمنځ دهوال پرهر (دبل) وي چې په منځ کې يې داوبودوه خايونه جوړسوي وي، يودتودواوبوله پاره بل دسړو. دتودواوبوخای تاوخاني ته څرمه اودسړواوبودالړخه څنې ليږي وي.خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارتري اخيستل کيږي اودباندي خونه سړه اودکالیواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحمامونکي دهره موده پاته کېدل ښه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغټوډبروترمنځ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورګازتري راځي.دهروخت پکې پاته کېدل دسرشديددردونه پېښوي.بياهم، داحمامونه په ساړه موسم کې چې دانګلستان ترژمي څوچنده سوروي ، دهرښه اومستريح دي . ددې له پاره چې دغه حمامونه ښه تادوه سي ، دوې ورځې بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده تري کېدله نواوريې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچې حمام تودسي ، بيايې نوپه لړاورتودوخه لوړه ساتله کيږي.

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتنې له پاره وخوځېدم چې دامیرله خوايې امرسوی و، خومانې ته تررسېدوورساندي په نيمه لارکې يواستازی په مخه راغی، چې زماله پاره ليک ورځخه و. ليک دامیرله خواواوپکښې ليکل سوي وو څرنګه چې دی ناوخته پاځېدلی دئ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديوساعت وروسته ورتګ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتنې ديوساعت څنډېدوله بابته دليک ورلېږل دفوق العاده درناوی نخښه ده . معمولا چې چاته دکتنې له پاره پريږده ټاکلي وخت امرکېږي اوامیرپرهماغه وخت کتنې ته تيارې ونه لري ، نومورې شخص بايدکښېنې او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوځو او سړکانوکې په چکرټېره کړه . په دغه خای کې دامیراوشاهزاده ګانومانې اودلوړومامورينواودربارياتوکورونه اوباغچې پرتې دي.دغه برخه چې دزاړه ښارپه شمال لوېديځ کې پرته ده ، ده افغانان نومیږي داپه دې خاطرچې دپښتنويرکوچنی کلی پردغه امتدادپروت دئ. ددغه خای سړکان هم پراخ دي اوهم اوار، خو په هغه وخت کې فرش سوي نه وو او تـــرباران يا واوري وروسته

داسانوپښې څوانچه په خټواوچکړکي ښخېدلې . پلي کسان خومجبورووپه احتیاط تګ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سړکونه په خښتوفرش سوي دي اولکه پخواچي وو، اوس داس سپارلي اوپلي تګ پکښې په خټوکي ختل نه دي .

خلك چي په مخه راتلل خیرن پیرن ښکارېدل . ان د لوړو رتبوخلك، چي پراسانوپه سپاره وواوپنځه شپږنوکران به یې پربغل ورسره روان وو ، هم داسي به ایسېدل لکه تازه، چي یې مخ پرېولی اوڅټ وغاړه یې په پرېولوکي ځني هېرسوي وي. داسي تروتازه خلك بیخي نه لیدل کېدل چي په منظمه توګه دي غسل کوي .زه وروسته پوه سوم چي ان دلوړي طبقې خلك لاپه اوونۍ کي یووارلمبېږي اونورخوپه څومیاشتوکي یووار. ښایي همدادلیل به و،چي ددوی غاړه اوڅټ ناپرېولي ښکارېدل .د خلکو جامې هم یوڅه انګرېزۍ اویوڅه افغاني وې. اوپه اوونۍ کي یوواردپاك کمیس اغوستلوعادت ددوی پر خیرنو څېرو یو سرباری دئ. په داسي حال کي چي سرترنوکه ځان کیسه کول(موښل) به دوی ښه وایسوي.

امیرپه بوستان سرای کي و(۱) . دایوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندي جوړه سوې اوپرشاوخوایې دارګ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوې وه . څنګ ته یې دملکې سلطانې ماڼۍ وه چي ګلستان سرای (۲) نومېدله . بوستان اوګلستان دواړه دباغ معناورکوي اودپخواني "وږم ځای" او"وروستنۍ" "ګلځای" ژباړه ده . کابل باید پخپله په بل عبارت "بوستان" وای اوکه څوك یوځل دهغه په بازاروکي تېرسي داخبره ورته څرګندېدلای سي.

دماڼۍ دروازې ته زمااوزمادترجمان له رسېدوسره سم، د ساتونکو مشر (کپتان) موږدننه دربارته رهنمایي کړو . موږ هورې تم سولواوامیرته دوظیفه لرونکي افسرپه لاس زموږ د رسېدلو خبر ورکړه سو.دامیرتراجازې وروسته یې دده حضورته زمالارښوونه وکړه .انتظارخانې ته په رسېدلوسره، ماامیرپه هغه اوږده څوکۍ کي ناست ولیدچي ده دکټ کارهم ترې اخیست. ده خړي انګرېزۍ جامې اغوستي وې اوپرسریې ورېښمینه افغاني خولۍ(Fez)(۳) وه ، چي پریوه څنډه یې دالماسوشاهي ستوري ټومبلی و. امیر، چي له اوږدې مـودې راهیسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره يې دخپل بستريواړخ غوړه کړی و خکه چې په هغه کې ترچوکی زيات مستريح و اودناارامی په وخت کې يې کولای سوای بې له دې چې له چوکی څخه دراولاړېدوتکليف وويني،په کټ کې خان وغزوي اودمه وکړي .

امیرپنځه څلوېښت کلن ښکارېدی.که څه هم شپېتوته نزدې واوداخکه چې دسراوږيري وربښتان يې تورپاته سوي وو اودی يې ترخپل عمرخوان ايساوه. په جسمي لحاض مزی، پلن لږڅه جګ خوپوندی يې لنډي وې . سترګې تکي توري وې اوترګنوروروخولاندي يې چاته په تېزاودقيق نظرکتل. که څه هم په بنه ژيړبخون وخوتريوه متوسط پرتګالي يې پوست تورنه ښکارېدی.دامیرغابنونه ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهيرکې به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې پاک کړل چې په دغه وخت کې به يې په خبروکې توپيررااغی اوتعقيب به يې مشکل سو. ده يوخل خپل غابنونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوخرګنده يې کړه چې دادده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له يوه انګرېزي غابن جوړوونکي څخه زده کړی و. (۴)

پرامیرباند غلام بچه ګان راتاوسوي اودده هرامرته تيارورو. مخې ته يې دخوني پرشاوخواباندي افسران اومامورين اوپه دروازه کې دشاهي ګارډ دوه تنه برچه پک سپاهيان اودګارډکپتان دهغوی په مخ کې توره له تېکي راايستلې ولاړو.

دانتظارخونه بنه لويه اوپه ښوايرانيو غالیوفرش وه خوله يو څو باز و لرونکوچوکيو،چې شين پوښ يې درلود. له څوکوچنيوګردي مېزوپرته، چې دېوال ته ايښوول سوي وه نورفرنيچرپکښې نه وه .پردېوالوباندي روغني رسامی سوي وې اوږوازي يې طبيعي منظري درلودې، خکه دسړيوتصويرونوته په هغوخونوکي، چې لمونځونه کيږي ، اجازه نسته اوپه دې حکم کې ټولي خوني راځي .دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرخای کې چې برابرسوکېدلای سي اوپه تصويرلرونکې خونه کې لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نخښه ده .

زه ددرباړپه خونه کې لوړورتېرسوم اودامیرمخې ته ودرېدم سرمې ورته ټيټ کړ. ده د سترې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکـــړه ، چې ښه يې ؟ خپلي

دست کشي يې دلاس دروغبړپه نيامت وايستلې (په بنې لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساړه موسم کي دست کشواغوستلوته مجبورکړی و) اووېويل چې په انگرېزانوکي دستکشي په لاس روغير باب نه دئ . وروسته يې په فارسي ژبه تراوړدي ستړي مه سي وروسته راته وويل،چې کښېنه‌اوبيايې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوندا‌ومسلك لنډي کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه درباري سويه زمادرناوی وکړ. دا درناوی هغه چاته کېږي چې دی تري خوښ وي .

ترکښېنستلووروسته يې ماته يوکوچنی مېزکښېښودچې چای مېوه اوسګريټ پر پراته وو .ماته يې په روسی پيياله کي چای راکړې اوهغه يوکيلاس وچې دسروزرولاستی يې درلوداودسروزروپه غاب کي پروت و. دافېشن امېرلره روسانوڅخه اخيستی و.

په دغه رازناستوکي داضرورنه وه چې څوك پېښېله ورغېږي ټولې خبرې امېرکولې اوڅه چې يې غوښتل هغه دده خبروته غوږ نيول اولنډخواب ورکول و.البته که به يوې موضوع اوږده څرګندونه غوښتله نوبه بياده په ډېردقت سره غوږنيولی و. دخنداورخبروپه وخت کي به يې دزړه له کومې خندل اوکله خولاپه کټ کي ورسره رغېږدی. دجديت اوخندا په دواړوحالاتوکي امېرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچې دده په وراندي هرچاددده د ټوکوويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چې به په خبنم سو، مخ به يې سره کش سو، غابنونه به يې بنکاره سول . تردې اندازې چې لېوه وزمه به بنکارېدئ . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرخای دکلماتوبورازپوښهارکاوه اوداسې څوك لږپيداکېدی، چې دده په دغه حالت کي دي ونه لړزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطادډېرې سختې سزاسبب کېدله . په دغسې حالاتوکي به امېرته دهغوکسانوپخواني جرمونه هم ورپه يادېدل چې ده به دجزاورکولوورکنلې وو . ده به له وظيفې څخه ديوې کوچنی سرغړونې په خاطرډېره درنه سزاورکوله. تاسې نوپه دغه رازحالاتوکي دحاضروکسانوداحساس تصورکولای سئ . خکه هيڅوك نه پوهېدل ، چې ددوی دپخوانيوخطاګانوپه حساب دامېرپه فکرکې څه دي؟

امیرعبدالرحمان په ورځني دربارکي ـ سردارحبیب الله هم ورسره ناست دئ .

(دمولف رسامي)

دامیرپه حضورکي دخبري کولوجرات هیڅوك نه کوي. بې له کومي پوښتنې ، که به یې درلوده یاداچي دامیرپه سترګوکي یې دکوم شی دغوښتلونخښه ولیدله یایې دسرهغه اشاره ولیدله چي امیریې دپوښتنې په وخت کي کوي. غلام بچه ګان دخپلودندودسرته رسولوپه وخت کي پتهه خوله په آرامی سره شاوخواګرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل یې په پام کي وي چي یوڅوتنه بایدامیرته نزدې پاته وي.

کله چي زه له امیرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لنډن څخه زه ورسره ملګری وم ، دربارته راغی. وروسته له هغه چي پلارته یې سلام وکړ، په چوکی کي دناستې اجازه ورکړه سوه .دده مشرانوزامنوته تل دچوکی تعارف کیږي که څه هم دلنډي شببې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغوحالاتو، چي دوی پخپله له حیاڅخه نه کښېني، یاامیرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکی کي دکښېنستلوست نه کیږي اوولاړوي. کوچني شهزاده ګان چي دده لیدلوته راسي، بایددده دچوکی یاکټ ترشاودریږي اودعادي غلام بچه ګانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بایدوریې کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتګ خیال ولري ، پلارته یوڅل بیاسلام وکړي اورهي سي. که څوك له اجازې پرته ووزي، پوښتنه تري کیږي.

دامیرپه حضورکي دکښېنستلواجازه ورکول دډېري مهربانی اوعزت نخښه ده چي یوڅوتنوته ورکول کیږي. مشرانواولورتبه مامورینوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بایدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا یې دبوال ته وي اوکه زیات شمېرحاضروي نودامیردواړوخواووته ددبوال له اوږدوسره سم پریوه لیکه باید کښېني . دلوړي رتبې یاعزت څښتنان امیرته ورڅرمه ناست وي.

له امیرسره ترڅوساعتوتېرولوورووسته مي دتګ اجازه ځني وغوښتله اوکله چي دتګ په نیت ولاړسوم ، راته یې وویل چي سباته به وګورواوترهغه وروسته به هم زیاتره سره وګورو. ده غوښتل، چي مادېر ووینې. دزیاتولیدنوکتنولە پاره دده غوښتنه زمادزیاتي درناوی یوه بله نخښه وه اوویې ښودل چي زه دده ډډېري مهربانی ورګرڅېدلی یم . په دغه هیوادکي د یـــوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوړه ارزوبله نسته چې امیردي ورته دبیابیالیدني کتني اجازه ورکړي .دالیدني چاته ددې پوره وس ورکوي چې خپلي نخشې ترسره کړي. له یوې خوا دادیوې زیاتې مهربانۍ اوداد نخښه ده خوله بلې خوابیاهرڅوک دغه شخص ته دیوه غوره مال اوپیشوبازسړي په سترګه ګوري اوښایي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې ښپره لاهم سته چې دغه سړي بدعواقب په مخ کي ولري.

راتلونکي دوې میاشتي ، لاڅه زیاته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) کې تېره کړه اوخان مي دهیوادزبرمودپرمختیاله پاره دیوپلان په برابرولوبوخت کړی و. امیرددغه رازپلان دلیکلوغوښتنه راڅخه کړې وه. ده زمادغه کارپه پوره اندازه وستایه خوپه پلان کي له راغلوورانديزوڅخه دېرلږې واخیستل سول. زه په شاوخواسیمه او دښارپه بازاروکي ښه پوره اندازه وګرزېدم خکه چې ددمې سمبدو بله وسیله نه وه .

کابل دیوې لویې ناوې په منځ کي پروت دئ چې شاوخوایې دپنځلسو، شلومیلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي. دغوندیوورولړیوچې دلته اوهلته له مخکې څخه راوتلي دي، سیمې ته داسې ماته وګوده ښه ورکړې ده چې له کومې لورې څخه پرته دتشخیصولوورنه ده . له دغولړیوڅخه یوه یې (شېردروازه) دښارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غوښې (۵) یې لویدیځ ته واقع دي. ددوی دوو په منځ کي دکابل سیندبهیږي چې له جنوب لویدیځ څخه راخي . دغوندیوپرسرونویوزوردېوال سته چې زیاتره وران دئ. په معموله توګه له ختېواودبروڅخه جورسوی دئ او له سیندڅخه بیرته پورته ختلی اودمقابل لوري څوکي یې پسې اخیستي دي. پخوا ، دېوال له سیندڅخه دخښتوپریوه پله باندې تېرسوی و خواوس دهغه پله له تاداووپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال دېرکلونه پخوادهغووحشي قبیلودیرغل دمخنیوی له پاره جورسوی و،چې دکابل په جنوب لویدیځه سیمه کي اوسېدلې اوکله ناکله به یې یوزیات شمېرپرکابل رااوښتلې ، پرخلکوبه یې توري کښلي وې اودښخووڅارویوپه ګډون به یې چې په افغانستان کي ورته په یوه سترګه کتل کیږي ، دورلوهرڅه لوټول.

دکابل شاوخواسیمه دکرنې له پاره په ښه توګه سمباله سوې ده اوله لږبارانو څخه د غلودانو د اوبولوله پاره کاراخیستل کېدلای سي. پـــه وروستیوکلونوکي

وني دهغولاروپردواړوخواووايښوول سوي دي، چي ښارته راځي. دلته وهلته خال خال وني په باغوکي چي دېوالونه پرراتاوسوي دي، هم ليدل کيږي . خو شاوخوا غونډۍ دونواوکرني دنشتوالي له امله بېخي لوڅي اوپه مقايسوي توګه ويجاړي ښکاري.

ښارديولك وپنځوس يايولك شپېتوزروپه شاوخواکي اوسېدونکي لري اودهيواددنوروښاروپه شان کلاپرراتاوسوې ده . په لويديځه برخه کي ښارسره پړسېدلی اوپه دغه برخه کي داميراوشهزاده ګانوماڼۍ اودرسمي مامورينواوشتمنوخلکوکورونه جوړسوي دي.ده افغانان چي دښارديوې نوي برخي نوم دئ ، هم په دغه برخه کي پروت دئ اوکال په کال پسې پراخيږي ځکه ټول هغه کسان چي دښارله زړې برخي څخه وکوچيږي ياغواړي دښارپه ښکلې برخه کي کورونه جوړکړي ، همدغه ځای ته ځي.

دښارکوڅې تنګي دي اودوړي پکښې باديږي اوزياتره په غټو و کوچنيو ګرديوکاڼوچي سم ايښوول سوي هم نه دي ، فرش سوي دي .دکاڼوپه درزوکي کله کله دآس سوه بنده سي اوځان ګوډکړي. سړکونه دکوروله دواړو بغلونوڅخه داوبودوتلوپه خاطرمرکزته شيوه کيږي .کثافات له کوروڅخه سړك ته غورځول کيږي اوپرهمدغه ځای ترهغوپراته وي، چي وراسته سي او لږشمال چي ولګيږي ډيري بدي خوړسکي يې ولاړيږي.

کورونه اودوکانونه له اوموخښتواوخټوڅخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تربل پوري په چارتراشوپوښل سوي ، پرهغوباندي يې بورياوي اووابښه اچولي اودپاسه يې پنډ اخېړ (کاګل) پراچولی وي . دخوني تل له همدغوموادوڅخه دئ. کورونه کوچني اويوبل ته څرمه دي . په پراخو بازارونوکي دکورونودوهم پوړونه له کوڅوسره سم نښتي دي او د لرګيو پرستنوباندي ولاړ دي.په تنګوکوڅوکي خويې ددوهم پوړله پاره ټوله کوڅه بېخي پوښلې وي اويوتياره اوکوږووږبويناکه سوپ(راهرو) ترې جوړسوي وي چي دتېرېدلوپه وخت کي که څوك څراغ ولري ، ښه به وي . ډېرپراخ بازاريې نزدې پنځلس فوټه ارت وي اوتنګ يې څلورفوټه . څرنګه چي په ټول ښارکي له باروړونکو اسانواواوښانوسره هروخت څوك مخامخ کيږي، دآس سپورته ناشونې

ده ،چي له زين څخه دي د ښوييدلومخنيوی وکړي . په دې برخه کي تربارې اسانو داوښانو وانښونه سترمصيبت وي، خکه اوښ په نوروکي ری نه وهي . دجادې منځ ته يې اخيستی وي اوبارونه يې تردواړوبغلونوراوتلي اودآس سپاره ته لازمه ده، چي له دغوا ښانوڅخه دتبرېدلوپه وخت کي خان پرزين نښ ټينګ کړي . په تنګوبازاروکي داوبوويالې له پاسه مخ پرکښته د اوسپدونکو د استفادې له پاره بهيږي . اوبه چي ښارته داخليږي ، دبرې ښې وي ، خوچي هرڅومره په ښارکي تېريږي اوهرازچتېلی په ګډيږي هغومره يې مزه څي. دکورو کثافات ورته لارمومي، خلك پکښې ځانونه مينځي اومړه جسدونه هم په دغوويالوکي پربهوللل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړينې سبب کيږي .هغه وخت چي دغه اوبه دښاردباالاحصارڅنډې ته رسيږي ، نودهغو کيفيت څوك تصورکولای سي. خوبياهم دښاراوسپدونکي مجبوردي له همدغو اوبو څخه دچښنګ اوپخلنګ له پاره کارواخلي.

کولرااونوري ساري ناروغی دښارپه هغوبرخوکي زياتي وي چي داوبودمسيرپه پای کي پرتې وي. شك نسته چي داله هغومړيوڅخه راپيداسوي ناروغی دي چي په همدې اوبوکي پربهوللل کيږي اونورخلك يې دچښلولهٔ پاره کاروي. همدغه علت دئ چي دغه ساري ناروغی هروخت په کابل کي پيښيږي، دېره موده دوام کوي اوپه زرګونواوسپدونکي پکښې تلف کيږي.

امیرعبدالرحمن ترمرګ لږوراندي ، په ښارکي دفضله موادوله پاره يوسيستم جوړکړاوهغه داچي پرخرونوباندي يې دښارفضله مواد ايستل اوپرکروندګروپې خرڅول(۶) دې کاردښاردصفايی له پاره دېره مرسته وکړه خوټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل خکه يوازي غټوکورونوسپاره مکانونه درلودل چي تردېوال دباندي يې دامباردايستلوامکان و. کورونوته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردی سړی دننوتو اجازه نلري.خکه نوزياته اندازه امبارپه کورونوکي دننه پاته کېدی . اوسنی امير (امیرحبیب الله خان . م . هـ) دکولرا ناورغی دشيوع په کال(۱۹۰۳) دښارټولي کوڅې هره ورځ د جاروکښانو په يوه لښکرجاروکولې. خرختيخوال دښاردچټليودليري کولوله اړتياسره سره، دېرزر بيرته خپل دبې پروايیو عادتونه پيل کړي .

له دېرشوو زروکورونوڅخه هره ورځ دغورځول سویوفضله موادواندازه که په پام کي ونیول سي، نودکابل ښاربه ډېرژرله استوګني ووزي. دسپیواوکارګانوله خوادچټلیودغونډولوکارچي دناروغیویورازغیرشعوري درمل دئ، دښار دنااستوګن کېدلومخه نیسي . ماته ویل سوي و چي دیوپخواني امیرپه امردښارټول سپي ووژل سول اوداپېښه دخلکوپه یادده چي سمدلاسه ورسره دکولرایوه سخته ناروغي په ښارګډه سوه . اوسني امیرهم د ښارد سپیو د وژلو امرونه ورکړي وواولاښونه یې له ښاره وایستل سول، خویوه میاشت وروسته د۱۹۰۳ کال کولراخپره سوه ، چي دسرایت له مخي د یادوني وړ وه .

ددريم څپرکي لمنليکونه

(۱) (۲) بوستان سرای او ګلستان سرای لکه بل ځای چې مې هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسنې زرنګار پارک سیمه وه . دامیرعبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سرای کې راځي . خودا ټوله سیمه اوس د زرنګار پارک په نامه یادیږي .

(۳) فزFez یو ډول خولی ده . چې دترکیې خلک یې اوس هم پر سر کوي . معمولا تور یا سور رنګ لري اویوځه جګه وي . دخولی د ارتفاع په ټول امتداد یو اوږد زومبلک (خوندی) پر خړیږي . وایي پخوا دغه راز خولی د کوټې په پښتنو کې بلاونانو پرسر کولې . د بلاونې کلمه د انګریزي ژبې د کمیشن ایجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتک) دکندهار ښارد جارچي پر سر دغه راز خولی په یاد ده .

(۴) دغه ډاکټر دانګلستان تبعه و او ډاکټر اومېرا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامیر عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو . چې امیر ته یوه جوړه غاښونه جوړ کړي . ډاکټر اومېرا په کابل کې د صوفي عبدالحق په نامه یو شاګرد وروزه . چې وایي پخپل فن کې ماهر و . ډاکټراومېرا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هوري یې د امیر دشخصیت . استعداد او اداري په باب لیکنې وکړې . (دتفصیل لپاره وګورئ : شین سترګې مستخدمین په افغانستان کې ــ دمحمدمعصوم هوتک لیکنه ــ ناچاپ)

(۵) داغر داسمایې غردئ . چې فرانک مارټین یې په نامه کې تېروتلی او Asman یې بللی دئ .

(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د یو شمېر کسانولخوا د خاورې په بدل کې ایستل کېدل او دکرنې په مخکو کې به یې د پارو (سرې) په توګه کار څنې اخیست . دا.زمادیاد خبره ده . چې په کندهارکې به خاینت مهال امبارکښې دکور په دروازه کې ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود . د « هو » جواب به یې ورکړ او خاوره به یې څنې تسلیم کړه ؛ دغه خاوره د سبا ورځې له کثافاتو سره ګډېدله . (ژباړونکی)

څلرم څپرکی

کابل

(په دوام یې)

کوڅې څه رازاداره کېږي .. دښاراجرایيوي قوه .. لوټماران اوقاتلین ـــ دبازاردوکانونه ـــ دماڼیواوښوکورونوسبك ـ دکابل هوا.

په کابل کي هره کوڅه یابازار (جادې ، که دوکانونه پکښي وي که نه، بازاربلل کیږي) یوکلانتریامشرلري، چي دنده یې کوټوال(دښارمشر) ته دکوڅې دټولوزېږېدنواومړینوخبرورکول، دکوڅه والوپه منځ کي نظم ټینګول، دکوڅودپاکۍ څارل اوپه مجموع کي دکوڅې اداره کول دي . دی دهرډول بې قانونیو، که چیري پیښې سي ، مسئول دئ.

دمرحوم امیرترمړیني وروسته سمدلاسه دښارپه بېلابیلوبرخوکي ډېري غلاوي پیل سوې اودغلودنیولوله پاره ټولي هڅي ناکامي سوې . په ځینوپېښوکي به یوسړي، چي دوکان یاکوروتاړه اودی به دشپې دتېرله پاره له خپل یوه دوست کره ولاړ. په سهارکي ، چي به کورته راتلی ، کتل به یې چي ددوکان ټوله شتمني یې لوټ سوې ده . ډېروورته پېښوښودله چي غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبردي. په نوروپېښوکي دکوروڅښتنان دغلوپه کړپ وکړوپ راویښ سوي اودخپلومالونودساتني په هڅه کي دغلوله خوا ټپیان سوي یاوژل سوي وو. په پای کي خلك دومره دبېري اوډارپه حالت کي سول چي په بازاروکي له غلااووژني پرته نوري خبري نه کېدلې. امیرته عرضونه وسول اوده هرهغه چاته چي دغلوپه باب معلومات ورکړي ، دډېرغټ انعام ورکولوحکم ورکړ، خودې کارهم نتیجه ونه ښندله .

په پای کي ، یودوکاندارچي له خپل یودوست سره ددوکان پربام بیده دئ ، چي داکارمعمولا په ښه هواکي کیږي .دوی دواړوله ډاره توري له ځانوسره ایښي دي . ناڅاپه د دوو غلوپه ږغ ، چي له دباندي څخه بام تـــه ورختلي وو،

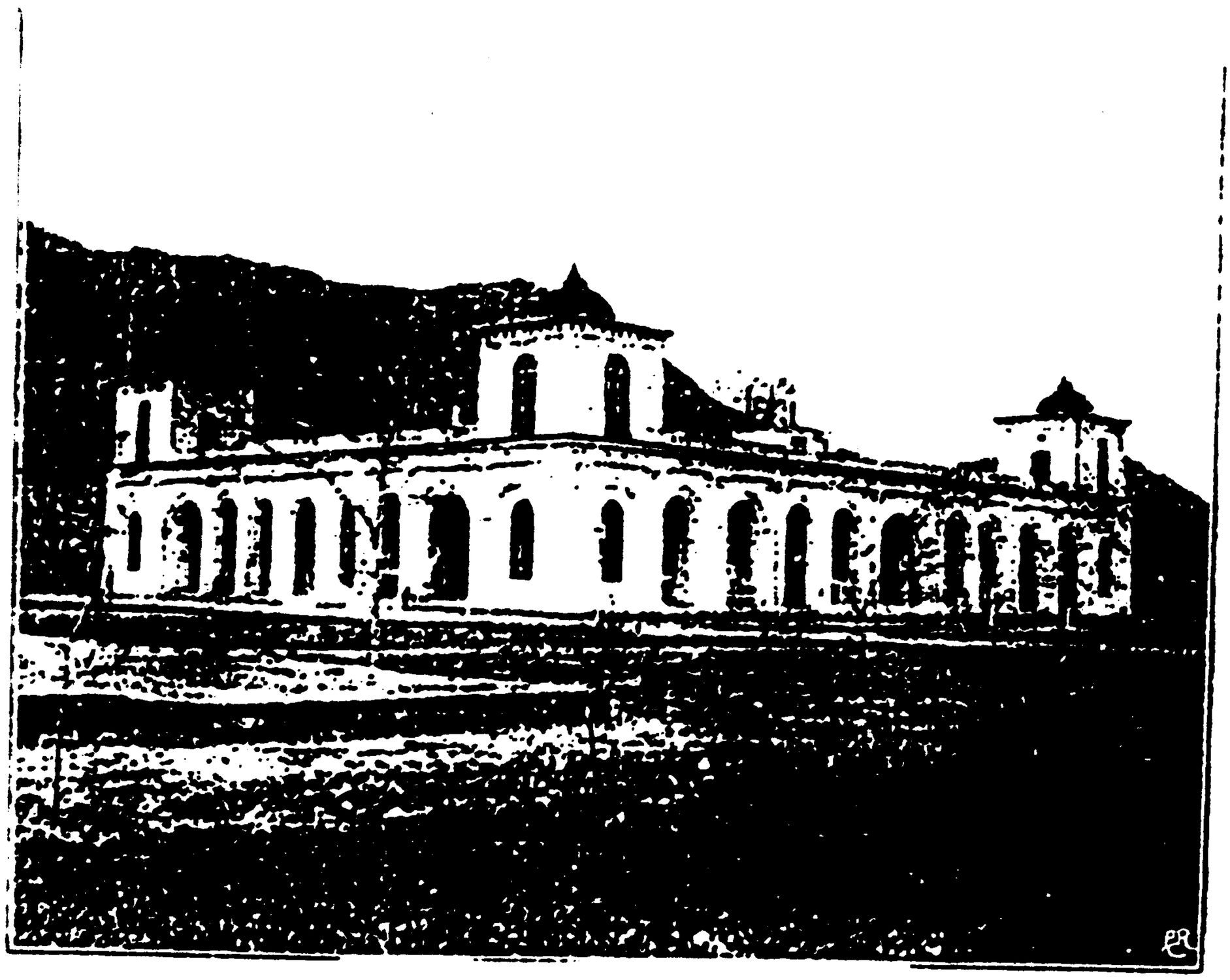

مهمانخانه ـ کابل

د مولف استرکنځي ته خرمه باغچه ـ د باغچې په کونج کې زیارت

راوښيږي .دی راغورځي ، چيغي وهي اودوست يې هم راوښيږي . دوی په غلوپسي توري رااخلي خوغله ورباندي دتمانچودزي کوي اوتښتي . دوکاندار چې تپې هم دئ ، ورپسې خغلي اوديوه غله پريازودتوري واری کوي اوتينګوي يې . په دې اخ ودب کي، چې دمرستي له پاره چيغي هم ورسره ملګري دي، خپلې ګاونډيان رارسيږي اوغل نيسي .

ددوکانداردوست، چې پرزره باندي ويشتل سوی و، خای پرخای مړي. په سهاريي غل کوتوال ته بوت اوهغه ته يې دامیرله حکم سره سم دخپلو ملګرو دنومونوښودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې. په پای کي نزدې دپرش نومونه ترلاسه سول چې په هغوکي دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوتوالی د يودوو سپايانو (پوليسو) نومونه هم وو. دغوسپايانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره، هغوی ته په کوڅوکي له ګزمې څخه دبې پوښتنې تېرېدلو، زمينه برابرولې. اودې کارغلوته دهرکور، چې زړه به يې غوښت دورتګ اوبيرته دورځې تررونامخکې خپلوخايونوته دستنېدلواسانتياوي پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چې لوټ سوي مالونه پکښې پټ سوي وو اويوه زياته اندازه ګېنې، غالی ، شالونه، مسينه لوښي اونورشيان ترلاسه سول اوهرهغه چاچې کوريې لوټ سوی و، اجازه ومونډله، چې دملکيت له ثبوت وروسته خپل مالونه ترلاسه کړي . له غلوڅخه يې پنځه تنه په توپ کي والوزول. دځينويې سترګي وايستلې اونورپاته دعمربنديان سول.

په کابل کي دشپې له اتونهوبجوترمنځ دپوليسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم ږغيږي اوسهاردلمرختوپروخت بياتکراريږي.

ددغوساعتونوترمنځ هيڅاته اجازه نسته چې په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وګرځي اودهرچاچې دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کيږي اوکلمه چې کوتوال ته وروستل سي، هغه يې يالمه وراندي سوي عذرسره سم خوشي کوي ، يايې جريمه کوي.

دبازاردوکانونه ډېرکوچني دي ـ يوزيات شمېريې په لويوالە کي دګرځنده پلورونکودغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي. ددوکان مخ خلاص وي اودشپې ترلی اوکلپ وي. . . دروازې ګرکی نلري، خکه ښيښې نه مونډل

کیږي اوګراني هم دي. دامیرماڼۍ له دې امره مستثنی ده . ددوکان مخ د بازار خواته وي او ددېوال په بېخ کي ددوکاندار دکښېنستلوځای وي . مالونه یې شاوخواپرفرش ورته اوډلي یایې په خونه کي پررواقوباندي ایښي وي. دخرڅلاوشیان عموما غلې دانې ، مېوه، ترکارۍ، بوره اونورداړتیاوړشیان ، ټوکران اونخي مالونه ، شالونه، موزې اونورداغوستلوشیان ، دڅرمني مالونه مسي اوروهي لوښي اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچایودوکانونه (سماوارونه ـ م .هـ) هم سته چي یوه کوچنۍ پیاله چای ترنیم پنس(۲) ارزانه ورکوي .که څوك بوره ورسره وغواړي نوبایدیوڅه نوري پیسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب لیکونکي (عریضه نویس ـ م. هـ) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي لیك لوست یې زده نه وي . پرهرمکتوب باندي نیم پنس یاپوره پنس غواړي . دټکټونوله پاره البته نوري پیسې بایدورکړه سي . اساسي بازارونه دخرڅلاودشیاونوپه نامه نومول سوي دي. لکه ګندم فروشي (دغنموبازار) اونور، دتوپکواوتمانچودکارتوسودوکانونه هم سته خوډېرګران دي. دوه درې کارتوسه په یوه شلینګ(۳) وي . البته په سایزاوتقاضااړه لري.

دمعتبروکورونه عموما له اوموخښتواوخټوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازاه د لرګیوکارپکښې سوي وي .کله خولادکورټول مخکینۍ برخه له لرګیوڅخه جوړه وي . کورونه دوې برخي لري . دننه کورحرمسرای وي چي ښځي پکښې اوسي . په دغه برخه کي خوني دسرای پرغولي شاوخواجوړي سوي وي .دباندي یوکوچنوټی سرای ،چي دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دې سرای کي یوسړی اوسي ، چي دنارینه مېلمنوخدمت کوي . غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي اوداددې له پاره چي که کله ښځمني پکښې ګرځېدې، ستربه یې خوندي وي . ښځوته اجازه نسته چي له نزدې خپلوانوپرته بل نارینه ته مخ ښکاره کړي . دټولوکورونو د ښځمنو د سرایونو دروازې هرومرویوقابچی (ددروازې ساتونکی) لري . هیچاته داحق نسته ، چي دکوردڅښتن له اجازې پرته کورته ننوزي اوهیڅ ښځي ته داحق نسته چي له کوره ووزي مګرهغه وخت چي قاپچي ته یې دڅښتن له خوادوتلواجازه ورکړه سوې وي.

دامیراوشهزادگانوماڼی دکابل یوازني کورونه دي چي ښه جوړسوي دي. دامیراصلي ماڼی ارگ دئ . ارگ په ترکي ژبه "کلا" ته اوپه فارسي کي "ماڼی" ته وایي . دایوغټ مستحکم ځای دئ، چي نزدې پنځه سوه مربع گزه کیږي اویوژوراوپراخ خندق پرراتاوسوی دئ (۴) دباندي دېوالونه یې دتوپونوله پاره تیرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه یې په خاورینورهروونو؟ سره،چي پرشیشکانو (طاقونو) ولاړدي وصل سوي دي اومخ پرشیوه ددنني دېوال تیرکښانوته رسیږي. ددېوال سریې دتوپك والوله پاره ژورسوی دئ تردغورهروونولاندي دتوپونوله پاره ځایونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه اودزېرموخوني اوڅنگ ته یې دگارنېزون دسړیوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلك دامیرباډیگارډان دي، چي په ځانگړې توگه ټاکل کیږي او تنخواورکول کیږي. دارگ په کلاکي دغه رازشخصي اوعامه خزانې اوټول عصري توپك اوکارتوس چي شمېریې زرگونوته رسیږي، په تحویلخانوکي ساتل سوي دي. دننه په ارك کي دامیرپرماڼی اودده دښځوپرحرمسرای دواړو باندي جگ دېوالونه را تاو سوي دي، چي داړتیاپه وخت کي یوه داخلي دفاع جوړوي . ددې پرڅنگ دامیرداستفادې له پاره دشمال برج په اوږدو او دکلاپه نوروځایوکي په دې راوزوسته وختوکي نوري خوني جوړي سوي دي .ترارك دباندي دبوستان اوگلستان ماڼی(۵) پرتې دي. ددوبي ماڼی ، شهرآرا (دښارسینگار) نزدې یومیل لیري دشمال لورته اوددوه میله وړاندي باغ بالا (بربڼ) پروت دئ ،چي دمرحوم امیرددوبي په زړه پوري ماڼی وه . نوموړی هورې مړسو. لویدیځ ته ترښاروتلې تقریبا اتلس میله لیري په پغمان کي چي دهندوکش غرونوپه بېخ کي یوه زرغونه سیمه ده، ددوبي ماڼی سته . دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقریبا یونیم میل لیري بابردئ . دبابرشاه دقبرڅنگ ته ددوبي یو بل استوگنځی جوړسوی دئ . بابرلومړنی مغول امپراتورو، چي په ۱۵۳۰ کي هلته ښخ سوی دئ .(۶) پرهمدې لوري شپږ میله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امیرددوبي ماڼی پکښې ده اوتخت ته تررسېدومخکي به پکښې اوسېدی . ترهندکي لږڅه جنوب لویدیځ خواته دهاشم خان کلا پرته ده ، چي دمرحوم امیرد ملکې سلطانې د دوبي ماڼی

پکښې ده .

دارك تریاغچودباندي دوې لویی سلام خانې (audience chambers) سته ، چې دمرحوم امیرله خوادغتوعامه درباروله پاره جوړي سوي وې. ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچنی خونې پرتې دي اوامیرمرحوم عادت درلودپه نوې سلامخانه کې چې یوه ښکلې ودانی ده ، دېرې ورځې تېرې کړې.

دکابل هوادېره ښه اوڅوك پکښې تندرسته وي. ځرنګه چې دسمندرله سطحې څخه نزدې اووه زره فوټه لوړپروت دئ ، خکه یې هوانرمه اوترنورووهغوسیموچې په عین عرض البلدکې پرتې دي، ډېره سړه ده . په لومړي سرکې، چې څوك ورسره بلدنه وي ، دتنفس لږڅه ستونزې په تېره بیاپه مخ پرلوړه تګ کې پېښوي اوسړی دخپلوسږوپراغېزمنتوب باندي شکمن کوي. خوروسته بیاله منځه ځي. زه یووخت په دوبي کې هندوکش ته دواوروترخایه وروختم، هوړې مې هوادېره په زړه پورې اوتازه ومونډله .خوزه مجبوروم، چې خای خای دنفس شړلوله پاره دمه وکړم اوکومه هواچې به مې تنفس کوله په مجموع کې راته ترکښتنې سیمې غیرډاډمنه اوناکافي ښکارېدله .

له دې سره سره په دوبي کې باران معمولا لږوي . په دوواورېوکې چې ماپه کابل کې تېرکړل دتالندي توپانونه اوتوندبارانونه ډېځي لږوو. په ځینودغوتوپانوکې برېښناوي ډېځي قطع کېدلې نه اودتالندي پرله پسې غړومبي خوڅوك کوښاوه . مګربرېښناوي ښارته ترڅرموغونډیوپورې رسېدلې اوپرکورونوباندي دتکې لوېدلوریکارډخوډېځي محدوددئ .

په ژمي کې عموما درنې واوري اوبارانونه کیږي اوکله چې بادراوالوزي ، کوچنۍ کورونه کله کله ډېځي پټ سي . کله چې واوره وسي . هزاره ګان اونورکاریګرله خپلولرګینوراشپلونوسره دبامونودپاکولوناري وهي که پر واوره لمر وراوخیژي ، ویلیږي . دبام څټه ننوي اوکښته خونې له استوګنی وزي . دواوري وزن اکثره دچتونودلوېدوسبب کیږي. واوره له بامونڅخه کوڅوته غورځول کیږي ، چې غونډۍ تري جوړي سي اوترویلي کېدوپورې میاشتې پر تېري سي.کوڅوته نزدې سړکونه تل چکړوي ، خو افغانان په ختواوچکړکې ری

نه وهي اوهيڅوك ددغرواورودپاكبدلوتكليف خان ته نه وركوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي. .داپه رشتياسره دكارضياع كنې.

كله چي دوبى وچ وي، ددورو توپانونه تقريباهره ورځ پيښيږي اوچي څوك دباندي كرزي ياسپرلوكوي، دهريدلگيږي. ان، چي په كوركي لابدلگيږي . خكه ټولي دروازې اوكړكى بايدوټړل سي، چي له دې سره بيباخوني دهري كرميږي اوهرشى ته چي لاس ورورە سي يودول لغورن احساس سړي ته پيښيږي . دتودوخي په موسم كي دماپښين تردريوبجوپوري معمولا هوا تپه بنده وي. وروسته له شمال لوري څخه يوڅه بادپيداسي . په لږوخت كي ددورو څرخنده ستونونه پورته سي اودومره توندسي چي ليدل پكښې مشكل سي. دغه باد دوه ساعته نبه په زوركي وي . خوترلمرلوېدووروسته له زوره ولويږي اوورپسې چوپه چوپتياسي ، چي دهغې له امله دشپې ږغونه دهراوچت كيږي.

د ۲۰ ـ ۱۹۰۱ كال ژمي استثنايي و. په ټول ژمي كي واوره ونه سوه . ويل كېدله چي دغه رازژمي تقريبا دوولس كاله وراندي هم پيښ سوى وچي دكولرانا روغى ورپسې وه . په دغه كال تاريخ تكرارسوخكه په پسرلي كي رودونه اوويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستى وران سول اووچكالي راغله . ورپسې په دوبي كي خواړه هم لږوو، كولراپيښه سوه اودې مياشتې يې دوام وكړ. دخلكوپې سپكه بدنونه يې تروښول اومړينه په استثنايي توگه دېره زياته وه.

په ژمي كي ورځي زياتره روښانه وي اولمرپرواوره باندي خليږي اويلي كوي يې، خوپه مازيگركي بيايخى سي اوسړكونه دښيښې په شان ښوى كړي. سړي، اسونه اواوښان پرغوڅارږي اودڅاروا كثره پښې ورماتي كړي اوڅوك مجبورسي چي حلال يې كړي . پرواوروباندي دلمرڅلېدل دغه رازدرند بدلوسبب كيږي ، په ژمي دېرخوروونكى وخت هغه وي چي اسمان اوريځ وي، سخت بادراوالوزي اوهيڅوك له كوره نسي راوتلاى. دلمرلوېدوپروخت دتودوخي درجه ترصفركښته كيږي اوخومره چي شپه پخيږي ، هغومره پسې تيتيږي . تردې اندازې چي كه په خونه كي دېراورهم واچول سي، يوازي يې هغه اړخ تودوي چي اورته ورڅرمه وي نـــورارخونه يې دهغو بادولـه امله، چي دخوني تردرزو راڅي،

دیخي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان بادکي دباندي وي، ډېرسخت زیان وررسیږي .اکثره یې پښې، لاسونه اوپزه یخ ځني سوځي. دګزمې عسکرکله کله دیخنۍ له امله مري. ځکه هغوی په دغه رازهواکي ددرېدوله پاره په بشپړه توګه خوندي جامې نه لري. په دغه وخت کي شرمښان هم دشپې له خواله غرونوڅخه راکښته کیږي ، لوږي پسې رااخیستي وي اوښارته نزدې دخوړلوشیان لټوي .که دیخنۍ دستړیاله امله پربې مرستوکسانوپېښ سي، بریدپرکوي اووژني یې. ماشومان، پسونه اووزې چي په ګیرورسي، وړي یې.

دغه رازهوایوه بله ځانګړتیاهم لري اوهغه په هرشی کي دیوې اندازې برېښناشته والی دئ. که څوك په تیاره خونه کي ګرزي اوپښې پرغالۍ وموږي، له پښوڅخه یې بڅري راپورته کیږي، دغه رازکه څوك دپیشو پرشاورولاس تېرکړي عین حادثه پېښیږي ،که دکمیس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي دبرېښنابڅرکي تولیدیږي .که ښځمني خپلي اوږدې کوڅۍ ږمونځوي ، ورېښتان یې برېښناپیداکوي اودږمونځولوپروخت یوله بله لري دریږي.

شین اسمان بیا ، چي نادرپېښیږي، دفاصلې په معلومولوکي سترګي تېرباسي. ډېرلیري غرونه چاته بېخي نزدې ښکاري. یووخت زه دصحراپه یوډېراوږده ورځني سفرکي وم. ماته په سهارکي ویل سوي و چي کمپ بایددیوه مخروطي شکله غره په بېخ کي ووهو چي یوڅه واټن لیري د غرونو د دوو سلسلو ترمنځ لیدل کېدی . مادغه واټن شل یاپنځه ویشت میله اټکل کړی و. په دغه ورځ غرمه مي درسېدلوخیال کاوه، خوچي موږدکمپ ځای ته رسېدلو، ښه تیاره ماښام و اوموږټوله ورځ په غټوګاموسفروکړ.

په شنه اسمان کي، سپوږمۍ هم ډېره ځلانده وي. په دغه وخت کي دشپې له خوادکورله بام څخه دویده ښارچي دسپوږمۍ په سپینووړانګوکي غوټه وي ، دکورونواوغرونوپرتمین کړه وړه چي سیوري یې اچولي وي او د ماڼیو او زیارتونو منارې چي ترودانیوجګي راوتلي وي، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ چاته عجیبه تصورپېښوي ځکه صاف اتموسفیراودبخارنشته والی دمځکي دمنظرورنګونه ډېرپیکه کړي .دخورو ورو ونوله تك شنه رنګ څخه خو بېخي سترګي نه خېژي.

دځلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) وردی ته يې په ظفراللغات کې « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېړۍ يا وظيفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکی)

(۲) يوانګړنۍ پوند شل شيلنګه او يو شيلينګ دوولس پنسه دی . (ژباړونکی)

(۳) شيلنګ پولې واحد او دانګړنۍ پوند شلمه برخه ده . (ژباړونکی)

(۴) ارګ اوس خندق نه لري اوډک کړی يې دی. (ژباړونکی)

(۵) دبوستان او ګلستان مانې دکابل په اوسنۍ زرنګارپارک کې واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سرای او ګلستان سرای و. (ژباړونکی)

(۶) داسنه له مولف څخه لږځه مغشوشه سوې ده . مغولی بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادی الاول ۹۳۷ ق) دهند په اګره کې مړ او دجمنا پر غاړه په چهارباغ کې ښخ سو. تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کې دده دماندينې بي بي مبارکې يوسفزی په لارښوونه له اکرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کې ښخ سو . (دافغانستان پېښلیک ــ ۱۲۱ ـ ۱۲۳ مخونه)

پنځم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماورای طبیعي شیانوعقیده، دنارینه وجامې، دخلکوکړه وړه اواخلاق، دبېلابېلوقبیلوبیان ، ژبي اوښوونځي، دکورنیوپه منځ کي تربګنی، خلك رخصتی څرنګه تېروي، سندري اودسندروآلات، لوبي اوساتېری

که عمومي خبري وسي ، نودافغانانودورځني ژوندزیاتره دودونه ، ددوی خرافاتي عقیدې، په دلاکانو (ډمانو) جټانواوژورو (۱) باندي ددوی دناروغانوجراحي تداوي ، پرمادورزمیو، شیشکو، شیطانانواوشاپېریانو، پرهغوخلکوچي دشیطان سترګي لري (خلك نظرکوي. م هـ) پرفالبینانوچي ددوی فالونه ګوري اوپه مجموع کي پرماورای طبیعت باندي ددوی کلکي عقیدې سړي ته دروسووکالوپخواانګرېزي رواجونه چي په کتابواوتاریخونوکي درج دي، ورپه یادوي. په ځینونوروځانګړتیاووکي هم دوی زړوانګرېزانوته ورته دي خوددوی کرکټربیاله هغوی سره بشپړ توپیرلري .

دهیواددخلکوجامې البته افغاني دي چي له څوګزونځي ټوکرانوڅخه جوړسوي اوپرپښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوګونه چي په پرتوګاښ باندي تړل کیږي ، پرپرتوګونودپاسه یوساده کمیس اوپرهغه برسېره یوبې لستوڼوکوټ (واسکټ ته ډېرورته) چي معمولا یې تنۍ تړلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان یوغټ نخي ټوکرچي بل سریې پراوږه باندي بې نظمه ځوړندوي. پرسرونوباندي بګړۍ تړي ، چي مخروطي خولیوباندي له ټینګي تاوسوي لونګی څخه عبارت ده . بوټونه یې په شکل کي سلیپرته ورته دي خوډېردرانه اوپرتلیوباندي یې میخونه وهلي وي .دبوټونوڅوکي (نوك) یې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (۲). جوراپي یوازي شتمن (ماړه) خلك اغوندي.

دمامورینو،دربارته دنزدې کسانواو پوځي افسرانوجامې انګرېزي ډوله وي . درباري کسان اوږد تورکي ډوله بالاپوښ اغوندي. توره جګه خولۍ پـــرسرکوي

خودتورکي خولیوپه شان پیتي نه وي. پوځي افسران انګریزي ډوله یونیفورم له جرمن ډوله پیك داره خولیوسره اغوندي.

دعسکروجامې ډول ډول وي. خینویې افغاني پرتوګونه اوخینوزوریې انګریزي پتلونونه اغوستي وي . یایې سپین نخي پتلونونه اغوستي وي چې په عین ډول روغ سوي وي . خوټولو یې انګریزي ډوله کورتی یاکوټونه اغوستي اودځرمني په کمربند یې ملاوي ټرلي وي. دخینوبګړی اودخینوپیك داره خولی پرسروي . عسکر دتمرین له ورځوپرته ، چې یونیفورم بایدولري، هرازچې یې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي .دامیرساتونکي عسکردهري ورځي له پاره خپل ببل یونیفورم لري اودټولوجامې اووسلې یوشان وي.

زیاتره هغه خلك چې پراسانوسپریږي ، دجګوپوندواوږدي روسی موزې اغوندي چې پښې یې پکښې جګي ښکاري. دخلکوجامې چې هرازوي ، خوملایې دځرمني په کمربندهرومروټرلې وي اوپه هغه کي چاړه اوتمانچه له ځان سره ګرزوي . هغه څوك ډپریښتوروي چې له تمانچې سره ګرزي. دکابل اوهندوستان ترمنځ تلونکي راتلونکي سوداګردزړوجاموزبرمي رانیسي . دغه جامې په بې وزلوکابلیانوکي ښه بازارلري .ځکه هم ارزانه دي اوهم په اغوستلو کي ښې وي . همدغه علت دئ، چې اوږده انګریزي کوټونه اودغه راز دپولیسو اوداورګاډي دکارکوونکوجامې ډبري په سترګه کیږي اوداډبره عجیبه ښکاري چې څوك په بازارکي یوسړی ووینې چې د"S,E,Ry" توري یاداورګاډي دبلي کمپنۍ نخښې تر خپل اصلي ځای ډبر لیري دبازاردیوه سړي پر کالر کښلي ووینې .

کابلیان عمرما انګریزي ډوله جامې اغوندي اوځوك چې دخپلوجامولە پاره دښه ټوکردرانیولووس نه لري ، زیارباسي له افغاني پرتوګ اوبوټونوسره انګریزي یاانګریزي ډوله روغه سوې کرتی واغوندي. له افغاني بوټونوسره جرابي نه په پښوکوي. کله چې زه دانګریزي کوټ یاپتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چې په انګلستان کي جوړي سوي وي. دبازارګنډونکي ډبرخیرك(ماهر) دي اوانګریزي ډوله جامې ډبري ښې ګنډي . دغه رازګنډونکي ډبرمراجعین لري اوډبرژرمشهورسړي سي.

دخلکوڅېرې دېرتوپيرلري، دخينوپوستکي دېرسيهن (توروشمه).
خونوربيااروپايي دوله وي . سيهن پوستکي والاخلك معمولا کابليان وي ، چي
ددود له مخي ذجنوبي قومونوله بنخوسره په واده کولوکي کوم اعتراض نه لري،
خودغرونوواقعي افغانان دېربنکلي دي .زياتره يې روښانه وربښتان لري .
دنوروقومونوله بنخوڅخه ځان پېچي اوپه ندرت سره له خپلوخلکوپرته له
نوروسره واده کوي. په زياتروافغانانوکي سره باړخوکان دښايست ستره نخښه
ده.ددوی وربښتان معمولاتورصاف اونري دي. هغه نارينه چي دسراوږيري
وربښتان يې دزړتابه يانوروعلتونوله امله سپين وي اوپه خانوکي
دنورومانديښوبيچ ويني (دوی هرڅومره ودونه چي ساتلای سي، کوي يې) (۳)
خپلوسرونواوږيروته تك تورورنگ ورکوي. څرنگه چي رنگ يې دايمي نه وي که
يې وخت په وخت نوي نه کړي ، پيکه (تت) کيږي اوسروږيره يې خيرن سره
سي اودېربدرنگه بنکاري. دغه حالت زياتره په هغونارينه ووکي ليدل کيږي ،
چي تل ليروخايوته په سفرياداسي وظيفه کي وي ، چي دخپلو وربښتانو رنگولو
تهوخت نلري . دوربښتانو رنگول معمولادکورنی دښځوپرغاړه وي . په کابل
کي يوازي دېرزاړه خلك سپين وربښتان اوږيري لري خکه پرخان نه ګرزېدل
دافغانانوعمومي خانګړتيياده اوداکارددوی پرجامواغوستلواوبنکلي
بنکارېدولوباندي ، ددوی اوددوی دکورنيودخواړودشمېرپرکموالی باندي، چي
کله دلوړي ترپولي رسيږي ، بده اغېزه کوي.ما دښوجامواغوستوونکي معتبره
خلك پېژندل چي په وچه دودی يې ژوندکاوه اوداخکه چي دنويوجامولله پاره
يوڅه پيسې وسپموي.

ويل کيږي چي افغانان دورکوسويواسراييلي قبېلراولاده ده . اودواقعي
افغانانوڅېړې، عادتونه اونومونه ددغي تيوري ملاتړکوي. ددوی جګي پڼي،
ژوري ټېزبينه سترګي اوعمومي بڼې (څېرې) په څرګندډول يهودوته ورته دي .
دابه هغه څوك تاييدکړي، چي له افغانانوسره اړيکي ولري. ددوی کرکټراودغه
رازنومونه (سليمان، يعقوب، يوسف، داود (سله مان، جېکب، جوزف، دېويد)
اونورعام نومونه دي. دهيراددخينوغرونونومونه هم يهودي دي لکه کوه سليمان
.دانومونه چاته دافکرورااچوي، چي که هغوی د اسراييلوورکي سوي قبيلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايدهرومرووي(۴).

کابليان دورګه (Hybrid) اوله دهرونژادوڅخه ګډسوي خلك دي . په عمومي توګه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دئ (۵). په څېروکي يې دغه توپيرله ورايه ښکاري خوپه مجموع کي ترهندوستانيوښکلمي دي . خينې يې خېرې اوشنې سترګي اوروښانه ورېښتان لري. په دوی کي خينې بدرنګه جولې لري اونوريې په رنګ وقواره دواړه ښکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توګه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.هـ) سره چې په ونه دنګ اوښکلي دي، پرتله سي . تېټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چې ددوی کمزوری مرګي حاله څوان لا له نورونژادوسره په سيالی کي ميدان وړي .داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چې پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوښکلي خلك دي . په دوی کي دکابليوپه شان خړي اوشنې سترګي عامي دي .خوداڅرګنده نه ده، چې دسترګودغه رنګونه به دختې موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پراوونوکي دانګرېزانوله خوادهيوادداشغال نتيجه .

دترکستان خلك اوازبکان زياتره مغولي قواري لري.هزاره چې امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنګوکي دېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، يرغلګراوغښتلي خلك دي.

بل نژادچې مرحوم اميرتابع کړل، کافران دي. (۶) دوی په بشپړه توګه دسيمي دنورونژادوڅرګندويي کوي. عمومادېرښکلي اوروڼي سترګي لري. قدونه يې جګ نه ، خوزري اومتناسب دي . قواري يې په زياتروبرخوکي يونانيانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چې دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چې هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترڅ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جګړه وتوره يې راوړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لرمينه لري. چالاکه ، خيرك اوښه کاريګر خلك دي.

دهيوادژبه پښتوده چې په عمومي توګه له پښورە ترکندهاره خلك په ګډېږي .

ترکستانیان تورکي ژبه وایي اوکافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دخبرني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکاريې له زړې یوناني ژبي سره وي . ټول خلك په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي ددربارژبه اوپخپله دکابل ژبه ده . دبرلږکابلیان ستة ،چي په پښتوخبري کولای سي. دفارسي په زده کړه سره څوك دهیوادپه هرځای کي خپل کارچلولای سي. خوپه سرحدي قبایلواونورخایوکي لږعمومیت لري.

فارسي په ښوونځیوکي دتدریس ژبه ده . په دغوښوونځیوکي ماشومان دسهارله شنې خړې څخه ترنزدې لسوبجوپوري اووروسته بیا په ماپښین کي دیودووساعتوله پاره درس لولي(۷). په دغوښوونځیوکي ښوونکي ، چي معمولاملاوي ،دخوني په منځ کي پرغالیچه ناست اوشاوخواماشومان پر راګرزبدلي اوپلتی(چارزانو) یې وهلي وي. کتابونه یې پرزنګنونوپراته وي اوپه داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښورۍ ، په لورآوازیې دسندروپه لحن لولي. دلوستلوپه وخت کي دبدن دغه رازښورول داسي یوعادت ګرځېدلی دئ، چي په وروسته ژوندکي دبرلږکسان بې له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي. اودلوستلوپه وخت کي یې اوازونه هرومرود ښوونځی غزل وشمه آهنګونه لري. ښوونکی ماشومانوته دشوخي اوحماقت پەخاطردجزاورکولوله پاره له خان سره لښته لري. دماشومانوپه وهلوکي لښته نه دربغول کیږي .هروخت چي ښوونکی وغواړي یوه ماشوم ته جزاورکړي ، دوړوکي مجرم پښې پورته کیږي اوپرشاځملول کیږي اودپښوپرتلوباندي زیات شمېرواري خوري . کله چي جزاپای ته ورسیږي ، ماشوم چغاري وهي اودزړه سوي ور وي. کله چي به زه د یوه ښوونځي څنګ ته تېربدلم وبه دربدم اوپه یقین سره به مي فکرکاوه چي هلته یوماشوم وژل کیږي ، څوورروسته به دماشوم دچیغاروپه سبب پوه سوم. زما دربدل اوتماشا به عموما دماشوم دچیغودبندیدوسبب وګرزېده خکه "پرنګی" یوله هغونومونوڅخه دئ چي ماشومان په ببرول کیږي. دښوونځي دخوني یوسردیوال نه لري اومخ یې کوڅې ته خلاص وي، له دې امله دښوونځي دماشومانودکارپه تماشاکولوکي هیڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته دپخوانی عربي ژبي تدریس هم کیږي او داددې له

پاره چي قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنګه چي خلك عربي لوستلای سي، ډېرلږيې په معناپوهيږي اوهغه کسان خوبېخي دګوتوپه شماردي چي په عربي دي خبري وکولای سي. ډېرکسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت کوي اوهغوی چي حافظان بلل کيږي ، بيادقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په يادکولای سي .

خلك دکرکټرله مخي ټنبل، عياش اوله شهوته ډك دي .داخاصيتونه هغه وخت هېشني سي چي يوڅوك قدرت اوپيسې دواړه ومومي (قدرت اوپيسې په افغانستان کي مترادف مفاهيم دي) دوی فکراوښتونکي(Capricious) اوناشکره دي ، په اسانۍ سره خپل خوښ وناخوښ ته اوښتلای سي او د هغو کسانو په وړاندي درېدلوته تياردي چي دمئني پوروړي يې وي. معمولاچي دوی يوڅه غواړي، نوسمدلاسه يې غواړي اوکه يې په غوښتنه کي ځنډ راسي ، بيايې نه غواړي . دوی دروغجن ، ټګماراوغچ اخيستونکي دي اوڅوك چي له يوچاسره دښمني يالانجه ولري، څرګندوي يې نه، بلکي خپل احساسات پټوي اوځان دوست ورته ښيي. په داسي حال کي چي دغچ اخيستلوموقع ته انتظارباسي. په غچ اخيستنه کي بې رحمۍ ته تياردي اووچاته غوږنه ږدي . دوی چمتودي ،چي ډارپرواکمن سي. خوتريووخته د کوچنيو خواشينيو د زغملو استعداد لري اوکله چي ډاډه سول چي دبې رحمۍ سلوك ورسره سوی دئ بيايې نواحساسات دومره هيجاني سي چي دځان کنټرول له لاسه ورکړي اوپه خشونت سره غچ اخلي . زياتره خوخپل حريف ترمړيني وروسته لاهم وهي اوډبوي يې . ددوی دنوروپه خوږېدلواودردکي خشن دي اوکه يې له خپلوانوڅخه نه وي زياتره پرخاندي . خودخپلوۍ په صورت کي يې بيا د درد په تسکينېدلو کي عقل له سره وزي .دوی خپل ماشومان ډېرنازوي اوپه کوچنيوالي يې له ښې وباسي . څه چي غواړي ترممکني اندازې نټه نه ورته کوي ، جلبل کالي په اغوندي په داسي حال کي چي پخپله په ګودړيوکي راوزی. دبدوکارونوپه اصلاح کولوکي يې هيڅ رازهڅه نکوي .دلويانوپه څېرورسره خاندي اوپه کابليانوکي داعام کاردئ، چي يوماشوم په روانۍ سره ښکنځل وکړي اوښکنځل يې زياتره خپلووالدينوته متوجه وي . د ماشومانوپه روزنه کي دغه رازبې پروايي په خاصه

توګه دخلکوپه کرکترکي دډېراعتراض وړکارګنل کيږي . دماشوم اصلاح کول بايدداسي نه وي چي تراووه، اته کلنې وروسته يې څوك پيل کړي. خکه په دغه سن کي دده دکرکټر ښه ډېره برخه تقريبا جوړه سوې وي.

افغانان تل يود بل په وراندي دسيسې کوي، کورنۍ دکورنۍ په مقابل کي ، مامورډمامورپه مقابل کي ، بزګردبزګرپه مقابل کي ، کارګردکارګرپه مقابل کي، ماندينه دماندينې په مقابل کي ، چي داوروستۍ يې يودهغوناوړه کارو څخه دئ، چي دماندينودتعدد له رواجه رازيږېدلی دئ. ددغوټولودسيسونتيجې اکثره دخولې جنګ وي، چي وروسته په جګړه پای ته ورسيږي اويوه يابله خواپکښې ښايي ووژل سي. ددغه مقصدله پاره دوی تل چړې ياګولۍ نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دخان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوك قتل وکړي ، دمقاماتوله خوامحاکمه اوسزاروركول کيږي، خوپه اطرافوکي اکثره ددووکورنيوترمنځ په داسي دښمنۍ بدليږي چي نسلونوته پاتې سي . قاتل دهغه چاخپلوانوته څارو وي چي ده وژلي وي اوورپسې وژل سوی وي. کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خواووژل سي اودښمني ددوهروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخيستونکي کرکترتشريح له پاره به زه دا يو چا کيسه وکړم چي بل څوك يې وژلی اوخپل کورياکلاته ، چي دوی يې په همدې نامه يادوي، تښتېدلی و. اصلا هرکورېوکلك مورچل وي. نوموړی په دغه خای کي دهرش کاله بې له دي ، چي پښه دي يې ترکوردباندي ايستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي يوه ورځ په دي فکر، چي اوس به يې نوددښمن څارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت .خوکورته يې بيرته مړی راوړ. دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ،دغچ اخيستنې ورځيه اوځارنه ويده سوې نه وه . ويل کيږي، چي کسات خوږدئ، خودي خلکوته يې شيريني بېخي زياته ده .

دخلکوپه منځ کي يوقانون سته چي که يوڅوك دمقاماتوله خوادقتل له امله نيول سوی وي، دمقتول له خپلوانوڅخه يې که دوی وغواړي ، د بخښنې غوښتنه کېدلای سي. خپلوان يې ښايي دخون بها يوڅه پيسې دتاوان په توګه ومني يانښايي په يودول چي ددوی خوښه وي ، ويې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغوپيسو پرسرچني وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدورکړي ان د دار ترټمبې پوري دوام کوي . خپني دپيسواخستلوپلوي وي اوخپني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسی يې په غاړه کي وي اوښايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسي چي بايدمړسي ، په دغه وخت کي رسی ټينګيږي اوسړی کشيږي. ددغسي حالاتودشخړې په دوران کي بايددمحکوم سړي احساس دزړه سوي و ې وي .

بله کيسه چي دخلکودکسات اخيستني روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلك وژلی اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلك موردهغوکسانومخه ونيوله چي دخونبهاپيسوپلويان وو اوټينګاريې وکړچي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې داکاروکړ اودخپل انتقام په هيچان کي يې هغه وينې په ريښيتاوچنبلې چي دسړي له غاړې بهېدلې .

دخلکوساتېري ګاني دېري بسيطي دي اوکه څوك دوی ونه پېژني، د خورا ساده ګانوخيال به پروکړي. دمثال په توګه وختي مانبام چي کاربشپړ سي، خلك په دوبي کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دګلانوګلدانی اينبوول سوي وي ، هره ګلدانی يوازي يورازګلان لري. خلك له خانوسره په قفسوکي درېزمرغان راوړي اودګلدانيوپرشاوخوادتياري خپرېدلوتروخته کښېني دګلانوورمونه اودساړه مانبام له سورواليي څخه خونداخلي . دوی هلته ارام ناست وي اوزياتره پتمه خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکوراتلونکودپښوکړپالاهم نه اورېدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چای پلورونکي (سماوارچيان - م . هـ) وي چي څوتنه شاوخواورته پردوو ګوتو ناست وي . په بې لاستوپيالوکي چای چنبي اويوآن بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانوريکشنبې) اودرخصتيوپه ورځوکي خلك پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادرې تنه پريږه څاروي سپاره وي . خواړه اودپګونه ورسره اخلي اوهلته ترغرمې پوري خوښ خوشاله دباغودګلانوپه منځ کي چکرونه وهي . بيانوخواړه پخوي اوترخورك وروسته څنګونه اچوي اوګپ شپ کوي ، يا تـــرماپښينه يوه ستركه

خوب کوي . مازیګرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ پرکورونوروانیږي اوددوی په ویناوایی چي ډېره ښه ورځ موتېره کړه . په دې ډول دوی په لږځه راضي کیږي . دوی ته چي تازه هوا، پیتاوی، ګلان ، وانښه یادرختي ورسیږي اودکارووظیفې اندښښنه ورسره نه وي ، یوځه خوراك وچښاك هم برابر وي، دانودمزي اوتماشا هغه ورځ وي چي کیسې یې یواوبل ته کیږي اودبلي دغه رازموقع هیله په زړه کي لري.

چي دساتیري نوري وسیلې ونه مومي، دکوردبام پرسریاپه یوه بل ګوښه اوارام ځای کي زیاتره دوني ترسیوري لاندي سره راغونډیږي اویوپکې رباب (۸) وهي اودمیني ومحبت فارسي سندري وایی. رباب دمندولین (Madoline) په شان دسازیوه آله ده . په پنځوشپږووتنوکي معمولایوتن سندري ویلای سي .ددوی دسندرورغ له یوځه لیري څخه ښه لګیږي خو پرنزدې ناستوخلکودپزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي . دلږزوونکواوجګواوازونودراایستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوی دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطرسندره ښځي هېره سي .البته داحالت ژرتېرېدونکی وي . دوی دسازنورتاري الات هم لري، چي په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوټولوته "رباب" وایی. ددوی موزیك زمورږله هغې سره لږځه توپیر لري البته توپیریې دببلابیلوطرزوپه کمپوزکي نه دئ بلکی دځلورو، پنځویاشپږو تالونوپه شته والي کي دئ، چي بیابیاتکراریږي . دارغونه ډېریکنواخته ښکاري اویوځه وخت غواړي چي څوك ورسره عادي سي . وروسته بیاددوبي په مازیګرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزړه راکښوونکی وي . په تېره بیاکه څوك دمابنام تردوډی وروسته په یوه آرامه چوکی کي استراحت وي اوسګریټ هم دودوي . خوکه څوك بیاپه لیکنه، حساب وکتاب اویاله دغه قسم څخه په نورومصروفیتونو بوخت وي، نودغه یکنواخت ږغ ډېر ستومانوونکي لګیږي اوسړي ته یې په هره بیه دبندولواراده ورپیداکیږي آن تردې، چي وایي دتوپك ډزمي پرکړی وای.

خلك دنورروختیږ والوپه شان سپورټ اوتمرین ته دساتیري په سترګه نه ګوري اوهمدغه علت دئ ، چي د خوښی او تفریح د یوې وسیلې په تـــــــرګه درقص

اونخاعادت نلري اوددغه کارله پاره خانګړي روزل سوي نخاګري نجوني لري. دنخاګرونجونوخدمات يوازي په جشنونو، ودونواودشتمنوخلکوله خواد دشهزاده ګانواونورولورتبه کسانوپه مېلمستياووکي مطرح وي.

له نخاګرونجنوسره سازيان ملګري اويوه ارکسترايي جوړه ګړي وي . دسازپه سامانوکي يورازدول هرومرۍوي چي په لاس اوګوتورو وهل کيږي، نه ددول په لرګيو(۹). دنخاګرونجونوژوندله کړاوه ډک وي خکه نخا ستومانه تمرين دئ. نخاګره ښه پوره اندازه خولې توپوي اودنجلی جامې ډېري نازکي خوشې ان په دوبي کي لاسړي وي . دروازې اوکړکی ټولي خلاصي وي، په نتيجه کي نخاګره زکام سي ، تبه يې ونيسي اوناروغي پسې اوړده سي .خوهروخت چي نخاته وروغوښتل سي، بايدخپله مسلکي دنده سرته ورسوي . نودادحيرانتياخبره نه ده ، چي دغه نجوني زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. دکابل نخاګري نجونې هندوستانی اودپښتوراودهلي دسيمودي. خينې يې بيادپخوانيونخاګرواودسيمه ييزونارينه وو زوزات دي. که څه هم دشرقي نخاګرونجونودشاعرانه حرکاتوپه باب ډېرڅه ويل سوي دي اومادهندوستان په ښلابښلو سيموکي ډېري زياتي ليدلي هم دي، دنخاپه وخت کي ددوی حرکتونه اونزاکت ددېري خېرني اوپاملرني وړدئ اوان ترټولوښه لاهم. ترکومه خايه، چي مالېدلي دي، زمورددخپلوبالېټ نخاګرو (ballet-dancers) سره دحرکاتوپه نزاکت کي پرتله کېدلای نه سي .

دغرنيوافغاني قبيلو(۱۰) په منځ کي، لکه خدرانې اونور.دتورو نخا دود ده . نژدې پنځوس تنه پرېوه دايره سره راغونډ ېږي چي ځلورپنځه تنه يې په مرکزکي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل ږغوي . دنخاپه پيل کي خلك ددابري دمرکزپرلورمخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته خي . خپلي توري اوچېري پرسرونوباندي خلوي اوله موزيك سره سم په ټيټ آوازسندري وايي خوورو. وروموزيك، سندري اونخالوړېږي اوچتکيږي، بګړۍ اوکمر بندونه ددې له پاره غورځول کيږي چي په حرکاتوکي زياته آزادي ولري.توري په ډېرچتکی سره خلوي ان تردې چي په پای کي خلك ببخي هيجاني ښکاري اونخاپه يولړوحشي ټوپونوبدله سي. توري هـــــواته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندري دوحشي

چيغوپه يوه كورس بدلي سي. كله چي نڅا خپلي هيجاني تكي ته ورسيږي ، ناڅاپه بنديږي اووروسته نودنڅاگرودلاسودپرکولوپه لورآوازسره پای ته رسيږي.

دوی يوه بله وحشي نڅاهم لري چي ديوه ظلـــم پرشاوخواباندي دعبادت کورونکومذهبي دودته ورته ده . دوه يادري تنه له ډولونو سره يوخای کښيني او نڅاگر په يوه پراخه دايره کي پرراغونديږي. دخلکومخونه يوبل ته مخامخ وي . کله چي ډول شروع سي دوی وراندي راټوپ وهي اودلږوخت دپاره دريږي او وروسته بياپردابله پښه مخي ته ټوپ وهي اوپه دي ډول دوام کوي، خودهرټوپ په جريان کي دپښې له هرواروراندي کولوسره مخ ښی خواياکيڼ لورته په شدت سره اړوي اوخپلوبدنونوته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بګړی اوخولی په هماغه لومړيو قدموکي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي، دوی دهرټوپ سره يوبشپړ څرخ خوري اوخومره چي نڅادوام کوي ، هغومره نڅاګرزيات انرژي اخلي، تردي اندازي چي له اوږوسره برابراورده غچي سوي وربښتان يې دمپ(Map)(۱۱) په شان شخ دريږي . خلك په عين وخت کي دلاس موټي هم ارتوي اوکله چي دوی په ډډي چتکی اوشدت سره تاويږي،ډول ورسره سم چتکيږي او بې اندازې ښه تماشه جوړوي.

په خينوخلکوپه تبره بياعسکروکي دلرګيوپه توروباندي شمشيربازی رواج لري.دلرګيوتوري انګرېزي توروته ورته دي اوژورشاني موټي لري .شمشيربازان دخرمني کوچني ګردي سپرونه هم لري چي په کيڼ لاس نيول کيږي اولکه په لويو سپرونوکي چي معمول دئ ،دبازويوه برخه نه پټوي . خيني کسان په دغه تمرين کي ډيرمهارت لري خوپه توروباندي لږ مدافعه کوي اوزياتره واري په سپرواګرزوي اوله دي امله ډيرچتك تاودبدلوته اړتياسته. دوی دغه رازپرښتوباندي واري په شاته غورځيدو سره مدافعه کوي اوپرسرياندي له واروڅخه بيا خان په ټيټولوسره ژغوري.

هرکال دپسرلي په پای کي «جوبنه» جوړيږي . په«جوبنه» کي رازرازلوبي کيږي اوخای يې داسمايي غونډيوپه لمنوکي په يوه هوارميدان کي وي.(۱۲) دغه ميدان دښارپه جنوب لوريڅ کي پروت دئ . دلته دوی دآس مسابقې لري خودامسابقې ددوو تنوترمنځ وي اونه غواړي، چي څوډېرښه اسونه ديوې بشپړي

دورې له پاره پکې برخه واخلي. دغونډیوپه لمنوکي دخوړواوناوکیو (نانځکو) غرفې درول سړوي وي. دغي درې ورځنۍ مېلې ته ټول کابل (کابلیان) اوماشومان راوزي . په دغوورځوکي خلك ډېري ښې جامې اغوندي اوپه تېره بیاماشومان په خپلورنګه واسکټونواوخولیوډېرخوشاله وي. د ماشومانو ناوکۍ (نانځکي) ډېري عجیبي ښکاري. له زړوټوکرانوڅخه یې جوړي کړي اوافغاني جامې یې په اغوستي وي. دنراوښځي دواړوڅرګندونه کوي خودماشومانودا، نه کوي . اوځیني یې دشیطان څېره څرګندوي . دمېلې په یوه څنډه کي وړوکي څرخونه (چخپلك)دلرګیوشپېلۍ اونورډول ډول شیان موندل کیږي، چي دماشومانودخوښۍ وړرنګونه یې ورکړي وي.

دغه رازپررسۍ باندي دتګ ترکستانۍ لوبي هم کیږي . لوبغاړي یې په زړه پوري رنګه جامې اغوستي وي . ددې لوبي له پاره یې دوې اوږدې پایې درولي وي اویوسروبل سریې په رسۍ سره وصل سوی وي. رسۍ اوپایې دواړي ډېري کلکي اومظبو ي وي چي لوبغاړي ورباندي دپاسه تګ وکولای سي.

په جوبه کي دغه رازدښاردغټوپهلوانانوترمنځ غېږ (کشتي) هم ایستل کیږي.دغېږ ایستلولوبه معمولا دامیراوشاهزاده ګانوپه وړاندي کیږي . دهغوی له پاره یې دغونډیوپه لمن کي خېمې درولي وي .امیردلوبي ګټونکوته دپیسوجایزې ورکوي . له غېږایستلوسره ټول خلك دزړه له کومي مینه لري اودمسابقې بایلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چي په ټول عمرله غېږایستلوڅخه لاس واخلي (توبه وکاږي) . ځیني خویې لادومره زړه ماتي سي چي په انتحار (ځان وژلو) لاس پوري کړي.

داسونوپه مسابقه کي د برخه والوسپرلیوله پاره لارخالي نه وي اوسپرلي مجبوردي چي دخلکواونورواسونواوخروپه منځ کي څومره چي کولای سي خپله ځان یوې خوااوبلي خواته کړي اولارپکښې وکړي. زیاتره خوسړي اواس ته دزړه دوك ورواچوي په تېره بیاکله چي غواړي دخروپه منځ کي لارومومي ځکه خره چي پوري نه وهې ترهغوله لاري نه ګوښه کیږي . یووخت دووتنودمیدان له دوو مخالفوڅنډوڅخه دآس دسپرلي مسابقه درلوده اودمیدان په منځ کي چي سره مخامخ سول یوبل ته یې نه غوښتل لارورکړي ، آخرسره ټکرسول اوپه نتیجه کي

یوسړی اوآس یې ځای پرځای مړه سول اوبل یې په داسبامړسو.

نکلچیان دخلکوډېرخوښیږي او ښه نکلچي ډاډه وي ، چي د اورېدونکو او نندارچیانو پاملرنه ځان ته اړولای سي .د بازارنکلچیانو دعام سړك په ګڼه ګوڼه کي ځان ته ځای جوړکړی اوکیسې وایي. په لږوخت کي زیات شمېرخلك پرراټول سي دی دکیسې په منځ کي په مزه مزه چای چښي، په داسي حال کي چي پلي اوسواره ،چي غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تکلیف سره لارمومي اوخلك بایدټېله کړي. خولارویان نکلچي ته هیڅ هم نه وایی او نه غواړي دپخوانیو وختونو د پېریانیانو، شاپېریانواوشیطانانوپه منځ کي دشهزاده یاشهزادګۍ دماجراوو دبیان خنډوګرزي.نکلچیان دامیراودهغه دشهزادګانواونورو معتبرینو په ډله کي هم وي. په حقیقت کي خودامیرټول ملګري اوسرکاري کسان په یوډول نه بل ډول نکلچیان دي، خودغه نکلچیان چي پورته مي اشاره ورته وکړه ، مخصوص خلك دي اودهغوی وظیفه داوي چي خپلوآمرینواوبادارانوته کله چي هغوی په شپه کي بیدیږي ، نکلونه ووایي. هغوی په بسترکي پراته وي اونکلچي ترهغه وخته نکلونه ورته وایی ، چي په خوپ کښېوزي .

په کابل کي چي څوك دشپې ډوډۍ ته دعوت سي، معنایې داده چي شپه به هم دکوربه په کورکي تېروي . په دغه رازمېلمستیاووکي، کله چي ډوډۍ وخوړله سي، مېلمانه پرکوربه راغونډ سي ، پرغالیواونیالیوباندي یې په داسي حال څنګونه اچولي یاغزېدلي وي چي چلمونه څکوي اوهریوپه خپل وارسره یوه کیسه وایي. دکېسوله اورېدوسره دومره زیاته مینه سته چي هغوی زیاتره ترنیمي شپې پوري ویښ ناست وي اوکیسوته یې غوږنیولی وي اوپه دا سبا کار ته آماده نه وي.

هلکان اوماشومان دانګرېزي ماشومانوپه شان ساتېری کوي. په هلکانوکي عامه لوبه" توپ بازي" ده چي په لرګي اوتوپ سره تر سره کیږي داولوبه ترډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوی غېږي هم باسي اودلرګیوغشي هم ولي چي زیاتره پکښې ماهروي . ځیني غټ هلکان دختوپه ګولیوباندي چي د یوه اوږده نل له منځه وارکیږي(۱۳) چوغکي اوکوچني مرغان ولي. ددې له پاره چي مرغان ځانونوته رانژدې کړي، تردرختولاندي درېږي اودچوغکو یورازږغونه

ترخولې راباسي . په دې دول چوغکي ورته رانزدې کيږي اوله لاندې څخه واړي پرکيږي.

وورکي ماشومان په پندوسکي (کيند) ، بجلو، مردکواوجوز (غوزانو) لوبې کوي. په جوزباندې د مردکوپه شان لوبې کوي اويره تاکلې اندازه جوزپه منځ کې ږدي . هرچاچې لوبه وګټله، جوز دهغه مال سي

دېرې وروکي نجونې په کوڅوکي لیدل کیږي خوچې اته کلنې سوې، نور نو دوی په"پرده" کې سي اوله خپلوانوپرته يې بايدبل نارينه ونه وينې . دوی دکورپه ښځمنوکې شاملیږي اوله "برقع" يانخې چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندې له سرڅخه ترنوکه پورې پټه وي اودسترګوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي، چې لارپه ولیدلای سي. وروکي نجونې کله کله دکورپرېامونولیدل کیږي چې Ring of roses ته ورته لوبې کوي یاپه ناوکیو (نانخکو) سات تېروي ، یایې خانته دلوبوکور یا دوکان یا بل هغه شی جوړکړي وي ، چې ددوې له جنس سره مناسب وي . ددوی دېره لویه ارزوداده چې انګرېزي ناوکی(نانخکه) چې انګرېزي جامې يې په تن وي، ولې . خکه ددوی ناوکیانې له زړوګودړانوڅخه جوړې سوي وي اوددوی په شان يې زړې ګودړی په اغوستې وي.

د پنځم څپرکي لمنليکونه

(۱) دلته مولف د Leech Wives اصطلاح راوړې ده . مطلب يې هغه ښځې دي ، چې "ژوري" ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پاړسي يې « زالو » بولي ، يو راز چنجی دئ .دناروغ ټپ ته يې دنواوزوب دزيېښلوله پاره وراچوي . (م.ه)

(۲) مولف دلته « موچڼي » د بوټونو په نامه بللي دي . موچڼه يا پڼه ، چې په پارسي يې « پيزار » بولي ، له څرمني څخه جوړيږي . په جوړولو کې يې مېخ نه کاروي ، بلکې په غښتلي سپڼسي يې ګنډي . « چاراشه » او « دوبېلی » يې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دموچڼدوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان موچڼي ډېري ظريفي او قيمتي دي (م.ه)

(۳) افغانان په ودونوکي شرعي حد (څلورښځي) مراعاتوي. ښاري نارينه زياتره په يوه واده اکتفاه کوي ـ خوخانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي اوترڅلوروزياتي ښځي هم کوي اوشرعي حيله ورته برابروي (م.ه)

(۴) داتیوري اوس دعلمي خیرنورپرینیادیوه مردوده تیوري ده . افغانان په مجموع کي اریایان دي.(۶.۴)

(۵) دادفرانك مارتین خپل برداشت دی. واقیعت داسي نه دی (۶.۴)

(۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دي . نورستان چي پخوانی نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسیدونکي یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (۶.۴)

(۷) دلته له بنوونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .

(۸) په متن کي (Rubarb)راغلی دی چي دمولف ناسمه اوربدنه څرکندوني :

(۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبله یازبرغلي ده.

(۱۰) مولف په دغسي مواردوکي د (Wild Afghan Tribes)ترکیب راوړي چي ماد"غرنیوافغاني قبیلو"زیاړه ورته مناسبه ویلله .

(۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکیږي.

(۱۲) ما (هوتك) اوربدلي دي . چي جوړه دسیاسنګ په شاوخوا کي هم جوړیده .

(۱۳) دغي آلي ته دکندهار پښتانه پوك یا پوپکه وایي (۶.۴)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات، شاپېرۍ اوپېریانیان ، یوه نادره افسانه، فالبینان ، داقلیم بدلولو له پاره دکورپریامونو باندي دماشومانو سندریزه دوعا، بېلابېل خواړه اودتمباکواستعمال ، دامیرلوی طبیب، نصوار، په ژمي کي دتودولوطریقه، وخت څه رازتېرېږي؟ ، دبېلابېلوطبقو ودونه ، جنازې .

داخلك ډېرخرافاتي دي اوپررویو، ارواوو، شاپېریواو پېریانیانو باندي کلکه عقیده لري. زیاتره نکلونه یي (ددوی خبره) دهمدغو ښو اوبدو ارواوو په باب دي . پردغوکیسوباندي زیات باورلري ان تردې چي نارینه لادشپې لخوا یوازي کوم ځای ته ځي، احتیاط کوي. که یوسړی دشپې له خوا په یکړسر (یوازی) روان وي، عموما به یې لومړی ږغ واورې بیا به پې وینې . ځکه دتګ په وخت ښه په لوړاواز سندري وایي یاپه خوله شپېلکی کوي.

زه چي کله په مهمانخانه کي اوسېدلم، یوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له امیرسره مي څوساعته تېرکړي وو . کله چي له دروازې څخه کورته راتلم ومي لیدل چي یومهتر (دآسونو روزونکی) له سرای څخه زماخواته راروان دئ اوغیرعادي ږغونه اوشپېلکی له خولې باسي . زه چي یې ولیدلم، شپېلکی یې بندکړ. زه په تعجب کي وم، چي ولي یې دعادت پرخلاف شپېلکی کاوه خوچي خوني (کوټې) ته راغلم په علت یې پوه سوم، چي داکاریې دیوه عصبي شاك (بېري) له امله کاوه اوراته څرګنده سوه، چي زمایوه هندوستاني نوکرپه ټوکو کي مخ تورکړی یایې خپل طبیعي رنګ یې زیات تورکړی و ، شونډوته یې سپین رنګ ورکړی ، پرسترګو یې هم دسپین رنګ کړی کښلي وې . دوې پوستینچې (۱) یې پرچپه مخ اړولي وې داسي چي دپوستکي ببره خوایې برسېره سوي وي، لاسونه یې دیوې اوپښې یې دبلي پوستینچې په لستوڼو منډلي وو او د پوستینچې تنۍ یې کلکی پرملاباندي غوټه کړي وې. د پسه د

پوست ببره خولی يې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته چې په زړه پوري نه ښکارېدله . زمادکورتو ددهلېز په دروازه کې داووتنو محافظ گارډخای پرخای و، هندوستاني نوکرپه داسي حال کې چې پرلاسو اوزنګنو يې تګ کاوه، ددغه گارډ خواته ډېرنزدې ورغلی و اوپه ډېرلوړاواز يې ورباندې رمبارې وهلې وې. سړي په دې فکر،چې واقعي پېرۍ ورته راغلی دی، خپل توپك وغورځاوه اوپوستینچه وال دگارډ دخونو اوبهرنۍ دروازې پرلورپه منډه ولاړ. له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نورپه تېښته کې وو، بیده و اوکله چې دنورو په غالمغال راوښې سو، راپاڅېد، سترګې يې بلا(پېریان) ته موښلې اوچې سدیې په ورسېد، دی هم په منډه سو. پېرۍ وروسته دبرنډې په څنګ کې یوې بلې کوچنۍ کوټې ته ولاړ. داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان چې چای برابروي) . چایدارېوازې پخپلو چورتونو کې ډوب پرېوه وروکې ټغرناست او کړکۍ ته يې څنګ لګولی و (ډډه يې وهلې وه) . کله چې دغه بلا ددروازې له لارې ورته راننوته ، بې له دې چې په خوږېدویا تېې کېدوکې دې رهی ووهي ، خان يې له کړکۍ څخه لاندې وغورځاوه اوله خوني څخه سملاسي وو.ت. نورخلك چې له دغې بلا سره مخامخ سول، دامیرنوکران وو، چې دخدمت له پاره ټاکل سوي وو اوتل به زما دناستي په کوټه کې تیارحاضرور. کله چې يې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترګه سوه ، دوی په منډه تریلې دروازې په تېښته سوه اوپه تېښته کې يې مېزونه اوچوکۍ ټولې سره ګډوډي کړې وې . بلاپه بله کوټه کې له نورونوکرانو سره مخامخ سوې اوبیا نوتری تم سوې وه . وروسته ټول نوکران سره راغوند سول اوخپل تاثرات اولیدلی حال يې سره بیا ناوه . په دغه حال کې زه هم وروړسېدم اوټولې کیسې يې راته بیان کړه . دارېدلې کسان ډېرخجالت اوشرمېدلې و اوهرېوه غوښتل ثابته کړي، چې دی په تېښته کې لومړی تن نه و. دی خکه وتښتېدچې نورپه تېښته کې سول . په هرصورت دېرې اودار اغېزه ان پخپله پرېلا (هندوستاني نوکر) لاهم دومره وه ، چې څوشېې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکړ سردباغ په هابل سرکې خپلې کوټې ته نه تلی .

په عمومي توګه داسي تصورموجودو، چې شاپېرۍ په شاوخـــــواغرونوکي

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانودله ـ پخلنخی يې شاته دی

اوسي. سره له دې چي ددوی په عقیده شاپېرۍ په مجموع کي بې ازاره وي، خو خلکو دشاپېریوله استوګنځایو څخه ځان لیري ساته . شاپېرۍ داسي ښوول کېدې چي له دوولس څخه تراتلسو انچوپوري یې قدونه دي، ډېري ښکلي جامې اغوندي اوشانه ورانه پخپلي مشري پسې وي . دتګ په وخت کي نڅاوي کوي . خلکو باوردرلود ، چي شاپېرۍ له انسانانو څخه ډارېږي اوځانونه ځني پټوي . یوازي یې هغه کسان لیدلای سي، چي له لاري څخه په ګوښه ځایونو کي بیده یا پټ وي . ویل کېده چي شاپېرۍ په ماشومانو کارنه لري خودا عاقلانه نه ده چي ماشوم دي دشاپېریو استوګنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون(جادو) لاندي راولي اوښایي دغلاسوي ماشوم مخ اوښه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي ، چي داکاربیا دماشوم موروپلار ته دبدي طالع (نحسیت) سبب کیږي.

په ماوراالطبیعه موجوداتو کي چي خلك ډېرځني بېرېږي اودټولونه توضیح کېدونکو پېښو پړه پرهغه باندي اچوي ، یوهم شیطان دئ. شیطانان هغه ارواوي دي، چي دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخي چي فکرکوي شیطان یې لیدلی دئ . په بېلابېلو څېروڅرګندېږي . ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدووروسته دهربوټي یاګاري ترشاپټ وي . دوی په دې باورهم دي، چي شیطانان په شپه کي دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي . همدغه علت دئ چي خلك دخوب پروخت سراوټول بدن په تلتك یا روجایي کي پیچي . دوی په خونه کي یوازي نه بیدیږي . هرومروبه څوتنه یوځای وي اوکله چي به مي ورته وویل زموږ په هیوادکي هرڅوك دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کي یوازي بیدوي ،زیاتره به هك پك راته پاته سول . دوی وایي چي په جلا کوټه کي یوازي دشیطان له بېري څخه نه څملي ، ځکه [illegible] ځوك ساتي ، بلکی وایي چي په موږکي دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده ، ځکه که په شپه کي څوك یوازي بیده وي ښایي روې دي ورته راسي . زمایوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چي برایي شپه یې چارپایي (کټ) له مخکي پورته اوله ده سره یوځای په هواڅرخېدله . تـردې اندازې، چي

په پای کي ورسره سربيدالله سو اوپه همدي وخت کي يې ډېرعجيب وغريب ږغونه اورېدل . کله چي ماورځخه نوري پوښتنې وکړې ، راته يې وويل، چي ده ستر کي پټې نيولي وي اونورځه يې ونه ليدل . شك نه وچي ده خپل سرپه تلتك کي پېچلی و. په هرصورت ، ده دبلي کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کي يې له بيااستوګنې ځخه نټه وکړه . داراته ځرګنده نسوه چي ده ته نورو نوکرانو د ساتېرې په مقصد داچل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پرراغلې وه اودغه تکليف يې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې ځخه چي دی پکښې بيده و، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخيستل کېدی . هغه نوم چي دې کوټې کتلی و، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بيد بدلو ځخه ډډه وکړي .

بل وخت دشپې له خوازما ددفتردکوټې دچت ټوکرراشيوه سوی و. دايره عادي پېښه وه خکه هغه خاوره چي دختنو له بام ځخه دچت پرمسطح ټوکر راتويږي ، څه موده وروسته دومره وزن پيداکړي، چي دټوکره يوسرياښل سر، ژرياپه خنډ راخطاسي اوټوکرمخکي ته راولويږي. اوکله چي زه دخرابی دکتلو له پاره ورغلم ، خلکو راته وويل چي دابيله شکه دشيطان کاردئ خکه په ټرلو کړکيږ اوقلف دروازه کي داکاربېلله شيطانه بل څوك کولای سي؟ ددغه رازمنطق په مقابل کي دلايل ويل بې فايدې وه.

دشيطان په باب يوافغان يوه بله کيسه هم راته وکړه اوهغه داسي چي يومانښام له ملګرو سره ترياندارووسته کورته راروان و. کورته دتګ لارې په هديره کي تېره سوې وه(دلته هديري دانګلستان په شان دېوالونه نه لري) دشپې ناوخته و چي دی قبرونو ته ورسېد . په هديره کي ديوازي تګ تصورې غمې وتښتول خوييايې هم تګ ته دوام ورکړ. کله چي قبرونو ته ورنزدې سو، ويې ليدل، چي مخي ته يې له مخکي ځخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبيرته ورکي سي . دې پېښې سخت وېرهاوه اوګامونه يې چټك کړل چي ژرترقبرونو ووزي . خوچي ګوري ،مخي ته يې لو اشا(۲) ودرېده. دبل انسان په ليدوسره دده ژبه بنده سوه اوکله چي ورنزدې سو، ګوري چي دسړي سرپه شال کي پېچلی دي(ديخني په موسم کي دشپې له خواعموما شال پرسراچول کيږي) اوسترګې يې دستورويه شان خليږي. هرځومره چي و اشاته ورنژدې کيږي په هماغه اندازه

هغه جګېږي ترڅوچي دده ترسراوړي اوترى تم کيږي . دى مخ ځني رااړوي اوشاته په منډه ځغلي خوهغه کورچي دى ځني راوتلى و دپيښي له ځاى څخه دده ترکورډېرليري و، ځکه نوده له ځانه سره وپټېيله چي بيرته پرهديره ورغبرګ سي. کله چي هديرې ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداخل ډېره عصباني وه . ده وغوښتل ځني راوګرزي چي په دغه وخت کي بيهوښه کيږي اوترسهاره پور ي بياپرهوښ نه راځي . سهارګوري چي هديرې ته بيخي ورڅرمه پرلارپروت دئ . په دې ډول دى وژغورل سو.

يوبل افغان راته وويل چي يوه شپه دى په ګندمك(۳) کي په يوه سراى کي بيده و اوبېله دې چي دويښېدلوپه علت دي پوه سي، له خوبه راويښ سو اوپرځاى کښېنوست . په دغه وخت کي دهغى کوټې يودېوال چي دى پکښې و، له مخه ليري سواوددېوال ترشاده وليدل چي دګوره والاوو (انګرېزي عسکرو) يوه ټولى راروانه ده . دعسکروهيڅ ږغ وږوغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې دسپوږمى په شات تك سپين او هيبتناکه ښکارېدل. داسړى هم دده په قول ترسهاره پوره بېهوښه و.

خلك دسفنج په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوى وايي چى انګرېزانو لويي خاورينى مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېښولې . شاوخوا يې ډبري پرراوګرزولي اومرتباني يې داسي پټي کړې، چي يوازي خولې يې ښکارېدلې . وروسته نودوى(انګرېزانو) دغټوګاروترشاځانونه پټ کړل اوتر هغو ورته پټ ناست وو، چي اوريځي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چي داوريځي يوه کوچنى ټوټه مرتباني ته دننه سوه له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ پټ کړ. مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپټي پرېښوولې اوپه دغه ن کي اوريځ مړه سوه . کله چي يې مرتباني ماتي کړې ، وريځي يې ټوټې، ټوټې ځني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنج په توګه خرڅلاوته وړاندي کړې. «سفنج» او «اوريځي» فارسي نوم يوراز دئ اوشايد هماغه دافسانې دمنځ ته راتګ عامل وي(۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازارښه تود دئ . ديوه

سفرياکوم بل نوی کاردپیلامې له پاره دبختوري ورځي دښوولو په باب ددوی پرپېشگویی باندي کلکه عقیده سته .امیراودشاهي کورنی غړي هریوڅانته فال کتونکي لري چي دهري مهمي چاري دپیل کولو له پاره دبختوري ورځي په باب مشوره ورکوي اوپرڅنگ یې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي. خوددوی پېشگویی ترکومه ځایه چي مااورېدلي دي، مبهمي اوناڅرگندي غوندي دي . البته دوی دامیردراتلونکو پټوحالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوبونو تعبیر هم کوي ځکه خوبونو ته دخبرداری ورکولو دعلایمو اودخلکو دلارښونو په سترگه کتل کیږي . داچي امیرترڅلوروښځوزیاتي چي قرآن اجازه ورکړې ده، نوري ټولي ښځي طلاقي کړې، دهمدغه شان یوه خوب نتیجه وه . حتمي نه ده چي دراتلونکو حالاتودپیشگویی کولو له امله دي هرڅوك هرومروعزت اوثروت ته ورسیږي . مادهیواددیوې لیري سیمي درې تنه ولیدل، چي پریوه ټاکلي نېټه باندي یې په هیواد کي دیوې ستري فاجعې پېشگویي کوله اودهمدې له پاره څومیاشتي وړاندي دامیرحضورته راوستل سوي وو . دامیرحالت چي تل پریوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوړاندي کېدو پروخت دبدشگون لورته مایل نه و اوحکم یې وکړ چي پېشگویي کوونکي دي ترهغه وخته په زندان کي وساتل سي چي دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلی دئ . که یې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي اوکه نه ، مړه دي سي . پېشگویي سمه ونه ختله اودامیرحکم پرځای سو.

فال کتونکي دخلکو تالې گوري اوپه ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکوپېښو دپېشگویی له پاره دجادو (Black art) له نورو وسایلو څخه هم کاراخلي . دوی په ډېري تېزی سره نومونه اوبختونه بیانوي اوکه یووخت ددوی له پېشگوییو څخه یوه رښتیاوختله ، نوبیا ددوی هري ویناته په هروخت کي دحقیقت په سترگه کتل کیږي اوکه یې پېشگویی دراتلونکو واقعي پېښو پرخلاف ثابتي سوې ، بیاهم خلك پېشگویی کوونکو نه ملامتوي . اوپرځای یې پړه پرخپلو ځانواچوي ځکه پېشگویي گاني تل لږیاډېري مبهمي اوناڅرگندي غوندي وي او خلك فکرکوي چي دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبیرکړي نه دي اوداکار دحادثې دسم پوهېدلو خنډگرځېدلی

دئ . دخوش باورۍ دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نورهم په اخته دي.

خرافات اومذهبي عقایددنورو هیوادو په شان سره گډ سوي دي اوکه دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطانه وژغورل سي اونظرنه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځینوکسانو کي هم سته اوددې له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاوړ داده چي دغه دشیطاني نظرڅښتنان بیاملامتیږي هم نه، خوبدبخته(نحس) گڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختوردئ.

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات بایدوستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا، زلزلو اونورفاجعودمخنیوی له پاره دبېلابېلو کوروپربامو باندي سره راغونډوي او په گډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلویانوبې گناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلېږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پربېلابېلو باموپریوه لیکه ولاړ وي اوپخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي، پرهرچاښه اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوك ددوی ددوعاوو قبلېدوته ډېرهیله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي. څومیاشتي دوام کوي اوداوخت تربل هروخت زیات داند ېښنې وړدئ .

دکابل داکثریت خلکوخواړه ډېربسیط اوساده دي . اوهغه له وچي ډوډۍ څخه عبارت دي . وچه ډوډۍ بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي ډوډۍ سره مستې اوپنیرهم خوري اوکله کله غوښي ، ترکاري هم پخوي .چینایي شین چای هرکله له خوړو سره یوځای چښل کیږي . دابه ډېرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي درې پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پنیر ځني وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي مېوه پریوانه اوارزانه وي. ترکارۍ هم دغه راز. کاهو په پراخه پیمانه کرل کیږي . دوې پیسې یوه سړي ته

دپوره اندازې میوې اوترکاری درانیولو له پاره سم کفایت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلك په کوڅوکي لیدل کیږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غږوکي خودرویه شنه کیږي.

دېرغریب خلك زیاتره په توتو پایي(ژوندکوي) اودژمي دمصرف له پاره یې وچوي . هزارګان چي دېرسپماکوونکي خلك دي، دذوبي په میاشتو کي له ونو څخه له رالوېدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورك چاته تبه پېښوي په تېره بیاهغوکسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه یې دېره سخته وي چي زیاتره ځني مري .

کرچیان چي له جپسي(چټ) توکم څخه دي (۵) کورونه نه لري په هیوادکي له خپلورمو اواوښانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له یوه خایه بل خای ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دېرسرسخته توکم دی . دجواروپه دودی(سورسك) دمېږواوبزو په شیدو ، پنیراووښو چي اومه یې خوري ،ژوند کوي. دوی دهیواد دنورو خلکوپه نسبت سابه چي خودرویه شنه کیږي، په زیاته اندازه خوري.

دکلیوالو افغانانو خواړه اصلا بنورواو دودی ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شیدې اومېوه ده . دپېروي شیدې ددوی دخوښي خواړه دي اویوافغان کولای سي په یوه ناسته کي بنه کافي اندازه وچنبي .

که یواوښ ، غوایانورځاروي ناروغ سي اومړینه یې حتمي وي، غاړه یې ورپرې کوي (حلالوي یې) اومروجه دوعا ورباندي واي چي حلال(خورلوته قانوني) سي. غوښه یې یاپلورل کیږي یادځښتنانو له خواخورل کیږي . مایووخت یومرګي حاله اوښ ولید چي ببخي هلوپوست و، د رود پرغاړه یې دښمارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل یې مارکېټ ته ننوزي یې ووژني چي غوښه یې بنه ترابسمباله سي . داسي ښکاربده چي غریب حیوان بایدپه هره لحظه کي چي یې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوړي طبقې خلك اومعتبره کسان دېرخوندورخواړه خوري چي سرېږې پلواوکباب دی . داوروستی یې غوښه په مرچ اومالګه کي بنه اخته کوي اوپه سیخانوکي یې پراورباندي کړوي . (د پسه ورون چي پراور وکړول سي،هم یوراز

دغريبانو د واده مراسم ـ زوم او ناوې ـ ترشايې نجلی دناوي جامې پسې وړي
(دمولف رسامي)

کباب دئ) پلو دول دول قسمونه لري اوله وريجو ، مسالواوغوښو څخه جوړيږي . وريجي اوغوښي جلا جلا ايشول کيږي اووروسته بياپه غاب کي سره کډ ږي . ترشي باب ، اچار ، شيريني باب ، مېوه اودوډی هم خورل کيږي . دغه رازترغذاوروسته چای هروخت تياري اوله چايوسره چلم هم په دوره کي وي . ټول بايد دغه تمباکو وڅکوي . کابليان هره ورځ زياته اندازه چای مصرفوي اوهروخت چي وروسيږي ، چښي يې .

ښځي دنارينه وو په شان چلم څکوي . چلم(Hookah) ته ورته دئ خونل يې دغبرګ ډوورنه بلکي سيده وي. تمباکوددوی دخپلي مخکي وي اودبرتوندبوی لري ترزياتي اندازې دسوخډونکي ګودړبوی ته ورته وي.

افغانان هرغټ، چاغ سړی غښتلی اوقوي سړی بولي . اوچاغښت دروغتيا اونېکمرغی دواړونخښه دي. ټول خلك چي وس يې ورسيږي، تريزي پوري خورك کوي اوپه نتيجه کي يې زياتره نارينه اوښځي تراندازې زيات چاغ(پنډ) دي. دارواښاد اميرلوی‌طبيب(۶) دومره خپټورو، چي پرلاري تللای نسوای اوپراوږو به يې وړی . يوبل سړی دومره پنډ و چي دخپل خان کاريې لاهم نسوکولای . مينځيانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وويل سوه چي يووخت يې دخپل بدن ډبرکرغېړن بوی احساس کړاوهرځه چي يې وکړل ، بوی ورك نسو . په پای کي بوی دومره ناوړه سو، چي مينځيانو ته يې حمام ته دېږولو اوغسل کولوسپارښت وکړ. کله چي يې له حکم سره سم لمباوه . مينځيانوته څرګنده چي دتعفن(بدبويي) سبب هغه مړه چونګښه وه چي دده دخپتي په يوه درزکي بنده سوې وه . هيڅ شك نه و چي دادي دسړي وروستی غسل وای اومرګ ته دي يې رسولی وای.

نصوارکول په شتمنو خلکو کي عام دي. غريب خلك محلي تمباکو کاروي، په ناسمه توګه يې ميدوي اوپه خولو کي يې اچوي . نورکسان بياداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی دپټي نصوار غوره کني .

يوازي په لويو کورو کي بخاری سته هغه هم دهغو محدودوشتمنوکسانو په کوروکي، چي دژمي په مياشت کي دخونو دتودولوله پاره دزياتي اندازې لرګيو

د رانيولو وس ولري . دټولوکورودروازې اوکړکی سمې اينبرول سوي نه وي . اودبادچلبدل هغه خوني لاپه نه زغمېدونکي توګه سړوي چي غټ اورپکښې بل وي . يوازي هغه کسان مستريح وي چي په پوستينونو کي ناست وي .

دسونګ موادو دلګښت لپاره ولواوشپې وورځي له خوادخانونو تودولو له پاره خلك مجبوردي«صندلی» ولري . دايودول مربع شکله لرګين مېزدئ چي دخوني په منځ کي اينبرول کيږي . ترمېز لاندي يوکوچنی سوری لرونکی اوسپنيز بکس (منقل) پروت يا پرپښوولاړوي اوسکاره پکښې سوځي پرمېزدپاسه يوغټ تلتك غوړبدلی وي چي ميزاوداورمنقل دواړه يې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلي وي چي دخوني دفرش زياته برخه يې نيولې وي. په اوسپنيز منقل کي سکاره تازه کيږي اوکله چي ښې سکروټي سي ترمېزلاندي يې ږدي. داورتودوخه دتلتك ټولوبرخوته خپريږي اودېرزيات يې ګرموي . تردغه رازپورې لاندي ، سکاره ورو ورو بليږي اواورځوساعته دوام کوي . دتلتك پرشاوخوانۍ نيالی اوبالښتونه اينبرول سوي وي . دخوب پروخت يا د ورځي له خوادناستي په وخت کي کارتړي اخيستل کيږي . تردغه تلتك لاندي ټوله کورنی ، پلار، مور ،زامن اوماندينې ګاني يې، لونې ، ماشومان . عمه ګاني وخاله ګاني او نورخپلوان دشپې له خوا بيدپږي اودخوپيسو سکروپۍ بيه ډېري سړې شپې تودوي . دصندلی يوتاوان دادئ چي داورپه لومړی سرکي دسکرو دودزيات وي اودNausea ، سردرد اوکله کله دخپه کيدلو سبب کيږي. کوم کسان چي دورځي له خواهم له صندلی څخه کاراخلي اودباندي سړې هواته وزي اوراوزي، زياتره درومانېزم په ناروغی اخته کيږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچي ټوله کورنی ، نراوښځي په يوه کوچني چاپېريال کي تريوه تلتك لاندي بيدپږي . همدغه علت دئ چي ځيني کسان صندلي«دشيطان بازی ډګر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټوکي له صندلی څخه کاراخلي . دوی په تلتك کي داسي ناست وي چي پښې يې قات، سراونوربدن يې په ببروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دي ډول ددېرسخت ساړه بادپه مقابل کي دخان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر، چي پيره کوي ، ديخنی له لاسه ترمرګه ورسيږي .

په کابل اونورولويوښارونوکي وخت د «لمريزګړی» Sundial (۷) په واسطه

تاکل کیږي خوبیاهم دوخت دورخني توپیردمعلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کیږي . ددغوګړیو په واسطه دوخت معلومول په تخميني ډول دي خکه ګړی دنوروعرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرخای دمقناطیسي شمال پرلورعیارسوي وي . یوه ورځ مادواقعي وخت ترمعلومولو وروسته امیرته وویل چي دغرمي توپ(۸) ترخپل وخت شل دقیقې وراندي وویشتل سو، خوامیروویل چي دانبه کاروسو خکه پرخلکو به دماپښین لمونځ نه قضاکیږي . هره ورځ خلکو ته دغرمي وخت دتوپ ویشتلوپه واسطه اعلامیږي اوهغوی چي ساعتونه اوګړی لري ، وربراندي عیاروي یې . په نسبتي توګه ډېرلږخلك دساعت وخت ویلای سي . زیاتره یې دیوساعت یانیم ساعت وخت په توپیرچنداني پروانه کوي. دغه بې پروایي دعدودنو په برخه کي هم سته .خلك په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لورعدد په«تومن» سره بنسول کیږي . له تومن سره نوراضافي شمېرعددونه هم بیانیږي . ځیني خلك حتی داوونی ورځي نه پېژني اوبایدورته وویل سي چي پلانی ورځ ترنن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مینه اوواده کول داروپایي هیوادو له جالبو پېښوسره دزیاتوالرخوندو له مخي توپیرلري . یوغټ توپیریې ذادئ چي نارینه دواده تروړخي وراندي خپله نجلی لیدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به یې ماندینه وي.په افغانستان کي نارینه دخپلو مېرمنواودکورنیو دښځوپه باب خبري نه کوي اوله سړي څخه دهغه دماندینې په باب پوښتنه یورازسپکاوي ته ورته عمل دئ اوله هغې سره دیورازاشنایي څرګندونه ده . په دغه رازشرایطوکي په دي باب دیوه نارینه احساس دمستقیم پوښتلو له لاري څرګندېدلای نه سي چي دی له څه رازنجلی سره غواړي واده وکړي . په دي برخه کي چي راتلونکې مېرمن به یې څه ډول ښځه وي ، دنارینه دتشویش ، هیجان اواندېښنې تصورڅوك کولای سي . خکه ښځي دنارینه وو په څېردرنګ اوبنې له مخي توپیرلري . یوه ډېره بدعمله ښځه به دحوري په شان ښکلې وي خویوه ډېره بدرنګه به بیاپه افکاروکي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلی دکوزدوپېښې مستثنی دي خکه

هغه دکورنیودمشرانو له خواتنظمیږي . کله کله خوانان هم له هغې ښځي سره داړیکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چې بایدواده ورسره وکړي. معمولا نارینه دبلي ښځي دغوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چې دغه اراده یې دېرزړدخلکو په منځ کې تیته سي . بیانوده ته دخلکوله خوادنجونو پېښنیهادونه کیږي اودیوې یابلي په باب مباحثه څه اسانه کارنه دئ ځکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوباکفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کي دپیسو یانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چې ازادخیاله وي که تندخویه .

په هرصورت ، کله چې جریان دې حدته ورسېد ،چې نارینه دنجلی دکورنی ددریځ اودهغې دراتلونکوغوښتنو په باب واړه سو اوزره ته یې ولوېدل چې دنجلی پلارخپلي غوښتنې وروستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانوښځینه خپلوانې ورلېږي چې نوري ستونزې وڅېړي . ددوی پرېکړه دنوروموسایلود واړه من حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چې ترون بشپړسو، بیانو دکوزدې محفل اوژرياوروسته دواده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کې دلګښت اومپلمستیا موضوع د ترون کوونکوکورنیو په ډایې اودریځ اړه لري . دشاهي کورنی دغړو اونورولږورتبه خلکوپه نظرواده د درو ورځوتماشه ده چې یوزیات شمېر خپلوانواودوستانو ته بایدپکښې مپلمستیاورکړه سي . دغه راز په نڅاګرونجونو ، موزیک اونوروشیانوباندې زیاتې پیسې ولګېږي . که څه هم لګښتونه داشخاصودثروت اوډایې له لحاظه توپیر سره لري خوپه ټولوحالاتو کې هدف داوی، چې داړوندوخواوو ډېرزیات عزت اودرناوي وسي .حتی که په پورې که په دار، باید ډېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کې دوی دلندن دشاوخواخلکو سره دومره زیات توپیرنه لري . کله چې دواده مراسم پای ته ورسیږي ، ناوې په یورازدولی(جوړبان) کې دزوم کورته ټېول کیږي . پخپله زوم له خپلوزیاتو خپلوانو اودوستانو سره چې پراسونو سپاره وي ، له ناوې سره بدرګه روان وي اودلارې په اوږدوکې دتوپکو ډزې کوي. ددوی په مخ کې ډول اوسورناډله رهي وي اودهغوی په مخ کې نڅاګرنڅاوي کوي . دتوپک ډزې دپخوانیوروختویادګاردئ. پخوا چې به یوسړي

دخپلوملګرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زوريا په کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه يې دآس پرخين خپل مخ ته کښېنوله اووبه يې تښتوله . خپلوان به يې په تعقيب ورپسې روان وو.

دغريبوخلکو ودونه دغه رازنندارې نه لري اوناوې وزوم دواده مراسمو ته په پښوخې اوراخې ، خکه دوی دملاراوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح خای ته ورخې(۹) . دوی په کوخه کې کله کله لېدل کيږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي(ښځه ترنارينه وړاندې اوحتی څنګ پرځنګ تلای نسې) اوپه هغې پسې يې يوې نجلی ملګرې يااله دوستانو څخه يوې نجلی کالي چې په يوه بوخچه کې تړلي اوپرسرې اينبې وي ، ورسره اخيستې وي . دوی په مخ کې يوسړی له ډولك (محلي ډول) سره اويوبل له نری تولکې سره روان وي . دواړه خپلې هڅې کوي چې له خپلووسايلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوپه دې ډول دواده جريان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغريبانه کورپرلورلاروهي .

ماته په کابل کې وويل سول چې په خينوافغاني قبيلوکې دواده يوپخوانی رواج سته چې ددوی له رواجونوسره توپيرلري. په هغوی کې که کوم نارينه وغواړي له يوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کيږي چې دنجلی له پلارکره دخه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندينې کارواخلي. که په نجلی کې دمورکېدلوننبانې څرګندې سوې ، نويې ودوی اوکه څرګندې نه سوې ، سړی آزاد دی چې واده ورسره کوي اوکه تری جلاکيږي اوبل خای دکومې بلې داسې ماندينې تلاښ کوي چې دکورنی جوړولو ورتياولري (۱۰) په افغانانو کې دزوی پيداکېدوهيله ډېره قوي ده . په داسې حال کې چې دزوی زېږېدل له ستري خوشالی سره يوځای وي ، خودنجلی دا په خاموشی سره تېرېږي، دنجلی پلار ډېره ناخوښې څرګندوي اوپه دغه وخت کې نه غواړي خپله ښځه وويني اوکله چې يې دوخت په تېرېدو سره قهرسوړسو، بياورسره ګوري.

دمړي ترښخولوورانديې مراسم داروپايانو مراسموته ورته دي ، يوازې دومره توپيرلري چې مړي بايد په هماغه ورځ چې مړسوی دی، ښخ سي اوکه يوځوك په شپه کې مړسو، بايد په سبا سهارخاورو تـــه وسپارل سي .کله چې څوك مړسي،

د بدایانرد واده مراسم ـ ناوې په ډولی کې (دمولف رسامي)

ملايان ورته راوستل كيږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکارمعمولادورځرمه ويالې پرغاړه سرته رسيږي) ، دښخېدلو په ټوکرکي يې پېچي اوښخېدلو ته يې تياروي . دغه ټوکرته «کفن» وايي چې زمور «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دئ . له تابوت څخه کارنه اخيستل کيږي . کله چې مړی ښخېدلوته تيارسي، ملايان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونورحاضرکسان ورسره يوځای برخه اخلي.خپلوان يې مړی ددې له پاره ګوري چې شخص رشتياهم مړدئ کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپايي ږدي اودهدېرې پرلارنزدې مسجدته يې وړي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونورېې نودښخېدلوځای (هدېرې) ته وړي . په هدېره کي يې قبرمخکي له مخکي تيارکړی وي . مخکه يې ددرېو فوټوپه اندازه کينلې ،په منځ کي يې دمړي دجسدله پاره لحدجورکړی وي . ددې له پاره چې دقبرډکولو په وخت کي خاوره پرمړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندي ډېروغټې ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پرېږده بغل پرېباسي ، داسي چې مخ يې دمکې پرلوروي چې په دې ډول دقيامت ورځ په اسانۍ سره وويښې . وروسته قبرډکوي . دمسلمانانوپه عقيده دقيامت ورځ له مکې څخه پيل کيږي . د قبر پر سرباندي ددرو فوټو په اندازه هواره ډبره چې شکل يې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندي دروي . دمهمو کسانو پرقبرونوباندي منظمي تورل سوي ډبرې چې دمړي نوم پکښې کينل سوی وي، دروي . داکارددې له پاره کيږي چې دخلکوقبرونه په نخښه سي. ځيني دغه ډبرې دامېرمرحوم له خواخپل تعميرته نقل سوې څکه يوخوېې کيفيت ډېرښه اوبل يې رنګ ښکلی سپين و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ (۱۲)

ترښخېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډيږي اوهورې يې دکورنۍ له خواعزت کيږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسليت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) يې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهيه کوي. فاتحه کورته دراتګ په وخت کي دوودده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولګښتونه خورازيات وي اودهرکسان يې نېستمن کړي دي .که يې په وس پوره وي که نه ، هڅه کوي چې تر نـــورو کسانو يـــا خپلو

ګاونډیو زیات او ښه لګښتونه وکړي ، څکه نواوسني امیردتولو دغه رازلګښتونو دبندبدو قانون راویوست اوحکم یې وکړ،چې ددغوعمومي مراسمو پرځای دي،خصوصي مراسم جوړسي اویوازي دي دمړي خپلوان پکښې مېلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښیږي چې مړی شخص دومره غریب وي چې دکفن رانیولو له پاره یې کافي اندازه پیسې چې صرف یوشلینګ یازیات وکم کیږي . موجود نه وي . خپلوان یې مجبورسي بازارته ولاړسي اودرانیولو پیسې یې له بل چاڅخه وغواړي . داحالت اوس زیات پېښیږي څکه خلك کال په کال نېستمن کیږي .

دشپېرم څپرکي لمنليکونه

(۱) پوستينچه يوراز ژمنی واسکټ دئ . چې داستر پرخای يې د پسه يا اوزګړي پوست کنډلی وي . دغزني پوستينچې مشهوري دي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) د « اشا » کلمه په کندهار کې د (بلا . ګړ حيوان) لپاره کارېږي . جمع يې « اشاوي » دي . شاعر وايي :

پورته که هرخونه پرسبدلي ماجراوي يو
پټ ترلباسولاندي موردغسې اشاوي يو

(۳) کندمک کابل ته نزدې ديو کلي نوم دئ . امير محمديعقوب خان په همدغه خای کې له انګرېزانو سره ملي ضد ټرون وکړ (۱۸۷۹ ع ــ ۴ جمادی الثانيه ۱۲۹۶ ق) . دغه ټرون د کندمکټرون په نامه يادېږي . (پښتوژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه ـ اوريخي ته خوپه پارسي«ابر» وايي؟ (تحقيق غواړي)

(۵) افغاني کوچيان له جيپسي توکم سره نژادي اړيکې نلري . (م . هوتک)

(۶) دغه طبيب حکيم عبدالرشيد نومېدئ (م.هوتک)وګورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱م کال) (م.ه)

(۷) دغه انګرېزي لغت ته يې په انګليسي ــ پښتو قاموس کې کښلي دي « لمريزه ګړی (چې دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) . دلمر ساعت . »

(۸) دغرمې توپ دافغانستان په زياتره ولايتو کې ويشتل کېدی . په کابل کې دتوپ ويشتلو خای اوسنې باغ وحش ته مخامخ دکذرګاه سړک وخنګ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولې نه دئ اوربدلی . (م.هوتک)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولې نه دئ اوربدلئ . ښايي مقصديې«ګردني» وي اوګردني تروادهٔ دمخه له ناوي سره يوخای کېدلو ته وايي . البته دګردنو په وخت کې دهلک ونجلی نکاح ټرل سوې اوپه اصطلاح مېړه وماندينه سوي وي(م.هوتک)

(۱۱) Coffin دمړي تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منخه نه دئ تللئ اواوس هم دقبرو دسرشنختې خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه [illegible]ك باندي دمړي لنډه پېژندګلوي پکښې کينل سوې وي (ژباړونکی)

اووم څپرکی

امیرعبدالرحمان

دحکومت جوړول ـ له قدرت څخه ناوړه استفاده ـ دامیرخواړه ـ دچنبلو اوبه اوTaster ـ دجګړې له پاره تیارعسکراواسونه ـ دامیرعادتونه ـ دامیرمشغولا ـ ملګري اونور ـ دانګریزانوپه نسبت د امیر احساسات ـ داپرېدوپاڅون اودBoer دجګړې په باب دامیر نظریات ـ دامیرجګړه ییزه چلبازی

په افغانستان کې دحکومت سیستم مطلقه شاهي دئ . له ښه مرغه دنړۍ یوازې په یوځوبرخوکې دغه رازحکومتونه ستە ، ځکه دغه رازحکومت دپرښه شیان دپرو خلکوته نه ورکوي .

په افغانستان کې لنډامیرپرته بل څوك داعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوك دهیواد دکورنیو چارو اوله نوروهیوادو سره دسیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ رازمهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتې وهلای سي . له ښپلابښلووزارتو اودفترو څخه ټولې مهمې راولاړې سوي مسالې دوروستۍ قضاوت له پاره باید ده ته وروړل سي . دهیواد په ښپلابښلو سیمو کې ددولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خواټاکل کیږي اومقرږي . ټول بندیان په هرټورچې تورن سوي وي باید دده له خوامحاکمه اوبندورته وټاکل سي . ددغروظایفو پرڅنګ یوزیات شمېرنورې مسالې هم ستە، چې دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغوکې یوازې دجاسوسانو درپوټونولوستل څوساعته وخت نیسي . له دې څخه څرګندیږي یوڅوك چې دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هرې مسالې ته پاملرنه کوي اودهیواد دګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید دهرې مسالې داساسي ټکو په درکولو کې دزیات سرعت اودښسارو کارولە پاره دپوره مهارت څښتن وي.

امیرعبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی اوداسي شخص و، چې خپل ټول

وخت اوپاملرنه يې هغه کارته چې سرته يې بايد رسولی وای ، په خوښی سره وقف کړې وه ، هغه کارچې له بسترڅخه دراپاڅېدو بياتربېرته ځملاستلوتروخته پورې يې دوام کاوه . له دې سره سره يې بياهم ټولوکاروته پخپله رسېدګي نسوای کولای . دبامسرليته مامورينو نسته والی دامير د بروخت ضايع کاوه . هغه وخت چې دهيواد په خيراوښېګڼه پورې ترلومسالو ته بايدوقف سوی وای. هغوی دموضوعاتو دتحقيق اوفيصلې په باب نه صلاحيت درلود اونه کفايت .په هرصورت دادحيرانتيا خبره نه ده چې اميرخپلومامورينو ته دد پرصلاحيت ورکولو په برخه کې محتاط و. ځکه هغوکسانو چې دکوچنيو مسالو په باب دقضاوت واک درلود ، له خپل واک څخه يې په سپين سترګی سره ناوړه استفاده کوله اوزيانمن سويوخلکو دمامورينو له بېرې څخه اميرته عرض نسوای کولای . په عمومي توګه دوی حق په جانب هم وو. يوه موضوع چې غواړم اشاره ورته وکړم داوه چې داوښ يوځښتن دښارقاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولوپه ارتباط وراندې سوی و. پرسړي حکم وسوچې محصول بايدورکړي خوپه څنګ کې يې داوښ دځښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو تجارت کاوه .طبيعي وه چې داوښ څښتن دغه ټول جريان اوبې عدالتی لمسولی و اويوه مامورته يې رشوت ورکړ،چې اميرته دده عرض ليکلی ورسوي . په داسي پېښوکې چې يوسرکاري مامورمنځګړيتوب کوي درشوت ورکولو هڅه بايد هرومرو په منځ کې وي . قاضي ته داټول جريان پرخپل وخت ټکي په ټکي رسېدلی و. دی سمدلاسه دربارته ولاړ اوموضوع يې د اميرمخې ته کښېښول اوورته څرګنده يې کړه چې دايوپخوانی مجرم دئ اوددې له پاره چې داعليحضرت ترفيصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه يې دوه اوښان دضمانت په توګه خنې واخيستل سول . اميرته دعارض ليک تردې لږوروسته ورسېد خودامير ذهن اړول سوی اوامير په قهرسوی و. ده ته دسړي په ربړوټ کې داسي وبرېښېدل، چې غواړي دمحصول تحويلولو په انتقام کې دقاضي حثيت اوشخصيت زيانمن کړي ځکه يوافغان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړی بنديخانې ته واستول سو اوټوله شتمني يې ضبط سول . ددوو اوښانو دبيرته ترلاسه کولوپرځای يې خپل هرڅه بايللول .

امیرته که هرچا لومړی بیان اوشکایت وکړهغه یې کتې . دافغان مغزاوذهن لومړی وارانطباع اخیستلو اوبې خایه پلویتوب ته بیخي چمتو دئ ، په دې کي بیا ری نه وهي چي ددغه سړي په وینا کي څومره حقیقت پروت دئ . په دغه رازمواردوکي چي دلوړ قدرت دخاوندانو پرخلاف عرض وسي، وعرض کوونکي ته زیاتره ستړي فاجعې پېښیږي . دغه سبب دئ، چي خلك دمامورینو پرخلاف عمل کولو کي زیات احتیاط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسیسه اوچل وي هرراز فیصله چي ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي یې اونور خان غلی نیسي .په داسي حال کي چي مامورین سره پرسیږي اوبډایان کیږي اوپه پرله پسې دسیسه بازیو سره دومره په خان غره سي، چي په لوبه کي تراندازې زیات ټوپ ووهي .آخرله مخکي وویشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان یادجلاد په پنجو کي تېري کړي.

امیرمرحوم یوه ورځ ماته وویل چي دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدګومانه دئ چي خپل نبی لاس دکین لاس په کړو نه خبروي . دادحیرانتیا خبره هم نه ده ځکه داسي کسان چي پرچاشاوخوا راغونډوي، هرومرو بایدهمداسي احساس ولري .

بل شی چي هیواد ته ډېرزیان رسوونکی دئ ، دادئ، چي دخلکو دنبګنې په ټولو چاروکي له همدغومامورینو سره سلا مشوره کیږي . امیرپخپله دخلکودنظریاتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هیڅ راز وسیله په لاس کي نلري اومجبوردئ هغه څه ومني، چي مامورین یې ورته وایي . داکار مامورینوته ددې موقع برابروي، چي هرڅه دخپلو ګټو اودلچسپیو له مخي وکړي اودهمدغه خاني ګټو اوشخصي منافعود په پام کي نیولو اغبزه ده، چي زیات شمېرخلك دمامورینو ددغه شان سلوك له امله کال په کال دخپلې مخکي له کرنې اوزراعت څخه خواتوري کیږي اوکوم بل خای دکومې بلې دندې په تلاښ ګرزي.

خلك وایي چي دافغانستان امیراوخلك سره ببل دي . هلته عامه اوشخصي خزانې سته چي دواړه دامیرپه واك کي دي خوپخپله یې خصوصي لګښتونه اوهغه لګښتونه چي حکومت یې باید تادیه کړي ، سره ببل کړي دي . مګردغه سره ببلوالی بس پرهمدې خای پای ته رسیږي اوسخته ده چي څـــــوك دي یې

توپیرولیدلای سي. ماته ویل سوي وو، چي امیردحکومت سر دئ . خوزه چي اوس کورم نروبلای سم چي دی هم سرهم بدن واوهم نورهرڅه و. یوازي دولایتونو مامورینو اووالیانو دهغومسایلو دتعقیب تکلیف نه ورکاوه چي دهغوی خپلي شخصي ګټې پکښې وي . دحکومت په ګودامو کي په عمده توګه وسلې اومهمات دي، چي پخپله په هیوادکي جوړسوي یاله کوم بل ځای څخه پیرودل سوي دي . پردې سربیره دورځنی اړتیاوړمالونه هم پکښې خوندي دي. دغه راز هغه ارزښتناك سوغاتونه پکښې زیرمه دي، چي دهیواد دبهلا بهلو برخومشرانو له امیرسره دکتنې په وخت کي راوړي یادنوروحکومتو له خواورسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زیرمه جوړه سوې ده . په شخصي ګودامو کي ټول هغه نادر سامانونه غوندې دي، چي له هندوستانه رالیږل سوي اویوڅه یې داسي سامانونه دي چي هوري هم نه پیداکیږي . داړتیاوړورځنیو سامانوپرته نوردبرلږمواد ګودامونه خي اوبیرته تري راوزي . زیاتره شیان چي اینبوول سوي دي، وریسې هیرسوي دي . دګودامونو موادنه امیرته معلوم دي اونه یې ګودامدارانو ته. ځکه دموادو لیکلی ثبت په منځ کي نسته . یوازي هغه مواد کاغذ ته رسیږي چي واقعا ارزښتناك وي.

امیرمرحوم له مانیو سره خاصه مینه درلوده . دده داستوګني مانۍ چي دڅان له پاره یې جوړي کړي وې ، دهیواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په دېرلوکس اروپایي ډول سمبال سوي وې . دېرښه میزونه وچوکۍ اونورټول فرش ولوازم یې په هند کي ورته موندلي اویایې پخپل هیوادکي ورته جوړکړي دي. ده دېرټینګارکاوه، چي ټول شیان پاك وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان، چي په دې برخه کي به یې لټې کړې وه .

دده خواږه په حکومتي پخلنځیو کي پخېدل. دغه پخلنځي دومره زیات څارل کېدل ،چي بې له مسوله کسانو څخه نورهیڅوك ورننوتلای نه سوای . کله چي به یې ددوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوڅوتنه نوروعسکریبه بدرګه ورسره مل وو (ټول غابونه په یوه پلا وړل کېدل ، نه په څوپلا) اوکله چي به غابونه دامیرمخي ته کښېښول سول . داداشپز وظیفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښیي چي خواږه له زهرو څخه خالي دي . له

امیرسره تل څولوړرتبه مامورین په ډوډۍ خوړلوکي ملګري اودیوکوچني مېزشاته چي سپین ټوکرپرهواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمځکه باندي یواوږد ټوکرغوړېدلی اودپاسه ورباندي بل سپین ټوکر هواروي . دټوکره (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورین چارزانو یاپردوو ګوتو ناست وي (پلتۍ یې وهلي وي) دامیرپه ګډون ټول کسان په ښی لاس ډوډۍ خوري، لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرېولل کیږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه اوګټورخواړه پاخه وي، چي پرټولو باندي یې مساله باب دوړولي وي . وچه ډوډۍ معمولا افغاني (نان) وي (هوارکېك) . امیرسپینه ډوډۍ خوښوي . داډوډۍ دکوچنۍ ټیکلي په اندازه پخه سوې اوانګرېزي هغې ته ورته وي .

که یوانګرېز له امیرسره مړۍ خوري ، بېل مېز ورته ږدي اویوهندوستاني اشپزاومرستیالان یې په انګرېزۍ طریقه خدمت ته تیاروي . دچښلو له پاره نوموړی اختیارلري شراب انتخابوي اوکه نورمشروبات، چي امیریې دهمدغه وخت له پاره په ګدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي مذهبي عقیدې سره سم اوبه چښي .

دامیردچښنګ اوپه دده دنورو خوړو په شان په ډېره جدي توګه مراقبت کیږي . یوتن خاص ددغه کارله پاره ګومارل سوی وي اودهغې خوني کلي یې په واك کي وي چي دغه شیان پکښې خوندي وي . دچایومراقبت هم دغه رازوي اویوبل تن مسول لري . یوبل حکیم(ډاکتر) دټولو درملو دګډولواوامیرته پخپله دراوړلو مسولیت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپیسو موندلو اومعتبرۍ مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي. که امیرپه بدن کي کوم نوی درد احساس کړي، بیانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامیردر، ارامېږي اوداخبره ثابتیږي چي دایو طبیعي درد دئ اوپه خوراك وچښاك کي دغفلت کولو نتیجه نه ده ، ترهغوپوري ددغوکسانو رنګونه الوتي وي اونه پوهیږي، چي امیربه ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امیرهماغه جریان تعقیبوي چي پلاریې تعقیباوه خوپه یوه یادوو برخوکي دهغه پرخلاف دئ اوهغه هم له نیکه مرغه پرنه څه شمار دي . دمحافظت ټول تدابیر په زیات شدت سره ترسره کیږي اودامیر دخوراك اوچښاك

امیرعبدالرحمان او مامورین یې د مانښامنۍ دودۍ پرمهال (دمولف رسامي)

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امیرمرحوم له احتیاطي تدبیرونو څخه یوداو چي دخپلي پاچهۍ دقلمرو په هره څنډه کي یاکه لازمه وي ترهغه بهردجګړې یاسفرله پاره په هره شېبه کي تیارو . ددغه مقصد له پاره څواسونه (چي په هروڅوساعتوکي بدلېدل) شپه وورځ دقصر دروازې ته په څرمه طبیله کي زین کړي ولاړ وو اودسپرېدلو له پاره یې یوازي دتانګ تړلو ته اړتیاوه . په نوروطبیلو کي یوشمېر چټکي غاتري(کچري) دسفرپه وخت کي دخزانې دچلولو له پاره تیاري ساتل کېدلې. دامیردبستر (کټ) سرته یوه الماری، چي دښیښې دروازې یې وې، ولاړه وه . په هغې کي دده ډېرښه توپك دکارتوسوله قطیو سره څوړندوو اوتربالښت لاندي یې دوې درې ډکي تمانچې پرتې وې . په دې ډول امیرهروخت داضطراري حالاتو له پاره امادګي درلوده . پردې برسېره دسواره وو څوکیداره ټولی چي د «حاضرباش» ګارډنومېده، دتل له پاره شپه وورځ ترقصردباندي له امیرسره دملګرتیاپه مقصد تیاره حاضره وه . دغه ګارډامیر دڅوورځو له پاره موقتي ساته ، دوی باید دسفرله پاره هره لحظه آماده وای ځکه یې نوپه وظیفه کي ولاړو کسانوته په روڼ سرهٔ هوسایي زمینه ورکوله . دامیرژوند له ماجراوو څخه ډك ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه اوپرخلکو باندي دده دواکمنۍ تجربې هم تایید کړې وه، چي په هروخت کي دهرراز پېښي له پاره تیاراوسېدل دهوښیارۍ کاردئ.

دادامیرعادت و چي دشپې زیاتره برخه یې په کارتېروله اودسهار ترڅلوروبجووړاندي یې استراحت نه کاوه . وروسته به نودورځي ددولسو اودووبجو ترمنځ وېښېدئ .. ترکالیو اغوستلو اومړۍ خوړولو وروسته یې دربارکاوه . دشپې له خوازیاته بیداري یې ښایي دپاڅون یادکوم خیانت له بېري عادت سوی وي. ځکه په دغه راز حرکتونو باندي ترورځي ، چي ټول خلك ویښ وي،په شپه کي زیات لاس پوري کیږي . کله کله یې عام دربار په سلام خانه کي کاوه چي ترارګ دباندي په باغچه کي دحاضرینو له پاره دیولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوې ده . په دغه وخت کي هرچاچي غوښتلای ، دوړاندي کېدو اجازه لرله اوهرڅه چي یې ویلای ، اورېدل کېدله . کـــــوم کسان، چي

غوښتل يې اميرته شخصا عريضه وراندي کړي ، دشاغاسي(۱) په واسطه چې وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و، رهنمايي کېدله .خودمخه تردې چې اجازه ورکړه سي لومړی بايد دوی په دروازه کې دګارډ دکپتان اودغه راز دنورو اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړې واى . امير دېرپرکاره سړى و. ټول ليکونه به ، چې ورسېدل ، کتل به يې اوترخوچې ببدبدئ خواب به يې ورکاوه . په دې کې به يې.رى نه واهه، چې نورځه کارونه يې ترلاس لاندي دي . هره ورځ چې به يې جامې اغوستې ، خلك به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته اورول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غوږ نيوه . ترڅوچې به يې يوکارسرته ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوښښ يې کاوه دهرې ورځې کارپه هماغه ورځ پاى ته ورسوي .

اميرپه حرامسراى کې له خپلو بښخوسره دېرلږوخت تېراوه اودايې عادت ګرځېدلى و . کله کله به يې يومانبام هغوى ته ورويوست . په مجموع کې يې دښځو په باب نظرډ براوچت نه و.کله کله خوبه په څرګنده توګه دښځې دژبې ، درواغوويلوته دهغې دميلان ، په هر ارزښتمن کارکې دهغې دنه قابليت اوددروغجنې مينې په باب ږغېده .(دلته دوې کرښې له ترجمې پاته دي . م . هـ)

دامېرمشغوليتونه اوساتېرى محدود اوساده وو .دى به په پسرلي اوددوبي په سرکې څواوونى په خپلودوبنيو (تابستاني) مانيو کې اوسېدئ اود ازادي هوا اودګلانو له ورمه به يې چې دى يې زيات لېوال و،خوند اخيست . باغ بالا ته به چې دپغمان پرلورله بنارخخه څلورمېله واټن لرې ، زياتره تلى . دامانى په دوبي کې دده دزړه دخوښې مانى وه اودژمي تررااتګ پورې به پکښې اوسېدى کله چې به ژمى سو، بيرته به دښارګرمومانيو ته کډه سو . اميربه په هره خونه کې چې و، زيات ګلان به يې درلودل . په ژمي اوپسرلي کې چې په کابل کې ګلان نه وي، ده ته به يې لـــــه جـــلال آباد اونـــــورو هـــــغو سيمو څخه ګلان راورل ، چې

ترکابل به تیتې پرتې وې اوتوده آب وهوابه یې وه . یوه ورځ زه له امیرسره ناست وم اودی دخپلو کلانو په باب ږغېدی . یوګل یې دبوبیدو له پاره وشکاوه خوهغه ښه بوی نه درلود . سمَلاسي یې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کې راغی چې رنګ یې الوتی اوزنګنونه یې ریږدبدل خکه دخپلوورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چې هغه دېربېربدی اوغالبا به یې دنوروپه شان زیات احتیاط کاوه، چې امیریې په بېره باندې پوه نسي . کله چې امیرسرراپورته کړ اوباغوان یې ولید . دګلانو دنه بوی کولو پوښتنه یې تېرې وکړه .باغوان خواب نه درلود یوازې یې پروچوشوندو ژبه تېره کړه اوبخښنه یې وغوښته . وروسته امیردتاکلو لاروچارو په باب چې باید کارتړې واخلي ، ورته وږغېدی اوخبرداری یې ورکړ،چې که راتلونکي کال ګلان ښه ورم ونلري بیانو «زه پوه سه اوته» . وروسته یې رخصت ورکړ، چې خپل کارته ولاړسي .

کله کله امیرهغه چمن ته پرآس تلی یابېړل کېدی، چې دهیلیو ښکارخای دئ . خوددە دپاچهی په وروستیو خوکلونو کې به یې دغه تفریح دېره لږکونه خکه په دوامداره توګه دنقرس په ناروغی اونورومریضیو اخته و. دده کورنی تفریح شطرنج و اوپه هغه کې یې دومره مهارت درلود چې په دربارکې دېرولږوکسانو ورسره سیالي کولای سولای . بل ساتېری یې دکیسو اوزېدل اوکول و. دغه راز یې په خینو فارغوموختوکې دشپې تردوډی وروسته ، دمخه تردې چې بیرته دي ددولت دمشروظایف پیل کړي، له یوه یابل سرکاري مامورسره ټوکې ټکالي کولې . په دغه وخت کې به دوی پرامیر راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کې برخه اخیستله .

ددربارټوکماردامیر په نوکرانو کې یو په رسمیت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس ګرزېد . کله چې به دامیرطبیعت خټه و دده وظیفه امیرته ټوکې کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چې‌طبعه یې سمه نه وي، ټوکې اوکیسې اودنکل دبیان په ترڅ کې دلاس حرکتوته دېراغېزمن وي. دابه ښایي دهغوهڅونتیجه وه چې په ژوند کې دښخوداغېزمنترب دراتیټولو په مقصد کېدلې ، خکه ښځې هیڅکله په دغه راز ناستوکې حاضري نه وي . نارینه له نارینه وو سره یو خای ناست وي اوله خپل کورپرته بل خای ښځې نه

وينې . تورکماران دشهزاده ګانو په ټولې کې هم وي دغوکسانو ته دامیرله خاطره چاځه نه ویله ، کنه دهغوی ټوکي دعسکرو په یوه بارك کې لاهم مناسبې نه وې . دامیرملګري مجلسیان یاغلام بچه ګان زیاتره دخانانومشرانو زامن دي. دغه هلکان امیرته بخښل سوي اودده دخدمت له پاره روزل کیږي . کله چې لوی سي ، بیانو ملکي ونظامي منصبونه ورکول کیږي . دغه کسان امیرته تل حاضروي ، نوري بېلابېلي دندې هم لري . خینې دځراغونو ومشالونو دخای پرخای کولو مسول وي. خینې دغالي، خینې بیادکتابوروکاغذونو اوخینې نورېیا دوسلو اونورو شیانو چاري پرمخ بیایي. هریو یې په خپله خانګړې برخه کې دمرادو دساتنې اوصفایي مسول وي . په وظیفه کې غفلت اونورجرمونه سملاسي مجازات کیږي اواکثره ډېرسخت . په یوه پېښه کې له یوشمېرهلکانو څخه جامې وایستل سوې ، دونو پرتنو وټرل سول اودژمي دشپې زیاته برخه یې هورې تېره کړه . په بله پېښه کې دیوګدامدار پزه دخینو شیانو دغلا په تورپرې سوه . ټولو هلکانو باید پاکې جامې اغوستې وي اودامیرپه حضورکې باید پټه خوله وي یابې له ږغ وروغه تېرسي. دهغوی جامې خل وبل اوزیاتره یې رنګه بخمل وي، چې دسروزرو ښایسته پټې اودپردوپه شان اشې درلودې . خولې اوبګړې یې ډېرې قیمت بهاوې . اوسنی امیرچې ساده جامې اوپیکه رنګونه یې خوښیږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چې دپادریانو چوخې ته ورته دي . دغه چوخې یې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولږځه اوږدې ګنډلې وي . رسمي مامورین زیاتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغوکسانو چې دیونیفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پرجامو باندې په طلایي پټو ډېرخوشاله کیږي . دامیرعبدالرحمن په دربارکې ډېرو زیاتو سرکاري مامورینو اودغه رازغلام بچه ګانو بخملي جامې اغوستلې، چې ددربارپه ورځ به یې دوی ته مردانه بڼه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته(مطلب ۱۸۹۷ دی . م.هوتك) انګلستان اوانګرېزانو ته دامیراحساسات بدل سول اوچاچې په دربارکې دغه حالت کوت، ځانونه یې له دغې وضعې سره سمبالول . په دغه وخت کې سردارمحمدعمرخپل میرېزی وروسردارامین الله ته وویل، چې دپلار حضور ته دي له انګرېزي پاپېچو سره نه

خي اواحتياط دي کوي، چي په دغه راز مواقعوکي هيڅ رازانګرېزي جامې وانه غوندي . اميرانګلستان ته دسردارنصرالله خان دهيت د۹۵ کال دسفرله ناکامۍ څخه ډېرزيات مايوسه و . دغه سفراصلا په لندن کي ديوافغاني استازي دټاکلو په نيامت سوی و. څرنګه چي داکار دهند دحکومت دمشرپرسردمعامله کولو معنادرلوده ، ځکه نودانګرېزي مقاماتوله خوا رد سو. اميردغه رازدهند دحکومت هغوليکونو هم ډردولی و، چي په سرحدکي داپرېديو د۹۷ کال داګست په بغاوت کي دده دلاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له دغوليکونو څخه يوليك په عام دربارکي چي له همدې امله دټولو مخوروکسانو په ګډون جوړسوی و ،ولووست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه، چي ددغي رازپېښوبيا تکرار به دده دتاج وتخت دبايللو په بيه تمام سي . ددغه ليك ترلوستلو وروسته يې خپل خلك په دې وغندل ، چي دی يې وخپل متحدته شرمولی دئ . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم اوداپرېديو بغاوت اودغه رازدهغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغېد ،چي سرحدي قبايلوده ته پېښ کړي دي. په خاص ډول دهډې ملا، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته ډېرپه قهروځکه چي دبغاوت اصلي لمسونکی و. ده وويل تخت ته دده له رسېدلو راهيسي بغاوتونه لږسوي دي اوهرپاڅون دموټ په زورکښېنول سوی دئ (هغه کسان چي اميرپېژني، په دې ښه پوهيږي چي د «موټ زور» څه معنا؟) اوددې معنا دانه وه، چي نورنو دبغاوتونو مخه ونيول سوه .داخلك نه يوازي داچي ډېرسرکښ دي، بلکي ټول ډېرمتعصيب هم دي . اميرپه دې باب چي نوموړي دپاڅونونو په لمسولو کي برخه لري، زياته کړه ، کله چي خلك يووار وپاڅېدل اولږڅه بريـاليـتـوب تـه هـم ورسـېـدل، بـيـانـو دهـرچـاتـرکـنـتـرول وزي . دافغانانواوسرحدي قبايلو ترمنځ پخوانۍ شخړي اوبدۍ هم سته چي بايد حل سي . نوپه دې ډول هرپاڅون ده ته پخپله يوه خطره ده . پردې سربېره ، دهيواد په يوه برخه کي چي يوپاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخوکي ورته پاڅونونه اوبغاوتونه زېږوي . داده دټينګي ادارې اودهغو خلکو په وړاندي، چي دخلکو دلمسون په تلاښ کي دي ، دسختو روشونه نتيجه ده، چي هيواد يې ارام ساتلی دئ .

امیروویل دهډي ملاهیڅوك نه پیژني، چي دکوم هیواد دئ خکه دده اړیکي ناڅرګندي دي . دشپرعلي په پاچهي کي ملا ته اجازه ورکول سوي وه چي له خلکو سره دخپل زړه دخوښي کارونه وکړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاڅونونه ولمسوي . په هرصورت ده (امیر) پخپله څېړني وکړي دملا دفعالیتو لاري چاري یې کشف کړي اودهغه دنیولو ترتیبات یې برابرکړل .خوملاته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدی . هوري یې سمدلاسه شینواري اوتورقبایل دده پرضد وپاڅول اوڅومیاشتي یې ښه تکلیف ورکړ. هغه و، چي دڅلورو زروتنوپه وژني سره قبایل آرام سول . ددغو ټولو عملیاتو مسول همدغه شخص و.

امیروویل دهډي ملا په قبایلوکي سترنفوذ لري .ده دجلال آباد اولغمان سیموته خپل استازي لېږلي، هوري یې ددریو زروتنو په شاوخوا کي خلك لمسولي اوله خان سره یوڅای کړی وو .خودجلال آباد والي په خبرسر اودخلکو مخه یې ونیوله . کله چي له خلکو څخه پوښتنه وسوه ؛ تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جګړې) ته روان یاست؟ هغوی په ځواب کي وویل دوی ته دملااستازو ویلي وو چي امیردغه اجازه ورکړې ده . امیروویل چي دهغوی په مشرانو کي څلورتنه شیخان اودوه تنه ملایان، چي دجهادزرغون بیرغ یې له خان سره ګرزاوه . دکابل په زندان کي دي اودی پوهیږي چي څه باید وسره وسي؟ نورمشران یې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت کي و،چي امیرته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوی دامیردعفوی دهغه فرمان له امله بیرته هیواد ته راستانه سوي وه ، چي څوکاله مخکي دټولو هغوکسانو له پاره صادرسوی و چي له هیواده وتلي وو. خوامیروویل هغو دووتنو درواغ ویل او ده ته په ډاګه سوي وه، چي هغوی دایوب خان مخبران وو اوغوښتل یې دده ددربارټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده وویل ایوب خان اویعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېري پیسي دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه کولو په لارکي لګوي . خوامیروویل «که دوی دغه پیسې ماته راکړي زه به هره اوونۍ اوهره میاشت خپل رپوټ چي رشتیا به هم وي ، ورلیږم .خکه له ماپرته بل هیڅوك خبرنه دي، چي زه څه کوم . ان زمادېرياوري

مامورين لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »

دامیرغتهه هیله چي زیاتره یې په دربارکي زماپه مخ کي څرګندوله ، داوه چي خپل هیواد دټولومنابعو دپرمختیا له لاري شتمن کړي اودنورو هیوداو سطحي ته یې ورسوي . ببله شکه که دده روغتیایي حالت سم وای ، په دې لارکي به یې دېرځه کړي وای. دی زیاتره پخپله خونه کي ایسارو اومجبورو دخپلو مامورینو پراطلاعاتو تکیه وکړي خوهغوی ثابته کړي وه، چي دتکیې ورخلك نه دي .

ده ماته وویل دهند له حکومتځخه په یوه رارسېدلي لیك کي ورته لیکل سوي دي، چي زه دشلوکالو راهیسي ورته وفاداریم خوپه هماغه لیك کي بیازیاته سوي چي زه زیاتي وسلې اوجنګي مهمات رانیسم (پیرم) اودانګلستان پارلمان به بنایي پردې کاربدګومانه سي . ده وویل زه دغه دوې خبرې تعبیرولای نه سم اوترمنځ یې فیصله نسم کولای . زه دې هیواد ته دپاچا په توګه بې له وسلو راغلم اودانګلستان له خوادامیرپه حیث ومنل سوم اودیوه واکمن په توګه مي لومړی کارداو، چي جنرال رابرټس(General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابري کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولوملکانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم، چي انګریزي لښکرته دکمپ لګولو اجازه ورکړي اوپه هیڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انګریزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکي سره کندهارته رسېدلای نه سوای.له انګریزانو سره دده دټرون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابري کړي وای اودیوه متحد په توګه یې دهغوی اوروسیې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنګي مهمات پیرودلي دي اواوس ورته ویل کیږي، چي داکارنه باید ونکړي . کله چي روسانو کشك ته خپله داورګاډي پټلی راوغزوله اوله ده څخه یې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي ګټه ترلاسه کړي . ده دهماغه لیك کاپي دهندحکومت ته ولیږله اوپوښتنه یې تري وکړه چي څه رازجواب ورکړي . هغوی ورته وویل «هیڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبورو ، کنه ده ته ستونزي یاجګړه پیښېدله . خکه یې نوروسانو ته جواب

ورکړ چې دوی داورګادي پټلی دده له مشوري پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداګرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتنې پوښتلې وای.اوس چې دوی اورګادي پخپل سراودخپلې هوسایني له پاره غزولې ده .دده هیواد یې نه غواړي ځکه ددوی اوښان اویابوګان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده وویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولیږل چې په جواب کې ورته ولیکل سول، چې ښه کاردي کړی دئ . ده وویل دی انګریزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي ځکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اوده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسې ځای دی چې پکښې دېرخلك په یوارګډي خبري کوي اوپه یوه غټه خونه کې د اوازونو انعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره ګډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دوښاوو مطلب له منځه وړکیږي .

د (Boer) (۳) لویه جګړه په دغه وخت کې پیل سوې وه . امیروویل ده خوشې په دغه باب فکرونه وهل اواندښښمن دئ چې روسان ښایي له دغې جګړې څخه ګټه واخلي اودهندپرلور راوړاندي سي .خوکله چې به ده خپل ځان دهغوی پرځای تصورکړ، (ځکه ده په روسیه کې دتبعیدډبرکلونه تېرکړي وواوددوې په چلند اوپالیسی پوهیده)، له افغانستانه به ډېره واهمه ورته پیداسوه . ځکه له دوی(افغانانو) سره جګړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده، چې هرومرو به اسیایي روسیې ته ورغځیږي . دوی ددې کارله پاره کافي لښکرنه درلود . هغه مسلمان هیرادونه چې دوی نیولي وو، په بې امنی کې وو، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو، چې ځان مرګ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چې ددوی ښځي اوماشومان دي ځني واخیستل سي .دابه ډېرسخته وي، چې په یوه وخت کې دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنګیږي.

Boers جګړې په باب ده وویل کله چې یې دلښکرودتلفاتو شمېرواوربد ،ډېرغمجن سو. ده په جګړه کې ډېري تجربې درلودې اودهغو ښلابیلو تصویرو او نخښولې مخې، چې ده لیدلي وې،فکرکاوه ، چې دجګړې

ترتیبات ښه نه ووځکه بایران په شیوه کې وو اوپټ وو خوانګړېزان پرهواره مخکه ورباندې ورتلل . ځرنګه چې دانسانانو بدنونه له پولادوڅخه جوړسوي نه دي ، نودامکنه نه ده چې دعصري وسلودګولیو دباران په وراندې دي چې په هره دقیقه کې ورباندې اوري، ودریږي. ده وویل دی دانګړېزانو مرستې ته پنځوس زره لښکري استولای سي خوددې خلك له ببرېو سره نابلد دي، که یې په هغوکې ولیږي مورال یې کمیږي (وارخطاکیږي) .انګلستان باید تل په دې پوه سي چې دی(امیر) تیاردئ ، چې له دوی یاهندسره اوږه پراوږه وجنګېږي . ده یووخت ماته کیسه وکړه چې دی په روسیه کې و اودروس وترکانو جګړه دتودېدو په حال کې وه . له ده څخه وغوښتل سوه چې له خپلو پلویانو سره یوځای دروس په لښکرکې جګړې ته داخل سي . راته یې وویل چې اورېدلې مودي ته یولوی جنرال وې اومور غواړو چې ستاقوتونه وازمویو .خودی دروسانو له پاره جنګېدو ته مایل نه و په ټهره بیاچې دده دهم دینه اوهم مذهبه سره جګړه وې. نو یې جواب ورکړچې ستاسي پرځوا دجنګېدوپه وخت کې به زما دزړه ورتوب اواستعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه جنګیالي دي اودی به دډېرو زړه ورو په منځ کې یو وي . دابه ښه وي چې تاسي ماته ددښمن په خواکې دجنګېدو اجازه راکړئ اوهغه وخت به ماپخپل وراندې دجنګېدلوپه حالت کې ووینئ ، زمالیاقت به درته څرګندسي اوښه تراقضاوت به وکړئ. ده وویل چې هغوی بیاهیڅکله تږې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امیردتیرو حالاتو په باب دخبرولپه ترڅ کې وویل چې یوچاته ددغه راز تشویشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چې دی له روسانو سره هم دخپل هیوادپه ګټه اوهم له انګلسیانو سره دټرون په اساس جنګېږي ، بایدکافي اندازه پیاوړي وي ،خوله دې سره سره ورته ویل کیږي چې تازیات مهمات پېرودلې دي. ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره ډېرښه چلندوکړي خوورته ویل کیږي چې تاقبایل دهغوی پرضد وجګړې ته لمسولي دي. بیاهم ده دخپل هیواد په ګټه په زړه کې ډېراصلاحات اوریفورمونه درلودل خومامورین یې صادق خلك نه وو اوده نه سوای کولای دخلکو واقعي غوښتنې اونظریې خان ته څرګندي کړي . ددې له پاره باید ده قوانین بدل کړي وای ، پرهـــــغوی یې فشار راوړي وای

اومرسته يې ورسره کړي وای چې خانونه اصلاح کړي او پرځنګ يې بايد بيا هم زيارايستلی وای چې خلك يې په سوله ، امن اونېکمرغۍ کې ژوند وکړي .

سره له دې، امیرعبدالرحمن یواستثنایي لایق سړی و. ده دېرلږ حتی هیڅ تعلیم نه وکړی یوازې دخپلو سرګردانیو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاریخ کې روزل سوی و. چې بیاوروسته امیرسوی اوهیجان آوره داستان يې جوړکړی و. دی بې له شکه دافغانستان دېرپیاوړی واکمن ؤ . خکه کله چې دی پرتخت کښېنوست په هیواد کې تربل هروخت زیاتې خپل سړی او بې قانونی وې . دچاسره امان کې نه و . هیچاخان خوندي کولای نه سوای .خوچې دی مړسو، یوه مسافرپه یکړسرکولای سودهیواد له یوه سره تربل پوري په امن کې سفروکړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم دېرزړه وراوباجراته سړی و اوهغه څوك چې دده پرخلاف جنګېدلي وو، پوهېدل چې که له ده سره چابدکړي وای په دېري بې رحمی سره يې غچ اخیست .

ماته يې کیسه کوله چې یووخت دی دخپلې کورنی له نورو غړو سره په جګړه کې و اوپرته له خوملګرو نورځه ورپاته نه وو . په یوه کلي کې يې یوې کلاته پناه وړې وه اودده یوه ملګري په نامردی سره خیانت وکړ اودده دپناه ځای خبرېې دښمن ته ورکړ . دښمن دشپې له یوزیات شمېرلښکرسره راغی اوکلایې محاصره کړه. په دروازه کې يې دده دتسلمېدو له پاره چیغې پورته کړې . ده دخپل سړیو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړیو شمېرهم بیخي زیات وو، ځکه نوجګړه کول بې فایدې وه . ده پتیبلې وه چې له دغې ستونزې ځخه په هره وسیله چې وي، باید ووزي خکه دده نیولو دمرګ معنا درلوده . نوبې یولوی پوستین واغوست چې سرترنوکه پکښې پټ و . دغه رازپوستینونه معمولا دشپې لخواغوستل کیږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دکلاپه بغل کې تریوې کوچنی دروازې ورووت ، تمانچه يې په لاس کې ترپوستین لاندې نیولې وه اودباندې په لښکرو ورګډ سو هغوی فکرکاوه ، چې داد دوی له خپلو خلکو څخه یو تن دی .په پای کې ده هغه ځای ته ځان ورساوه چې دښمن يې ولاړو اودده دنیولو انتظارېې کیښې . څوك نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوټینګ يې کړ .تمانچه يې پرځمکې ورونیوله اوامریې ورته وکړ، چې ښوروته خوري،که نه خای

پرخای يې وژني . يرغمل سوی دښمن يې دهماغې کوچنی دروازې له لارې کلاته بوت، چې دی تررواوتلی و. دلته يې دده دژوندي پرېښوولو شرط داکښېښود ، چې دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چې له کلاڅخه کافي اندازه ليري سي . په دې دول ده ته دتېښتې زمينه برابره سوه روغ رمټ له خپلو ملګرو سره راووت (۴) اميردکرکترپېژندني مهارت هم درلود اوددا سي چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه کرکتريانولای سوای ، چې ده به هيڅکله ليدلی نه و. اوکوم قضاوتونه چې يې زماپه مخ کې دخلکو دتصويرونو له مخې کړي دي ، زياتره يې صحيح هم وو.ده Gladstones (۵) ، Bismark (۶) اومک موهن (۷)Mc Mahon دېره ستاينه کوله اوويل يې چې دوی دخپل وخت سترخلك وو . يوڅوتنه جنرال دده دستاينې ور وو ، نوريې زياتره غندل . خودجنرال وايټ General White له خوايې دليدې سميت Lady Smith دفاع د بويرجګړې يوه دېره ځلانده کارنامه ګڼله

داووم څپرکي لمنليکونه

(۱) په متن کي يې Shagrasi ليکلی دی چي سم نه دی . شاغاسي يا ايشك اقاسي يو دولتي لقب و ، چي د دربار دوزير معادل يې بللای سو . شاغاسيان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد . عالم او مرشد ملانجم الدين اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و خکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبيبي مرحوم يې « کاکړ » بولي (پېښليك ـ ۲۱۹ مخ) په کابل کي د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده . چي ملانجم الدين اخوند له ډېرو سترو متنفذو انګرېزي ضد روحانيونو څخه و اوتريولك زيات پيروان يې درلودل . په ۱۸۸۷ ع کال چې د مشهور مجاهد ملامشك عالم د زوی ملاعبدالکريم اندړ په مشري دغلجيو پاخون دتکوين په حال کي و ، نوموړي ملانجم الدين ته هم بلنه ورکړه سوه . چې له دغه پاخون سره يوخای سي . په ۱۸۹۷ ع کال کي د انګرېزانو پر ضد د خپلواکی غوښتنې يو لوی پاخون د ډيورنډ دکرښې په شاوخوا کي د ميشتو قبايلو لخوا پيل سو . ددغه پاخون مشري د داخوندملانجم الدين(دهډې ملا) ، د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدين و) په لاس کي وه . ملانجم الدين اخوند شينوارو د « پاچا » په توګه اعلان کړ خو ده نټه وکړه . اميرعبدالرحمان خان دده له نفوذه ډېرېدی . ده ته يې دهډې او نورو ګاونډيو کلېو دبخښلو پېښنهادوکړ خو ده د « رد » جواب ورکړ . ملانجم الدين اخونددژوندپه وروستيو کلونوکي سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کي و او هوړي بښخ سو (۱۳۱۸ ق دروژي يوېشتمه) .(۹۰۴)

(۳) بوير (Boer) دهغوهالينډي بزګرانونوم و، چې په اوولسمه پېړۍ کي يې دجنوبي افريقادGood hope راس ونيوه . هغوی افريقايي مريبان پخپلوکروندوکي وګومارل . انګليسانودغه خای دناپليونې جګړو په دوران کي اشغال اوتربشپړکنټرول لاندي يې راووست . په ۱۸۳۳م کي دانګليسانوپه امپراتوري کي مريېتوب منعه سو اوزياتروبويرانو (Boers) دبرتانوي واکمنی څخه سروغړاوه. دوی شمال ته ولېږدېدل اوهوړي يې دوه خپلواك دولتونه جوړ کړل . بويرانو په ۱۸۹۹م کي دانګرېزانوپردووم مستعمرو (Natal) او (Cope) باندي بريدوکړ. انګرېزي لښکرو ته له کانادا،استراليا اونيوزلينډ څخه ملاټړي قواوي ورسېدې . دوی دبويرملکي تاسيسات اوفارمونه وسوځل اودېره مرګ ژوبله يې وکړه . داجګړه د۱۹۰۲ کال په مې کي پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواريخ کي راغلې ده . (ژباړونکی)

(۵) ګلېډ ستون (۱۸۹۸ ـ ۱۸۰۹) دانګلستان مشهورسياستمدارو، چې خلورواره دهغه هيواد دمشر په توګه ټاکل سوی و. (م. هوتك)

(۶) بسمارك (۱۹۱۵.۱۸۹۸م) دجرمن امپراتوری لومړی صدراعظم و (م. هوتك)

(۷) دادجنوبي افريقا په Natal کي يوښارګوټی و، چې دسرهانري سميت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبويرو په جګړه کي ددغه ښاردفاع د درو زرو تنوپه قربانی تمامه سوه .جنرال وايټ ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتك)

اتم څپرکی

امیرعبدالرحمن (ادامه)

دامیرزامن اوله هغوسره دده سلوك ـ شهزاده گان ، وظایف یې اودربارونه یې ـ دشاهي کورنۍ غړوته دحکومت لخوا دډوډۍ تهیه کول ـ مامورینوته تنخواوي څه ډول ورکول کېدې؟ ـ دملکي اونظامي القاب ـ ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې ـ دامیردوامداره ناروغي ـ مړینه اوښخول یې ـ دپاڅونونو اوازې ـ دوګړو واهمې ـ دکورنیو خزانو ښخول ؟ دامیرحبیب الله تاجپوښي ـ دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمني ـ ساتېرۍ

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله(لندن ته چي استول سوی و) دوی دواړه دیوې موردي ، امین الله ، دچترالۍ ښځي زوی ، محمدعلي دترکستانۍ ماندینې زوی چي زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لږڅه اورېدل کیږي اومحمد عمردملکې سلطانې زوی . امیرکه څه هم له زامنو سره دمهربانۍ سلوك کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و .له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه ګناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو،چي دربارته دي نه راځي اوله دوی څخه به دلږیاډېروخت له پاره خپه و. وروسته به یې څوك پسې ولېږه اودبیرته راتګ امربه یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخښني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه.

امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوپه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چي دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوڅښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزامنو زیات قدرت درلود اوله شهزاګانو سره یې سلوك ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهۍ په وروستیو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکرمشراودټولوورکشاپونو عمومي امرو، سردارنصرالله دټولو دفترواو میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو.

شهزاده گانو خپل خانته درباروته جوړول ،چې زياترو مامورينو اوافسرانو به يادخپلو وظايفو په ارتباط ياشهزاده گانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيسته .دوی ټولوجلا جلا کوروته درلودل چې دښارپه نوې برخه کې يې موقعيت درلود . دوومشرانو شهزادگانو يې تربناردباندې هم کوروته درلودل چې ددوبي يوه برخه به يې پکښې تېروله . سردارنصرالله چې له لندن څخه تراستنېدلووروسته يې تنخواه ډېره سوه ، دڅان له پاره دهغه کورپه شان نوی کورجوړکړ، چې په لندن کې دده داستوگنې په وخت کې پکښې اوسېدی(په پارك لين کې ډورچسټرهاوس) (۱) داکور دنظم وترتيب اوسامان ولوازمو له مخې دکابل ترټولو ښه کورو . کله چې بشپړسو ، امیرڅوورځې دشهزاده دمبلمه په توگه پکښې تېرې کړې اوډېرپه خوشاله وخندا امیرښه معماري خوراډېره خوښوي اوده خپلې مانۍ هم دختېر اوخښتو په ودانيو کې چې په هيواد کې مروجي دي، يوازنۍ ابتکاري مانۍ وې

دشاهي کورنۍ ټولو غړوته چې په مجموع کې دمحمدزوکورنۍ ده، دحکومت له خوامعاش مقرر و . ځلورسوه روپۍ (تقريبا۱۲ پونډه ولس شلنگ) دهرهلك پرسراودرې سوه هرې نجلۍ ته دکاله ورکول کېدې . زيات شمېرته يې له شاهي پخلنخې څخه خواړه هم رسېدل خودغه کارداوسنې امېرپه رژيم کې بندسوی اوپرخای يې پيسې ورته منظورې سوې دي . ددغه کاراساسي علت دخوراکي موادو قلت اوپه نتيجه کې دهغوگرانې وه .

دحکومت مامورين اوله امېرسره نورمربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه ترشپږو زرو روپيوپورې تنخواوي لري . که څه هم زياتروته يې له خپلوشخصي مخکو څخه عايدهم رسيږي . دوی ټول ترخپل څرگندعايد دزياتو پيسو ژوند کوي اوبالابود يې له هغولارو څخه برابروي، چې دوی پخپله ښه په پوهيږي . معمولا هرڅومره چې څوك پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېريږي . پخوا دمامورينو معاشونه په هيوادکې له ببلابېلو مخکو څخه ۱۰ مالیو دبراتونو په واسطه ورکول کېدل اومقامات مجبورو چې دغه مالیې پخپله راغونډې کړي . په دې ډول به حکومت ته دمالیې دافسرانو لګښتونه سپمېدل . مگرپه نتيجه کې به ترټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لـــــويه فيصدي به يې

تخفیف پکښې راووست ، چې ټول به دده پخپله کټه اودهیواد دمنفعت پرخلاف وو .دده اجنټانو به کروندګروته دژوند له پاره هیڅ هم نه پریښوول . داکاربه ددې سبب سوچې هغوی خپله یوه ټوټه مخکه خوشې کړي اودبلې دندې په تلاښ کې سي . مالیې دراغونډونکو له خوادعمده پلورنې دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسنې ټیټ حالت یوسترعامل دئ .

مامورینو نه دهغوی له کارياڅانګې سره سم لقبونه ورکول سوي دي خوبرسېره پردې زیاتره یې بې له دې چې له یوې پوخې قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل یابریګېډیرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومیږي . دلښکرټولوافسرانواورسمي مامورینو ته په کال کې یووارد جشن پروخت یاامیرته د «سراج الملت والدین» دلقب ورکولودکالیزې پرموقع یوه مېلمستیا ورکوله کیږي . پردغه موقع ټول نارینه درباړته حاضریږي اووروسته دمانښام دودی ورکوله کیږي . څرنګه چې په مانې کې هغوی ټول نسې خایېدلای، یوه ډله یې په څرمه باغچوکې کښېنې اوهورې دمانښام دودی ورته اینبوولې کیږي .

په کابل کې له اوسېدونکو انګلسیانو سره دمامورینو چلند دامیرطبیعت اودانګرېزې حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسې پېښه سي چې امیردهند دحکومت په مقابل کې متعصب ښکاره سې ، معنا یې داده چې دهغوی لخوا دده دتوقع پرخلاف زیات ټینګارورسره کیږي . په کابل کې که له اوسېدونکو انګرېزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، اوورسره ټول مامورین بیادخپل مشرپه تعقیب دګستاخۍ ترحده بې نزاکته سي .بل وخت چې بیادانګرېزانو قدرت زیات سي ، مامورین هم دخدمت په وړاندې کولوکې له افراطه کاراخلي . ددوی په خپلو منځوکې هم، که یوتن دامیرپه نزد په لوړمقام وعزت کې و، دوی ټول یې پخپل نوبت په درناوي کې برخه اخلي خکه هیڅ یوله دوی څخه دزیاتې مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هرډو یې دغزت له څښتن سره غوړه مالي کوي خوپه زړه کې بیاکرکه ورسره لري . دعین غوړه مالی په وخت کې دهغه دنسکورېدو له پاره دسیسې کوي .

دهیوادد قانون محکمې،که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو دلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوې او سرغړوني په لومړي سرکې دخان ملا (۲) په

محکمه کي فيصله کيږي ، که دهغه ترواک تبره وه بياومشرسردارته محول کيږي اوترهغه وروسته امیرته وراندي کيږي . له قانون څخه سرغړوني دکوټوال په محکمه کي فيصله کيږي اودده ترقدرت تبرموضوعات بياهم مشرسردار ته حواله کيږي اوکه دده ترصلاحيت هم لوړه وه ، بياددده په واسطه امیرته وراندي کيږي . داشخاصو ټولنيزي دعوې ددوی دسيالانو په واسطه حل وفصل کيږي . دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني امیردغه رازمحاکمو ته مخصوص حکم هيات (جوري) ټاکلی دئ. دغه هيات پرهغو دعوو غورکوي، چي پخوا به ده ته (امیرته) وراندي کبدلې.هيات ته څانګړی صلاحيت ورکړه سوی دی اوخپل برداشتونه اونظريات بايددتاييد له پاره امیرته وراندي کړي . اوسني امیردغه رازيوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي تقريباددهرشوديپارتمنټونو مشران پکښې غړيتوب لري . هغوی دريفورم اړوندقوانين څيړي،له څيړني اوخبرواترو وروسته، چي داکثريت په رايه هربدلون پکښې راغی ، هغه ليکل کيږي اوامیرته دمنظوری له پاره وراندي کيږي . امیربياهغه تصديقوي . شورا پرهغو دعوو هم غورکوي چي داثبات له پاره يې دهرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراآت دنورو دعوو په شان امیرته دمنظوری په مقصد وراندي کيږي . يوبل حکم هيات(جوري) دهغوبنديانو ددعوو له پاره ټاکل سوی دئ، چي بې له محاکمې بنديان سوي وي . په کابل کي دغه راز بنديان زښته دهردي اودهرراز بنديانو مجموعي شمېردشلو دهرشو زرو په شاوخوا کي دئ . هيات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړپوټ امیرته ورکړي .

دامیردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستيو لسوکلونوکي ورو ورو زياتېدله اودهرلږتګ يې کولای سوای . هرڅای چي به تلی بايد وړل سوی وای . په وروستيو دوودروکلونو کي خوبښي پرپښودرېدلای نه سوای او ان په خونه کي لا په شاوړل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغی حملې به دهرژر ژر ورباندي راتلې . ناروغي يې ورو ورو مغزهم ونيو اوداسي حالت ته ورسېدچي کله کله به يې مغزسم کارکاوه . په دغسي شرايطوکي دی مجبوروچي پرخپلو مامورينو نورهم زياته تکيه وکړي ، چي په نتيجه کي دحکومت اختيار په تبره بيا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد ،چي دامیردناروغی

په وخت کي يې دده زيات باورترلاسه کړی و . دوی کولای سوای دامیرذهن هرهغه لورته واړوي، چې ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت ومونډ ، يايې غصب کړ، چې هرڅه ګويادوی وو. تردې اندازې چې په پای کي دومره په خان غره سول ، چې بېخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه يوتن خودومره زړه ورسوچي دسردارحبيب الله دنوي کور ترکانان يې له خپلو ګاډيو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکارېې دامیرپه نامه وکړ. په داسي حال کي چې امیرهم په داسي حالت کي نه و، چې دخپل زوی شکايت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای، چې دخپل پلارپه وړاندي دغه شان مسايل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چې سردارحبيب الله امیرسو، دېرژرله کاره وايستل سو. (۳)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامیرعبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکرکېده چې نوريې نوآن تمام سو.خو دی شپږمياشتي لانورهم ژوندی و اوداکتوبر پرلومړی نېټه مړ سو. داسي ويل کېده چې پښې يې څوورخي وړاندي لامړۍ سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چې په خونه کي يې چاخان نسوورته ټينګولای . دامیرترمړينې يوه ورځ دمخه چې نورنو دده دجوړېدو هيله پاته نه سوه، سردارحبيب الله اوسردارنصرالله له يوشمېرنورو لوړرتبه مامورينو سره جرګه سول ، چې دامیر له مرګ سره سملاسي ديوګام اخيستلو په باب فيصله وکړي . خکه کله چې په خلکو کي دامیردمرګ خبرديوه واقعيت په توګه خپورسوی وای ، دبغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی، چې ملکه سلطانه به اردودخان ملګري کړي اوخپل زوی محمد عمريه دامیرپرځای پرتخت کښېنوي . دې زيات نفوذ درلود اوپه خلکوکي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرګه کي فيصله وسوه، چې سردارحبيب الله به د خپل پلارجانشين وي اوکلمه چې امیرمړسي ، دی به سملاسي دارګ مستحکمه مانۍ، چې خزانه اودعصري وسلو ګودامونه پکښې دي، اشغالري . خکه دهغې نيول به عملا دی پرحالاتو کابوکړي اوکه احيانا عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنګه چې يې خطراحساس کېده ، دهغه دمخنيوي امکانات به ترهغه وخته وي، چې حالات سميږي اونظم ټينګيږي .

دامیردمرگ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده گان اومخور مامورین دباغ بالا ماڼۍ په انتظارخانه کي حاضروو. دوی هورې دخپلي شورا په بلنه له ماپښین څخه لاحاضرسوي وو ، ځکه شورا ته څرگنده سوې وه ، چي امیرنورژوندی پاتېدلای نسي . کله چي رابلل سوي کسان حاضرسول اودامیرمرگ ورته اعلان سو، له حاضروماموریتو څخه یوه تن دفقیدامیرخولۍ دسردرارحبیب الله پرسرکښېښوله اودامیرپه توگه یې وټاکه . ټولو حاضروکسانو په روڼ سره لاس ورکړ، خپل بیعت یې ورسره اعلان کړ اوامیریې وباله . یوبل مامورڅرمه خوني ته چي سردارمحمدعمرپکښې ناست و، ولاړاونوموړی یې ورسره راووست ، ورته یې وویل چي نوی امیرته بیعت ورکړي اوده همداسي وکړه . خپل بیعت یې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه مامورپخپل دغه کارسره دملکې سلطانې سخته دښمني اونفرت وگاټه .

نوي امیروروسته له خپلواکثروماموریتو اوپلویانو سره ښارته ولاړ، ارگ یې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکروله برگېټ (ډگرمن) سره یې کارونه سمبال کړل . دغه برگېټ ډېرژردډگروالی (کلونل) رتبې ته لوړسو . سردارنصرالله خان هماغه شپه په باغ بالاکي تېره کړه ،چي ارگ ته دټول فرینچر، غالیواوگېڼو اونوروسامانو دلېږدولو څارنه وکړي . ده په هماغه شپه ټول شیان په گاډیوکي رانقل کړل اوپه سهاریې دامیرجسدهم ارگ ته راووړ اوددې له پاره چي دامیردمړیني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسدپه لیدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نیوله سوې وي ، له مړي سره یې دسپرو یوه پیاوړې قوه بدرگه کړې وه .

په دابله ورځ دملکې سلطانې مېزوچوکۍ اونورسامانونه دارگ له حرامسرای څخه ددې خپلي ماڼۍ ، گلستان سرای ته چي دارگ دېوالوته څرمه وه ، نقل سول اوپرځای یې دنوی امیرمېرمني په ارگ کي ځای پرځای سوې . وروسته نودامیردمړیني په ورځ له هراروپایي سره چي کوم اووه کسیزگارډ و، هغه دممکنواضطراري حالاتو په پام کي نیولو سره دوه چنده سواوداردل ټولۍ یوبل گارډ هم وټاکل سو. اردل گارډ دشاهي ماڼیو اوحرم سرایونو بهرني ساتونکي دي اودمهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي د ټولوطبقو خلکو دا انتظاردرلـود، چي دامیرمړینه به دعمومي

امیر عبدالرحمان

اړودوړ له پاره چي اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي اوپه دې کي شك نه و، چي دټولو خلکو داانتظار، هسي يوګومان هم نه و.خلکو ددغسي اړودوړ په مقابل کي دځان دساتني په غرض خپل جواهرات اوګېڼې دکورو په چتونوکي ښخي کړي وې اوڅومره چي يې وس درلود ، د اوړو، خوراکي موادو اوتېلو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودوړ په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېرخلك دکابل شاوخوا سړکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تبرونه اوزړې پلته يي وسلې ورسره وې . ځکه داميردمړيني خبرپردوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پرټپوسانو باندي چي دمړه سوي حيوان دلاښ ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږوخت کي ځانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي، چي دکابل اوسېدونکي هرکله داله ګولي دپېښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . ځکه هغوی په زرګونوتنه لڅ لغړخلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوندهم هغوی ته ډېرلږ اززښت لري . بډای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت اوشتمي کي شهزاده ګان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطرچپه کوي چي له لرګيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کارواخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلم ، يوځل ددغوخلکو له خواله خاورو سره برابرسوی اوحکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه، چي داميردمړي دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوې وه اوهغه داسي، چي داميرمړی قبرته دوړلو په لارکي چي ترکابل دباندي په هاشم خان کلا کي جوړسوی و، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي. (داديوه مسلمان له مړي سره ډېره ستره شيطاني معامله ګڼل کيږي) . له کابل څخه دکلای هاشم خان پرلورسړك اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظروو اوکله چي دجنازې وخت رانزدې کېدی پرټولوخلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه، چي په يوه څغلند نظرددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چي ددوی دسړې سينې له عمومي روش څخه

يې تويږدرلود ، معلومېدلای سوای . په هرصورت ، مقاماتو ددغوټولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقیدامیرمړی دهاشم خان کلا پرخای دبوستان سرای مانۍ په ختیخه څنډه کې فقط ترارګ دباندې دملکې سلطانې دمانۍ په څنګ کې ښخ کړاوورځ بې له دې، چې کومه ناوړه واقعه دې پېښه سي، تېره سوه .

دامیردمرګ پروخت په کابل کي شپږتنه اروپایان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، ښځینه ډاکتره ، یوجرمنی مستر فلیشر Mr.Fleischer(په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن ، ماشوم اونرس یې اوزه پخپله . مورډ پخپلو منځوکي پردې مساله خبري وکړې، چې دکوم اړخدور په صورت کي بایدځه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توګه ورڅېدو خوله ښاراوهیواد څخه مو دتېښتې هیڅ راز وسیله نه درلوده اوداسي ښکارېده چې دخپلو خانو دساتنې له پاره مو ، بې له دې چې داړخدور دپیل په صورت کي ټول یوځای په یوه کورکي راغونډ سو، بل هیڅ نسو کولای . که مو ددغه کارله پاره کافي وخت درلود نوترڅوچې ممکنه وي باید هغه کورخپل مورچل وګرزوو اودفاع وکړو. ځکه پراروپایي اوسېدونکو باندې به په دغسې حالاتوکي ترټولو لومړی بریدکیږي اوکله چې نظم له منځه ولاړسي بیانو محافظین هم دپردیو دساتنې له پاره له خپلو خلکو سره جنګېدلو ته نه چمتوکیږي. مورډ پوهېدو چې که لښکرامیرته وفادارپاته سي ، بغاوت په اسانۍ سره ارامېدلای سي. خوکه لښکردامیرپرضداوپاڅېد ، نوداروپایانو محافظین به بې له شکه دکافرانو په ویشتلو پیل وکړي اوچې رشتیا سي یومحافظ دمېرمن ډالای یوه نوکرته ګوابښ هم کړی و ،چې دجګړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپایانو نوکران ووژل سي، بیاارواپایان پخپله. ما دمارتیني هینري توپك یوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دګارډ له پاره اخیستي وو اوله ځان سره مي لرل، چې که خلکو پردوی بریدوکړ، کاربه تري واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظین) ډبرتلولي وو ،چې زه باید سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم . خوماداغوره وګڼل دمخه تردې چې دوی ته هغه وسایل ورکړم اودځان اوخپلونورومل‌ګرو له پاره یې په لوی لاس خطرناك وګرزوم، باید دحوادثو مسیرته وګورم اودوی ته ووایم چې ببغمه اوسئ،هروخت چې وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وویشل سي. بې له شکه چې عسکرپاڅون ته تیاروو اودې کارته یې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چې یوچایې لاربنوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای . هرې ټولې انتظاردرلودچې پاڅون به نورې ټولې پیل کړي اودوی ورسره یوځای کېدوته تیاروو .خو ددوی ترمنځ یووالي نه و او په هیڅا کي دا جرات هم نه و،

چي مخکښ دي سي. دجنازې په ورځ زماپرکوردګارډافسران ددې له پاره راتاو سول، چي وګوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي ؟ او يو څو ساتونکي يې پريام باندې دګاونډيو کورونو دځارلو په غرض خای پرخای کړل. دوی راته وويل چي هرراز ناڅاپي پېښو ته بايد تيارواوسم. خکه له ټولو هغو اوازو څخه چي ددوی غوږونه رسېدلي وې، څرګندېده چي زه اوددوی يوزيات شمېر به ترشپې دمخه ووژل سو. دغه راز پرارويايانو باندې دحملې په صورت کې دناڅاپي ستونزودمخنيوي له امله ماونورو اروپايانو ته وويل سوه، چي په کورکې پاته سو اوپه هيڅ صورت بازارته ونه وزو.

دامېردښخېدو د ورځې په داسباچې د ۱۹۰۱ کال داکتوبر دريمه وه، د امېرعبدالرحمن مشرزوی سردارحبيب الله، چي په دغه وخت کې ۳۲ کلن و، په رسمي توګه امېرسو. مراسم دارګ مانې تردېوالوبهرپه سلامخانه کي دټولو شهزاده، ګانو مامورينو ، داردو لوړو افسرانو، مخورواوخانانو په ګډون سرته ورسېدل.رنګه جامې نه په سترګه کېدې . شهزاده ګانو، مامورينو اونورټولو توري جامې اغوستې وې . يوازې ديوڅوتنوسپيني اويوڅوتنوبوري جامې په تن وې . افغانان دپاچا دمرګ په وخت کې دتوروجامو اغوستلو دودلري اودري ورځې يې اغوستې وي. مراسمو دوې برخې درلودې ، مذهبي اوملکي.

مذهبي مراسم دمسجد جامع دمشرملاله خواترتيب سوي وو. ټولوحاضرو کسانو په دوعاوو کې برخه واخيستله اوپه دې ډول مراسم پيل سول . وروسته نوملادسپين ململ (ډاګې) لونګی دسردارپرسروټرله، په داسي حال کې چې قرآن اودپيغمر (ص) متبرکات (چوخه اوورښته) اودکوم زيارت چنده يې ورته ورکړه ، دی يې دافغانستان دمستحق اومنتخب امېرپه توګه اعلام کړ. دغه چنده فقيدامېر (امېرعبدالرحمن ـ م.هـ) دترکستان له يوه متبرک قبر څخه راوړې وه. دټولودغه شان قبرونوسرته خادې ښځې اوبېرغونه اورښکې باندې خورندي وې. فقيد امېرچې له روسيې څخه کابل ته راروان و پرلاري يې دغسي يوخای ته نزدې کمپ وهلی و. دشپې يې خوب ليدلی و چې دافغانستان دتخت ګټلو په هڅه کې به بريالی سي، خکه يې دزيارت چنده ديادګار اوتعويذ په توګه ورسره رااخيستې وه.

ملکي(غير پوخي) مراسم دسردارنصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جورسوي وو اونوي امیرته يې دفقید امیرخولی ورپرسرکړه . دغه خولی له تورقره قل پوست څخه جورسوي اوپريوه خوايې دالماسو ستوزي ننبتي و. کله چي فقید امیرته د «ضیاالملت والدین» لقب ورکول کېدی. دغه خولی دشاهي کورنی د غړولـه خواورته دتحفې په توګه وراندي سوي وه. بیاد فقید امیرکمربندترملاوروتاړه اودهغه توره يې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانی خولی، توره اوکمربند سردارنصرالله ته اودسردارنصرالله پخوانی خولی ، توره اوکمربند سردارمحمدعمرته چي دفقید امیرکشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیروبناوکړه اوپه هغې کي يې وویل، چي غواړي هیواد یوموټی وساتي، د بهرني تېري مخه ونیسي اوداسي ریفورمونه پیل کړي چي دهیواد خلك يې نېکمرغه سي. دی به دغه راز هغه منفوراستخباراتي سیستم له منځه یوسي چي تردغي ورځې پوري جاري و اوهیڅوك په امان نه وو .ورپسې ټولو حاضرو کسانو له امیرسره دبیعت لوړه پرقرآن باندي وکړه اومراسم له معمول دود سره سم په دودی خورولو سره پای ته ورسېدل . دڅواووینو له پاره بناردهیواد دبیلابیلو سیمو په خلکودك و . دقومونو خانان ، دښارو والیان ، دکلیو ملکان اونورټول امیرته دبیعت ورکولوله پاره راغلي وو اوهغوکسانوته ، چي بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا ددرناوي چپنه ورکول کېده . دایورازچوخې دي چي له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اودپاسه ورباندي دطلایي تارخامك سوي وي . په راغلوکسانوکي ځیني خلك دومره بې وزلي اوغریبان وو چي کالي يې ترګودړیولږڅه ښه اوددغه غونډې له پاره يې پرېولي اودبوټونو پرځای يې دابتدایي څرمني چاروغي په پښووې . دوی چي به په بازاروکي له ځپلوخلاتونه سرګرزېدل، ټول به شرمندوکي اوبوڅه مغرورښکارېدل . په کابل کي زیاتره ګنډونکي په پرله پسې توګه دهغو خلاتونو په ګنډولو بوخت وو چي دامیرپه غوښتنه خلکوته دعزت لپاره ورکول کېدل. ځیني خلاتونه دېرازرښتناك دي اوله سنګینو کشمیري ټوکرانو څخه چي په لاس ګنډل سوي وي ، خوراګنې خامکونه اوګلابتوني اوورېښمیني پټې باندي کار سوي وي. دغه راز خلاتونه په سلګونو روپی بیه لري.

دهيواد ټول غټ ملايان په کابل کي راغونډ سوي اوټولو ته خلاټونه ورکول سوي وو. نوي اميردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملايان دټولنې يوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرهغه لوري ته کش کړي چې ددوی خوښ وي. دري څلورتنه ډېرسپين ږيري اوبزرګوار ملايان وګومارل سول، چې دفقيد امير قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي . وروسته دخينو خلکو له خولې واوربدل سول چې له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اودادده دروح دعذاب څرګند ثبوت و. په هرصورت ، قبرته دنامعلومو کسانو له خوادري څلورخله دبې حرمتی په خاطر اوروړته سو اوپه خلکو کي اوازه سوه ، چې دامېردروح تردوخه د اوړونو سبب سوې ده . دفقيد اميرپه شان ديوه لايق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چې خپلسري خلك دي په زورسره سمي لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کي دي دهغوی کړکه اونفرت ونه پاروي .هغه کسان چې له ده څخه په ژوند داربدلې وو. دده دنامه په سپکاوي کي يې هيڅ نه سپمول . خکه دی مړ و اودغچ اخيستلو واك يې نه درلود.

عسکربياهم مطمين اوارام نه وو. په هماغه ورځ چې سردارحبيب الله دټول لښکرپه مخ کي دامېرپه توګه اعلام سو، دمومندزيوټولی جګه سوه اودجنګ چيغې يې وکړې خونوروټولیو يې ملاتړ ونه کړ اوڅه ترڅو جوړه نسوه . داردل ټولی خلکو ته چې دهرراز ناآرامیو اوپاڅون پرخلاف وو ، څوڅوواره دنورو ټولیو له خوا بلنه ورکړه سوه چې له پاڅون سره يوځای سي اوورته ويل کېده چې که دوی داکارونکړي ، نورڅوك هيڅ هم نسي کولای. خکه دوی غواړي چې پاڅون بايد عمومي وي اونه غواړي چې يودبل پرضد وجنګيږي بلکې هدف يې داوسنی واکمني کورنی ليري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مګراردل ټولی خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کي يې له ګډون څخه انکاروکړ.خوله دې سره سره زياتره يې ناراض اودنورولښکرو خواته يې ميلان درلود . زياترو يې په داګه ويل چې که انګرېزهيواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنګيږي بلکې وسلې به کښيږدي .

نوي اميردلښکردارامولو له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زياتولو ته واړوله او زه پـــه ورکشاپوکي غورېدلم، چې خپلې عسکر په دې باب مشورې

کوي،چي که امیرخپله ژمنه پرخای نه کړه اوکه دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟.په دې کي هیڅ شك نه وچي داغوښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپی و (پنځه شلنګه و اته پنسه) اویوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دئ . اوکه دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي. دعسکرو معاش دبرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جګ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام ومونډ . په راتلونکي اختر کي، چي سردارنصرالله دامیردناروغی له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې علیك ونه وایه. دځوشیبو له پاره حالات نازك سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، نکه هیڅ چي ګویانه وي پښې سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پښنه سي ، پای ته ورسېدل.

نوي امیر دریفورم دېرې ژمنې وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالي راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راڅي اوپه پسرلي کي دکرنې له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالی دوام وکړ اویوزیات شمېر خلك له لوړي مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرځنګ دکولرانارغي هم راغله اوپه یوځواوونیو کي یې په زرګونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتی زیاتي سولې. ځکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته ګڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارګ کي خوندي وساته . کله کله به یې خان بنکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي .دې کارنارضایتی نوري هم پسې زیاتي کړې. دغه راز له دې ببري چي ځوك خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصوکسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي .دهغوخلکو له پارې یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالی څخه یوټاپه سوی کاغذ یا د عرض پانه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عريضو ته به پاملرنه کيږي . دغه رازعريضې به په هغه بکس کې اچول کېدې چې دکوټوالی مخ ته به دهمدې مقصد له پاره ايښودل سوی و. کوټوال به هره ورځ هغه را غونډولې اوامیرته به يې وراندې کولې . خوخلکوشکايت کاوه چې دغه رازعريضوته دسملاسي جواب ورکولوله ژمنې سره سره ، بياهم دوی پرټاپه سوې کاغذ پيسې ورکړي. خوجواب ترلاسه نه کړي ،که جواب ترلاسه هم کړي هغه داسې ګونګ وي، چې نه دمنظورۍ معناورکوي نه دنامنظورۍ . په نتيجه کې داسيستم هم بې اعتباره سو. خلکو استدلال کاوه ، چې ولې پرداسې يوه ټکټ پيسې ورکړي چې په غالب ګومان سره يې ستونزه نه په حل کيږي.

دفقيد اميردوخت داکارډ برګټوروچې هغو خلکو ته په اجازه ورکول کېده له اميرسره وګوري چې پرسړک يادجمعې په ورځ (دمسلمانانويکشنبې) له مسجد څخه درانګ پروخت به له اميرسره مخامخ کېدل .دې کاربه خلکو ته جرات ورکاوه . فقيد اميردخپلې پاچهۍ په لومړي سرکې دومره وراندې ولاړچې ټولو خلکو ان جاروکښانو ته يې د «ورور» خطاب کاوه . نوی امير دااجازه نه ورکوله اويواعلان يې وکړچې که هرچا پرسړک باندې ده ته عريضه وراندې کړه ، بندې کيږي به . اوله خينوهغوکسانوسره چې له دغه امرڅخه يې سرغړونه کړې وه ، همداسې و هم سول . په نتيجه کې خلکو خانونه له خپل پاچا څخه ببل احساس کړل خکه له هغه سره يې خبرې نسوای کولای ، ليکلې عريضې يې مستردیدلې اودوی بايد بې له دې چې دغورکولو اميددي ولري ،هرهغه څه زغملې وای چې ورپېښېدل، زړونه يې وختل .خکه اميرصاحب دوی هېرکړي وو اوددوی په غم کې نه و . افغانان په ډېروشيانوکې ډېرزيارکښې خلک دي اوبې له شکه ددوی ديني عقايدو له دوی سره مرسته کړې چې له حالاتو سره خان سم کړي. ددوی په عقيده امير روحاني مشردئ اودوی دهغه احترام په هرډول چې وي ، بايد وکړي . نورخلک به دغسې شرايطوکې مسايل پخپلولاسوکې نيسې خوافغانان ډېرقبيلوي خلک هم دي . دوی دخپلو خانانو له لاسه خکه خورپږي ، چې يودبل پرضد يې پاروي .

اوسنی اميرله سپورټ سره هم مينه لري اودخپل غټوالي په تناسب چې قديې

ترپنځه نیم فوټو یوځه زیات پند (پریږ) چارشانه سړی اوښي یې لږځه لنډي دي، خوبیاهم ښه تمرین کولای سي. دده اصلي مشغولتیا اشپزي ده اودامشغولیت دهیواد په زیاترو خلکو کي عام دئ. ویل کیږي چې دی ترخپلو اشپزانو لاهم ښه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانګړې توګه دغه مشغولیت ته وقف سوې ده. دده ټول ملګري دخوږو په تهیه کولوکي مرسته کوي اوکله، چې خواړه پاخه سول، ټول یو ځای سره کښیني اوپه ګډه یې خوري. امیردغه راز کله کله خپله دسپوګاډی چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چې میلې زیاتې وې، دی به هرکله دځو ورځو له پاره بهرته ووت. خوله کومه وخته چې پاچاسوی دی، دپرلږ ښکارکوي اویوازي کوم مازیګر ووزي.

یووخت چې دکولرانارونې پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بګرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چې کابل دشمال ختیځ په شپږمیلي کي پروت دئ. هورې به یې ځواوونې تېري کړې. ملګرو افسرانواومحافظینو یې شپې په شړیو کي تېرولې خکه هواسړه وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي یوسرکاري پیل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout)یې ووژه، مخ یې پرکمپ ونیو ټول خلك چې په مخه ورتلل ځني تښتېدل. دامیرشاغاسي، چې دده له خپلوانو ځخه و، اوپخپله هم یوځه بدمغزه شانته سړی و، امیرته وویل چې دی به پیل ووژني. تووه یې کش کړه اوآس ته یې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو یې بږغ وکړچې په ده پسې سي اوپه ګډه پرپیل باندي برید وکړي. پیل هم ددوی پرخوا حمله پیل کړ. افغاني اسونه دپیلانو په مقابل کي دربدلای نه سي اوکله چې یې ولیدل، پیل وربانديې دبرید په حال کي دئ، هرې خواته سره تیت سول اوپه یوځو دقیقو کي میدان خالي پاته سو. پیل به کله په یوه اوکله په بل پسې منډې وهلې. په داسي حال کي چې دتېښتي دلاري مونډلو په غرض دسړیو اواسونو قهرجن اوعصباني تلاښونو، له وبالوځخه ټوپونووهلو، له کوچنیو بوټواونیالګیو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطرسره سره، یوځخندوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پیل یوې ژورې کندي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونواووښوکي پټ سو اوپه دې ډول پـه دام کي ولوېد. له ځه مشورو وروسته فیصله وسوه، چې پیل ته

بايدځلورپونده کافور، ځلورپونده تریاك اوځلور پونده چرس ورکول سي چې مستي يې ورآرامه کړي اوهمداسي وسوه. په دابل سهارپيل مړو. ددا سي نتيجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغي اندازې درمل سره دانتيجه طبيعي وه .افغانان دواقعي علاج له پاره پرزيات مقدار درمل باورلري.

امیرحبیب الله خان له ټینس اوکرکیټ سره هم مینه لري په تېره بیا له کرکیټ سره خکه ددوی ملي لوبې (توپ بازی) ته ورته ده . توپ بازي هم په توپ اولرګي سره کيږي . داشپزی پرځنګ دامیر بل ساتېری Magic Lantern (۴) دئ . دهغه په زرګونوسلایډونه لري، چې خني يې دنړی ددپرو جالبو خایونو عکسونه دي. ماامیرته دسینما یوماشین ورکړ چې دوې شپې پرله پسې يې دارګ ددربارپه یوه خونه کي اینبی و . دسینماماشین په انتظارخانه کي اینبرول سوی و اوتماشاچیان ددربار په یوه بله لویه خونه کي ناست وو. ددې دووخونو ترمنځ دهلېز باندي يې لنډه پرده خړولې وه چې تصویرونه ورباندي لوبدل. په اول مانښام چې هرڅه آماده سول ، امیر هغې خوني ته راوبلل سو چې مامخکې سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امیرله ماڅخه وغوښتل ، چې خپل کار ور وښیم . ماهمداسي وکړه. وروسته دی بلې غټې خوني ته ولاړ، چې نمایش وکوري اودمخه تردې چې تماشې ته دشروع کنولواجازه ورکړه سي ، پرداخلېدو باندي يې فیس کښېښود. پرچوکی باندي ناستو کسانو باید لس روپی اوپرپښوولاړباید پنځه روپی ورکړي وای . کله چې مادغه خبره واورېده . فکرمې کاوه چې ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کي خپله ونډه راورسیږي ، خوامیرهغه ټولي پیسې خپله واخیستې اوداده دهغو خاصیتونو یوه ببلګه وه چې خلکویې په باب خبري کولې .

داتم څېرکي لمنليکونه

(۱) ډورچستر په نامه يوه سيمه دلندن په لويديځ کي پرته ده . چي د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده .لارډ ډورچستر (۱۷۲۴ ــ ۱۸۰۸ م)دانګلستان يو زوړ در جنرال و چي د کاناډا د کيوبيک ايالت په نيولو کي يې ميرانه ښوولي وه او د همدغي سويي له امله دجنرالي رتبي ته رسېدلی و . نومورې پر نورو دندو سربېره . دوه واړه دکاناډا د ګورنر جنرال په توګه کار کړی و (۶.۴)

(۲) «خان ملا» د قاضی عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چي د امیرعبدالرحمان خان په اداره کي يې د قاضی القضات مقام درلود. خان ملاقاضی عبدالرحمن د قاضی محمد سعید « خان علوم » زوی د قاضی محمد اسمعیل (ژوي نیکه) لمسی او د قاضی نصرالله خان کروسی کېدی . قاضی نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصیت و.دکابل په زاړه ښار کي د « خان ملا یا خان علوم » په نامه يوه کوڅه سته . چي دقاضی محمد سعید نامه ته منسوبه ده .

(ددغي درني او علمي کورنی په باب وګورئ: کاندید اکادمیسن محمد اعظم سیستانی ــ دونابغهٔ سیاسی و نظامی افغانستان در نیمهٔ اول قرن نزدهٔ میلادی ــ صفحات ۶۸ ــ ۷۸ ــ چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دي کتاب تر ليکلو نژدي يوه نيمه پېړۍ وروسته بيا تکرار سو. د کابل ښکلی ، ودان او تر زياتي اندازي عصري ښار چور او له خاورو سره برابر سو . داسي ښکاري چي ددي خلکو عادت په دي يو نيم سل کاله کي دومره زيات بدل سوی نه دئ (۶.۴)

(۴) مېجك لانټرن دلومړني پروجکټورنوم دئ. چي د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوکي اختراع سوی و. داوولسمي پېړۍ په پای کي دغه راز پرجکترونه په هوټلونواومانيوکي دکوچنيوسينماګانو په شکل اينبوول سوی و اودالکين څراغ اويوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل .زياتره يې دپيريانانو، دېبانو او شيطانانو نندارې ښوولې (۶.۴)

نهم څپرکی

زندانونه اوبندیان

کوتوال اوکوتوالي ـ پوليس دغلوپه توګه ـ دزندانونو بيان ـ له بنديانو سره دچال چلند اودهغوی دزولنوبيان ـ دبالاحصارزورځاه ـ استخباراتي سيستم ـ دسريوغاړي پربکول ـ دروغ ريوتونه ـ فانه اوشکنجې.

په ختيځ کي دکوتوال مقام له لرغونو وختونو څخه يولوړ مقام دی. په خينو هيوادوکي ،کوتوال داعدام امرهم ورکولای سي خوپه افغانستان کي يوازي اميردسترو سزاګانووّاك لري . دکوتوال يوه وظيفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده .دغه راز دهغوشکنجو اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملګرو دنومونو ښوولولپاره ورکول کيږي .همداشان دټولوسزاګانو اوجريمودسم عملي کېدو څارنه ده . پردي سربيره دده وظيفه دټول بناردانتظاماتو تعقيبول ،دپوليسو اداره کول ، خان ته دټول ملکي اوجنايي قضيو (دعوو) ورغوښتل ، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) درپوټونواخيستل اوڅېړل اودزيربدنو اومرګونو دريکارډ ثبتول دي.

دکوتوالي دفتردارګ بازار دګومبتي په څنګ کي جوړسوی دی . دغه بازار دښارترټولو نوی بازار اودارګ مانې ته نزدې بازاردی . په کابل کي که څوك دپرښه مالونه غواړي رانيسي ، همدلته موندل کيږي . دکوتوالي دلوی دفترپرڅنګ دکابل په بيلابيلو کوڅوکي دکوتوالي (پوليسو) يوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنيوی په مقصد اوهيواد ته دټولو واردسوو مالونو دګمرکي محصول دټولولپاره دګاونديو ولايتونو دپولو پرټولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دي دول پوليس کولای سي هيواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي . په کابل کي ګمرکي محصول د يـــــوې مخصوصي اداري له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوې ده،

راغونډ يږي. دپوليسو په هرمرکز کي پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوټوالی دسپاهيانو اووه کسيزګارډ سته . حوالداران بايدليك لوست وکړلای سي. خوډبر لږيې باسواده وي اوخپل دوست يامليګری يې ورسره وي اوټول رپورټونه ليکي . ترحوالدارپه رتبه کي يوشمېر نورلوړ افسران هم سته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهيان له چوکی څخه دګټې اخيستلو اودفترته له حاضرسويو کسانوڅخه دپيسو اومالونو تروښولو (اخيستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي. ديوچاله پاره چي په يوه پېښه کي ګيرسوی ياله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوټوالی سپاهيانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردئ اوهر سپاهي يې په هغه صورت کي کوي، چي لوړو مقامونو ته دخبرورکړلوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کي پوليس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که وړ، چي په ګوتو ورسي، اخلي يې . خو که بل څوك پرغلا ووينې ، يايې شك پرراسي ، دبرزيات خښمېږي. ښايي پرخپلو امتيازونو باندي به يې تبري ګڼي. پوليس به په بازارکي دتېرېدلو په وخت کي له دوکان څخه دك موټ مېوه ياکوم بل څه اخلي اوخوري به يې خودوکاندار بايدهيڅ هم ونه وايي. که کوم دوکانداردپوليسو ددغه شان عمل په وراندي غالمغال وکړي، دبرژربه يې پرضد کومه دوسيه جوړه سي اودی به پکښې راګيرسي . که يې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور يې متهموي چي کانې (وزنونه) يې کم وو. څرنګه چي په کابل کي دقيق فلزي وزنونه (کانې)، چي دحکومت په ورکشاپونو کي دي جوړسوي وي ، دبرمحدوددي اودوکانداران په سوداکي دوزن کولو له پاره بېلابېل کانې دسرك دغاړي له کانو سره اليش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسيه باندي کوټوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چي دغسي باوري اسناد وراندي سي ،څرګنده ده، چي دوکاندار ته درنه جريمه ورکول کيږي او د کوټوالی سپاهي ته په راتلونکي کي نورهم درناوی کيږي . په کابل کي، چي زياتره غلاوي سوي دي، دکوټوالی د سپاهيانو لاس پکښې وي. دپوليس په توګه ددوی موقف ، دوی ته داامکانات برابروي چي دبرډك دوکان ياکورپه نخښه کړي او دڅښتنانو دتګ اوراتګ دبردقيق معلومات ترلاسه کړي.

دکوټوالۍ گارډ باید په هرودوو اوونیو کي دبېلابیلو سټېشنونو ترمنځ سره الیش سي. خوکه څوك وغواړي په هغه سټېشن کي پاته سي چي کاریې لږاوعوایدیې زیات وي ، پاتېدلای سي. داکارونه هغه کسان سره تنظیموي چي دکوټوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوټوال له خوا دسزاگانو اومجازاتو دعملي کولو اودگزموکولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځیني ځوان سپاهیان په وحشتناکوسزاورکولو کي له گډون وروسته ډېرناروغ سي مگرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سي او څه موده وروستهیې دنورو پرکړاو،ان دکوم بدمرغه پرمرگ او شکنجو ورکولولا هم زړه نه خوږیږي .

ترښاردباندي هم دبېلابیلو قطعو دعسکروگارډونه وي .دغه شان گارډونه زیاتره دارگ پرشاوخوا اودښارپه نوې برخه کي ځای پرځای وي . داوسني امیرپه وخت کي دغه گارډونه اودکوټوالۍ دا، دواړه په شمېرکي زیات سوي دي اوپه ځینو ځایو کي خودشپې له خوا پرهروسلومتروباندي یوولاړوي .دکوټوالۍ سټېشنونه هم په دې وروستیو وختوکي پرټولو سړکونو باندي اوترښاربهرترتقریبا څلورومیلو پوري ددې لپاره جوړسوي دي چي دبې اجازې وتونکو مخه ونیسي . گویا اوس څرك ترښاربهران پنځه یاشپږمیله لاهم له اجازې پرته سفرنسي کولای. په لیري سټېشنونوکي کله کله دکوټوالۍ پرسپاهیانو باندي دشپې له خوا دپیرې پروخت دتوپك اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خوپه بابر کي (له ښارڅخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و اوغالبا به له دې امله و، چي د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې ښه جگړه کړې وه اوځیني یرغلگریې ټپیان کړي وو.

دکابل زندانونه دهمدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکی له هرحکومتي کورڅخه چي مناسب موقعیت ولري، دزندان کاراخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کړکیوته یې کلکي میلې ورکړي وي چي دبندیانو دتېښتي مخه په ونیول سي اود بهردروازه یې ډېرټینگه اوقلف وي . دکوټوالۍ یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کورونو کي دبندیانو دشمېر په نسبت ځای بېخي نامناسب وي خومقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاك او سوتره ساتلو له پاره مرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو دسم استوگن کولو

پرمفکوره دلاسه لاخاندي هم . دناروغيو دمخنيوی فکرخوړه مطلق دول وجودنه لري اوبنديان په يوه داسي کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چي بنايي دشلو يادبرشوکالوراهيسي تري زندان کاراخيستل سوی دی خوميخکله هم پاک سوی نه دی . په نتيجه کي بنديان هرکله په لويه تبه اونورو ناروغيو اخته کيږي . يوازي همداتبه دبنديانو په سلوکي اويا ـ اتيا له منخه وړي اوعجيبه داده، چي ولي ټول نه مري.

يوچاچي څوکاله يې په بنديخانه کي تېرکړي وو، ماته بيان کاوه، چي دی ، پلاراويوشمېر نورخپلوان يې په خنخيرونوسره تړلي اوله يوې ليرې فاصلې څخه يې کابل ته په کوم سياسي تور راوستلي اودلته يې زندان ته اچولي وو . دادېره نادره خبره ده، چي ددغه راز اتهام بنديانو غوردي سملاسي وسي. دوی څوکاله همداسي پراته وواودخوشي کېدو اميدخويې کورټ نه درلود . خپلوانو اودوستانو يې اميرته له دې بيري عرض نه کاوه، چي دوی پخپله په بلا کښېنوزي . هغه خونه چي دوی پکښې اچول سوي وو ، ببخي وړه وه اوله نورو بنديانوسره ددوی شمېر تقريبا دېرش تنه و .دشپې چي به بيدبدل ، په هغه صورت کي څايېدلای سوای چي څنګ څنګ يوه ليکه غزېدلي وای . دبيت الخلا انتظام بيخي و، نه . په دغه وخت کي لويه تبه هم په ګډه سوه چي يوپه بل پسې يې له پښو اچول. دده پلار اويوشمېر وروڼه و دتره زامن يې له نوروسره يوځای بنخولوته يووړل. دی پخپله له تبې څخه څو اوونۍ ناروغ و، خو روغ سو اوکله چي ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغليو کسانو څخه يوازي پنځه تنه پاتې وو. دېرژريې نوربنديان ورته راوستل اوخونه بيادکه سوه چي له دغوبنديانو څخه څني په تبه اخته کېدل اومړه کېدل.

په هغه وخت کي يو شمېر بنديان په پټه ترګه ايستل کېدل اوتقريبا هره شپه به يو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بنديانو سره به تلی اوبيايې هيڅ درک نه معلومېدی . دې کارنوربنديان په وحشت کي واچول خکه هيڅوک نه پوهېدی چي څه پېښيږي اوبنايي دده نوبت به هم دابله شپه راسي. په پای کي فشار دومړه زيات سو چي هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . خکه دتېښتې په تلاښ کي مـــړ کېدل هيڅکله تردې بدترنه و، چي څوک دې دمرګ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خکه نويوه شپه ددروبجو په شاوخواکي کله چي پيره دار کهاله ورته معلوم سو اونورعسکر زياتره بيده وو ، دوی ترکوتې راووتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي يوبل پيره دار وليدل اودزيې پروکړ ، يوتن يې وويشت خومخکي له دې چي توپك دي بيادك کړي ، يوغټ پښتون چي دبنديانو لارښوونه يې کوله ، پرزښنګي پورته کړ ، دمخکي يې راووښت اوملايې ورماته کړه . بيا يې توپك څني واخيست اوبه برچه يې وواهه. په غالمغال باندي نورپيره داران راوښې سول اويوه کوچنی جګړه ونښته . څوتنه پيره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوخيني بنديان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول .دزندان دروازه اوس بې پيري وه اوبنديانوفرارو کړ. خوتښتېدلوپيره دارانو نورکسان خبرکړل اوبندیان لاپه کوڅوکي زيات ليري تللي نه وو ، چي پيره داران ورورسېدل ، مخ وشايې ورته ونيوله اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولوېدل اوبيرته زندان ته راوستل سول . له دې امله څوتنه چي هغه غټ پښتون هم پکښې و ، په دارسول. پرنورو يې دومره درانه څنخيرونه واچول، چي ترلاندي تلای نسوای. سړي راته وويل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو امير ته عرض ورساوه .څرنګه چي دده پرخلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی يې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و ، څکه نو دی خوشي سو. مګرصحت يې ببخي خراب سوی و اويوڅوکاله وروسته مړ سو.

بنديانوته دحکومت له خوادورخي دوې وچي ډوډۍ ورکولې کيږي (هره يوه يې نيم پونډ وزن لري) ، يوه سهاريله په شپه کي . دادوډۍ هيڅکله کفايت نه کړي اوکوم بندي ته چي ددوستانو ياخپلوانو له خواخواږه اوپيسې ونه رسيږي، حال يې ببخي خراب وي. په هرصورت بنديان پخپلو منځوکي په تېره بياغريب خلك ټول ډبرښه وي اوبو څوك چي دځورك له پاره خواږه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره يې شريکوي چي هيڅ ونه لري . بنديانوته يې په پښوکي زولنې اچولي، چي پرښکرو (بجلکو) يې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نيسي اودتېښتې له پاره هرراز تلابنې يې شنډوي .لاسونه يې يوازي هغه وخت ولچك وي، چي يو سړی اعدام ته بيايي، يا کومه مخصوصه سزاورکول سوې وي . نور وخت لاسونه ازادوي. په ټولو حالاتوکې له بنديانو سره دهغوی د پيره

دارانو سلوك ډېرخشن وي .كه كوم بندي دپيره دارامرسملاسي پرځاى نه كړي دتوپك په تېره څوكه يې پرنازكه ملاباندي دخبرداري په مقصد وهي. تركومه خايه چي مالېدلي دي، فكركوم چي دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه ډېرخوشاله ژوندديْ .

په ټولو زندانوكي تړټولوبد اوتړټولووحشتناك يې په بالاحصاركي يوزوړځاه ديْ . دايوپښوانى څاه ديْ ،چي په ډېره كي كيندل سوى ديْ. دبېخ خواته يوڅه پراخ ديْ اوپسور يې پنخلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پرخوله باندي يوه كوډله ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غاركي هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي، چي ډېرغټ جرمونه يې كړي وي (البته دمقاماتو په نظرغټ جرمونه) اوهوري پسې مري. دمړو جسدونه چي له ژوندیوسره يوځاى پراته وي ، تري راايستل كيږي. البته په څاه كي د روغتيا ساتنې انتظام نسته ، بنديان ورشيوه كيږي اوهغوى چي ورولوېدل هوري پسې پاتيږي . دورځي يوځل خواړه (وچه ډوډۍ اواوبه) په رسۍ ورځړول كيږي . ډېرلږكسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزوصحت له لاسه نه وي وركړي. زياتره بندي سوي كسان ډېرژرځپل ژوندته له دې لاري خاتمه وركړي، چي خپل خانونه له ډېرو سره ترهغه وځته وهي ، چي بې هوښه اوپسې مړسي. څكه يوازيتوب اوبيري دوى ټول ليونيان كړي وي .دڅاه ببخ تياره ديْ اويوازنى روښادڅاله خولې څخه ورځي.هلته هيڅ بندي دبهرنى دنيارغ نه اوري . تعفن اودهوا چټلتيا تراندازې زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرګ سبب دي سي. دلته يو سړى سته چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنخلس كاله ياتردې زيات تېركړي دي . خوهغه ببخي چورلېونى ديْ اوپه خپل ماحول خبرنه ديْ . كله چي اميرمړسو (مراد يې اميرعبدالرحمن ديْ ـ م.م)، اوسني اميرامروكړ هغه كسان، چي په دغه څاه كي دي، راودي ايستل سي اوده ته دي حاضركړه سي. دړې تنه پكښې ژوندي پاته وو. دهغوى څېړې دكتلونه وې څكه مخونه يې دمړوپه شان تك سپين اوښتي وو. سترګې يې په رونړاكي ديدنه كاوه ، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده اوچړسوي اوپرمخونويې راخوړند سوي وو. دوحشيانواوخناور په شان بنكاربدل .دګوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دبانبې هغې ته ورته ایسېدل . امیر یې دخوښې کېدو امرورکړ خودوې دري اونۍ وروسته یې بیرته امروکړچي ودي نیول سې اوخاه ته دي واچول سي.امیر دنورو کسانو شهادتونو په دي خبره قانع کړی و، چي ددغو بندیانو په دغه شان بندي کولوکي یې دپلار عمل عادلانه و.

کله چي فقید امیرله روسیې څخه هیوادته راستون سو، له خان سره یې دروسیې له استخباراتي سیستم سره علاقمندي راوړي وه اودخپل حکومت له سیستم سره یې ملګري کړه .په نتیجه کې له هروځلورو تنوڅخه یوتن یې رپوټچي (مخبر) و، او امیر ته یې مخصوص رپوټونه لېږل .دا مخبران په ټولو طبقاتواورتبوکې موجود وو. دهرغټ کور په نوکرانوکې یویادوه مخبران وو اوهرڅه چي یې لیدل یا اوربدل ،رپوټ به یې کاوه . څرنګه چي دهیواد رسم ورواج داسي دئ چي نوکران له بادارسره په یوه خونه کې ناست وي .دوی دروازې ته نزدې دذې له پاره کښېني چي دخپل مقام ټیټوالی په وښیي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملګرو په خبروکې خپله نظریه څرګنده کړي. څرګنده ده، چي دوی هرڅه په هروخت کې اوري اوکه یې بادار له کوم مېلمه سره خصوصي خبري کوي، دی باید ترخونې دباندي روزي، چي داپخپله غیرمعمول ودبدګومانی کاردئ او باید امیرته یې رپوټ ورکړه سي . امیردخپلو زامنو په کورونکې مخبران لري، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکې یې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندینوپه منځ کې مخبران لري. دده زامن اوماندینې یې بیاپخپل رون سره دده په نوکرانوکې مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي، چي ددوی په ارتباط کیږي. دایو برېرمصرف سیستم و داسي سیستم چي مخبرانوتري په ټګۍ سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانوپرخلاف به یې دروغجن رپوټونه جوړول، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه یابه تري دارېدل اوپه یوډول به یې له لارې ایستل.دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کې دبل چاله دښمن سره ورته چلندکاوه.

دفقید امیرپه نظر ترټولوسخت اونه بخښونکی جرم داوچي یوڅوک دده یادده دهیواد په باب دهندحکومت ته لیکلی رپوټ ورکړي . دانوردده هغو مخبرانو ته تیاره میله وه، چي غوښتل به یې خپل کوم دښمن له لارې لیرې کړي . دوی به

کندي ته دخپل حريف دورغورخولو له پاره ددسيسي جوړولو په مقصد بې له دې، چې دامير له غچ اخيستي څخه دي بچ سي، نه پوره اندازه چالاکي ښودله اوپردې کاريې نه پوره غوراووخت لګاوه . ددغه راز دسيسوپلان به معمولا داسي جوړېدئ، چې اميرته به يې سرپرسر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انګرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درک کړل اوپه ثبوت کي به يې جعلي ليکونه اورپوټونه چې ګويا دوی موندلي وو، وراندي کول اوداسي به يې ښوول چې تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان يا کوم بل خای کي خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو ليکونو مسودې به يې له لازمو لاربنوونو سره کاپي کولې اواميرته به يې څواوونې وروسته استولې . په دې وسيلو به دوی اميرته له بېلابېلو خايونو څخه دليکونو لېږل تنظيمول اوتاکلی شخص به يې دانګرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چې به يوليک په بل پسې اميرته رسېدی اويوه به دهابل تاييد اوتصديق کاوه، طبيعي وه، چې اميريه هم وخښمېدی اودېره موده به تېره سوې نه وه، چې متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورک سو اوپته به يې بيا په ندرت سره لګېده . معمول داسي و، چې دغه راز خلک به دشپې له خوا ياپه زهرو ياپه برچو ياهم دغاړې په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړی دحلالولو (دغاړې پرې کولو) طريقه ډېره ساده خو تاثراوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه تينګ کړل او سربه يې دشاخواته کش کړ .بل تن يې پښې نيولې ، که به دقربانی سړی غښتلی و دووتنو يې پښې نيولې . تاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه يې تېروله چې پرهاربه نه ژورسو. وروسته به سړی پرمخکه وغورځول سو اوهغه شان ترېکي به يې پيل کړې له چرګ، چې يې په عين شرايطو کي کوي. وروسته به مړسو . په خينو حالاتو کي به يې که اميرحکم کړی وای سرله تن څخه ورپرې کړ.

په نوروکېسونو کي چې پرسړي باندي دغاړې پرې کېدو حکم سوی وي قبرېې مخکې له مخکې لاتياروي .کله چې دچړې کارخلاص سي، سملاسي يې قبرته ور غورځوي او په يوم سره خاوري پروړوي . ګويا ترمړيني دمخه يې ښخ کړي.

دامېرپـــــــه نظرجعلي رپوټ سترجنايت دې اودکشفېدو په صورت کي يې

عاملين سملاسي اعدامیږي . په خپنو حالاتوکي چې یو څوك په غلطی سره ووژل سي، مجرمین یې زاړه څاه ته په اچولوسره په خپله جزارسیږي . زه یووخت دامیرپه دربارکي ناست وم چې پنځلس شپاړس تنه بندیان اونورکسان راوستل سول. بندیان په جعلي ریوټ ورکولو تورن وو . نورکسان یې هغه خلك وو، چې ریوټ یې په باب تهیه سوی و . شپږ اووه تنه بندیان د «فانی» ورکولو په شکنجه محکوم سول . « فانه» داسي ورکول کیږي: دلرګي یوه پایه (ستن) چې تقریبا شپږانچه پسوررولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کیږي . دواړي برخي یې بیرته سره یو خای ایښوول کیږي اوپه اوږدو باندي یې نیمایي برخه په رسی تړل کیږي چې وروسته داسي ایسي لکه دټوکرانو غټ موږی . دپایې تړل سوی سرپه مخکه کي ښه مضبوط ټینګیږي .سره جلا سوې برخه یې دسطحي و خواته وي.د هغه چاپښه چې غواړي شکنجه یې کړي ، دپایې په لوړ سرپږري په ټریو رسیو داسي تړي چې پرپښه اوپایه دواړو راوپیچل سي اود۷ په شان یولرګی دسرله خوا په درزکي ایږدي . کله چې دغه لرګی دکښتې خواته په سوټك ووهل سي. دپایې دواړه پلې سره پراخیږي اوذری رسی په قوت سره کشیږي اودشخص پښه له پایې سره کلکه ننبلوی . کله چې غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، ۷ شکله لرګی ترهغه وخته کښښنه ټك وهل کیږي، چې نرۍ رسی پرپښه باندي یوځه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کیږي چې دقضیې په ارتباط یې دتورن شخص له خولې څخه ویل مراد وي .که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي، ۷ شکله لرګی یوځه نورهم ټك وهي او پرپښه باندي دنرۍ رسی فشارلاپسي زیاتیږي. لرګی ترهغو پورې په سوټك ټك وهې چې تورن ټول هغه څه رسواکړي چې پرې خبروي (زیاتره خوله زیاتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وایي، چې دی په خبر نه وي) اوکه دپښې پنجه عملا له پښې څخه پرې سي ، بیا یې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . دبرداسي کسان سته چې خپلې پنجې یې له لاسه ورکړي اوپه راتلونکي ژوند یې په کړاو وي ، خو پرهغه څه یې اقرار نه وي کړی چې په خبروي . له دې څخه دیوافغان دزغم اندازه لګېدلای سي. دیوه ربښتیني افغان غوره توب دادئ چې دمرګ ترپولي درد وزغمي . او لـــــه خولې سپون ونه باسي .اوخپني همداسي

دوي.دشکنجې بل دول داسي دئ چې دسړي سر په لندو اوړوکي وپوښي اود اوړو څنډي داسي سره راغونډي کړي چې پياله غوندي شی جوړسي . په دغه پياله کي ايشبدلي غوړي تويوي. کله چې ماغزه په ايشبدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نوړدولونه هم سته خوتشريح کېدلای نسي.

کوم کسان چې يې امېرته راوستلي وو ، د «فاني» له شکنجې ورکولو وروسته په سختی سره پرېښو دريدلای سول . پښې يې په ګودړانو ورېښچلي وې. يو يې دازموينې په وخت بېهوښه سو ، خوامېروويل چې خجالت دئ اوپرېږه دارانو يې امروکړ ، بېرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختی سره وواهه ، لغتي يې ورکړې اوهغه بېرته پرهوښ راغی خومرګي حاله ناروغ ښکارېدی اوددرېدلو په وخت به زنګېدی . په پای کې ديوشمېر زياتومتهاقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو، چې يوخوتنه دي په دار خوړند اونورېاته دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . نه محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کي امېرته ښکنځل وکړل اوورته ويې ويل، په داسي غضب اخته سې چې فکريې نسي کولای. پېږه دارانو پرخوله بادي خوواړه په سوک وواهه اوکش يې کړ. امېروزته په وحشتناکه توګه غابنونه چيچل چې داکارتل دقهرپه وخت کي کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعګانو په باب وړغېد .ګويا غوښتل يې هرهغه څه له دماغه وباسي چې پېښ سوي وو . خوخوتنه په مرګ محکومول اوددکشولو په وخت کي دهغوی خبروته غوږنيول ، امېرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکوبه داعدامېدو په وخت کي ښکنځل ورته کول خکه انتقام اوغچ اخيستنه دهغوی دکرکتر يوه ملي خانګړتيا ده.

لسم څپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني ـ په وربښتانو خړول اوپه ژوندپوستول ـ په لرګیوباندي ترمرګه وهل ـ سړي ټوټه ټوټه کول ـ له غره څخه لاندي راغورځول اوپه قفس کي له لوږي وژل ـ له ښخو څخه ښوروا پخول اوپه نارینه ووباندي تراعدام دمخه چښل ـ دلوڅ لیږکولو اولوږي سزاورکول ـ Saffold Scenes ـ په ژوندوني ښخول ـ دصابون دېګ ته اچول ـ لاسونه پرې کول ـ ړندول ـ ددرختو پرکړو سوو ښاخونو تړل اوسره شلول ـ په توپ کي الوزول ـ په دارخړول اونور.

امیریووخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزوپېښولو په باب خبري کولې . ویل یې هغه کسان چي سزاورکول سوې ده ، ارام سوي اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نوموړي زیاته کړه چي دخپلي واکمنۍ په دوره کي یې تریولك تنوزیات اعدام کړي دي.خوبیاهم یوڅو نورکسان لاسته، چي فکرکوي دده قوانین ماتولای سي . امیرڅکه پرخپلو خلکو باندي ددوی له کرکتر سره سم لکه څنګه چي لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چي نظم ټینګ سي . یوه ورځ په باغ بالاماڼۍ کي دربارجوړو. پریوعسکرباندي، چي کوم جرم یې کړی و ، امروسو ، دامیرحضورته راوستل سي. امیردحالاتو تحقیق وکړ او یوه افسرته یې لارښوونه وکړه چي نوموړی شخص ماڼۍ ته ورڅرمه غونډۍ ته بوزي اوسریې ورپرې کړي . داکاروسو اوکوم دوه تنه کوچني غلام بچه ګان چي ددغي تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسي حال کي بیرته راستانه سول، چي دمخ بڼې یې سپیني الوتي اوغړي یې رېږدېدل . دالومړی وار و، چي دغه راز یوه پېښه یې کتله . کوموکسانو چي دامیر په خدمت کي زیاته موده تېره کړې نه وي، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي.

په هرصورت امیرډېرو کوچنیوجرمونوته دمرګ سزا ورکوي . که به یوچاکوم بل څوك وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چي یو چاکوم بل څوك وژلی دئ . غضب به یې هغه وخت ترکنترول ووت، چي وژل سوی شخص به ده پېژاندی او پرګـــران به و. په داسي حالاتو کي به عموما حکم وسو، چي

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توګه ووژل سي . له غلام بچه ګانو څخه یوتن پرامیر د هرګران اودقدرت واختیار له مخي یې ترفیع ورکړي وه او په دې توګه دنورو په ژراندي مغرور اوکبرجن سوی و اوخان ته یې دښمنان ښه د هرکړي وو ، یومازیګر دیوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شیرپور چونې په شاوخوا کي یې پرآس چکرواهه. کله چي یې عسکرامیرته راووست ، امیرفکروکړ، چي دی ښه له غلام بچه سره دښمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولي وي. خکه یې نو تحقیق څني شروع کړ، چي چادغه عمل ته لمسولی یې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ. دې کارامیرلاپه غضب کړامریې وکړچي سړی دي دمانې په باغچه کي دسرپه وربښتانو وخړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی څني شکول کیږي ترڅو اقرار کوي.

سړی په دریمه ورځ بې له دې، چي دبل چالڅوا دي یې پرلمسونه اقرار کړی وي، مړ سو. خو دخلکوپه منځ کي دیوه جنرال نوم اخیستل کېدلی، چي په دغه وژنه کي یې دلمسوونکي رول څکه لوبولی و، چي نومورې غلام بچه دامیرپه مخ کي ورته په سپکه کتلي و اوده یې په انتقام کي داکارکړی و.

یوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره دامیردسخت چلند نمایندګي کوي چي دامیرله غچ اخیستې څخه تښتېدلی وو. یوبودا سړی یې امیرته راووست. زوی یې له ملکه تښتېدلی و . دبودازوی اودوه دري تنه نورپه دې تورن وو.چي خزانه یې وهلې ده اودهندوستان ته یې دتېښتي عزم کړی و. کوتوال ددوی په نیت غوږېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و،چي اوسېدونکوته یې زین کړي اسونه دتېښتي له پاره تیارولاوو. دبودا زوی اونورملګرو ته څرګنده سوه ، چي کوتوال له خپلو سړیوسره ورته لارنیولې ده ، نویې دناخاپي راوتلو فیصله وکړه . نابېرهدیې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره یې برید پروکړ . کوتوال زړه ورسړی نه واودکوتوالی سپایان هم عموما بې زړه کسان وي. بنایي علت یې دا وي ، چي دبېلابیلو توکمونو خلك سره راغوند سوي دي . په هرصورت سپایانو له هغه وروسته چي یودوه تنه یې چپه سول ، برید کوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورځېدل، چاچي یې مخه نیولې وه ، هغه یې رانسکورکړل .

اسانوته يې پونده وركړل اوبيايې درك معلوم نسو. دهلك پلار چې په كوركې پاته و ، دكوټوال لخوا نيول سوى اواميرته وراندې سوى و. خوهغه په دې هډو خبرنه و، چې زوى يې تښتېدلى دئ . امير ته يې دبخښنې لپاره زارى كولې اوويل يې، چې بې گناه دئ اونوروپه تورمتهم كړى دئ . اميرهغوخوانانوته دېرپه غضب و،چې تښتېدلي وو خپله لگړه يې پورته كړه اوبودايې په وواهه اوپرنوركسانو يې هم حكم وكړچې وهي يې . داميرپه مخ كې بوداترهغوپورې ووهل سو چې ساه يې وركړه . مړى يې دوې ورځې پركټ (چارپايې) باندې په بازاركې دنورو دعبرت اخيستلو له پاره پروت وو. اميرتل دهغوكسانو نزدې خپلوانو ته سزاوركوي چې له مجازاتو تښتېدلي وي. زياتره كسان خانونه په دې خاطر تسليم كړي ، چې خپلوان يې خوشي سي.

په لرگيو (لښتو) وهل عامه سزا ده . سړي پرمخكه باندې پرمخې غزولي وي اوپرشا (ملا) يې په لرگيو وهي . دوه عسكريې يوې خواوودوه بلې خواته ولاړ وي اوپه داسې حال كې چې نورو كسانو ورته سړى ټينګ كړى وي ، دوى دلرگې واړي پركوي . كله كله اميرحكم كړي چې مجرم ته دي دمرگ تروخته وهل وركړه سي . يوتركاڼ چې دامير دمانۍ په نوې برخه كې دكارامرپرسوى او پروخت حاضرسوى نه و، يوسل وپنځوس لرگيه ووهل نسو اويوه ورځ وروسته مړسو . كله كله خودلرگيو گوزارونه دومره درانه وي چې دملاهډوكې يې ورمات كړي اوانسان داسې له اخ وټوخه واچوي، چې لږ شمېر گوزارونه يې دمړينې سبب سي.

اوسني امير دكوټوالۍ پنځلس تنه سپايان په دې خاطرپه لرگيو ووهل ، چې په وظيفه كې يې غفلت كړى و اودخپلو لوړو افسرانو دبې قانوني اجراآتو رپوټ يې وركړى نه و. اته تنه يې خداى پرخاى ترلرگيو لاندې مړل سول اونورې څواوونې دښورخورلونه وو. هغوى يې په زندان كې ساتلي اودټپونو دعلاج غم يې هم نه خورل كېدلى . په يوه وروستۍ پېښه كې داميريو نوكركوم بدكاركړي اوملامتيا يې پريوه بل نوكراچولې وه . دا خبره كشف سوه . دغه سړى يې اميرته په داسې وخت كې راووست چې دارگ په باغچه كې دنوې مانۍ دموقتي چت پـــه جوړولو بوخت و. سړى يې په لرگيو دومره وواهه، چې تقريبا بېهوښه

سو. بیاپې نو دمانې چت ته په کشولو پورته کړ اوله هغه خایه یې لاندې راوغورځاوه . تردې وروسته یې پښې په رسۍ وروتړلې اوترکوتوالی پورې یې په کشولو بوت خودژوند څه پکښې پاتې نه و. له چت څخه چې یې راوغورځاوه ، لاژوندی و.

اوسنۍ امیردبروسواسې دې اوغواړي، چې دده شاوخوا دې هرڅه پاک اوسوتره وي. نه یوازې کوراوباغچه بلکې مانې ته دورتلو سړکونه هم باید پاک اوجارو سوي وي . یوه ورځ دی دارګ باغچې ته دکوچنۍ دروازې له لارې تلې اوویې کتل، چې ددروازې شاوخوا مخکه جاروسوې نه وه . هورې معطله سو او د خایونو دجاروکولو مسول تن یې راوغوښت . دهغه شخص پرځای یې مبرمن حاضره سوه اووې ویل چې دمبړه یې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله یې دځای جاروکولو ته وخت ونه موند اودغه راز لکه څرنګه چې تاسې مې هم وینئ ،کوچنۍ مې هم په نس دئ . امیرورته په خواب کې وویل، چې دی به یې له عذابه خلاص کړي اوامریې وکړ، چې بنځه دې پرګډه باندې پنځوس لرګیه ووهل سي . دده له امرسره سم یې بنځه پرمخکه باندې پر شاوخملوله اوویې وهله . بنځه سمدلاسه مړه سوه.

امیرمرحوم هغوکسانوته په سزاورکولوکې دېرسخت زړی و چې دده دمرینې خبرې یې په درواغو ورکړی و . کله چې ۱۹۰۰ کال دکولرا ناروغې خپره سوه . امیرپغمان ته چې دهندوکش په لمن کې پروت دئ ، داستوګنې له پاره کډه سو. امیراودده کورنۍ له کولرا څخه سخته ډارېدله اوکله چې کولرا جاري وه ، سمدستې له سیمې څخه ووت. دناروغۍ دختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه کابل ته راغلل اوپه بازارکې یې اوازه خپره کړه، چې امیرپه دغه ناروغې مړسوی دئ .کله چې امیرځوورخې وروسته بنارته راستون سو، دادوه تنه یې ونیول اوحضورته یې وروغوښتل اوورته یې وویل کاشکې ستاسې اوازه ربنتیاسوې وای خودپلار ترخوله به هم تېره وای . وروسته یې امروکړ،چې خلک بندپریندپرې کړئ اوتوتې یې په بازارکې دنورودعبرت له پاره وخړوئ . یوبل وخت بیایوچادده دمرینې خبرې درواغو سره خپورکړ. ده امروکړ چې سړی دې د اسمایې غره ته وخیژول سي اوهورې دې په هغه بـــرخه کې ، چې سیند پکښې

لیدل کیږي اوخورا لوړ پاڼ دئ ، په یوه بېرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راورغړول سي . یوه بله ورته پېښه چي په ډېروحشت سره اجرا سوله، دیوه زاړه ملا وه . هه ویلي یې وو، چي امیرربنتینی مسلمان نه دئ . پرده هم امرسوی و چي له هماغه غړه څخه دي راشیوه سي. کله چي دی دکوټوالی سپایانو له پاڼه را ارتاوکړ،جامې یې په یوه تېره ډبره کي بندي سوې اوددې دراشیوه کېدومخه یې ونیوله . سپایانو یې بیرته وخېژاوه اودوهم واریې په بریالیتوب سره را ارتاوکړ.

امیردمېکاډوMikado (۱) په شان له ډراماتیک شهرت ګټلو وروسته تل هڅه کوله،چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي. سره له دي چي کله کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زیاته مبالغه سوې ده. دمثال په توګه یو سړي چي له څوبې وزلو ماشومانو څخه یې مړی غلاکړې اوهغوی ته یې هیڅ ورپرې اینبسې نه وو، په بازارکي په یوه قفس کي شوم وساتل سو. خوددې له پاره چي سزایې جرم ته ورته وي ، دورځي به یې دوه دري خله ورته ډوډی اواوبه دومره نزدې اینبوولې چي لاس به یې نه ورورسېدل. دي کارته یې ترهغو ادامه ورکړه چي سړی له لورې مړسو.

په یوه بله پېښه کي یوسړي اویوې ښځي یوله بل سره زیاته مینه درلوده دواړه وادې سوي وو اوغوښتل یې یوځای سره وتښتي اوپه راتلونکي کي یې دخوښیو ارزوګاني ترسره سي. هندوستان ته درسېدوپه وخت کي چي غوښتل یې هورې کړ ژوند وکړي، ونیول سول اوبیرته راستانه سول . امیرددوی دسزا په باب امروکړ څرنګه چي سړی پرښځه باندي ډېرمین و اوغوښتل یې څومره چي ممکنه وي هغومره یې په بشپړه توګه ترلاسه کړي، ځکه یې ښځه دایشپډلو اوبو په یوه ستردبګ کي ژوندی واچوله اوښوروایې څنې پخه کړه. دغه ښوروا یې په سړي په زوروچنبل اووروسته یې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزاورکولو کي دامیر مراد داو چي مجرم ته نه یوازي په دي دنیا بلکي په هغه دنیا (آخرت) کي هم جزاورکړي. ځکه دقرآن له څرګندوونو سره سم ، سړیخوردجنت له نعمتونو څخه بې برخي وي.

یوبل سړی او ښځه په نامشروع عمل کي سره نیول سوي وه ، دامیرلـه حکم

سره سم چې په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوخای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسمايې غړه سرته وخپژول سول او هوري يې شاپه شا په رسی وتړل اوترهغه وخته يې هوري وساتل چې له شرم اولوړي څخه مړه سول . سپايان يې وربانديې پيره درولي وو ، چې څوک يې له جزاڅخه دژغورلو په برخه کې مداخله ونه کړي . لومړی ښځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندي پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکې مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کې چې نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا ټبره پېښه کې ، پردواړو حکم کېږي چې ددار څای ته بوتلل سي دارته دآماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کې رسی اچول کيږي. دی تر هغوولاړ وي چې ښځه په بوری کې واچوي . دبوری خوله وتړي اوسپايان دبرچووارونه وربانديې پيل کړي . کله چې دښځې چيغاري ودرېږي معنايې داده چې مړه سوې ده . وروسته سړی چې دخپلې معشوقې مرګ يې په سترګو کتلی وي ، دارته خپژول کيږي. که دواکمنې کورنۍ خپلوان په دغه شان قضيو کې ونيول سي ، نارينه يې بندي کيږي اوهيڅوک نه پوهيږي چې څه وربانديې وسول . دومره پوهيږي چې بيابه يې څوک ږغ وانه وري .له ښځې څخه ياسترګې ايستل کيږي يايې پزه پرې کيږي اويادې ته ورته نوري جزاګاني ورکول کيږي. ترجزاوروسته ددې خوښه چې مړي اوکه بې له علاجه په‌طبعي توګه روغيږي. زياتره مړي اوويل کيږي چې که دچا زړه پروسوخي نوبې په زهروباندي دوژلو په لاره کې مرسته ورسره وکړي اوښايي دابه يې ډېره مهرباني وي چې ورسره کړې يې وي.

دنارينه له پاره داعامه مساله ده، چې که يې پرماندينې باندي دبې وفاتوب ګومان راسي، پزه يې ورپرې کوي .کله يې لاپه غاښو څنې شکوي چې وټولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله ښکلا پکښې بايلي. البته داپه هغه صورت کې چې اشنای(نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کې نه وي.

په هغه رازقضيوکې چې نارينه پرنجونو يانښخوباندي په ټبرې کولوتورن وو ، اميرپه جزاګانوورکولوکې ډېرسخت چلندکاوه. په يوه پېښه کې دري تورن نارينه ترزنې پورې ښخ سول اوترڅوچې مړه کېدل ، همداسي پاته وو. وروسته يې سپې

ورخوشي کړل چي ويې خوري ياڅومره چي ترې وړلای سي ، يويې سي. په سپيوباندي دخوړلو سزا دمرگ ترنورو سزاگانو بدتره ده ځکه په دې صورت کي جنت ته دتللو ټولي هيلي له منځه ورسره ځي . امير په ځينو قضيوکي هغه چاته چي ډېرښځنوکي اوله خپلو ښځوسره زيات وخت تېرولوته مايل وي، اوپه دې توگه يې سرکاري وظيفه پرخوشي کړې وي ، د «گناه دمخنيوي په مقصد» کافور ورکول . ځکه داسي فکرکېدی ، چي کافوردنارينه وو جنسي ځواك کمزوری کوي. په بېلابيلو کارخانوکي ددولتي پيسو دلوټولو دمخنيوي له پاره، فقيد امير هغه شخص چي دصابون ددوکانومسول اوپه غلا باندي تورن سوی و، دصابون ايشېدلي دېگ ته ژوندی وروغورځاوه چي دغلاسوو موادو کمی په پوري کړي .کله کله خواميردايشېدلو غوړيو دېگ ته هم خلك اچول .دا داسي جزاوه، چي دگناه په نوعيت يې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزاکي يوه معموله سزا چي داميرله خوابه د «دارولو» پرڅنگ ورکول کېده ، دلاس پرې کول و . کابل ته زمادلومړي ځل ورتگ په وخت کي (۱۸۸۹) يې ماته داستوگني له پاره دورکشاپونو څنگ ته په يوه باغچه کي خيمې راکړي وئ . ددوبي وخت و اويوه ورځ له يوتن کارگر سره له لويي دروازې څخه دوتلو دوخت په تلاښی کي دانسان دلاس په اندازه دڅرمني يوه ټوټه گيرسوه، چي ترکوټ لاندي يې پټه کړې وه . امير حکم وکړ،چي د نورو د عبرت لپاره دي په کارخانه کي دننه په دار وځړول سي.خو دهغو انگرېزانو په منځگړتوب چي په کارخانه کي يې کارکاوه ، اميرپه سزاکي کمښت راووست اودسړي دلاس پرې کولو امريې وکړ. لاسونه دقصابانو په واسطه پرې کيږي اوکله چي لاس پرې سي معمولا يې دوينو دبندولو په خاطرپه ايشېدلو تېلو کي ورغوټه کوي . دغه کارگريودوې ورځي وروسته مړسو.

يوه بله معموله سزادخلکو ړندول دي. داسزا عموما هغوکسانوته ورکوله کيږي، چي له بنديخانې ياله هيواده يې د تښتېدلو هڅه کړې وي . له بنديخانې اوهيواده تښتېدل تقريبا ورته جرمونه دي.

ددغي سزادعملي کولوطريقه داسي ده، چي دسترگو نينك په نشتر وهل کيږي اووروسته د نايټريك تېزابو څاڅکي پکښې اچول کيږي . ددې له پاره چي

ړند بدل حتمي سي، وروسته کلسيم اوکسايډ (quicklime) هم پرزياتيږی. دغه رازې درد بايد دزغملو نه وي . په يوه پښه کي يې پنځلس تنه يوځای دشپږپور په چونې کي چې معمولا دغه راز سزاوي پکښې عملي کيږي ، ړانده کړل . په دريمه ورځ دغه خلك په داسي حال کي وليدل سول چې يوله بله يې په خنځيرټولي اوپرمخکه باندي يوه ليکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود، چې طبيعي ضرورت پکښې رفع کړي اوپه نتيجه کي دومره په مرداريو لړل سوي وو، چې بيان يې نسي کېدلای. دري تنه يې مړه سوي وو خوله نورو ژوندیو کسانو سره لا ټولي پاته وو. خيني ژوندي هم ببهوښه پراته وه . په داسي حال کي چې نوروکسانو زګړوی کاوه اوخانونه يې له مخ وشاځخه پرديږو باندي وهل.

دټښتي سزاهروخت ړند بدل نه و .دپنځوتنو کافري هلکانو يومثال به بيان کړم . دغه هلکان دهغې ټولی غړي وو، چې له کافرستانه دراوستل سويو بنديانو څخه هغه وخت چوړه سوې وې چې دغه سيمه دامیرله خوافتح سوه . دوی هڅه کوله هندوستان ته وتښتي خکه کابل اوپه زورسره يې محمدي(ص) شريعت خوښ نه و. خو دوی باالفعل نيول سوي اوبيرته راوستل سوي وو. امیردسزاورکولو په توګه پرکافري ټولی حکم وکړچې منظم ودرږي اوهلکان دي دخپلو ملګرو په مخ کي په برچو ووهل سي. دې کاردکافرو په منځ کي ښه پوره اندازه نارضايتي څرګنده کړه اوامیربه غالبا دډېروسختو ضروري اقداماتو فکرکړي وي.

داعدام يوبل شکل چې البته ډېرنادرکارتري اخيستل کېږي ، دادې چې ددوو نيالګيو سرونه يوبل ته راغبرګوي اوپه مخکه کي يې تړي . د اعدامبدونکي سړي يوه پښه اويولاس ديوه نيالګي په سر پوري اوبله پښه وبل لاس يې دبل نيالګي په سرپوري وتړي . کله چې داکارسرته ورسېد ، هغه رسی چې نيالګي په ټول سوي دي، يودم غوڅوي اودټول سوي شخص بدن سره شليږي(۲) داعدامولودغه دري عام روشونه معمول دي : په توپ کي الوزول، په دارول او په برچووهل. وروستی ډول يې زياتره په بنديخانوکي دشپې له خوا سرته رسيږي . اعدامبدونکي کسان دمحافظينو په واسطه يـــــوګوښه ځای ،

دمثال په توګه دبالاحصار يوې ګونبسه برخي ته ببول کيږي اوهوري په برچوزل کيږي . مړی يې وروسته يوه زاړه څاه ياخرمه کندي ته غورځول کيږي اوخاوري وربانديې اړول کيږي.

کله چې پرچاباندي په توپ کې دالوزولو امروسو، هغه چاته يې ورولي، چې هره ورځ دتوپ په ويشتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چونې ته نزدې پريږده کوچنۍ غونډۍ پروت دئ . (۳) هوري محکوم شخص توپ ته داسې تړي، چې شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په ټک سره يې دبدن زياتره برخه سره ټوټې ټوټې کيږي . په توپ کې دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونوکې دببري اووحشت ايجادول دي، خوشك نسته چې داعدام ترنورو ډولونو يې مرګ غوره ځکه دئ چې ناڅاپي اويوه شپېه دئ .هغو کسانوته، چې حکومت سرمايه غلايا وخوري ، دغه راز سزاورکول کيږي اوامين نظام يادارد و دتاديانو مشرPaymaster کله کله په دغسې مواقعو کې مرکزي عنصروي. دغه راز دلويولارودغلواوسپاهانو دژوند ورځې دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندۍ څخه کاراخيستل کيږي .محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له ببري يې دپاسه راخورندوي نه، بلکې ديوه څرخ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو خورند وي، چې دزندۍ له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخستل کيږي . يويې د T په شکل دئ اودپر جګ دئ . دغه دارهغه کسان خورندوي چې غواړي ترډابلي ورځې پورې يې لاخورند پاته کړي . مړی ددې له پاره پردار باندې پرېږدي چې نورو ته اخطاروي. ددار بل شکل دمېز دچوکاټ په شان يوچوکاټ دئ چې دسرلرګې يې ليږي کېدلای سي. دچوکاټ بازوګان په مخکه ګې بښتوي . دمربع پرهره ځنډه باندې دلرګيو درې څلور دانې څرخونه (غرغرې) نصب سوي وي چې دهغو په منځ کې رسۍ تېرېږي اودشخص بدن خورندوي. کله کله پېښيږي چې څرتنه بايد په يوه وخت کې اعدام سي اوددې له پاره يې ددار تېښې دومره ځنډې ګړي وي چې دشپارسو تنو له پاره کافي وي. دهغوکسانو ،چې په دارمحکوم سوي وي، داعدام په وخت کې سترګې نه ورتړي.لاسونه يې پـــــه بدن پورې ترڅنګلو لور اوپښې يې ترزنګنو

لوړي په رسۍ تړل سوي وي . کله چي يوڅوك خوړند سي، لېڅي يې پورته وکښته کيږي اوددې له پاره تلاښ کوي چي له غاړي څخه دزندۍ حلقې ليري کړي . داکارترهغودوام مومي، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي. دايوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوك ديوچادهغه بې ګټي تلاښ تماشا کوي چي دزندۍ کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي. يووخت يوه پنډ افغان چي دارته يې خېژولی و، هڅه وکړه هغه رسۍ وشلوي، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوې وه . ځان يې سره کش کړ بيرته يې خوش کړ، غالبا به يې مراد داو، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسۍ وشلېده اودی لاندي راولوېد .شل دقيقې ياڅه زيات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و. بيايې بله رسۍ له بازاره راوړه، دوباره يې خوړند کړ اواعدام سرته ورسېد . په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوړانداوه اورسۍ درې واره پرې سوه . هرواربه يې بله نوې رسۍ له بازاره راوړه . کله چي دريمه رسۍ هم وشلېده ، هغوکسانو چي نزدې ولاړوو، وويل چي دا دسړي پربېګناهۍ باندي دخدای له خوايوه اشاره ده اوسړی بايد خوړند نه سي. داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښي دڅرنګتيا اوځانګړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي. خوداميرپيغام بيرته راغی، چي سړی بايد لکه څرنګه چي امرسوی دئ، په دارخوړند سي .دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دڅلورم وارله پاره دارته وخېژاوه . اوترهغوځړېدی، چي مړسو.

دجرمونو په وړاندي ټيټي سزاګاوې ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، دامير دطبيعت په سموالي ياناسموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري .په ځينو حالاتوکي پزي پرې کيږي ، ږيري يې ورشکول کېږي ، سړی دڅوورځو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، درول کېږي . په سترګوکي نصوار اچول کيږي اودامير دخپګان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په کاراچول کيږي . اميرشيرعلي به هرهغه قصاب چي دلږوزن په ورکولو محکوم و. ددوکان ددروازې څنګ ته ګوش مېخ کاوه . (په غوږکي به يې مېخ ورټك واهه).

په يوه پښښه کي دامير په وراندي ناحقه شاهدي ورکول سوي وه اوکشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چي ددغي ناحقه شاهدي اودهغې پرسر دپيسو اخستلو خبريې راوړی و، حکم وسو چي په ارګ بازارکي دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خورند سي .خوخلکو اشنايان درلودل اودپيسو قدرت دپر زيات و، ځکه نو دپوليسو سپايانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سينو (پټړونو) باندي تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چي افسر به له سترګو نهامبدی. کله چي به افسر تېرسو، دوی به بيرته پښې کښته کړې . خوله دغوټولو چلونو سره سره بياهم خلك څوواره ببهوښه سول . ددې سزاعجيبه برخه داوه ، هغه سړی چي ناحقه شاهدي يې غوښتل،اودهغې پرسريې پيسې اخيستي وې ، صرف يولږڅه جريمه سو.

په کابل کي ويل کيږي، چي دامير په دماغ هيڅوك نه پوهيږي.اودابه ډېره جالبه وي، چي څوك په دې دليل پوه سي ، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچي ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کيږي ؟

يوه بله سزاچي څومياشتي په دربارکي يوه لويه مسخره وه ، داسي وه : يوغلام بچه څوواره له اميرڅخه غوښتي وه، چي ماندينه وروغواړي . په پای کي امير «هو» ورته وويل . اميرته دامعمولي خبره وه چې له خپل حرم څخه يوه مينځه(وينځه) يوګران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلك واده په معموله توګه وسو. دواده په شپه دمانې په باغچه کي دزوم وناوي له پاره يوه لويه خرګاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه . په پای کي زوم خيمې ته ولاړ چي دلومړي خل له پاره خپله ناوې مخامخ ووينې (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کيږي چي دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خيمه کي تياره وه ، خودی ورورانديسو. لږشېبه وروسته په څغاسته اوچيغو راووت اودامير حضورته يې ورمنډه کړه ، ويل يې چي لويه بدمرغي وربانديې نازله سوې ده ځکه له چاسره چي ده واده کړی دئ . ښځه نه ده بلکي «شيطان» دئ . وروسته څرګنده سوه اميرددې له پاره چي دهلك اصرار ته يې سزا ورکړې وي ، په پټه يې بل غلام بچه ته امرکړی و چي جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلی رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) میکاډو د جاپان دامپراتور لقب و . چې دبهرنیانولخوا ورکړه سوی و (۴.۹)

(۲) دغه عمل ته یې په محلي ژبه شغه(شقه) کول ویل. (۴.۹)

(۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنګ نوآباد ته مخامخ دکابل سیند پرجنوبي خنډه د چهلستون دسړك پرغاړه دیوې ځوندۍ پرسر ایښوول سوی و. (۴.۹)

يوولسم څپرکی

په کابل کي داروپايانوژوند

دکابل ژوند ـ کورونه اوباغچي ـ سانونکي (کارد) او د « غازيانو » لخواخطر ـ ماندينوته ورکول سوي تخصيصيي (Allaowances) ـ نوکران او دوکه بازی

زماڅخه به تل داپوښتنه کېده ، چي « په کابل کي دي څان يوازي نه ګانه ؟ » دي پوښتني ته په مثبت خواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو ګړيو ياد ذهن ته راغی ، چي تر کارورسته به مي په يوازيتوب کي تېرول . د کابل دژوندپوازيتوب ترټولوبدترين يوازيتوب دئ اوپريوچاباندي ددغه رازڅوکلن ژوند اغېزه زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی اټکل ترهغو څوك نسي کولای،چي مدنيت ته بيرته راستون ګسوی نه وي . دافغانانو او اروپايانوترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دي لار کي چي دېر سي ، نو هغه مېلمستياوي يا کاليزي ته ددا سي چالخوا ورغوښتل دي ، چي انګريزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توګه يوه داسي پېرزوينه ده ، چي دمجراورکولو انتظار يې کېدلاي سي .

په ژمي کي تردوبي يوازيتوب دېرسخت وي . ورځي لنډي وي او مابنام له څلورويجو څخه د بيدېدلو تر وخته پوري تمامېده نلري . په تېره بيا چي ژمی پسې اوردسي . ځکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي . دورځي چي څو ساعته به لوستلو بل کارنه وسي ، سړی دېر ستومانه کېږي . سختته خولاداوي چي دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زماهغه کاردېر خوښ دئ ، چي دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري زه دشپې لخواسرته رسوم اوپه هغه باندي وخت دېر ژر تېرېږي . کله چي د ساتېري او څان مشغولولولپاره بل څه نه وي ، زه خپل دېوالي ساعت راواخلم ، سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاك يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بل کارچي ماشپې ته پرې اينبی وي ، هغه دهغو کاني دېرو څېړنه ده ، چي امير ته دهيراد له ټولو برخوڅخه استول سوي وي . نومورې دا دېري ماته رالېږي او زه ځکه په خوشاله

یم ، چي راته دوخت تېرولویوه وسیله وګرزي .

په کابل کي به څوك خانته پخپله ساتېری برابروي . داسي څوك لږ وي ، چي خانته یې ساتېری نه وي برابرکړی . که نورڅه نه وي ، تراژیکي ټوکي جوړوي . په جمعو اورخصتیوکي ورځ په ښکار سره تېرېدلای سي . ددوبي په زیاترو میاشتو کي ترښاردباندي کروندو کي کرکان (مړزان) او شنې کوتري موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي ښه پرېمانه هېلۍ او تاروګان پیداکېدلای سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دځمکو هواري ټوټې دي ، چي تر یوې اندازې په اوبو پټي وي او د مرغانودښکارلپاره واښه او لوخي پکښې پرېمانه وي . دمرغانوښکار زیات کېږي ، ځکه یې مرغان ډېر تورندوکي وي. څرنګه چي ویشتل یې سخت دي ، له دې امله یې یوښه سپورټ منځ ته راوړی دئ .

فقید فلیشر (Fleischer) چي په کابل کي زماداستوګني په وروستیو دریو کلو کي اوسېدی ، زیاتره جمعې زماسره ملګری کېدلی او موږبه په چمنانو کي د ورځي تېرولوتمرین کاوه . (نوموړی د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته دتلوپه لاره کي دخپل افغان بدرګه افسرلخوا ووژل سو) . موږبه اته یا لس تنه سپاهیان دساتونکوپه توګه ، چي تل ضروري دي ، له ځان سره ملګري کول . داخلك په ښکار کي زموږډېرپه درد خوړل . موږبه دغرمې ډوډۍ او دغه رازچایجوشي او دچایو نورضروري مواد له ځان سره اخیستل ، چي په دې توګه په ښکار کي ښه مېله په جوړه کړلای سو . له ښکارڅخه به تشه [illegible] نه راستنېدلو . داسپورټ په ورځني ژوندکي یوه ډېره ښه تنوع وه . په پسرلی کي چي دهېلیو اوتاروګانو ښکارختم سو او مړزان به هم نه راتلل ، موږ به د بوړیو توپکو (Rifles) دتمرین لپاره ځغلندهدفونه جوړول . داهدفونه (نښانونه) به دژوندیو هوسیو یا پیشي پړانګ په اندازه وو ، چي پرکاغذو باندي به په بدرنګه توګه رسم سوي اوپه یوه سپکه ګاډۍ کي به پریوه چوکاټ باندي مېخ سوي وو . یوه سړي به دغه ګاډۍ په یوه اوږده رسۍ باندي په یوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکۍ سره کشوله . دګاډۍ مخي ته به موږ دنازکز بوټو او ونویوه کټاره جوړه کړې وه ، چي هدف په صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدی . دا کارپه اتیا ـ سل متری کي دګړندي ښکارله پاره یوښه تمرین و . د بوړي توپك

له ښکارڅخه چې به ستړي سولو ، بيابه موږه رود کې دسيمه ييز ګردي تور په واسطه ماهيان (کبان) نيول . کابل ته دڅرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوک غواړي دېر کبان ونيسي ، بايد څومياله بر ولاړ سي . مور تر دريو انچو غټ ماهي دېر نادرپيښولی . زياتره به چې په تورکي ونيول سول ، واړه به وو . خوچې پاڅه به موکړل ، دېرخوندور اوتك سپين به ښکارېدل . ماهی چې هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کې زماداستوګنې په لومړيو وختوکې به ماپه شاوخواسيمه کې د آس په سپارلی اوږده مزلونه کول .عمومابه يوازې وم.داهغه شپې وې ، چې امیرعبدالرحمن ښه په زورکې و اودابه خوشې حماقت وای، چې چاددده يوه «پرنګې»ته په بده کتلې وای.په هرصورت ماته داسې څرګنده سوه ، چې زه دخپل کار په معمولي لارکې دېر سپور تللی وم، خکه يې خوا راووهلم . بيا مې نوبايسکل پيداکړ اوپه شاوخواسيمه کې به مې څغلاوه . داکار هم ورو ورو راته ښکونده کښده،خکه په لارکې به دکتلو وړ نوی شی اوپه مزله کې به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کارراته تر تمرين و سپورټ کولو زيات کافي و، چې دروغتيالـه مخـې مـې روغ وسـاتـي . تـردې وروسـتـه بـه کـه پـه راڅرمـو کروندوکښهدمرزانو ښکار ميسر کښدلی ، نو زيات مازيګرونه به مې په باغچه کې تېرول . خکه راته معلومه ټيوې وه ، چې ترلمرلوېدو دوه ساعته وړاندې به يوزيات شمېر شښې کوترې دوې دوې ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې اوپه داسې حال کې چې ټوله ورځ به ښې ميړې سوې وې ، کروندو او غرونوته به د بيدبدلو ځايونو ته ستنېدلې . دې کار زمالپاره دېرښه او اسانه ساتېری برابراوه. مابه زياتره مازيګرونه ، چې کوم بل تردې ښه کاربه مې نه درلود ، په باغچه کې منتظرناست وم،يوه يابله کوتره به په رونې سره راتله . دا يوه دېرښه تمرين و ،خکه شښه کوتره په الوتلو کې دېره تېزه (ګرندی) وي، مخ پرتندې دسړي دسردپاسه تېرېږي .مور دټينس ميدان هم جوړکړ اوپه وروستيو دوو کلونوکې به مودژمي تررااتلو پورې زياتره دورځې لخواد ټينس لوبه کوله .په کابل کې څوک دډسمبرترپايه پورې ټينس کولای سي . کله چې واورې اوربدل پيل سي ، لوبه هم تررااتلونکې اپريل پورې نوره بنده سي .

دغه کور چې زه پکښې اوسېدلم ، شپږخونې لاندې اوشپږباندې درلودې . ټولې کړکۍ منځنې غولې ته پرانیستې وې .شاوخوا ته یې پخلنځی ، دنوکرانو کوټې ، غوجلمونه ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرنې لورې ته هم کړکۍ جوړې کړې وې ، چې په دې ډول مې نه یوازې دباغچې منظره لیدلای سوای ، بلکې دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه رونا ومونډله او داوسېدلو وړ وګرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چې دامیرشیرعلي څو مېرمنې پکښې اوسېدلې . په هغو ودانیوکې چې ښځمنې اوسې ، رواج داسې دئ ،چې مخ یې د کور دننه غولې ته وي . له همدې امله یې دکورو پر بامو هم جګ جګ دېوالونه راتاوسوي وي ، چې ښځې وکولای سي دمازیګر له خوا ببله دې چې نورنارینه یې ووینې ، له آزادې هواڅخه مستفیدې سي .

موږټولوکورونه څرمه باغچې درلودې . زمادکورباغچه ترټولو لویه وه . کورمې هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښارپه یوه بهرنۍ برخه کې ، چې مخکې یې پربمانه دي ، پروت دئ . ماله باغچې څخه ښه پوره ګټه اخیستله او هر رازترکاری ، پټاټې ، کرم ، ګلپې ، بادرنګ ، خټکې ، ګازرې ، سابه ، رومیان ، نخود ، لوبیا او نوې ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کې وې . مادغه رازمخکنې توت هم کرلې وو ، چې ښه پوره حاصل یې ورکړ. خودباغچې له ونو څخه مې ګویا هیڅ میوه نه اخیستله. دکوټوالۍ اووتنوسپایانوبه چې دکورپه بهرنۍ دروازه کې یې پیره کوله ، زیاتره میوه له پخېدلو سره سم وړله . داکاربه یې دشپې لخواکاوه یابه چې زه پرکورنه وم او دوی به پر ګیرولای نه سول. له دې سره مې نه غوښتل چې دغلاسوې مېږې پرسرخان ته تکلیف ورکړم .یووخت مې دیوې وڼې په ګنډو ښاخوکې یوه منډه ولیدله،چې پاته سوې وه . سپایانوته مې وویل دامنډه زماوندې ده خوزه غواړم څو ورڅې یې لاپه ونه کې پرېږدم ، چې ښه پخه سي . له دوی څخه مې وغوښتل،چې پام پرکوي او څوک لاس ورنه وړي. دوی وویل « بچشم » (پرستركو).خودابله ورځ بیامنډه نه وه اوټول یې پرشکولو ناګاره وو . په داسې حال کې چې له دوی پرته بل څوک باغچې ته راتلای نسول . داخبره مې خکه یاده کړه چې دکوټوالۍ سپایان ، چې کوم شي ته یې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . خکه نـــود غله د نه کشفېدلو

امکانات منځ ته راځي. یوبل وخت یې زما دآس کیزې (ملونه) غلاکړل . څرنګه چې داکارجدي و او ماهمدغه یوه دانه درلودهڅخکه مې نو پیره داران او دهغوی حوالدار راوغوښت اودغلاموضوع مې ورته څرګنده کړه . ورته ومې ویل زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پیدانه سوه نوبایدامیرته خبرورکړم . په سهارکې یوه سپاهي هغه پیداکړه،چې دباغچې په ګنډو وانبوکې غورځول سوې وه اوماته یې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود .ماورته وویل،چې زماتپینګ ګومان دئ دکورپه شاوخواکې کوم شیطان یاپېریان سته،چې زما دشیانو د غلا کولوعادت لري . دادنېکمرغۍ ځای دئ،چې مادی وپېژاند .کنه فکربه مې کاوه ،چې سپایان داشیان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په اریانۍ سره کتل،چې آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مې رشتیا مقصد همدا دئ . ډېره موده بیاله کوره بل شی غلا نه سو .

دکوټوالی پیره دارانوماته دغلادعادت له امله ډېري ستونزې پېښې کړې . دوی چاته داموقع نه ورکوله،چې لاس په لاس یې پرغلاګیرکړي . کله چې به مې هڅه کوله پرغلایې ګیرکړم . دوی به زماپریوه یابل نوکرتاوانول . ټولوبه شاهدی ورکړي . یوه به ویل مانوکرولیدل ، چې غلایې کولې.بل به یوڅوک راووست،چې غلاسوي شیان ورباندې پلورل سوي وو . اوداسې نوري شاهدی به ورکول سوې . له هغه ځخه به یوه لویه قضیه جوړه سوه . زه پوهېدم چې که نوکرانوته دغلازمینه برابره سي ، کوي یې.خوماداسې انتظام ورته برابرکړی و چې هرسړی دخپلوشیانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بایددده یې غم خوړلی وای . ځکه مې نسوای منلای ،چې یونوکردي پخپله یوشی غلا کړي او ودې پلوري . ځکه په دې صورت کې یې بایددپلورل سوي شي دوه چنده بیه تادیه کړې وای . په دغه وخت کې چې دغلاوو دبندولوپه هڅه کې وم اوکله کله به پېښېدلې، دسپایانوپه ډېره بده ډله پرپیره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو سملاسې خبرېدلی . ځکه یې زمادنوکرانوڅخه یوتن دعمومي باغچې له چای پلورونکي څخه د دوویالوغلاکولوپه تور جبل ته اچولی و . دکوټوالی یوسپاهي چې پرماپیره و، شاهدي ورکړه ،چې نومورې نوکریې په بازارکې پردوکانداریاندي د هماغو پیالود پلورلوپه حال کې لیدلی و. دوکاندار او پیالې

دواړه يې دشاهدپه توګه حاضرکړل . قضيه اميرته وړاندې سوه . پرنوکرباندې دبندي کېدلو حکم وسو اواميرماته وليکل،چې دنوکرانوپه استخدامولوکې احتياط وکړم . خکه يوځوګلچي غل وي يو وخت قاتل کېدلای هم سي.ده ته دادپره خطرناکه ده چې زماپرشاوخوادي دغه رازکسان واقع وي.په دې دول کوتوال غوښتل دامیرذهن زمادنوکرانوپه نسبت خراب کړي اودده دسپيانو دغلا په برخه کې زما شکايت خکه نه اوربدل کېدی،چې دوی ټولوبه زمادیوه نوکر پر متهمولو باندې قسمونه خوړل. دچايودپيالودغلاپه بابزه پوهېدم،چې نوکرببګناه دې .خکه تردغې ټاکلي غلاځوساعته مخکې لادوی دواړه زماسره وو . له هغه وروسته يې ټوله شپه زماسره دکتابودالماری په جوړولوکې مرسته کوله. بالاخره مانوکرله جبله راخلاص کړخونوموری دسپايانوددښمنی له ببرې بيرته زما نوکری ته رانغی.په هرصورت دوی خپل دغچ اخيستنې دود ته دوام ورکړ. هغه داچې تورن سړی يې پسې پرې ننبود اولږه موده وروسته يې بيرته جبل ته واچاوه اوهورې دنورو کسانوپه شان تری تم سو .

دحکومتخدمتګارو اروپايانوته دسپايانوورکول سوی ګارډدعزت او درناوی ګارډبلل کېږي . دوی بايدداروپايانودټولوکارونوربوټ هم ورکړي. داچې دوی څه کوي ، چيرته ځي ، څوك ددوی کور يانوکرانو ته ورځي او ددوی اړوندکسان څوك دي ؟ اساسا داټول ددې لپاره کېږي ، چې څرګنده سي بنايي دی (اروپايي شخص ـ م.هـ) مخبروي اودهندحکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بيااميرته داهم څرګندوي ،چې نوموړی اروپايي څه راز شخص دې؟ ګارډ له هغو بريدونو څخه داروپايانودژغورلو لپاره ضروري دې ، چې د متعصبينوياغازيانوله خواکېږي .دوی په همدې نامه (غازيان) بلل کېږي او شاوخواپرېمانه دي . ددوی لخواخطر اوسې فقيدامیردواکمنی تر وخت زيات دې . دامتعصبين(Fanatics) په دې کې ری نه وهي ، چې دپرنګي دوژلوپه صورت کې به دوی پخپله يوه ياځو شپې وروسته ووژل سي.خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته چنت ته پرتلو ، پر حورو ، دشيدوپرشينډونو او نورثوابونوکلك باور لري . پرمابانديې يوه ورځ ماپښين په ورکشاپ کې دغه رازبريد وسو. زه د پښو پرګوتو ناست وم.بنايانو ته مي ، چې ديوې کړې (دانې) تاداويې اينباوه ،

لارښوونه کوله . غازي زماشاته راغی، په دواړولاسو کي يې دنهه پونډيز توپ تش اوسپنيز کارتوس و اوله ډېري نژدې فاصلې څخه يې يوه دانه پخپل ټول زور ځما پرخوا ارتاو کړه . ده زماسرپه نخښه کړی و .خو له ښه مرغه دکارتوس د راغورځولو په شېبه کي زه ولاړ سوم اودسرپرځای مي کارتوس داوږوپه منځ کي ولګېد . دکارتوس يوې څنډي مي دنيم انچ په اندازه شمزۍ راوتوږله . دګوزارله امله زه يوه شيبه بيخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ يوازي راسره و ،دمخه تردې چي غازي ددوهم کارتوس واروکړي ، زنياوه . لاسونه په ترشا ور واړول اوپرمځکه يې راغوځارکړ.کارګان دمعجزې په شکل پر راغونډسول . غازي يې دومره سخت په لغتو وواهه چي ډېر ژر بېهوښه شانته سو. وروسته مي دورکشاپونودګارډ دقطعې کپتان ته حال ورکړ اوسړی مي په پيره دارخانه کي واچاوه،بندي مي کړ اودامیرحکم ته معطله سوم . ده ته يې داسي سزا ورکړه،چي دلاسو په منځ کي د دوولسوانچوپه اندازه يولرګی ورکړ،په ځنځيريې وتاړه اوشپږمياشتي همداسي پاته و .پردغه سزاسربېره ورته دعمري بندجزاهم ورکړه سوه . په مسلمانانوکي دپرنګي وژل ډېرغټ جرم نه دئ او دسړي دوستانډېرژرپردې بريالي سول ، چي دبندموده يې يوکال ياترهغه لږي مودې ته راټيټه کړي . خوماله خپل نفوذ څخه کارواخيست اوددوی هڅي مي ناکامه کړې . ترحملې څو ورځي وروسته مي ډېر حرکت نسوکولای او دفلج کېدلو بېره موجوده وه . ځکه شمزۍ مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs.Daly زماعلاج په زيات دقت او مهارت سره وکړاو زه ډېر ژرعادي حالت ته را وګرزېدم. امیردډېري خواخوږۍ په څرګندولوسره خپل شخصي حکيم (ډاکټر)راولېږه چي زما زړه امتحان کړي . نوموړی درې ورځي راغی،چي وګوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده؟ وروسته بيرته له امير سره په پغمان کي يوځای سو .اميردکولراناروغۍ دخپرېدوله امله چي زمادټپيکېدوپه شپوکي يې شيوع موندلی وؤخپل دربارپغمان ته لېږدولی و . نوربريدونه هم راباندي وسول خوهيڅ يو يې ددغه وارپه شان نه و .داخل بيخي وړياځني بچ سوم .داواقعيپه کابل کي زماداستوګني په وروستيودريوکلونوکي پېښي سوې.په دغه وخت کي فقيدامير ډېر بې سېکه سوی او اوسنی اميرلاپخپل هيوادکي د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و.

یوه بله واقعه چې دکابلي بې عقلي اوحسادت تري څرګند ېږي ۶ په باروت خانه کې پېښه سوه . دغه خای ته زه دامیرله هدایت سره سم تللی وم ، چې کارونه یې سمبال کړم . امیرویل،چې په کابل کې جورسوي باروت تربهرنیو باروتو دتوپونو میلې دېري چټلوي.دباروت خانې مشردشاهي کورنی د زیات شمېر غړو له دلي څخه و. دده پر سرباندي زما مقررېدلو دی په خښم کړی و . له دې امله یې دباروت ګډولو دکارخانې په باروتوکې پټهاکی اینسي وې او زمادورتګ په وخت کې یې خلاصه کړې وه . دباروت ګډولو په وخت کې تل دچاودنې امکان سته او له دې امله دی اوملګري یې دباندي ووتل. زه یې په شاپ کې یوازي پرېښوولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . دباندي راووتم او دکارخانې درولو امر مې ورکړ . وروسته چې ماته دپلټنې اجازه راکړه سوه ، په دې پوه سوم چې خبره څه وه؟ مقاماتو ته مې په دې باب هیڅ ونه ویل اوپه رپوټ کې وښوول چې دباروتوانداره داسې تنظیم سوې ده ، چې دمسولوکسانولپاره یې دعاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چې همداخبره دټولو مقصدولپاره کافي وه .

اروپایانوته داحق سته چې کابل ته خپلې مېرمنې ورسره بوزي او مېرمنوته یې دامیرلخوادژوندکولو سخاوتمندانه اسانتیاوي برابري سوي دي . خوکابل دیوې ښځې لپاره دژوندخای نه دئ . هلته دساتېرې وسایل نسته اوددې لپاره په عمل کې ګویا هیڅ ټولنه نسته . یوځومحمدودي ښځې چې له یوې میاشتې تربلې پورې بې له خپلو مېړو څخه بل ځوک نه وینې ، آیاپه خوښې سره ژوندکولای سي؟نتیجه داده ، چې ښځې یوازیتوب ته ورټېل وهل کېږي اوداکارېې روغتیایي حالت ورخرابوي اوژرېې ناروغۍ څرګندېږي. دماشومانولپاره آب وهوادېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانوسره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چې ماشومان له هرنژاده چې وي ، دبلوغ سن ته ترورسېدلو وراندي ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چې هرخای خي ، په ښه سترګه ورته کتل کېږي . کله چې په کوڅو او عمومي باغچو کې د خپل ورځني چکرلپاره وزي ، یوه لویه دله یې تعقیبوي او

تحسيني يې . ناوکياني (نانخکي) ورکول کېږي او هره غوښتنه يې دقانون په شان ترسره کېږي . خکه نوکله چې يې له محافظينوڅخه بيرته خپلو کورونو او مور و پلارته بيايي ، دوی ډېر خواشيني او معمولاپه چيغو ژاړي . په زور وجبر سره يې له ساتيري څخه راوستل نه خوښېږي.

په کابل کې دارويايي ښځونوکرې ښه نه ده .خکه يوخوډېرزيات مراقبت غواړي اوبل يې دمعشوقې په توګه له ملګرتوب پرته دکارکولو زمينه هم نسته . محلي خدمتګاراني او نوري ښځې چې له دوی سره په تماس کې وي ، داشنايی او ملګرتياچلندورسره کوي او مسوليتونه يې ورلږوي ، چې داددوی په کريډيټ کې نه راځي. په کابل کې زماداستوګنې په لومړي پراوکې چې کومې انګرېزی مېرمنې راوستل سوې وې، زياتره يې په لږډېرخپګان سره بيرته ولېږلې سوې.جرمنی نرس چې د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوې وه ؤ ډېر ژر هغه وظيفه خوشې کړه ، چې داورته استخدام سوې وه او داوسني امير حرم ته ولاړه .خپل ځان يې داميردګراني ماندينې په واک کې ورکړ. ورته يې وويل ، غواړې مسلمانه سې.کله چې مسټرفليشرپه هغه ناوخته داميرمانۍ ته ددې لپاره ورغی ، چې ښځه که ديوې ورځې لپاره لاهم وي ، دستونزې دليږې کېدو تروخته بيرته کورته بوزي . دامير لخواورته وويل سوه ، چې دی نومورې ښځه دکور ستنېدلو ته مجبورولای نسې . هروخت چې يې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سې . خوښځې له بيرته ستنېدوڅخه انکاروکړ . په نتيجه کې مېرمن ډالي ته ځان ډېر غټ ښکارېده ځکه مېرمن فليشر او ماشوم يې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسې تېره کړه . دغې جرمنی نرسې په پای کې مېړه وکړ، چې ګويا دايې ددين اړولو اصلي علت و . که څه هم په لومړي سرکې داکاريوڅه مشکل ښکاره سو، ځکه کله چې اميرخپل نوکران راوغوښتل او پوښتنه يې ځنې وکړه چې څوک غواړي له دې سره واده وکړي؟ له بده مرغه کله چې يې ددې مخ ته وکتل،هيڅ کوم‌داوطلب حاضرنسو. دافغانانودواده کولو درواج دغه يوه ګټه مونډ ولېده . امېرپه پای کې هغه يوه کافري افسر(۱) ته ورووبخښله .دافسرتنخواه يې ورزياته کړه اويوکورېې داستوګنې لپاره ورکړ.

په کابل کې کليساوي اوپادريان نسته.ځکه نـــومېرمن فليشرخپل ماشوم

دخپل مېړه په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي دسپانسرانوپه توګه ورته ولاړوو او امیریځ یوه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ .دپاچاهرلیکل سوي امر ته فرمان Firman ویل کېږي .

کوموانګرېزانوچي پخوايې په کابل کي ژوندکاوه، پخپل هیوادکي دخپل ټولنیزموقف له بابته متاسف نه وو. یوې ښځي، چي دیوه انګرېزي مامور ماندینه وه، په دې خبره چي پلارېې وزیر و او سیمه ییز ترجمان بیاداخبره د «صدراعظم دلور »په توګه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه ومونډله اونورو ښځو ددې لپاره چي دخپل شخصیت دټیټېدلومخه ونیسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتیجه کي دایوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به یې دملکې سلطاني ددربارملاتړ هم ګاټه .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هیڅ ښې نه دي . په انګرېزي اشپزۍ او دمیز اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره یوهندوستانی اشپزاوځدمتګار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښۍ ، دشیانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي یوهزاره استخدام کړ. دغه خلك له خومیاشتونوکرۍ وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بیا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دکومارلو وړ وګرزي، هرومرویې دومره پیسې سټمولي وي ، چي خپل کورووکلي ته ددوی دستنېدلولپاره کافي وي . دی هوړې دیوه ډروکي بزګرپه ټوګه کار پیل کړي . خینو هزاره ګانو، چي کله کله به یې زماله اشپزسره همکاري کوله،دېر ژردیوشمېرانګرېزي کتغونو پخول زده کړل او ښه به یې پخول که دوی زیاته موده په کابل کي پاته کېدلای،بې له شکه به ښه ماهراشپزان ځني جوړېدلای.هزاره ګان کلك خلك هم دي اودګاروله سپایانوسره کله جګړې کوي . ددغوجګړوپه نتیجه کي دښمنۍ اوبدنیتۍ ښه پوره ډېرې سوې او زمایوزیات شمېر نوکران ورك سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته یې مخبري کولې،او اطلاعات یې راته راوړل . په بندیخانه کي بیا په یو شکل دشکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جبل کي دا راز کارونه عام دي .

یوهندوستانی نوکر، چي زماسره دکابل ـ کندهارپه سفرکي ملګری و ، ځومیاشتي وروسته په شرابو روږد او دایم الخمر سو. تل به یې هغه اومه الکول

چښل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفیه کېدل اووروسته بیاپه بېلابېلو لاسي صنایعوکي کارځني اخیستل کېدی . دغه الکول په بازارکي پرهندوانوباندي خرڅېدل. ماده ته زیاته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار ورځ په ورځ ورانېږي اونه یوازي دکورکارونه په سمه توګه سرته نه رسیږي ، بلکي یوه زیاته اندازه غلاوي هم کېږي، نومي په هندوستان کي خپل یو دوست ته لیك وکیښ . نوموړي بل سړی دده پرځای راولېږه . ما دده یوه اندازه پیسې ددې لپاره ور ساتلي وې ، چي په شرابو او ښځو یې ضایع نه کړي . دی ددغو کارونو ډېرشوقي و . دغه رازمي دلویي دروازې سپایانو ته امرکړی و ، چي دشپې لخوایې پرې نږدي دنوروهندوستانیانوکورونوته ولاړ سي، ځکه هورې قطعه بازۍ او شرابخورۍ کېدلې اوبدي ښځي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولوکي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستنېدلولپاره دپاسپورټ سرښته وکړه اوده ته مي وویل، چي ځان چمتوکړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه یې غواړي سفر وکړي . ده ته مي وویل ، چي ترتګ یوه ورځ وړاندي راسره وګوري،ځکه غوښتل مي سپمول سوي پیسې یې بیرته ورکړم . په همدې وخت کي دی ولاړ اوله ځینوملګرو سره یې استوګنه غوره کړه . دوې درې اوونۍ تیري سوې اویوماښام د خدای پامانۍ لپاره راغی ، راته وېویل ، چي سباسهرهندوستان ته روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپیسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم، چي دی هندوستان ته نه دئ تللی ، پیسې یې له یوې بداخلاقي کونډي سره په واده کولو لګولي دي او زماله پخواني دښمن ، کوټوال سره هره ورځ ګوري . کوټوال هغه څوك و، چي غوښتل یې ددغه هندوستاني په واسطه له ماسره دامیر په مخ کي روغه جوړه وکړي. ده کوټوال ته زمادغچ اخیستلو په خاطر زیات دروغ ویلي وو .خوڅرنګه چي هیڅ یوه یې ثبوت نه درلود ،ځکه نوامیر غوږ نه پر ونیو. په پای کي کوټوال نوموړی شخص په جېل کي واچاوه اوزماپرخلاف قضیه کي دده دلاس لرلو په باب دهندوستاني داقراردمخیوي لپاره یې همداجېل ډېره ښه وسیله ګڼله . څو اوونۍ وروسته یې دسړي سر ورپرې کړ او تن یې هیسته وغورځاوه . زه څـــو

څومياشتي په دې خبره هيڅ خبرنه وم خو وروسته يوچادکوټوالهدسپاهي له خولې راته ټول جزييات وويل. داچي څرنګه دغه سپاهي يوه شپه له نورو څو تنوسپايانو سره ګومارل سوی وُ دنومورې هندوستاني سر ورپرې کړي . داچي څرنګه يې له تنه کالي وکاږي او څرنګه يې وروسته په يوه کنده کي وغورځوي اوخاوري پر واړوي . ده وويل هندوستاني چي کله پوه سو، مور يې وژلو ته بيايو، چيغي يې اسمان ته رسېدلې . ماته دده ډارن حالت رامعلوم و ،څکه مي زړه ته داخبره ولوېده،چي ده به څومره چيغي وهلي وي .

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل ، ټولو يې لږيادپره غلاکوله اوعمومابه يې هغه وخت کوله، چي نوکري به يې پای ته ورسېده يابه زه مجبور سوم له کاره يې وباسم اوپرځای يې بل يو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوځرګنده وه ، چي ستومانه به هم وم . دغه راز کارونه دشپې څه ، چي دورځي لاهم سخت وي . ماله مجبوريته د نوکرانوهرراز بيان مانه. داچي دځارويو او آس لپاره څومره خوراکي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي ، بې له دې چي پوه سم اياداټول موادځارويو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و ، چي ورسېدلي نه دي . نوکرانوزماله دغه وضعيته ترنورو ښه ګټه اخيستله . دنوکرانو وهلژ ټکولو ښه نتيجه نه ورکوله اوپرځنګ يې په هغوی کي دغچ اخيستني يوراز روحيه رازپرولە،چي اغېزه يې په ځينو کوچنيانوکي څرګندېدله .داچي دکور وظايف به يې هېروله خوداسي به يې ښوولە ، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي . دغه رازجزاګاني که څه هم وړې به وې خودوی به پرځان ډېرولې . په دغه شان غچ اخيستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۳). کله چي په وظيفه کي وروکي غفلت ورپه ګوتە سي ، خورادېري توبې باسي . خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي ، چي داخوشي ټکی دي او مخکي سنجول سوي کينې تري ثابتېږي . نوکرپه خواشينی سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه ليري سو ، په ډاډه زړه وېسي . په داسي حال کي ، چي بادار يې ولاړ وي او له دې بابته ځان ته په قار وي ، چي ولي يې دخپل وقار له بايللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده . هغوی ، چي محلي خلك نه پېژني او داسي ښکاري ، چي په ټولـــــو

ختیخو هیوادو کي به همداسي وي ، ښایي د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کي سي . خو ښه داده مخکي له دې ، چي موضوعات دغي اندازې ته ورسیږي ، نوکر باید بدل سي او نوی سړی وموندل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چي زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چي دښه سړي پیداکول ورته سخته ده اوپه سیمه ییزو نوکرانو کي هر راز خلك سته . په ختیځ کي دانګرېزانوعمومي تجربه داسي ښکاري ، له ځینو کسانوپرته چي له خپلو نوکرانوسره نورو بده ګوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلك دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چي سیمه ییز خلك ښه ورته معلوم نه وي ، داسي دئ، چي بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیري چلند کوي .

که څوك غواړي له بازاره دي ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دي نه پسې لیږي . دوکاندار په هندوستاني پوهېږي ، چي دا دکوم انګرېز نوکر دئ، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چي سودا وکړي یوڅه هرومرو پرزیاتوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستاني لږ وي اودایې لابله ګټه ده ، چي له دوکاندار څخه ترهندوستاني په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولېږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چي دوکاندار ترې اخیستي وې . دوکانداردافکرکاوه،چي یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا ځني اخلي . ددغي بیي له مخي ما دنور نوکرانو سودا پنجولای شول اود کمېشن د ډېرېدلو مخه مي په نیوله .دغه «دستوري»یا دسوداکمېشن په ټولو هغونوکرانوکي، چي دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توګه پېژندل سوی دئ . کله چي نور نوکران دهزاره غریب په دې کارخبرسول ، چي له ماڅخه یې عین هماغه د دوکانداربیه اخیستې ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودڅومیاشتونوکرۍ او نصیحت له لاري نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره ګان تل تر نورو هندوستاني نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکي باانصافه او دبازارپه سوداکي ارزان پېرودونکي ښکاره سول . هندوستاني نوکـــــران تل تر وروستۍ اندازې پوري هڅه کوي او عمومادخپلوسراښو طبیعتونوپه‌خاطر، دچاخبره له ډبري څخه غوړي باسي . دې کار ددوی جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، ځکه مادبازار سودا ددوی له لاسه وایستله اوپرځای مي نورداسي غریب نوکران وټاکل ، چي تردوی یې ښه کار کاوه اوغلایې هم لږ وه .

دولسم څپرکی

په کابل کي داروپایانو ژوند

(ادامه)

بې قانونیت ـ خواړه ، څاروي، چرګان اونورروزل ـ دشهزاده ګانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه ـ په کابل کي وچکالي (famines) ـ کولرا ـ دملاحج اوزیارت ـ دکورله بام څخه کاراخیستل ـ کاراودکار ساعتونه ـ ساتېری ـ هندومعامله ګران اوزاړه قیمتي شیان ـ له امیراوشهزاده ګانو سره دجشن لیدني کتني ـ دجوري هیات په واسطه داروپایانو ازمویل ـ لیکونه ـ دپوستې بیه ـ ترجماني ـ

دامیرعبدالرحمن ترمړیني وروسته په بازارکي ښه پوره بې قانوني خپره سوه ،چي هغه هم زیاتره دخلکو په کاروکي دعسکرو دمداخلې له امله وه . عسکري خلکوالبته ټولویې نه، دامیرترمړیني وروسته ددېوال دچرګانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوښښ کاوه ، ځان داسي وښیي چي ګویا دهیچا پروانلري . له دې امله زه مجبورسوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملګری کړم، چي بازارته به دورځنی سوداله پاره تللی . داهم په دې مقصد چي څوك یې ونه خوروي اوټول پېرودلي شیان ترکوره پوره راورسوي .

دوکاندارانو هم لـــه دغي بې ثباتی څخه ګټه اخیستله، په وزن کي

یې کمی راووست اوله نورو لارو چارو څخه یې پله گټه زیاتوله. دوی بې له شکه په دې فکروو، چې تراله گولي وړاندي څومره یې وس وي خپل کاروکړي . داله گولې انتظارټولو لاره. یوه دوکاندار داورلگیت له درزن څخه چي دوولس قطی وې ، نیمی ایستلي وې اوددې له پاره چي دوه چنده گټه واخلي. دغه نیمی یې دپوره په بیه ورکاوه. دغه نیم درزن یې زما پریوه نوکر هم خرڅ کړی و. کله چي یې چلبازي کشف سوه ، له نوکرسره ملگري عسکردوکاندارپه خوله کي وواهه اودوه غاښه یې وروایستل. دوکاندارکوټوال ته عرض وکړ اوهغه موضوع دعسکرومشرافسرته وړاندي کړه اوکیسه زما دجیب په څوروپیو پای ته ورسیده، چي عسکرمي په راخوشي کړ. البته داکاررشوت ورکول اوفساد و. خوماهغه څوك یوازي پرېښوولای نه سوای، چي په ډېره مېړانه یې زما دمنفعت له پاره ځان ته جنجال پېښ کړی و. دی یو ساده افغان عسکرو. اودغه شان خلك معمولا ډېرمخلص وي. صرف هغواوامرو ته گوري، چي ورکول سوي وي. یووخت ماخپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه، چي ورته ووایي ، زمادفترته راسي. دورکشاپ مشرپه سپین سترگی سره حال راولېږه ، چي گویا مصروف و اووروسته به راسي. ما عسکر ته وویل چي که بیانه راتلی اوهمداسي یې درته وویل ، ترږیره یې ونیسه اورایې وله. عسکر ولاړی اوسمدستي یې سړی ترږیره نیولی راووست . ددوی دووغالمغال دنوروکارگرانو پاملرنه هم ځانو ته اړولې وه اویوه لویه ډله ددې له پاره ورپسې راروانه وه ، چي وگوري ماجراڅه رازپای ته رسیږي. البته مانه غوښتل، چي زما امردي ټکي په ټکي عملي سي خواغېزه یې پرنوروکارگرانو داوه، چي بیامي نوبل چاته دوهم وارسړی ونه لېږه.

په بازارکي کي ښې غوښي نه پیدا کیدلې . معمولا یې غټ ترکستاني پسونه حلالول. ددغوپسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو کي یې چنداني مزه هم نه وي . له دې امله ماځـــان ته کوچنی هزاره

کې پسونه چې welsh sheep ته ورته دي ، رانیول . دپنخوسو شپېتومېرویوه رمه تري جوړه سوه اوهزاره جات ته مي ولېږل. هوري وانبه هم ارزانه وو، هم پربمانه. نور وري يې هم راوزېږول . وخت په وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چې ماد حلالېدو تروخته مړولای سول، رالېږل. اوبه دې ډول مي ډېره ښه غوښه ترلاسه کولې. هرپسه ماته په متوسط ډول په دوه شلینګه تمامېدی. نه مي پروښو پيسې ورکولې نه پرروزنه .هغه چاچې مارمه ورسپارلې وه ، دمېږو شيدې اخيستې ، کوچې بې خنې جوړول اوخپل مزديې په جوړاوه. مادغه رازچرکې، هبلی، بتي ، پيل مرغان او چرکان کښېنول . څرنګه چې خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرڅومره چې مي غوښتل ، هومره هګۍ تهيه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ، چې شيدې او دګيلګيانو (خوسيو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راکوله. ددې خای غواوي د زياتي مودې له پاره ښه اندازه شيدې نه ورکوي خکه مي لازمه وګڼله، چې دوې غواوي وساتم، چې په دې ډول زما دورځنۍ اړتياا وکوچوله پاره پوره اندازه شيدې راکړي. اوړه معمولا ارزانه وي خودتېروڅوکلونو په بهير کې يې بيه ورو ورو جګه سوې ده . او اوس يې بيه تر پنځو کالو وړاندې دري چنده سوې وه . کله چې زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږپونډه پلورل کېدل (پونډ تردري نيم پنسو په لږبيه)

چای ،قهوه ، دقطيو (دبليو)مواد ، تنباکو،شراب اونورله هندوستانه بايد ترلاسه سي . معمولا يې پرراغوښتلو او رسېدلو دري مياشتې وخت تېرېږي . داچې ولې دومره اوږده زمانه پر تېرېږي ،علت يې په کرايه کښاونوکي دئ. لومړی ستونزه يې داده، چې يوڅوك به له پېښورڅخه کابل ته دمالونو راچلولوله پاره هڅوې اودوهمه ستونزه يې پرلاربانديې دمالونو دخنډخبره ده، چې څواوونی نيسي،زياتره داسي پېښه سي، چې يوڅوك خپل ټول اوښان ،اسونه اونورڅاروي له پېښوره رابارکړي ،خوددې بارنيمه برخه که دجلال آباد

ابلاد له پاره وي اوکه دوړاندي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي. دی بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي. داتګ وراتګ څوواره ددې له پاره تکرارسي، چي کابل ته دخپلو ټولو څارويوپه اندازه پوره بارزېرمه کړي . کله چي داکاربشپړسو، بيانومخ پرکابل حرکت کوي . له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورځي اوکابل ته دتيارۍ له پاره نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوچاتنباکو يانورڅه مخ پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول ډېرستومانوونکی وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليك راسي، چي مالونو څواوونۍ مخکي حرکت درکړی دئ . خوکله چي مالونه راورسيږي ، سړی يې په رسېدلوډېرخوشاله سي اوټولي ستومانۍ ترې هيري سي . زياتره پيښيږي چي مالونه پرلاري، هغه وخت چې بکسونه دهواد خرابۍ له امله دبېلابيلو سيمو په سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي، وراسته اوخوساسي، خوچاره نسته . سړی بايد داچانس قبول کړي.

کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبايل وپاڅېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا منځ ته راغله، دکابل اوهندوستان ترمنځ تګ راتګ يومخ بندسو اوموږپه کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو، چي ژوند په هوساکيږي . دڅښلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چای اوقهوه هم نه وه . دڅکولوله پاره څه نه وو .دې حالت څومياشتي دوام وموند .زه داړتيا په وخت کي په نه څه ګوزاره کولای سم اوډېرنه خواشينۍ کېږم . که څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم خوکه تنباکو اوسګريټ نه وي، نو داسي ښکاري چي بايدژريې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو، اميراوشهزاده ګانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله خوپه دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو.

دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل، هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه، خو دوی تـــــه به له

نوروخايوخخه استول كېدله. په تېره بياكله چې به يې په پسرلي كې ماته مخكنې توت راولېږل، دېربه ممنون سوم،خكه دامېوه به په كابل كې لاپخه سوې نه وه . په پسرلي كې تل تركاري لږوي خكه دتېركال حاصل مخ پرخلاصېدووي اودنوى كال دالارسېدلى نه وي . مابه زياتره وخت څواوونى بې له پتاتو ژوندكاوه اودا داسې كتنې دې، چې زما په فكرزياتره خلك يې كه دمابنام په دودې كې ونلري ،چنداني پروانه په كوي . خو په هرصورت ، كله چې زه ددغه خاى له شرايطو سره بلدسوم ، نومې ددغه شان كمښت دمخنيوى له پاره بندوبست وكړم .

د١٣٥٣ كال په وچكالى كې چې په زرګونو تنه له لوږې مړه سوى، دبازارزياتره موادپه تېښه ورك سول . خينې شيان خوپه هيڅ بيه نه موندل كېدل. اوړه په ګنج(منډيې) كې نه پيداكېدل اوزه مجبورسوم له حكومت څخه دخان اوخپلونوكرانو له پاره يوه اندازه غنم رانيسم اواوړه يې كړم . حكومت يودبېوپرانيست، چې هره ورځ پكې يوه تېاكلې اندازه اوړه پرخلكو پلورل كېدل خكه بل خاى هيڅ شى نه پيداكېدى . دادحكومت يودوددې، چې دتنګسې له پاره ګودامونه ډك وساتې . ډيپوته درسېدلو په وراندې تګ كې دخلكو بيروباراوتېل ماتېل دومره زيات وو ، چې هره ورځ دغنمو دوندې ترلاسه كولوپروخت ددېپو تربرانيستلو دمخه ډېركسان په تېره بيابنځې، مړې ياترپښولاندې مركې حاله كېدلې . پريې وزلو باندې فشارخورازيات و. مينډې اوپلرونه چې دكورهرڅه يې دخورو رانيولو له پاره پلورلي وو، مجبورو، له لوږې څخه دخپلو ماشومانو دچيغو ، دهغوى دورځ په ورځ كمزورې كېدلو اوتښتېدلو اوپه پاى كې دوروستى ورځې دمړكېدلوننداره وكړې او دوى پخپله به په دې خاطر ژوندې نه پاته كېدل، چې څه به يې خورل اوماشومانو ته به يې نه وركول ، بلكې له دې املە به ژوندې پاته وو، چې مقاومت يې درلود اويوځه پياوړي وو.

زماترلاس لاړي زياتره کارگران وړي وو. يووخت خولايوتن دکارپه وخت کي بېهوښه سواوکله چي مي دبېهوښۍ علت وپوښت ، راته څرگنده سوه، چي دڅوروخو په اوږدوکي يې تقريبا دوه انسه ډوډۍ خوړلې وه . له ټولودغوکسانو سره مرسته ممکن نه وه خوهغوی ته مي چي زماکارگروو اوزه پوهېدم چي ډوډۍ ته اړتيالري ، دورځي يووار خواړه ورکول . يوه ورځ مي يوڅوك وليد چي زما لخواورکړه سوې ډوډۍ ترکوټ لاندي پټوي .سړی له لوږي هډوپوست و اوزه حيران وم، چي ولي دغه ډوډۍ خوري نه . خووروسته راته وويل سوه، چي دی په کورکي يووږی ماشوم لري اودخوړو رانيولوله پاره په کورکي څه ورپاته نه دي ، چي ويې پلوري . ده وويل، چي دماشوم موراويوه بله ښځه هم په کورکي شومه ناسته ده . خودی دهغوپروانلري . يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دئ . په کابل کي ښځوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره داښه خبره نه ده چي دښځي پرمرگ وژاړي . که څه هم مورياخوريې وي . خودهرنارينه خپلوانوپرمړينه باندي بياپه رينگټ ژاړي .

يوه بله ورځ دکارگرانو يومشرراته راغی، بې له دې چي دمعمول په شام سلام واچوي ، راته يې وويل، چي دی يومسلمان دئ اوهيڅکله يې له يوه غيرمذهب سړي يا پرنگي څخه دمرستي غوښتنه نه ده کړې . خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته دي، چي ورو ورو مرگي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سوای کولای . له ځانه سره يې وپتيېل چي خپل ماشومان ووژني ، غم بې ورلنډکړي اوورپسې خپل ځان هم ووژني . خودماپښين دلمانځه په وخت کي يې په زړه کي وروگرځېدل، چي يوواربايدپرنگي ته ولاړسي . په دې ډول دلمانځه تراداکېدووروسته سملاسي راغی .دده وينامودبانه نه وه اودهغوکسانوزاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي له پاره راځي اومعمولا مي د «حضور» په نامه يادوي . خوماداسړی پېژاند ،چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملك کي

خوراډ پردي اوکافرورته ترحيوان لاهم سپك ښکاري . په هرصورت ماده ته دري روپۍ بې له کومې ملاحظې ورکړې .دی بې له دې چې مننه وکړي ، راڅخه رهي سو اوروپيوته يې په ببخوندۍ سره کتل . په کابل کې دري روپۍ ډبرڅه دي که څه هم ارزښت يې ترنيم کرون لږدئ . ماپه دې کيسه کې نور ری و نه واهه. دوې ورځې وروسته سړی بيرته راغی . له سره يې بګړی پورته کړه اوماته يې دوعاوکړه . داکاردیوه مسلمان له خوادډبرزيات صميميت اوپېرزويني ښکارندوی دئ ، چې د لامذهبه په وراندي يې وکړي . ده وروسته راته وويل، چې تازما دماشومانو ژوندوژغوری اودده داهم . ځکه دی چې لومړی خل ماته راتلئ ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زياته کړه، چې ماته دپرنګيانو په باب ډېرې خبرې سوي دي. خودی به اوس تل دادوعا کوي، چې دوی مسلمانان سي اوترمړيني وروسته جنت ته داخل سي .

په دغه کال پروچکالی سربېره دکولرا (وبا) ناروغي هم راغله . مرګ ومړينه بيخي زياته وه، ځکه خلك کمزوري اوخوارروته اړوو . ددوی دخوراك سيستمونه ببخي بې نظمه دي هرناوړه اوچتل شی، چې په لاس ورسي ، خوري يې اودلوړي مخه په نيسي . هره ورځ دهديري پرسړك جوړې جوړې انسانان روان وو اومړي يې پراوړو وړل اوزياتره چې مي پيژندل ، راته راتلل اوويل يې چې ننن موزمورډواړو يواشنانبخ کړ. خوسبايابله ورځ به يې دی پخپله هغه خای ته يووړ. کولرا په ټولوطبقوکې خپره وه . ان دشهزاده ګانو حرم لاهم په اخته سو. دسردارنصرالله خان ګرانه ماندينه په همدې ناروغي مړه سوه . په نورکسانو کې دامیرډبرګران غلام بچه هم وبا وواهه اومړسو. څوتنه لوړرتبه افسران ددې ناروغی له امله مړه سول .

دشاهي کورنی غړي له کولراڅخه خاصه ببره لري اودغه شان له زلزلې څخه هم ډېره واهمه کوي . پخوادناروغی له شيوع سم به مرحوم اميراوددە کورنی دټولـومامورينو اومتعلقينو په ګډون له ښاره

دکابلی ښځې جامې

وتل اوپغمان ته به تلل . کله چي دري کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کي دکولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم اميراوتول متعلقين يې سمدلاسه ووتل ، په کاډيوکي بارونه ، خيمې اونورشيان چليدل ، خلك پراسونو باندي سپاره اومنډي يې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطايي سره روان وو ، نوکران اوعسکروپه پښو ورپسې څغستل . دغي صحنې دالوتکي دبې نظمي الوتنې (flight) بنه اخيستې وه . انګريزان شاته پاته وو اوچې مرخومره يې وس و، نه يې سپماوه . (په دغه وخت کي Mr Daly اوزه يوازني اروپايان وو.) مېرمن ډېلي خلورمياشتي دکولرادناروغانو په علاج کي تېري کړې . ډډبروکسانو ژوندۍ وژغوره . ماخپل خان دبې دوده باروتو دجورېدوپه يولړتجربو مشغول کړی و، چي له نېکه مرغه ډېرپکښې بريالی وم اواساسي دليل يې داو چي په دغه وخت کي يوازي وم اومزاحم مي نه درلود .

کله چي د۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني اميردخپل پلارپه شان سمدلاسه فرنيچراوغالی اونورشيان پغمان ته ولېږل اوپه دابله ورځ يې خيال و، چي دی هم ورپسې رهي سي خوپه دغه وخت کي چي والی دده په تصميم خبرسو، سملاسي ورغی اوورته يې وويل چي که دی له بناره ووزي ، بنايي عسکراوخلك بغاوت وکړي ، خکه ناراضي خورازياته ده . اميردحالاتو په باب دوالي نظرومانه اومجبورسو دارګ په مانۍ کي پاته سي . هوري يې خان په دووخونو کي محدود کړ اوصرف پنځو شپږوتنو ډېرو محرمو درباريانو اونوکرانو ته يې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له مانۍ خخه دبيرته وتلو اجازه ورته نه وه . خکه دمېکروب راورلو بېره ورسره وه . سردارنصرالله خان هم مجبورو په مانۍ کي پاته سي ، خکه اميرله بناره بهرنه ووت، زياتره وخت يې پرخپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چي له ده سره پاته وه ، وويل کله چي دده ګرانه ماندينه په کولرابانديې مړه سوه، دی ددغي ضايعې له امله اوله دې امله ، چي بنايي بل واربـــــه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له ډېره

غمه بالکل لهونی شانته و.

دشهزاده اودغه رازدامیربهره پرخای وه اودناروغی واهمي ددوی بهره لاورزیاته کړي وه . په دغه کال یوډ برستراومنلی ملاحج ته ، دمکي د زیارت لره روان و .کله چي هندوستان ته ورسېداومدیني ته دتګ په نیامت بندرته ولاړ، هوري یې واوریدل چي یوروحاني سړي دعیسی(ع) ددوهم واررااتګ تبلیغ کوي اوویل یې چي یوبل - St John رالېږل سوی دئ (له سینت جانه یې مراد ښایي مهدي «ع» وي . ژباړونکی) چي دعیسی(ع) دراتګ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحاني ته،ه چي خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چي ملایې هم اړولی اودي ته نزدي کړی و، چي دروحاني خبري ومني . یوه ورځ چي«پیغمبر» دملادحج دتګ په اراده خبرسو، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملابیا وروسته بیان کاوه، چي دوی دواړو هوري مکه ولیده اوملاځپل ځان دکعبې پرشاوخوا دګنوحاجیانو په ډله کي ولید، دننه حرم یې وکوت اوهوري یې دکتلو هرڅه ولیدل .ده وویل چي دننه حرم ته له رسېدو وراندي یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پرخای کړل. داچي دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجادو یا کوم تاثیراغپ؛ من واقع سوی و، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي.خوملاپه مرګ لاهم له خپلې دغې عقیدې نه اووښت، چي دی مکي ته تللی و اودده لاربنود واقعي پیغمبر و. مسلمانان په دې عقیده دي، چي دبېلابیلو نبیانو (موسی «ع» عیسی«ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان ربښتني ادیان وو اوخدای«ج»نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ. په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی«ع» تر راتګ پوري حق دین و اودعیسی«ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري ربښتیني دین و. دغه نوی شخص به،که یې څوک پرخبروغورونیسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي. ځکه دی وایي، چي مسلمانان باید عیسیانو ته د ورونـــــــــــــو په شان

درناوی وکړي او دکافرانو په سترګه باید ورته ونه ګوري. داکاربه دانګرېزانواوروسانو دتېري پرضددامیراساسي وسله ،جهاد (مذهبي جګړې) ته زیان ورسوي . له همدې امله کله چې امیرپه دغوټولو کیسو خبرسو ، ملایی بیرته راوغوښت . ملاهیواد ته راروان سو اوله راستنېدو سره سم یې دنوي دین تبلیغ پیل کړ.خوکله چې دهیواد سرحدته راورسېد ، ونیول سو اوبندي یې کابل ته راووست . امیرهغه وازمویه . خودملاپه معقولو جوابونو کي امیرداسي څه ونه موندل چې دواقعي دین پرخلاف دي وي اودهغه له مخي دي یې کافروبولي اودمرګ مستحق یې وګڼي . دقران له مخې کله چې یومسلمان مرتد سي ، باید په ډبرو ووژل سي. ملا یې دازمویښت له پاره سردارنصرالله خان ته، چې په دیني چاروکي ترملازیات عالم دئ ، ولېږه . خوشهزاده هم دملاله خولې داسي ونه ایستل، چې په محکوم دي کړي . نو یې ډډبرو ستروملایانو دوولس کسیزه وفدورته وټاکه اودهغوی ازمویښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چې دهغه له مخي دي سړی ووژل سي . هغوی خپل رېوټ امیرته ورکړخوامیروویل چې سړی باید محکوم سي . هغه بیا ملایانوته ولېږه اوورته یې وویل، چې هغوی باید داسي کاغذلاسلیک کړي ، چې په هغه کې دغه شخص کافراودمرګ مستحق بلل سوی وي . داخل دملایانو اکثریت تاییدکړه، چې سړی بېګناه اوددین پرخلاف نه دئ. دوونوچې دنصرالله خان رفیقان وو اودهغه لخواورسره خبري سوي وې ، دمرګ فتوا ورکړه . ددغودوومملایانو په پیداکولوسره امیرهغه محکوم کړاوورپسې یې سنګسارکړ. دمخه تردې چې ملا دامیرله حضورڅخه وژنځای ته بوزي ، ملاپېښګویي وکړه چې هیرادته به یوسترمصیبت راسي اوامیروسردارداردواړه به په مبتلا سي . دملادوژني دورځي په مانښام دنهوبجو په شاوخواکي دباد اودورو یوسترتوپان راغی اودنیم ساعت له پاره وچلېد . وروسته لکه ناڅاپه چې پیل سوی و، همداسي ناڅاپه ودرېد . د شپې له خوا دغه رازتوپان یــوه غیرمعمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تېر سو . وروسته کولراراغله اودا ناورغي ورستیو څلوروکلونو کی پېښه نه وه اودا هم دملا له پېشگویي سره وتړله سوه اوامیروشهزاده زیات وبېرېدل . دوی دواړوخپل مرگ پکښي ولید . دغه رازدشهزاده لیونتوب، چي دهغه دگراني ماندینې دمړیني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازیات شمېرپیاوړي پیروان درلودل اوهغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوایې ورکړې وه ، دده دپیروانو له غچ اخیستني څخه ډېرسخت ډ رېدل. هغوی لوړلي وه، چي غچ به یې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پربام خېمه دروله اوپکښي بیدېدلم . خېمه ترکورهم ډېره تازه وه هم سړه . ددوبي شپې ډیري تودې اوشمال(باد) ډېرکم یاهیڅ نه وي . څرنگه چي دکورو بامونه هموار اوپه دېوالونو محاط دي، ځکه نوخلك معمولا ددغه شان مقاصدو اودشپې لخوادناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي. دوی ته دباندي وتلو اجازه نسته اوډېرمحدود کورونه، هغه هم یوازي دبډایانو کورونه په څنگ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهایي سره گرزېدلای سي . پردغسي باغچوباندي چي ښځي استفاده ځني کوي، باید دومره چگ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دگاونډیایو له لیدو پرته په خلاصه پښه وگرزیدلای سي. دکورغولي(انگړونه) معمولاکوچني اوچټل وي او دفضله موادو دبوی له امله دساتیري وړنه وي . زه چي مازیگرله کاره یاکوم بل ځایه راستون سم (دکاروخت له وختي سهاره ترمازیگره وي)، ښه زیات وخت پربام باندي تېروم اوځان دهغو نیالگیو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي پربام باندي په گلدانیو کي ساتل سوي وي . دگلدانیو نیالگي ترهغه وخته، چي مځکي ته انتقالیږي ، دوچېدلولږچانس لري. ما په هغوکي ښه وختي لاتخمونه پاشلي دي ځکه زه بایددسلات موادتیار

ولرم بې له دې چي مارکېټ ته دهغو درارسېدلو تروخته دي منتظرپاته سم. پربام باندي کله کله خپل سات هم تېروم -- ډول ډول کاغذبادونه(گوډي) په هواکوم ، چي نزدې اوسېدونکي سمدلاسه زماتقليدپيل کړي . خوزما کوردشېردروازې اواسمايي غروترمنځ پروت دئ اودناڅاپي دوړواوبادو له امله، چي په دغه تنگي کي زياتره چليږي، زيات شمېرکاغذبادونه له لاسه ورکوم.

کابل دلرغونو نادروتورو، سپرونو، پلته يي توپکونو، زغرو اونورشيانو دکلکسيون دشوقيانو له پاره ښه مناسب ځای دئ . ځيني دغه رازشيان بېخي زيات لرغوني وي . له هغوعربي ليکونو څخه، چي پرزياتروتوروباندي ليدل کيږي، چاته داسي چورت ورلوېږي، چي ښايي دغه توري به په پخوانيو صليبي جگړوکي کارسوي وي. داسي سکې هم موندل کيږي، چي نېټه يې دسترسکندرهغه زمانې ته رسيږي، چي نوموړي به دهندوستان دفتح کولوپروخت دلاري داوږدو په بېلابېلو سيموکي خپل واليان مقررول . داکارښه پوره پوهه اومعلومات غواړي، ځکه جعلي شيان هم په دغه ځای کي پلورل کيږي .هندوان چي څوسوه تنه يې په کابل کي اوسي ،ددغونادروشيانو زېرمي لري. خواروپايانوته يې دسپايانو له بېري نه راوړي ځکه څه چي يې کټلي وي، له کورڅخه له وتلو سره سم بې بيرته په قی کوي . کله يې سپايان په دې خبره گواښوي ، چي دعوه ورته جوړوي ، يايې پرنگيانوته دا اطلاعاتو رسولو رپوټ کوي. په داسي حالاتوکي نوبياله دوی څخه چي، سپايان هرڅه غواړي، د «نه» جواب نسي ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبراورېدلي دي.

په لويو جشنونوکي به اروپايان عموما دامير اوترهغه وروسته دشاهزاده گانو دربارته دسلام له پاره ورتلل . په دغسي مواقعوکي دربارداورو وختوپه شان نه وي . په دغودربارو کي دامير په گډون ټول حاضرين ټوکي ټکالي کوي اوخوشالي ددغي ورځي دود وي. خني مامورين به پرمخکه ناست وو اوشطرنج به يې کاوه اوامير به کله له يوه اوکله له بل سره شرط تاړه اوکله کله به يې دچال په کولوکي مشوره هم ورکوله . امير ښه شطرنج بازو. دده په دربارکي ډېرولږوکسانو له ده سره سيالي کولای سوای . ددربارټوکي به هم په لوړه سويه وې . زياترو به په کيسواوټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم اميربه په دغسي محافلو کي زياتره خپل خاطرې بيانولې اودهغوخايو اوسږيو په باب به يې خبري کولې ، چې ده په روسيه کي ليدلي وو . يوله دغوکسانو څخه يوروسی سوداګرو ، چې اميربه تل ددغه سوداګردښه سلوك اواړيکو په باب ږغېدی. دغه سوداګريووخت اميرته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندګۍ څخه ژغورلی و. اميريووخت ماته وويل، چې ده له يوساعت ساز سره څه موده په دې نيامت کارکاوه، چې داکسب خني زده کړي . خکه دمشغولالله پاره يې نورځه نه درلودل . ده به دساعت سازدماندينې په باب ډېري جالبي کيسې کولې . داچې هغې څه رازپرخپل مېړه باندي په ډېرسخت ډول حکمراني کوله. خوداميردظرافت قوت ډېرپراخ و اومکرري کيسې نه خني ببخونده کېدلې .

داوسني اميردجشن دورځو دربارردده دپلاردوختو خوند اوشخول نلري خکه دی ټول وخت دخپل دربارپه زموخت نظم اونسق باندي لګوي اوله خپلو متعلقينو پرته له بل چاسره کارنلري . اصلا خوحاضرين ببخي محدود کسان وي. دی ترامير کېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه يې ښه نه راتله اوددربارپه خوښيو کي به يې له ستوخوټوکو سره مينه نه درلوده . دده ارام ساتېری خوښ دئ ، چې وخت په تېرکړي . له خپل (Magic Lantern) (*) سره ډېره مينه لري اوکله چې يې په کارواچوي ، ساعتونه ساعتونه يې پرپرده باندي دببلابېلو تصويرو په ننداره کولو تېروي.

اروپايانوته په کابل کي په دې سترګه نه کتل کيږي ګڼې، چې دوی دغه خای دقوانينو تابع دي. خوکه داسي کاروکړي چې ددغـــوقوانينو پرخلاف وي

نولکه په ټولو هیوادوکي چي رواج دئ ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لږول کیږي . خوتراوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضدعمل باندي محکوم سوی نه دئ . مرحوم امیر د براحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي، چي نورهیوادونه ګوته ورته ونیسي . کله چي یوافغان عرض ورته وکړ، چي له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولوکي مرسته وکړي چي د ۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانګریزي اشغال په بهیرکي یې لښکروته دموادو برابرولو له بابته پرهغوی باند ي و ، امیرله دغه سړي سره دعدالت کولو ډېره ښه لاره غوره کړه اوبې له دې چي پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداګرو څخه یې شپږتنه وټاکل، چي زماپه ګډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد ، چي په انګریزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو، چي دغه ټول پورتصفیه سوی دئ. یوه بله دعوه چي زه پکښې دحکم(jury) په توګه ټاکل سوی وم ، داو، چي یوامریکایي سوداګرکابل ته دخپلو کارونو دتصفیه کولو له پاره راغلی و. ده پخپل ټرون کي دټاکل سوي معاش دبښپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چي دهغه له مخي کلنی معاش ټاکل کیدی، ترهغه څه لږوه ، چي په ټرون کي ورباندي موافقه سوې وه.

کوم کارچي ده ته سپارل سوی و ، دټرون تراندازې لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې خاطرباید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چي ټرون پرسوی و.. ده خپله ټول کوښښ کړی و اوله حکومت سره خپل ټرون ته تل وفادارپاته سوی و. له هغه لیکونه، چي ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کي قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرګندبدل چي نومورې دامیرپه ژمنو برلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په ډېره ګونګه توګه رسولې وه . ځکه نو امیرادعا کوله، چي ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای، چي پرخپلو ژمنو باندي شکمن وي اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیت کي زما اودمپرمن ډیلمي حضورځکه لازمي وګڼل سو، چي که نورڅه نه وي سوداګرخوبه د اروپایانو په وراندي نورهم وشرمول سي. زه باید په هرصورت ووایم چي له لیکونو څخه څرګندبدله ، چي سوداګردامیردمامورینو کرکټرپه بشپړه توګه درک کړی نه و.

دلیکونو په باب ، په کابل کي دایوعام کاردی، چي دانګرېزانو مکتوبونه باید قیداودحکومت له خوادګومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بیرته نه وراستول کیږي . ګویا دمامورینو په نظردیوه انګرېزشخصي لیك یوبې ارزښته شی دئ . په کابل کي دانګرېزانو لیکونه اوهغوی ته لیږل سوي لیکونه ځکه پرانستل کیږي، چي دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ کومه دجاسوسي خبره اورپوټ ځانته معلوم کړي. خوداوسني امیرپه وخت کي داکار ترډېري اندازې بندسوی دئ . اوس له دواړوخواوو څخه لیکونه په محافظت سره ځي وراځي . په هرصورت په افغانانو کي دپوستې لیکونو ته دیوه ډېرمحرم شي په سترګه نه کتل کېدل . ټول لیکونه به یې په یوه کڅوړه کي واچول ، لاك ومهربه یې کړل اودلیکونو لیست به یې ورسره مل کړ. دپوستې امرینوته امرونه صادرسوي وو، چي یوه پوسته بایدتریوې ټاکلي اندازې زیات وزن ونلري . دپوستو رسوونکو داعادت و،چي دلیکونو پارسل به یې خلاص کړاوښه ډېرلیکونه به یې دغره په ډډه کي په دې خا طرغورځول ، چي دپلنډي وزن یې سپك سي.

ماته یوچادیوه مهم لیك په باب بیان کاوه، چي دانګرېزي نماینده له خواخپل حکومت ته استول کېدی اوامیرغوښتل هغه ترلاسه کړي . امرونه صادرسوي وو ،پوسته رسوونکي دلاري په یوه ټاکلي ځای کي وژل سوی و اولیکونه بیرته کابل ته راوړل سوي وو. داوژنه اوغلا پرهغوقبایلو تاوان سوه ، چي دمجرم دپېښېدو په شاوخواکي اوسېدل . له دې څخه څرګندیږي، چي نه لیکونو اونه هم دسړي ژوند ته اهمیت ورکول کېدی . په هرصورت امیرلیك ترلاسه کړاوچادده دایمانداری خبره پرخوله هم رانه وړه.

دکابل اوپېښور ترمنځ لیکونه دسړیو په واسطه دپنځومیلو په مزله وړل کیږي. هرسړی (عادي تګ نه کوي) پخپلو پنځومیلوکي مخ وشاته ځغلي اوله یوې خوالیکونه وړي اوله هابلي خوایې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووځایو (کابل ـ پېښو ـ ژباړونکی) ترمنځ واټن په دریو ورځووهل کیږي. دپوستې بیه پریوه مثقال باندي چي دانس شپږمه برخه کیږي، څلورپنسه ده اوټکټونه ورباندي نښلول کیږي. خوله بهرنیولیکونـــــــــو څخه په پېښورکي

دامیردپوستې دمشرله خواټکټونه دمخه تردې چې هندوستان ته دې ولیږل سي. لیري کیږي. افغانستان دپوستې په اتحادیه کې شامل ؤ دی. خکه نودک بل پرلیکونو بایدپه پښتوریاکوم بل خای کې دمرسل الیه لخر رسته ووهل سي اوپیسې یې تادیه سي.

کله چې مجلې یاورځني اخبارونه کابل ته رااستول کیږي دې ټې لګښت یې یوغټ رقم وي . مایووخت دپښتور اوکابل ترمنځ، چې نزدې دوه سوه میله کیږي پریږه کوچنی مجله باندې دري روپی دپوستې محصول ورکړ. په داسي حال کې چې دهمدغې مجلې محصول له انګلستانه ترپښتوره یوپنس و. نه کابله، چې هندوستان ته لیکونه لیږل کیږي، پته یې باید په پارسي ژبه ونیکل سي اوپرپاکټ باندې باید دافغانستان دپستې محصول پرځنګ دهندوستان ټکټ هم وننښلول سي.

له کوم شخص سره، چې په کابل کې انګریزان ژبات اړیکې لري.هغه ترجمان دئ . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خویوتن یې دېرمهم دی اوهغه دامیر اوانګریزي اوسېدونکوترمنځ دترجمانۍ له پاره ټاکل سوی دئ . دغه دنده دېرزیات کارغواړي . پرترجمانۍ سربېره دامیراودهغه دشهزاګانو خدمت هم کوي اوټول هغه خطونه، چې دانګریزانو لخواامیرته اوبرعکسه لیږل کیږي . باید وژباړي. له نوروهیوادوسره حکومتي مکاتبات دنورو کسانو لخواچې ددغې دندې له پاره په خاصه توګه ټاکل سوي دي ، ژباړل کیږي. اوهدی په کابل کې له اوسېدونکو انګریزانو سره داړیکولرلو جرات نه کوي. دترجمانۍ له پاره په کارده، چې یوشخص باید په چټکۍ سره په دواړو ژبو کې دمعناوټولې اوښتنې درک کړای سي او دې ته تیاروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري ، پخپلو الفاظوپې سره واوړي . خکه چې امیردخبرودتکرارحوصله نه لري دغه رازباید دې تریوې اندازې دخبروپه موضوع کې وارد وي اوکه داسي نه وي ، نوښتایې تخنیکي لغتونه په خپنو خایو کې سکتګۍ راوړي.

دزیاتروانګریزي لغتودتشریح له پاره دپارسي څوجملې په کاردي . خکه دوی دهغو معادل لغت نه لري . په وروستیو کلونو کې خپنې دغه شان معادل لغتونه له نورو ژبوڅخه اخیستل سوي دي. دی باید ، مخصوصا ټولې وپل سوي خبرې

په چټکۍ سره بې له غلطۍ ترجمه کړي . که داسي نه وي نو له کاره به ليري اوپرځای به يې بل څوك ودرول سي، چي داکاردده له پاره د همېشني خجالت په معنا دئ .

دیارلسم څپرکی

عسکراووسلې

جامې ـ تمرینونه ـ مشق ـ دامیردبادیګاردانو یونیفورمونه ـ وسلې ـ معاشونه ـ مډالونه ـ دخدمت موده ـ عرضیان ـ بارکونه ـ دژوندلاري چاري ـ په عسکرو کې قماربازي ـ دبېلابېلوقبیلوقطعات ـ غله قبیله اوټولی ـ افسرانواودرتبولوړبدل ـ باجه خانې ـ د ۸۱ ۱۹۷۹ کلونو دجګړې په باب دافغانانو کیسې ـ افغاني لښکردیوه جنګي ماشین په توګه ـ دجګړې له پاره دهیوادحالت ـ دافغاني کرکټردیوارخ بیان .

دافغاني عسکرودیوې ټولې دلیدلو پروخت ، لومړی شی، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سلیقې بڼه اوخړبدلی رفتاردئ. څرنګه چې هغوی منظم یونیفورم نلري ، نوجامې یې رازراز وي، چې ددوی په غوښتنه اودرانیولو په قدرت پوري اړه لري . خینې دانګریزي لښکرو یاداورګادي دکارکوونکو زاړه کوټونه اوخینې له رنګارنګو ټوکرانو څخه په بازارکې جوړسوي کوټونه اغوندي. دبازاردګندونکو کوټونو چې په لاس ورسي ، پرځان یې برابرګڼي. خینې دټوکرانو پتلونونه اوخینې نخې پتلونونه اوخینې نورښاافغاني پرتوګونه(تنبان) اغوندي . زیاتره افغاني کمیس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختیځوسیموکې باب دي . له غرنیو اوسېدونکو څخه جوړي سوي ټولې بیاپوستینچې اغوندي . البته ټولودځرمني کمربندټرلی وي چې پردواړو خواوو یې کڅوړي(بغل خولی) خړپړي. عسکراوملکي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې یې نه وي اغوستي اوهرهغه چاته، چې په دغه هیوادکې یې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکریا ملکي تن ورته بې جامونښکاري . دسرله پاره بګړی عامه ده . خوډول ډول خولی هم رواج لري، چې زیاتره یې دروسانو عسکري خولیوته ورته دي . توپچي عسکر، چې دوی یې سوار (Sawars) بولي، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېري چګې پوندي لري، په پښوکوي اواغوستونکي پکښې بې ډوله دنګ ښکاري . دابوټونه زیاتره پینه سوي اوله سره ترمیم سوي وي . دحیرانتیا ځای دادئ ، چې

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسي (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهیڅکله هم کوم سوارنه دئ لیدلی ، چي نوي بوټونه دي یې په پښو کړي وي . دعسکروجامې عموما زړې اوڅیري ویري وي ، مایوحوالدارڅوواره لیدلی دئ ، چي نوی کوټ یې اغوستی وي. اودغه بایدخورادېري ورځي سپماکړې وي، چي ددغه کوټ درانیولو وس یې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي دېره پاملرنه کوي.اومعمولا تېزرنګونه (تېزژراوشین) خوښوي، چي په اغوستلو کي دېرزړخیرن سي اوسړی مجبوروي، چي په پاکولوېې نیم ساعت ولګوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلې ټولې پرافرادو خرڅوي.

کنډکونه، چي پریږوه کرښه ودرېږي، توپك یې ټول کاږه نیولي وي . دوی هغه رازټمرین نه لري، لکه په نوروهیوادوکي چې کیږي. ټولې دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه مارودلو، نه لکه دعسکروټولې .ددې له پاره چي په کلنیو دومارشونو کي عسکري ټولې ښه وایسي ، دټمرین په میدان کي مارشونه په کوي اوافسران دعسکروفرد فردپرخپلو ځایونو ودروي - یودلته وراندي کشوي ، بل هلته شاته پوري وهي. ځوپه پای کي یوکور وور غښرګ کتار ځني جوړکړي. کله چي تمرین پای ته ورسیږي ، خلك بیامخ وشاته پوري وهل کیږي چي داخل یې ځلورپوړه کتاره کړي. وروستنه نوبیا مارش پای ته ورسیږي اوټول بیرته دخپلوبارکونو پرلورخوځیږي. پرلاري دمخ یادشاځلورکسیزي کرښې افراد یوبل ته دخبرولە پاره سره نزدې سي اوپه دې وخت کي نو هغه لږشانته نظم چي یې موندلی وي ، هم وران سي اوټولې، چي څه راز یې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښیږي . (دټمرین پروخت امیراوشهزاده یې دمرستیال په توګه دېلابېلو ټولیو مخ ته په چټکی سره پرآس سپورتېرېږي.) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرین یارسم ګذشت کي (رسم ګذشت یې هم دټمرین په شان وي) په استثنایي توګه پرخط برابرتېرسي اوافسران یې وګوري ، ځانونه دومره دېرسرلوړي ګڼي لکه په کومه مغلقه مانوره کي چي یې برخه اخیستې وي. دامیرساترونکی ګارډلږڅه روزل سوي کسان دي. دوی ته په تمرین کي داخبره ورښوولە کیږي،چي څه رازڅانونه پرځلورکسیزه کرښه باندي برابرکړي، ددول له ږغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

اودامیرپه وړاندي پښې اوچتي پورته کړي . ددغه تمرین تماشا ته، چې دارګ د مانۍ په بهرنۍ سړک کې سرته رسیږي، دښاریوزیات شمیر مینه وال اوسیدونکي راوزي . خودمارش په وخت کې دعسکرو دپښواوچتولوننداره ، چې هرګام یې څلور پنځه ثانیې وخت نیسي ، نندارچي ته هغه نوي جلبیان ورپه یادوي، چې داوزګړو په شان ګامونه اخلي (۱) کنډکونه کله کله په رسم ګذشت هم تېریږي اودبې ګولیو کارتوسونه زي کوي خوهغه رازکتارونه نسته چې عسکرپکښې دنښان ویشتلو له پاره روزل کیږي . خینې توپچي ټولی کله کله دنخښې ویشتلو تمرین کوي اوداکاردواقعي تمرین په نیت نه، بلکه د توپودازمویلو له امله سرته رسیږي . کوم توپچیان چې مایې تمرین لیدلی دئ، نخښې سمې نه ولي. دېرلږپېښیږي چې هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نزدې ځای وولي.یووخت چې یې جنرال توپ پخپله پرنښان برابرکړ اوپه دوه زره مترە کې یې نخښه وویشتله ، دومره خوشاله و، چې څودقیقې یې وړاندي وروسته ګامونه اخیستل . زه فکرکوم چې دنخښې ویشتلوله پاره دعسکرو دنه روزلوسبب دادئ ، چې په افغانستان کې دهري طبقې سړي کارتوس ته دکارتوس په توګه ګوري نه دداسي شي په توګه، چې بې له ضرورته هم کارخنې اخیستل کېدلای سي . ترټولولوښه نخښه ویشتونکی ټې مالیدلي دي ،هغه کارګران دي، چې توپک اوتوپونه له دوکانو څخه دازمویلو په نیت راباسي . ماپخپله کله کله دتمرین په وخت کې خپل لنډتوپک هغوعسکرو ته دنخښې ویشتلو له پاره ورکړی دئ، چې زماسره به ملګری وو.خوهیڅ یوه یې هدف ته نزدې ځای نه دی ویشتلی. دغرونو خلك چې له توپکوسره زیات بلددي، ډېره ښه نخښه ولي . دنخښې ویشتلو په وخت کې توپك پرډبره تکیه کوي او ډز په کوي.

دامیرپلي سپاره بادیګاردان یوازني کنډکونه دي چې خاص ډول یونیفورم لري اوامیریې تعقیبوي ، چې یونیفورمونه اووسلې یې پاکي وي. پلي ساتونکي په Lee Metford(۲) توپکواوبرچوسمبال دي اودآس سپاره په تومانچو، تورواوکارابینونو وسله وال دي . په نورلښکرکې یو څوبلوري کنډکونه په Martinis (۳) توپکووسله وال وي اونورې Sniders لري(۴). توپچي ټولی

شپږپن اونهه پن توپونه لري اويوخودکچروتولی سته چي شپږپن او دري پن توپونه ورسره وي . توپونه يې دلندې واټن دي اوسمه نخښه نه سي ويشتلای .پلټې يې زياتره نامنظمي وي اوګولی يې زيات اغېزمنتوب نه لري.ګويا توپچي پوځ يې دبرداروونکی نه دئ . دتوپخانې دوړلو راوړلو له پاره دېري غښتلي کچري اواسونه لري، چي په غرنيولاروکي ښه بلدي . دترانسپورټ ځاروي دلوی لښکرله پاره کفايت نه کوي. هغه توپك چي په حکومتي کارخانوکي جوړسوی وي دېربدشکله دي اودوه يې په يوه رنګ نه وي . که له هغوځخه دانسانانو ديوې داسي ټولی پرضدکارواخيستل سي، چي سره نزدې پراته وي ، دنوني (جري وجوك) نيمګړتيابه يې لادومره زياته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه ويشتل ديوه توپك له پاره لومړی درجه اهميت لري اوپه پټوسترګو نخښه ويشتل ديوه روزل سوي لښکرله پاره په عمل کي دېره اغېزه ښندي . ددغو توپکو بله نيمګړتياد باروتوده . هغه باروت چي په هيوادکي دننه جوړيږي ، له دوو درو وارودزي کولو وروسته دټوپك ميل خورازيات خيرن کوي ، داسي چي پاکول يې حتمي سي. که پاك نه سي ، ټوپك سمه نخښه نسي ويشتلای اوپه (٦) Gatlingاو(٥) Maxim . دې دول دويشتونکي روحيه ورکمزوري کوي دا ټوپك هم په شاپونو (کارخانو) کي جوړيږي ، خودپرزوناسم اچول اوپريوه لاس اويوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کيږي، چي درست کتار کارتوس بې له ناغې نسي ويشتل کېدلای . ناغه هرومرو کوي.

دعسکرو معاش دخوراکي موادو د هماغه وخت دبيو په پام کي نيولو سره، دېرناکافي دئ .پلي عسکروته په مياشت کي اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې، اوکله چي نوی اميرپرتخت کښېنوست ، ددې له پاره چي عسکرراضي وساتي ، معاش يې په مياشت کي لسوروپيو ته جګ کړ (شپږشلنګه اواته پنسه). سپږو لښکرو ته دمياشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنګه) ورکول کيږي خوآس بايد پخپله خان ته پيدا کړي. ګوياد آس بيه خني وزي . دامیرپلي ساتونکي په مياشت کي دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست(رخه، حسد) خکه په کيږي چي ګوياشاهانه عايد لري . عسکردامیرلخوادهغوی په تنخواه کي ددوو روپوپه زياتوب راضي نه سول . دهغوی توقع زياته وه اوويل به يې، چي که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي ، هابه وکړي . خوافغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترڅو چي يويې وړاندي نسي ، ټول ځای پرځای ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. دفعال خدمت پرهرمډا باندي دمياشتي يوه روپۍ په تنخواه کي زياتيږي ځکه نوعسکرپخپلو مډالونو ويارې . په داسي حال کي چي هغه دوفاداری اوسترنزونه پېښولو له امله ورکړه سوی وو.دغه مډالونه تر زياتي اندازې دسپينو زرو دارزښت له امله دخوراکي موادو د رانيولو په بدل کي گرو (برمته) سول . ځکه کاختي ددغومډالونو له ورکولو سره سمه راغله . دکاختی په جريان کي اوړه نه پيداکېدل اوحکومت دعسکرودتنخواه ديوې برخي پرځای اوړه ورکول . دې کارته يې ترهغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غله ورسېدله .

دعسکرو دخدمت موده نامعلومه ده اوښايي ترهغه وخته پوري اوږده سي ، چي عسکرنوردبوډاتوب له امله خپله دنده سرته رسولای نسي . زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوی څه دپاسه شل کاله کيږي خپلي کورنۍ يې نه دي ليدلي . ځکه درخصتی له پاره ټاکلي اصول نسته اوکه يوعسکردخپلوشخصي کارودسرته رسولو له پاره کورته دتګ سخته اړتيا ولري، بايد چي دخان په عوض کي بل څوك دخدمت له پاره پيداکړي . په خينو خالاتوکي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي اوما يوزيات شمېردغه شان هلکان دخدرانوڅاونورغرنيو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي .دوی به دومره واړه وو، چي توپك به يې پرغټ وو. خودوظايفو په سرته رسولوکي به بيادبرهوښياران وو. اوامريه يې ژرسرته رساوه . دابېلګه خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغوهلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکرمعمولا غريب خلك وي اوخپلي خويې دخان اوخپلي کورنۍ له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري . همداعلت دی کله چي زاړه اوړيږي وسرونه يې سپين سي، وربښتان ددې له پاره رنګوي ، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

دعسکروبارکونه فرش وسامان لکه چپرکټونه، چوکۍ اومېزونه نه لري . خلك پرمځکه بيديږي . هغه کسان دبربختورووي، چي ځان ته چارپايي يادتختو کټ برابرکړي اودوډی دمېز پرځای يوه زيره بوريا ولري، چي د خوراك په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پيره (دحوالدارپه ګډون داووتنوګارډ) دخان له پاره دپخلي لوښي برابروي . دادحوالداروظيفه ده ، چي دسونګ دلرګيو له پاره تښته او د دودی پخولو له پاره تبی برابره کړي . نورلوښي وسامان لکه مسي دبګ ، فلزي چايجوشه اودچايوبې لاستي پيالې دهرسړي لخوا پخپله تهيه کيږي . خرڼګه چي په لاس باندي خوړل ددوی دود دی، خکه نوپنجو، کاچوغووچړوته اړتيانه ليدله کيږي.

تروظيفې وروسته دوی ډلي ډلي ناست وي ، يا يې څنګ اچولی وي (ډډه يې لګولې وي) په داسي حال کي چي يويې رباب ږغوي اوسندري وايي ، بل يې نکلونه کوي اوکيسې وايي. زياتره عسکرپخواني قماربازان (جوارګر) دي اوسره له دي چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بيا هم په دوی کي ډبرروا ج ده .داکار ډبروجنايتوته لارهواروي . مايو څوک پېژاند ، چي ورقي (قطعې) يې بايللي وي اوخان يې وويشت . که ددوی قطعات(ټولی) بازارته نزدې وي، بيانو بازارته وزي اوهوري زياتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه نبيې لکه عسکرچي يې عمرما نبيي. داخکه دوی بل څه لري نه . عسکرمعمولا دخان په کيسه کي نه وي ،خکه ډېرپيرې اونوري وظيفې يې دغاړي وي چي په هغوباندي زيات مشغول وي. ددوی دپيرې وظيفې سختي ستومانوونکي نه وي. له خرګنده پيرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوويادرو شپوکي بدليږي . دامېرپه پيره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اوډبرزيات محرم (پټ) وي .

قطعات معمولا دهغو قومونو ياسيمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعې افراد ورپوري اړه لري. دمثال په توګه دمومندو ، خدرانو(۷)، کندهاريو،کوهستانيو، اردلو(۸)،اودخپلواونوروپه نومونو وي . بيانو دSappersاو Minersاو دي چي يو مخي له هزارګانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه يخ بولي . له Sappers اوMiners اوکوټوالي(پوليسو) پرته نوردارډوټول افراد پښتانه دي. دکوټوالیو نورو قطعاتو ته يې دملنډوپه توګه د «پنج پدر» نوم ورکړی دی (د پنځوپلار وخلك).

دامیرسپاره کارد «شاهي رساله» نومیږي.

اودخپل لوټماره قبیله ده اوخرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول یې په نورهیڅ رازلاروچارو سره ممکن نه و اودهغوی مشرانو به ویل ، چي ددوی مخکې شاړي دي هغوی اودژوندي پاته کیدوله پاره غلا پرته بله وسیله نه لري ، خکه نومرحوم امیردهغوی یوشمېر په قطعه کي تنظیم کړل اوقبیلې ته یې وښودله ،چي دخپلوهیوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نوباید هندوستان ته ولاړسي . له پېښورواودهند له نوروسیمو څخه زیاتره غلاسوي ټوپک کیدلای سي ، ددغوخلکوپه لاس وي . اودخپلودهیوادپخوانیو امیرانو ته هم ښه ډېري ستونزي پېښي کړي دي اوهروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نیمګړي هڅه سوې ده ، دوی یې په وړاندي سخت مقاومت کړي دئ . خوامیرعبدالرحمن لکه دهیواد پرنوروسرکښوخلکو چي و، پردوی هم ډېرغښتلی و.

دکابل خلك دامیرشیرعلي اوداوڅیلو دیوه مشرکیسه کوي وایي، دغه مشریې خپلې قبیلې ته واستاوه چي ورته ووایي غلاوي مه کوي خکه ډېره رسوایي یې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، امیرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه یې خړوي . مشرته وویل سوه چي اودخپل په غلاکي دومره ماهره دي، چي هیڅوك یې لاس په لاس نیولای نسي اوپه ثبوت کي یې ورته وویل چي نن شپه پخپله دامیردخوب شال غلا کوي . که یې لاس په لاس کیرکړ، بیادي یې په دارخړوي . په دابل سهاردغه مشردامیرحضورته ورغی اودامیرپه مخ کي یې دهغه دخوب شال له تخرکه راویوست اوامیرته یې ورکړ ، ورته یې وویل ، چي ده خپله وعده پرخای کړه . امیرهك پك سو چي څرنګه یوڅوك دده ترپیره دارانو تیرېدلای سي ، ددە خوب خوني ته تللای سي اوهغه شال چي دی پکښې بیده دئ ،.اخیستلای سي، بې له دې چي وښې دي سي . له دغه وخته ویل کیده، چي امیرشیرعلي نوراودخپل خپل سرته پرېښوول .

د اودخپلموقطعې په خپل وارسره دورکشاپونو پیره هم سرته رسوله . هره قطعه دیوې میاشتي له پاره خپله ډله ټاکي، چي پردغه وظیفه باندي ودریږي . ماته ددوی کپتان یوساده سړی ښکاره سو. ده دکولرا (وبا) دلومړی ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سرپوسره مرسته کړي وه . موږهغه وخت سره وپېژندل. دی به زمادفترته دمانښام ددودی پروخت راتلی اوزما سره به يې مجلس کاوه . يوه ورځ مي ځني وپوښتل چي پښتوژبه رازده کړه ځکه مايې له زده کړي سره مينه درلوده ، خوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه تري وکړه ، دی يوځه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . يوآن وروسته يې راته وويل، چي دی دژبوښوونه نسي کولای ځکه ورسره بلدنه دئ خودغلا تدريس کولای سي اوپه ډاډه زړه يې راته وويل چي «په ځو اوونيو کي به داسي غل درځخه جوړکړم چي هيڅوك به دي نيولای نسي» د اودخپلو قطعه يووخت دامیرله خوامنحل سوه اوهغوی سمدلاسه خپله پخوانی دنده پيل کړه . دغه وخت شکايتونه دومره زيات سول چي امیرمجبورسو، قطعه بيرته له سره تنظيم کړي.

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief) نايب سالار(۹) (دده مرستيال)، جرنيل(۱۰) (General) ، کرنيل(Colonel) ، قومندان(Commandant)، کپتان(Captain)، صوبدار(Lieutenant of foot)، رساله دار(Lieutenant of horse)، حوالدار(Sergeant of foot) اودافع دار(Sergeant of horse) . داردوسترافسران دامیرله کورنی يادده له پلويانو Favourites ځخه ټاکل کيږي اوترفيع درتبوله مخي نه، بلکي يوازي دده دخوښي له رويه ورکول کيږي . مرحوم امیريه ديوي قطعي دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي يوه ليکه ودرول اووروسته به يې په ډېرسطحي قضاوت سره هغه کسان، چي ده ته مناسب ښکاره سول، انتخابول اوهغه به يې بياافسران کول.

دوی دموزيك يوشمېرياندونه(دستي) لري ، چي ځيني يې تاري وسايل اوځيني يې ډولونه لري. دژيړي باجې موزيك بايد په يادکړه سي ځکه هره وسيله بايد پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره(Tune) ږغوي اوکوښښ کوي چي دده لاره ترنورولوړه واوربدله سي. که څوك نزدې ورته ناست وي دسرماغزه يې ورچپه کوي. دمشکی باجې (Bagpipe) يوه دسته هم سته اوددوی دموسيقی له ږغـــه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هڅه

کوي سکاټلېنډی لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالي سکاټلېنډ دغرنيو سيمواوسېدونکوپه شان جامې اغوندي . دسکاټلېنډی لمنې پرځای يې دشطرنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چې پرپتلانه دپاسه راخړېږي اوزياتره له خيرن سپين چيټ څخه جوړسوی وي. دغه دسته دشمالي سکاټلېنډيانودجنګي مهارتونوپه شان ستايل کيږي . اوافغانان يې پرنورووټولو دستوغوره ګڼي اووايي چې دوی په ربنتياسره شيطانان(Devils) دي.

ماته يووخت يوچاوويل، چې دکابل ښارته څرمه ، دشپږدروازې دغرونو په جګړه کې يوه ورځ انګرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کې يوسکاټلېنډی(Highlander) ولید ، چې ترټولوورووسته روان و ، توپک يې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودخغستاپه وخت کې يې کارتوس ويشتل اوپردښمن يې ډزې کولې . سړي راته وويل، چې دغه سکاټلېنډی دماتې پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی. ددغي ورځې په جګړه کې زياتروښارياتو برخه اخيستې وه اونومورې شخص هم يوله دغوښارياتو څخه و.

افغانان لکه چې دموسيقۍ په باب قضاوت دهغې داواز دجګوالي له مخې کوي. څکه په يوه جشن کې زه دملکې سلطانې سلام ته ورغلی وم . مورته يې په باغچه کې کمپ جوړکړی و اودرې باجې يې درغولو لپاره رالېږلې وې.دوی راغلل، دکمپ په دروکونجوکې ودرېدل اويودم يې په لوړاواز سره ببلابېلې لارې(نغمې) پيل کړې. دوی هيڅ نه ستړې کېدل، خوشاله خواخلك داسې ښکارېدل، چې دباجې ديومخيزی بندبدو په سوچ کې وو.

افغاني اردودعصري لښکروپه وړاندې ديوه جنګي ماشين په توګه دېراغېزمن نه ښکاري . افغان ديوه عسکرپه توګه پخپله خورابنه خاصيتونه لري،دی په يوځولپوغنمويواندې څوورځې ګوزاره کولای سي اوپه ټين وخت کې پوره اندازه ستړياګالای سي، پخپل کوسې کې يې خان پېچلی وي اوآخ نه کاږي ، په غرونو کې نه ستړې کيږي ، زړه وردې ، ښه جنګيږي ، هروخت تياروي اوپرخپلوافسرانو باورلري. دغه رازې زړه ورتياخوښيږي اوستايي يې. دډګرمن هميلټن (Lieutenant Hamilton) کيسې ديوه زړه ورپرنګې په توګه ترننه لاهم کيږي . نومورې له کيوناري(Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چې تر ده زیات جنګي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه تاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توګه د برلبر صلاحیت لري اوکوم کسان چې پرخپلو خلکو یوځه اغیزه لري اوپه یوه ستر کچه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلې انفرادي ورتیا له امله ده .په دوی کې د یسپلین د برلبر دی اوترڅوافسر دخپلو اوامرو دسرته رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي، خلك یې پروانه ساتي . خکه عسکردخپل امرپه باب د پرزړقضاوت کوي. دافسرانولخوانرمي اوښه وضعه له دووشیانوانګیري، یاداچې فکرکوي دخپل ځان له ببري نرمي کوي یاهم دبې عقل خیال پرکوي .

له جنرالانوڅخه یې هیڅ یودعصري جګړې په باب معلومات نلري خکه دوی یادهغوجګړوتجربې لري، چې په وروستیو کلونو کې دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي، چې ترافغاني واکمنی لاندې راغلي دي ، یاهم له انګریزانو سره دوروستی جګړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چې ژوندي دي . کله چې دوی له یوه بهرني خواك سره دجګړې خبرې کوي، دوی دخپلوعسکرواوغرنیو خلکو پرشمېراوپردې خبره تکیه کوي، چې دجهادتلقین اوتبلیغ دهیوادنی جګړې له پاره د برە اغیزه لري. بل عامل داچې سیمه یې د برە غرنی ده اولوړي وژوري لري اودیوه یرغلګرلښکردچتك اوزاغیزمن حرکت له پاره د پرې زیاتې ستونزې پېښوي . امیرچې پخپل هیوادکې له اورګادې سره مخالفت کوي، عمده دلیل یې همداخبره ده، چې نه غواړي دیرغلګروله پاره سواني یېښه کړي.

افغانان منظمې جګړې ته د برنادرځان نیسي ، زیاتره له ګوریلایي (چریکي) جګړې سره روږدي. اودیرغل په وخت کې بې له شکه له همدې جګړې څخه کاراخلي . په غرنیوکوتلونوکې داسې ځایونو سته چې یوځومحدود مصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړلښکرته ماته ورکړي .دیوه مهاجم لښکرله پاره به دا د برە سخته وي ، چې ددغه هیواد زیاتوبرخوته درنه توپخانه ولېږي. ددې کارله پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خودکابل ، جلال آباد اوکندهار پرشاوخواپه هوارومیدانونوکې غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چې لږترلږه له افغاني توپوسره برابروي . دکابل میدانونو ته خود هغورســـول د برسخت دي

مگرځوك يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغبزمنتوب باندې ډبرباوري دي. دوی فکرکوي چې دلارډرابرټس (Lord Roberts) تروخت اوس ډبرتوپیرپکښې راغلی اوغوره سوی دي اوددې امکان سته، چې له هغوی سره دیوې بلې جګړې په صورت کې به میدان وګټي ،خو که يې ورځ(بخت. م.هوتك) وګرځېدله نوبیابه غالبا له ګوریلایي جګړې څخه چې دوی ورسره بلمدي، کارواخلي . دوی هرروخت چې ددښمن شمېرزیات ګڼلی دئ ، له همدې جګړې څخه يې کاراخیستی دئ . ددوی خپل منځي جګړې عموما منظم جنك وي اوترهغو جنګیږي چې یوه خواماته سي، منډې ووهي اونورجنګ پرېږدي . دوی پخپلو منځوکې وایي ، چې مات لښکرتردریو ورځپورې څغلي اونه درپږي .

دجګړې په وخت کې ښځي نارینه وو ته مهمات رسوي اود «پردې» قوانین نورپه منځ کې نه وي اودایوډول ارتیاده. دوی ته اجازه سته ، بې له دې چې وشرمیږي خپل مخونه لوڅ کړي. په دې خبره هرځوك خبردي، چې له انګرېزانو سره په جګړوکې به ښځي ترجګړې وروسته په شپه کې دجنګ ډګرته ورتللې اوددښمن دمړیو لاس وپښې به يې غوڅولې اوټپي سوي کسان به يې پسې وژل . زیاتره ښځي خوپه جګړه کې هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټردیوې برخې دبیان له پاره به زه یوه کیسه وکړم چې ماته دیوه سړي لخواسوې ده اودکندهارپه سیمه اړه لري . دده تربورترکندهار څومیله دباندي یو کور درلود (ماداکوروڼه لیدلي دي جګ جګ دېوالونه پرراتاودي) دشاوخوا قبیلو پر ضد د انګرېزانوله یوې جګړې وروسته له ډېرو انګرېزانو څخه لارورکه سوې اوپه اصلي لښکرپسې دکندهارپرلور روان وو. یوه ورځ دده تربورته چا وویل، چې یوانګرېزترډېوالونوهاخواته (ترکلادباندي) ناري وهي. تربوریې دکلابام ته خېژي اوګوري چې یوسکاټلینډی توپك پراوږه ولاړدئ اومړی (دوډی) غواړي. تربوریې خپلې کوټې ته په منډه خي،توپك رااخلي ، بام ته بیرته راخیژي دېوال ته ګونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کیږي خومړلانه دئ لږځه ساه پکښې ښوري . تربوریې دتوپك اخیستلو له پاره خکه زړه نسي ګولای چې مبادا ټك ورباندي ونه کړي . دوې ورځې يې ورتـــه وکتل او ورسته

دتوپك اخيستلو له پاره وررهي سو. په دغو دوو ورځو كي عسكرداوبو له پاره زارۍ جګۍ كولې اوترځوچي ساه پكښې چوڼېدله، څوك له بېري نه ورنزدې كېدلی (۱۲)

د ديارلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) ليکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملنډووهلو سره غواړي خپله انګريزي برتري وښيي – خو همدې بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمولښکروځخه دجګړې ميدانونه ګټلي دي(م.هوتك).

(۲) « لي ميټفورډ » توپك دتورو باروتو داستعمال په وخت کې تر ټولو عصري توپك و. چې په انګلستان او تقريبا ټوله اروپا کې کار ځني اخيستل کېدی . په جوړښت کې کلاسيکو ۳۰۳ بور انګريزي توپکوته ورته و. (ژباړونکی)

(۳) هنري مارټينيس توپك اصلا د سوټزرلينډ داوسېدونکي فريدريك وون مارټيني لخوا اختراع سوی و او د انګليسي تبعه الکساندر هينري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه توپك ځخه دانګلستان په پلي پوځ کې تر ۱۸۹۰ ع کال پوري کاراخيستل کېدی . خيني هينري مارټيني توپکونه ان تر شلمې پېړۍ پوري لامروج وو . (ژباړونکی)

(۴) سنايډر توپك هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنايډر امريکايي لخوا اختراع سوې اوپه انګلستان کې مروجه وه . (ژباړونکی)

(۵) ماکسيم توپك د هيرم ماکسيم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کې اختراع سوی و او د ميل په سرکې يې د ډوغ ټيټولو آله (Silencer) درلوده . (ژباړونکی)

(۶) ګاټلينګ اصلا ماشيندار و، چې دامريکايي مخترع ډاکټر ريچارډ ګاټلينګ لخوا اختراع سوی و. (ژباړونکی)

(۷)په اصل کې جارجي(Jarji) دئ ، چې مولف په ناسمه توګه اوربدلی و . (ژباړونکی)

(۸) اردل دقوم ياسيمې نوم نه دی(م.هوتك)

(۹)ليکونکي دسپاه سالاراونايب سالارکلمات سم نه دي اوربدلي اودNaib Salah اوSupper Salah په شکل يې ثبت کړي دي

(۱۰) جرنيل يې هم دJinareal په ښه ثبت کړی دئ . چې سم نه دئ (ژباړونکی)

(۱۱) ليکونکی دلته هغې پېښې ته اشاره کوي چې ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دريمه دکابل په بالاحصار کې پېښه سوه او د امير داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ييزه توګه په کابل کې د انګليسانودسفير سر لويس کيوناري استوګنځي ته هجوم وروړ اوپه نتيجه کې پخپله سفير او دهغه ساتونکې ډله ټول ووژل سول (۵۰۴)

(۱۲) دا به غالبا دميوند دجګړې دماتو لښکرو بيان وي. (پښتوژباړونکی)

څوارلسم څپرکی

سوداګري اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره دامیردلچسپي ـ ورکشاپونه ـ دسونګ مرادولګښت ـ استادان اوکاریګران ـ دخلکو تنخواه ـ سوداګری ـ هغي وال اوسوداګر ـ دهیوادتولیدات ـ صادرات اووارادات ـ دغلودانوخړوبول و اوداوبوپرسرجګړي ـ کاروانونه اودبارورلودکرایي ډولونه ـ وزنونه اواندازي ـ میرزایان اودفترونه ـ پورونه کنبل ـ هندوان اودهغوی لخواپیسي په پورورکول ـ دهیواد سکي وهل اوسکوک.

امیرعبدالرحمن خان له ټولو تخنیکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداګری اوسوداګرو سره یي بیاخاصه مینه وه . دده په نظردیوه سوداګردریځ دده دحکومتي مامورینو له هریوه سره برابرو. دسوداګرشکایت اوعرض چي به ورته وسو، هرومرو یي اورېدو. کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانیستل، په دي کارکي یي څرګنده اراده یوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپك دي جوړکړلای سي، بلکی مرادیي دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ویل چي غواړي خلکوته دنوروهیوادو سوداګري ددي له پاره ورزده کړي چي هغوی دنورواملتونو سطحي ته ورلوړ کړي اوپه دي صورت کي به نونه یوازي هغوی اودهغوی هیواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دمیني لرلو له لاري به هغه عادتونه اوکمزوری هم له منځه ولاړي سي چي ، دبې قانونی اوغلطو کارونو خواته ددوی دتمایل سبب دي. ده به تل داشکایت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوی بیاهم هماغه شان پاته دي اوسره له دي چي ده په زرګونو تنه وژلي دي، خونوروخلکو لکه څرنګه چي دده غوښتنه وه ، سبق څني اخیستی نه دی .

دده زوی، اوسنی امیرهم له ټولوتخنیکي شیانوسره ډېره زیاته مینه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهیسي یي دحکومتي ورکشاپونو دمشرپه توګه کارکړی دی . دی په اوونی کي یوواروورکشاپونه ګوري اوهره څانګه اودهغې ټول تولیدات تفتیشوي . په ماشینونو کي دده معلومات ترپلاردبرزیات دی . سره له دي هم ځیني داسي مسایل سته، چي امیراو د ورکشاپـــــونو مربوط

مامورين هغه په سمه توګه درك كولای نه سي اوكله كله يې نبه فكرپه بند اوپكښې سرګردانه وي. دمثال په توګه دوی په دې هيڅ نه پوهيږي چې يوې تاكلې اندازې بخاردتوليد له پاره تاكلې اندازه تودوخه په كارده اوخرنګه چې دوی هره ورځ يوه زياته اندازه لرګي په ببلرانو كې په همدې نيت سوځوي(دوی دډبروسكاره نلري) خكه نوهروخت په دې لټه كې دي ، چې دغه مقداررالږكمړي اودانجنانو په كاركې بايدكمبوت هم رانسي . يووخت يې فكركاوه چې دوی دامسله حل كړي ده اوهغه داسي چې په ببلرانو كې يې دلرګيوغټې كوندې سوځولې غټې كوندې تركوچنيو تونتوورو ورو سوځي اوكله چې دلرګيو دغې ستري كوټې دبخاراندازه اوچته نه كړه ، بيانو داورپركاريګروبدګومانه سول . هغوی يې ددغې ناكامې عاملين وګڼل اويوشمېرپې نبه وډبول اووټكول .

بل وخت دببلرانو له پاره داور دلرګيو زېرمه تمامه سوه اوترڅو چې ديوې بلې ستري زېرمې دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده، هره ورځ به يې تازه (لانده) لرګي راوړل ، لرګي به لانده وه اوڅرګنده ده چې ورو ورو به سوځېدل . بخاربه اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چې دلرګيو په اندازه كې كمښت نه راتلی ، خودانجنانو كارترپخوا بدتركېدی . دوی ددغه حالت دبدلون له پاره ډېرې هلې خلې وكړې . ټولې لارې چارې يې وپلټلې خوسمه لاره يې ، چې دانجنانو دنبه كارنه كولوعلت و، ونه پلټله. دوی حتی سلنډران Cylinders خلاص كړل چې وګوري پستانPistons سم دي كه نه؟ اوكله چې دستونزې دحل له پاره ټولې پلټنې ناكامې سوې ، بيايې داورپركاريګرانو راواچول اونبه يې وډبول . داوركاريګران يووخت په دې تورن سول، چې دسونګ دلرګو په اندازه نبوولو كې درواغ وايي . تراصلې اندازې يې زيات نبيي اوپاته برخه په بازاركې پلورې . له هغه وروسته يې بدګومانې دومره زياته سوه ، چې دوی په قصدې توګه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله چې ديوه مامورفكرته دسونك دلرګيو په ورځنۍ اندازه كې دكمښت راوستلو خلانده نظريه ورغله، له هغې ورځې راهيسې دلرګيو كاريګران دموادو په تالاكولوتورن كېدل اوداسې ورځ به نه وه چې هغوی ته سزانه وركول كېدله . دهغه چادژوند مزه نه وي، چې دداسې ناپوهوكسانو ترلاس لاندې كاركوي.

زه که څه هم دنورو ټولو ببلابېلو کارونو په څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سوومرادو اندازې مسرل نه وم . داکاردیره بل مامورپرغاړه و. دافغانانوذاتي بدګومانی اوپه کارباندي ناپوهی ددې سبب وې چې نومورې دي په داراز موضوعاتو کې دچاپرخبره غوږونه نیسي . که څه هم زماسره به مشوره وسوه ، خوزمانظرته څکه دتعصب په سترګه کتل کېده، چې داورپرکاریګرانو مې پره نه اچوله . کله چې مې دلرګیو دټوټه ټوټه کولو پېشنهادورته وکړ، هغه یې داسې تعبیرکړ،چې ګوبازه غواړم حکومتي شتمني ضایع کړم . دحکومت دانجنیرپه توګه زماله ټاکلو لږوروسته ماته یوبل فرمان(دامیرلیکلی امر) راورسېد، په هغه کې یې زه دنورو کارونوپه څنګ کې دبېلرانو اوانجنانو مسرل ټاکلی وم. څرنګه چې انجنانو په ډېره بده توګه کارکاوه ، نوراته ویل سوي و، چې هغه بایدډېردقیق وازمویم . باید معلومه کړم،چې دادانجنانو اوبېلرانو نقص دي که داوردکاریګرانو، داسې فرمان نسته چې په دهغه دي بیاژرټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چې زه په دابله ورځ ببلرهاوس ته ولاړم ، خلك ډېرخپه راته ښکاره سول . دوی به غالبا داسې فکرکاوه، چې دوی تل پرکارحاضروو اودسونګ دلرګیو دمحدودیت په صورت کې د بخارپرزیاتېدو باندي له خپلو ټولو هلوځلوسره بریالی سوی نه دي څکه نوزمادبریالیتوب چانس هم لږدی . اوپه دې صورت کې به نوبې له شکه ټوله پېره پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسې دئ، چې دکاردناکامی پېره تل پرلاس لاندي کسانواچوي .بېلران مې وکتل .زماازموینې وښوول چې په بېلرانوکې دننه داهاکو (چونې) اوختوبوپندورغ(قشر)جوړسوی دئ . اوخلکو راته وویل چې له هماغې لومړی ورځې څخه چې دوی اینښول سوي دي ، بیایې چادپاکېدلو هڅه نه ده کړې . تقریبا دوې اونۍ یې ونیولې چې کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چې هروخت د اور پرکاریګرانوچاپېره اچول ، هغوی به تل ماته دیومسول شخص په توګه مراجعه کوله. دوی درك کړې وه ،چې زه یې په ټکماریو پوه یم او ژمنه یې راسره وکړه ، چې که یې رپـــــوټ ورنه کړم، په

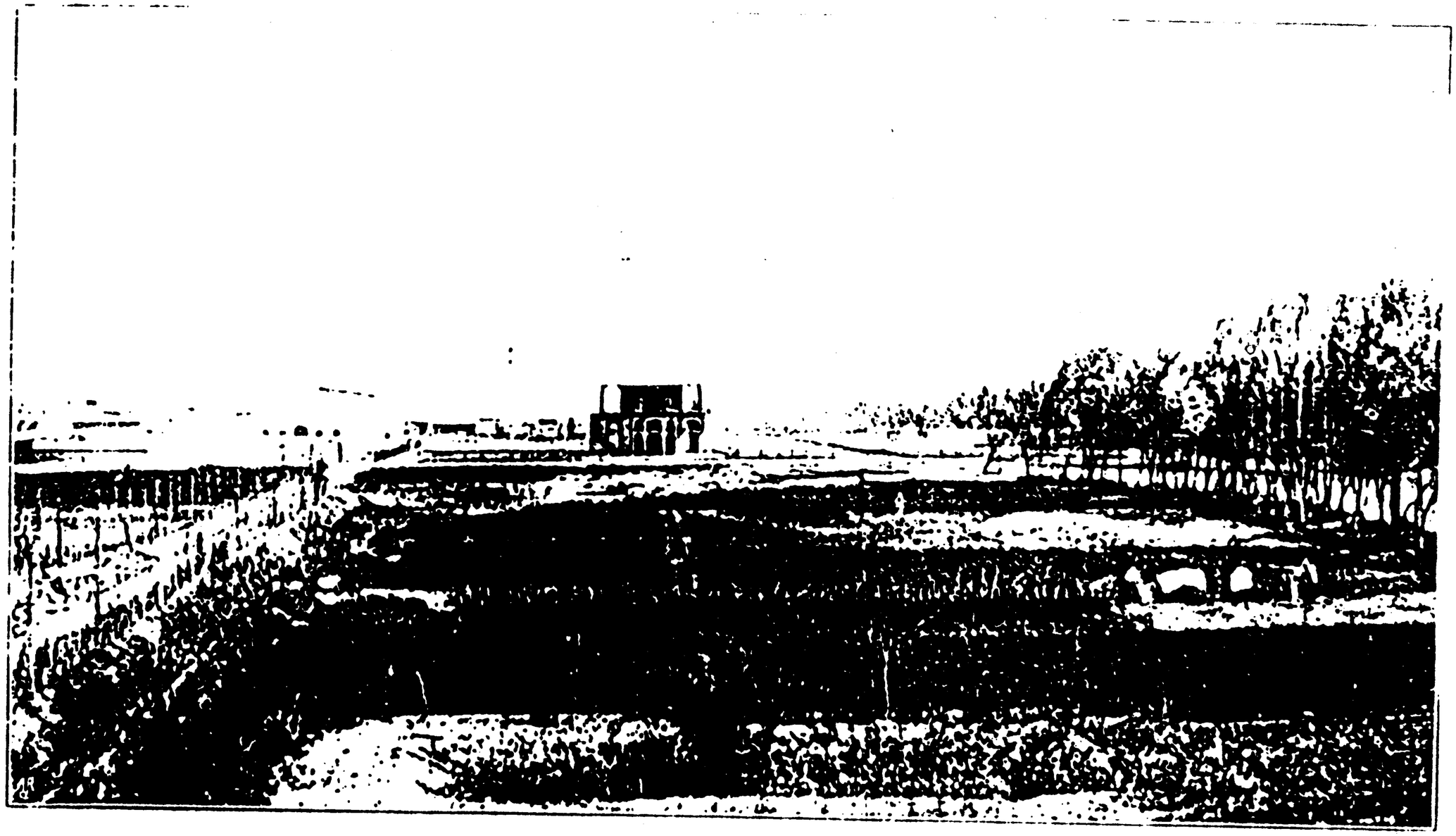

دکابل ورکشاپونو نوي برخه ـ په منځ کي يې دسردارمانۍ اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توګه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرګنده سوه ، چي ماته خلکو دکاریګرانو د ملاتړ کوونکي په سترګه کتل .

ددې چاپه سترګه چي کاریګران له سزاورکولو څخه ژغورم اوزړه مي پرسوخي. ځکه ماپه ډاګه څرګنده کړه ،چي دزیاتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهروخت چي موقع برابره سوې ده ، دزیاترو کسانو دمزد په زیاتولو کي مي تلاښ کړی دئ . اوداکاربه یوازي زماسره دمینې له املې کېدئ نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کاریګرانو تنخواه هماغه دکاردپیل پرېخواني حال پاته وه.

بله نظریه چي دوی درلوده هغه دسایفونو (Syphones) په واسطه داوبودسطحي دلورولو نظریه وه . یوه ورځ چي له پخواني امیرسره په دربارکي ناست وم، نومورې داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه، چي دهیواد له لیروسیمو څخه دده لیدلوته راغلي وو .ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي یوسایفون سرچپه ونیسئ اوبه یوه ښانګه کي یې اوبه کښته تویي کړئ، په بله ښانګه کي یې اوبه لورې خیژي. دومره لورې چي سطحه یې دلومړی ښانګي ترسطحي نه لوړیږي . ده زیاته کړه چي غواړي ددغه شان یوشمېر سایفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سیمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ویالو ترسطحي لورې پرتې دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلې خبرې د موالي په باب یې پوښتنه راڅخه وکړه ماخواب ورنکړخکه که مي مثبت ځواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی او په

عام دربارکي بل رازخواب ورکول له ادبه ليري کارو، پـــــه تبره بياچي خبره دامير له خواسوي وي . څه موده وروسته دورکشاپونو يوځو تنه اصلي استادان(Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول اوهمدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي به فکروکړي اووبه ګوري چي څوك داکاردسايفونونو په واسطه. يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي. دوی پرموضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څوورځي وخت وغوښت اوبېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په موضوع خبرسوم څکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زمادنظر غوښتني له پاره راته راتلل.

داوسپني اوژيړوپه ريخته ګری کي ماته څرګنده سوه چي دسونګ موادو اندازه چي دقالبو په وچولو کي کارتړي اخيستل کېدی،دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوپه دې ډول يې دخانونو تنخواه دحکومت دخيرغووښتونکو په توګه زياته کړې وه . دې موضوع دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ماپرته بل چاپکښې ری هم نه وهلی.

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو څانګودشاپونو اوکارونو انتظام پرغاړه لري، دMP(دپارلمان دغړو.هوتك) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی لري، چي په ساړه موسم کي دري څلورمياشتې په هندوستان کي تېروي اوبياکورونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشريح کولو اوچاري سنجولو له پاره خي.

دکابل په ورکشاپونوکي دماشینونودوه سترشاپونه سته، چي په هغه کي تقریبا سل دانې راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي،چي په هغوکي دمارتیني اوسنایدرکارتوس دجوړولو ماشینونه سته ، دفلزي پټاکیوشاپ، دآهنگرۍ شاپونه ، د بخاردسوټك شاپ ، داوسپني اوژیړو درېخته گرۍ څانگي ، دسکې وهلوڅانگه ، دگرڅنده ژرندي شاپ اودبایلراوانجن خوني. ددې پرڅنگ دتوپونو دارابواوبازوگانوجوړولو، دتوپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسواوتولیو ډکولو ، دتوپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونورشیانو جوړولو لاسي شاپونه ، دتوپورنگولو، دتوروباروتو دپټاکۍ دغوزې، دڅرمنودآتش ورکولو اوتوړلو، دصابون اوشمع جوړولو، دالکول تقطیرولو، دتېزاب جوړولو، دعکاسۍ چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرچوجوړولو ، داوړومیدو، دمرمبو جوړولو ، دحلبۍ اومسي کارونو ، ترکاڼۍ، دنخشې جوړولو، رسامۍ ، دکوردفرنیچرجوړولو اونوري څانگي . په دې څانگوکي دڅلورو پنځوزروپه شاوخواکي خلك کارکوي.

افغاني کاریگران ځیرك دي اوکه خپل مغزیوازي خپل کارته وقف کړي، دکورچاري یانورمسایل ورته دکارکولواجازه ورکړي، ډېرښه په زړه پوري اوله مهارته ډك کارکولای سي . داخبره دزیاتي ستایني اوکریډیټ وړده . اوهمدا دافغاني کاریگرانو ښېگڼه ده . په هغوکارونو کي، چي ډېردقیق پیل اوپای لري، دوی معمولا بریالي نه دي . زیاتره یې سبب دادئ، چي دوی ته دمیچ جوړولو هنراوپه هغه برخه کي دکارکولو لارښوونه نه ده سوې . اوهمدا سبب دئ، چي ځمکنۍ ماشینگڼي یې دډاډ وړنه دي.

په ځینومواردوکي کاریگرداسي ښکاري چي گویادیوې ناسمي (غلطۍ) لاري په یقیني کولوکي خوړاډېرفکرپه کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کي شك نسته، چي که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، ډېرښه کاریگرځني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یوکاریگر ددې پرځای چي خپل کارپه ښه توگه بشپړکړي، یومخ یې وران کړي . داځکه چي دکارپه دغه برخه کي یې پوهه لږوي. کله چي کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومك ږغ پرکوم . ددوی داخوښه وي، چي کارپخپله سرته ورسوي. پــه دې امید ، چي

دبشپړېدوپه صورت کي به يې له اميرڅخه کريډيټ واخلي . داچي دوی دمرستي له پاره پرنوروږغ نه کوي، ترډېري اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . ځکه کله چي يوڅوك دکوم خاص کارله پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې داادعا هم کوي، چي نوموړي دکارپه دغه ياهغه برخه کي په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه اوپه دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېډيټ واخلي . په ځينومواردوکي خولامامورين په دې پلمه دټول کارامتيازځان کش کړي ، چي کاريگردده ترلارښووني لاندي کارکاوه. په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چي هرڅوك کوښښ کوي ځان داميرترنظرښه وايسوي اوله دې لاري په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي.

په ټولوکارونوکي يواستاد (ښوونکی يافورمن) اودهغه شاگردان (نوی ځوان کاريگران) وي. کله چي يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چي زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کي سي . چي څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودی ځای ونيسي . داکاردوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لاري کوي . ورته وايي چي استاديې دکارتراړتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چي بالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي. ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي. دارپوټونه تل ځای ته نه رسيږي . په دې معنا چي استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ور ټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چي استادبه ښايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کي به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايان به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردئ اواستاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيږي اومړسي.

افغانان په هرهغه کارچي خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، ډېربې احتياطه اودځان په غم کي نه دي. په نتيجه کي يې کله کله چاودني پېښي سي ، ډېرکسان پکښې ووژل سي اونوريې مياشت ودوې په کارکي وارخطاوي. کله خولاعين بې‌احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چي بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تـــه اړکړي .

يووخت د پاري (سيمابو) چاودني خوراډبري حادثې پېښولې. خوکلمه چې ماورته دتياريومعمولي لاري چاري وښوولې، بياکومه حادثه پېښه سوې نه ده . خينې حوادث دډکو سرپوښونودبېباکه پورته کولو له امله پېښېدل . يووخت ديوه فورمن(استاد) دبې‌احتياطي له امله شپېته زره پوښه وچاودل. يوڅوېې دکتلو له پار راواخيستل اوبيرته يې بکس ته وروغورځول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه اويوڅونوردتل له پاره معيوب سول . يوڅوېې په سترګوراندە سول. سرپوښونه يې په سترګو ننوتل اونورتېې سوی نه و. دباروتو په يوه چاودنه کې شل تنه مړه اويوزيات شمېرتېيان سول . زياتره يې له دې امله ژوبل سول ، چې دچاودني له امله پرخلکو باندې دخوني دروند چت راونړېدی اوخلك ترلاندې سول. دبې‌احتياطی له امله نورحوادث هم پېښ سول ، چې هره يوه يې ديوه يادوو تنو دمرګ ياژوبلې سبب سوې ده . په پای کې امېرماته امروکړ، چې دمقرراتوپولیست ورته جوړکړم اودخطردکمولو اوچاودنو دمخنيوی له پاره بشپړې ضروري لارښوونې ورکړم . بنديزونه ولګېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل اومقررات عملي سول . له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

دکاريګرانو مزدزياتره دومره دئ چې له لورې په راوګرزې. په داسې حال کې چې ځينو کسانو بيا شخصا امېرته دځينو وړوکارونو په سرته رسولو سره خپل مزددومره زيات کړی دئ ، چې ورسره نه ښايي . ورکشاپونه تقريبا اتلس کاله وراندې پيل سوی دي اودزياترو کاريګرانو مزدچې دلومړي وارمقررېدلو پروخت هلکان وو. لاپرهماغه اولنې حال پاته دئ. په داسې حال کې چې دوی په کارکې دتجربې موندلو له بابته حکومت ته دېرستراززښت لري. دخوراکې موادو دبيوحيرانوونکې جګوالي دوی ته لازياتې ستونزې پېښې کړي دي .وچه دودی چې ددوی اصلي خوراك دئ، اوس تربخوا څلورچنده ګرانه سوې ده . يوشمېر کسان سته، چې په ځينو ټاکلو ماشينونو کې دشاپونو له هماغه پيل راهيسې کارکوي اوپه مياشت کې اته روپی(پنځه شلنګه وڅلورپنسه) جوړوي . داخلك مېرمني اوکورنۍ لري . کله خوېې لانورښځينه خپلوان هم دغاړې وي . داچې دوی څه راز ژوندکوي ، پخپله يوه معماده . خوداخلك پرهډوکو باندې لکه څرنګه چې ښايي، وازګه نه لري. نورکاريګر زياتره هلکان دي چې نوېو کارونو

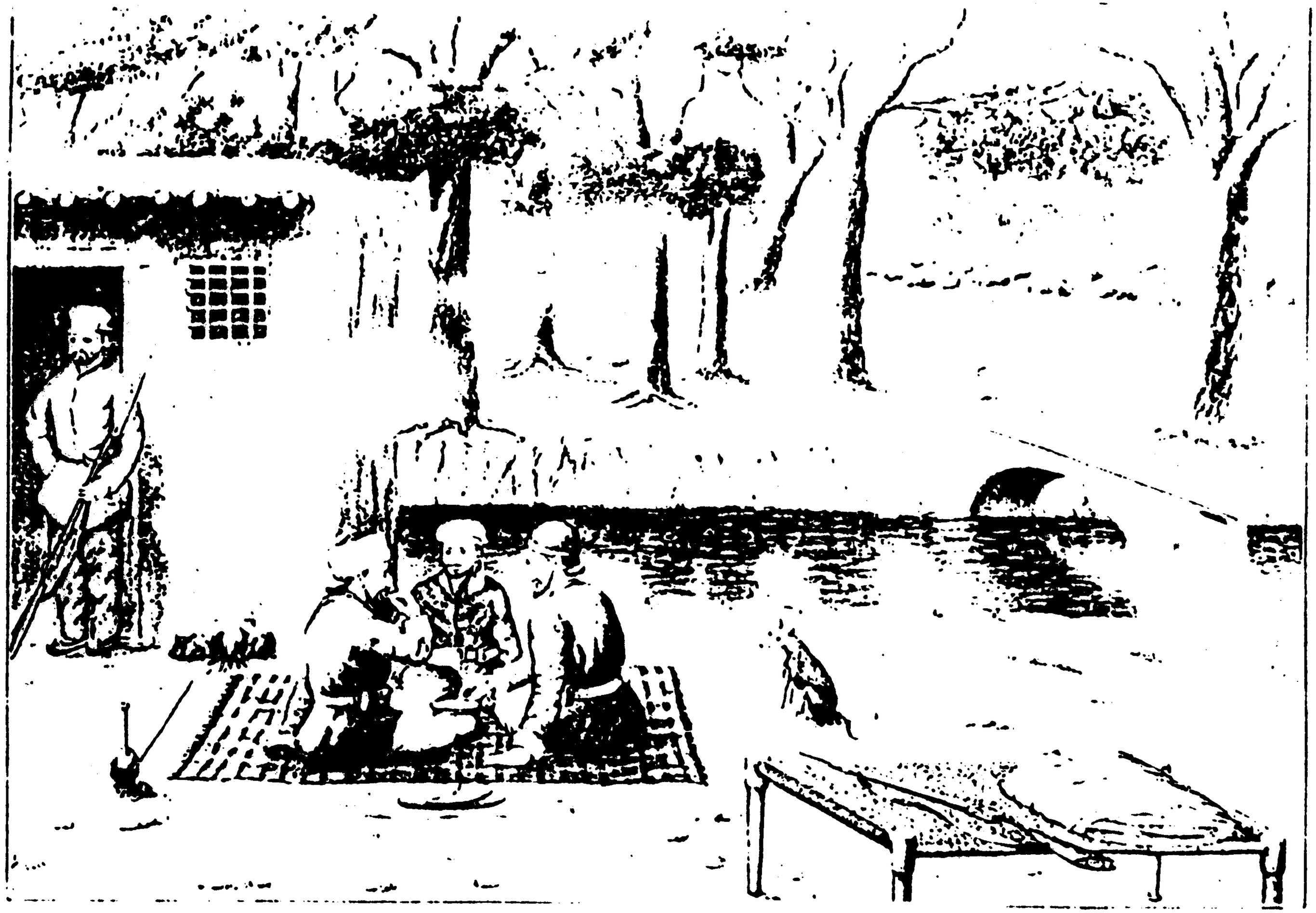

دکابل ورکشاپونوپه باغچه کي عسکر دپيري او ډوډۍ خوړلوپه حال کي

(دمولف رسامي)

ته کومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلينګه اواته پنسه) کارپيل کړی دئ .زياتره ماشين کاران اولاسي کاريګردمياشتي شل دبرش روپی اخلي.استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري ګټي (ديارلس شلنګه وڅلورپنسه ـ شپږشپېته شلنګه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونوپرته په هيوادکي يوشمېرمحدود کسبونه هم ستة . دامحدود کسبونه چې په کوچنی سطحه چليږي، مسګري، حلبي سازي ، آهنګري، دسرواوسپينو زرګري ،ترکاني، دڅرمنې کاريګران اونوردي. دهيوادددسوداګری زياته برخه وچه ميوه ده، چې هندوستان اوروسيې ته صادريږي . تازه انګورهم هندوستان ته لېږل کيږي ، په وريږو کې يې پيچې اودلرګيو په کوچنيو بکسوکې اچوي . کابل اودهغه شاوخوا سيمې په پرېمانه اندازه دپرښه انګورلري چې دموسم پروخت يې اته پونډه تقريبا په يوه پنس پلورل کيږي . دپرښه انګوريې يوپونډدپنس څلورمه برخه بيه لري . زه له دغوانګورو څخه شراب جوړوم . دوه دري دولـه سره ګډوم، چې دري کاله وروسته له ټولو هغوشرابو سره يوشان وي، چې په هندوستان کې عموما پلورل کيږي. څرنګه چې دادخالصو انګورجوس(شربت) دي، ښايي ترزياترو نوروښه وي. زردالوهم په زياته اندازه ستة . زردالواوانګوردصادراتي وچې مېوې ستره برخه جوړوي. غلې داني هم صادريږي خوپه زياته اندازه نه. څرنګه چې ورل يې ارزانه دي ځکه نودزياتو موادو لوی تجارت څنې جوړېدلای سي. په کابل کې زياتره مېوې اوترکاری کيږي و دټولو هغومېوې له پاره چې دحاره سيمې لمرنه غواړي . دکابل آب وهوا ورته په خانګړې توګه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيموکې تودوخه دومره ده چې دحاره سيمې زياتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي . په جلال آباد کې په زياته اندازه ګڼي توليديږي.

ورښښيم هم په پوره اندازه توليديږي . اوپه هيوادکي دورښښمودچنجي دروزنې له پاره خورازيات امکانات ستة . همدا اوس ورښښم په دريو سيمو کې توليديږي : بخارا ،هرات اوکوهستان . په کوهستان کې دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړيږي . دهرات اوترکستان دا، ايراني غالـيو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي(نيمځی) دي. دهيواد په ښلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکران اوپه غزني کي زيات شمېرپوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړېږي . دغه موادزياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليدېږي اوصادرېږي نه. په بېلابېلو سيموکي زيات شمېر اوښان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خوډېرلږيې صادرېږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهردخرڅلاوله پاره دايستلواجازه ځکه نسته چي ويل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکروله پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او مواشيودروزلو له پاره دافغانستان ډېرښه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅړځايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوك دهغوی دسيمي دکرني اودمنرالونو دشمتنيو په باب خبري واوري ، نوپه زړه کي بې Eldorado (۲) ور وګرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لږاندازه الوارونه(چارتراش لرګي) هندوستان ته دخرڅلاو له پاره لېږل کيږي، خودااندازه ډېره کمه ده ، ځکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاګی بېخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهلته محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره داړتياوړ اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو سيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادې ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه بېکاره واښه راټولوي . ويالـه ژوروي اوختـه يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندګروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي واراستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . ځکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندګرو له پاره دی کافي وي . څرګنده ده چي جګړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوك بايد اول واراوبه ولګوي . له جګړه کوونکو سره عموما اوږده اوږده يومان(بېلونه) وي اوپه جګړه کي کار ورځخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه ورای ډېردروند دي اوژور ټپونه ځني پېښيږي.جګړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غج اخيستلو کي وسوځي اوکه پردغه کارځوک شاهدي ورکړي، نوبيادوارې خواوي محمکې ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دويالو پرتاکلو مناسبو خايونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چليږي ، چي دکارځمره يې دبرلږ اودهغي قوي ځلورمه برخه وي ، چي ژرندي ته ورکول کيږي . ژرندي يې دبري پخوانی او زورمادل دي. يوه دبره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسيږي ، چي دپاسنی دبري په منځ کي جوړسوی وي. لومړی واراوړه دبرغاښچيچن (زيږه) وي اوکه ځوک غواړي بنه يې ميده کړي ، بايد دوه دري واړه يې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کي دمالونو دلېږدونو (انتقال) چتکووسايلو ته دبره زياته اړتياسته . په اوسني وخت کي دحيواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شيانو دوړولو راوړلو يوازنی وسيله ده . اوخرنګه چي ديوه لنډ واټن انتقال له پاره دبرزيات وخت لګيږي ، خکه نودکراهي سيستم ګران تماميږي اودسلو ميلو واټن وهل ځواونی نيسي . ددغه رازکاربيه دهمدومره واټن له پاره پرسل سږه وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابيه په داسي يوه هيواد کي دبره لوړه ده، چي هرځه پکښې ارزانه دي. دهرشي وزن اواندازه داسانوډااوښانو دبارورلو په ظرفيت پوري محدوده ده .

کوچيان زياتره له يوه ځايه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دايوه غښتلي اوسخت سري قبيله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چي کورنه لري . دوی دپنځو سوياسلوځارويو له يوه کاروان سره خوځيږي ، چي اوښان ، اسونه، خره اوپسونه پکښې وي . دوريو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچيرته چي ځي، بنځي اوماشومان ، دکورلوښي اويولږشمږچرګوړي چي پرخروباندي يې بارکړي وي ، ملګري وي. دچرګوړو پښې يې ورتړلي وي چي ونه تښتي . کوچنی ماشومان که ولري ، هغوی يې هم په يوه کجاوه کي دچرګوړوځنګ ته بارکړي وي. دوی اکثره دپسونو غټي رمې لري اوهغه کوچني وري چي سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غږکي انتقالږي . کله چي پرهرځای باندي واړوي ، زيږي کودلي دروي ، چي له لرګيو ځخه جوړي سوي

اودپاسه يې بورياوي اووابنه وي. (۴)خوکله کله بياد استوګني ځای دونو اوګاروپه منځ کي وي . دوی ښکلي خلك دي آزاد اودخوندمزلونه وهي. دوی په آزاده هواکي ژوند کوي اوپرله پسې مشق وتمرين هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کي ناروغ ماشومان نسي پايېدلای. همدا سبب دئ چي ژوندي پاتې سوی کسان دپرغښتلي اوپياوړي دي. يوه ورځ چي ماپه يوه دره کي ساختماني کارکاوه ، دغه راز کاروان مي څنګ ته تېرسو. يوچااحوال راوړ چي کوم توندباد يوکوچنی اوښ اخيستی اودکاروان له يوې پيغلي نجلی سره يې جنګولی (ټکرکړی) دئ . نجلی يې ښه دپره ليري غورځولې اوهوري يې په دپرشدت سره له تېروتېروسره ټکرکړې ده. ماورمنده کړه اوفکرمي کاوه چي نجلی به مړه سوې وي . خونجلی له يوخوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دورو ټك وهلې(وځندلې) اوبيرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځي مخونه نه پټوي اوکه کوم انګريز يې مخي ته تېرسي، خپل مخونه په پورني(څادر) پټوي . ددرمندونو اخيستلو پروخت، کله چي دکښتوسيمو تودوخه د رمودځارويو له پاره دپره جګه وي اوله دې املمه نورکارونه نه وي، کوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوګرو (لوکوونکو) په توګه ځي . کله چي ديوې سيمې کښتونه لوسول ، بيابلي ته ځي . دلووخت په ېېلا ېېلو سيموکي دمختلفو ارتفاعاتو له املمه توپيرسره لري . هغه نارينه چي داوښانو څارنه کوي(چوپان ـ م، هوتك) دشپې له خواخپل اوښان په يوه داسي حلقه کي سره تړي ، چي پزي يې ګويا دحلقې منځنی برخي ته متوجه وي . سړی(چوپان) دحلقې په منځ کي داوښانو ترغاړو لاندي ځملي اودهغوپه منځ کي بې خاره Unmolested بيديږي .

چای دهندوستان له لاري واردېږي. که خبره دعامروخلکو په باب وي نوهغوی يوازي شين چينايي چای مصرفوي ، چي له چين څخه بمبی ته اوبيايه اورګادي کي پېښورته اووروسته دکابل سوداګروته رسيږي. دکندهاراوهرات سوداګريې دکوټې له لاري ترلاسه کوي. له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندي ورل کيږي . هرکال يوه زياته اندازه چای واردېږي . غريب خلك يوازي غرنی هندوستانی چای کاروي . په نورويې ، چي يوپوند يې

له دريوشلنګو څخه ترپنځوشلنګو پوري دئ ، وس نه رسيږي . ما يو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شين چای رواج کړم . خوخوندیي چاخوښ نه کړ. دوی په نظردهندوستانيو چايو دزياتي کږني سبب همدا (خوند) دئ .

نورواردااتي موادنخي مالونه، تهوکران ، ورپښم اوبخمل دي. وروستي دوه مواد (ورپښم اوبخمل) په زياته پيمانه دښځوله خواکاريږي . يووخت سړيواوهلکانو هم ورپښمني جامې اغوستلې . ددرباراوسنی فېشنې جامې دتورتوکره وي، څکه نوپه نارينه وو کي دورپښمنو جامو تقاضالږسوي ده . داسانو زينونه اودخرمنو نورمالونه ، مستعملې جامې ، بوره اودکورداړتياوړ نورموادله هندوستان څخه دسوداګروپرلاس راوړل کيږي. خوددغو موادو تجارت ډېرکم دئ .

په کابل کي دغلودانو، مايعاتو اونورزموادو له پاره مقياسونه نسته . تهول شيان په وزن پلورل کيږي . وزنونه يې په هندوستان کي له مروجه وزنونو سره تړپيرلري اوله نخوده يې جوړکړي دي . نخودهغه مقدارته ويل کيږي چې ديوه نخود (چنې) په اندازه وي، که څه هم تهول نخود په يوه اندازه برابرنه دي. دهمدانخودوڅلېرويشت دانې يومثقال کيږي . شپږمثقاله له يوه اونس سره برابردي، شپږنوي مثقاله يوپاوکيږي چې ترانګليسي پونډ لږڅه کم دئ . شپاړس پاوه يوسېراواتياسېره يوخرواردئ . له حکومتي مغازو پرته په نورڅايو کي دقيق کانې (وزنونه) نه کارپږي. په بازارکي خلك دوزنونو له پاره بېلابېلي ډبري کاروي اوالبته ددبرو اوحقيقي وزنونو ترمنځ توپيرددوکاندارپه ګټه وي.

داوږدوالي له پاره دوه مختلف يارډونه (Yards) سته چې دوی يې ګزبولي . هغه چې دسروې کورنکو اوبنايانو (خټګرانو) لخواکارپږي ،نزدې اته ويشت انچه کيږي اودابل ګز، چې تهوکران اونورمواد په اندازه کيږي، دوڅلوېښت انچه دئ . کروه يامیل چې مايې تقريبا غيرمعينه اندازه وښوولې ، معمولا له يونيم انګرېزي ميل (Mile) سره برابره ده.

حکومتي دفترونه دميرزايانواوکاتبانو لخواکنترولېږي اوهغوی کارپکښې کوي، ميرزاته په هيوادکي دتعليميافته سړي په سترګه کتل کيږي خوددە تعليم په فارس ادب، يولږ څه زړه عربي اودرياضي په څلورو اصولو کي لاهـــــم سم

مسلکي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاريه) ته ورسيږي ، نو بيا دی لاس ترزني ورته ناست اوپکښې ورک وي . زه يووخت حاضروم چي ددوی اتلس تنه سره راغوندووواوغوښتل يې يوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و. دوی ټولو مختلفي نتيجې څني راايستلي وې . کوم يوه چي خواب يې حقيقي خواب ته يوځه نزدې و، خانته د لږ څه سم خواب په خاطرډبرکربډيټ ورکاوه . ميرزايان که څه هم له ټولوطبقو څخه متشکل دي، خودوی پخپل ذات کي يوه طبقه ده اوله نوروګړو څخه ددوی دسخت اونرم چلند له مخې توپيرلري. البته ددغه چلند ترشايې پربل چاسخت زړی اوظالم طبيعت پروت دئ . ميرزايان ددفترونو دخانګو مشرتوب ته، دخپلي پوهي اوپه کارکي دمهارت له امله نه رسيږي ، بلکه دې مقام ته هغه څوک رسيږي ، چي په چل وچلبازۍ کي ماهروي. خوان ميرزايان کله ديوې قضيې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبروته غوږنيسي ، چي په هغه کي کلمات اومفاهيم په قصدي توګه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته دقضيې دناکامۍ په صورت کي دتښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونوته زياته پاملرنه کيږي . ميرزايان له ټکماريږدك دي اوعادي سړی ژړپه دام کي اچولای سي . دوی حتی يودبل پرضدياهغو کسانوپرخلاف ، چي زياتي پيسې لري ، هم په دې خاطردسيسې کوي ، چې په يوه يابله لارې په خپله کړی کي راتاوکړي اوښه يې ونښتېځي.

کوم کارته چي دوی زيات ارزښت ورکوي هغه دادئ ، چي دهغومامورينو پرخلاف خپله خبره مدلله اوپه اثبات ورسوي ، چي اميرته يې رپوټ ورکړی وي اوپه هغه کي يې نومورې شخص دلکونو سرکاري روپيوپه خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضيو له رپوټ ورکولو وروسته دوی ته معمولا داتهام دثبوتولو کارپه غاړه کي ورلوېږي ، چي داکاردتورن شخص دصورت حساب دسپينولو اړتيا رامنځ ته کوي اوپه دې دول نوښيادوی ترتفتيش لاندي کتابواوکاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقاموپروانه ساتي ، بلکي پخپل فکرکي په هغه څه پسې ګرزي چي څه راز داسي واړه اتهامات پيداکړي اوتورن په متهم کړي، چي ردول يې سخت وي. بيانو ددغو کوچنيو اتهاماتوله پاره، چي ښه يې رنګ وروغن کړي اويرسولي وي. په کاغذونوکي ګوري . څرنګه چي هيڅ يومامور د خپلـــو

وظایفو په برخه کي له ټګماری اوچل ول څخه خلاص نه دئ ، ځکه یې پرضد د دڅوناوړو قضیو جوړېدل عموما ګرانه خبره نه ده . تردې وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پیسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعیت کي ددوی په لاس کي وې. داکارډېرساده دئ ، ځکه دمیرزایانو پرشاوخواڅومحدود تنه داسي کسان وي ، چي ترشلوپوري یې حساب زده وي . دمیرزاکاغذونه د خورا ستر مقدار د تروښولو (لوټولو) ثبوت ښیي . وروسته داټول کاغذونه اوثبوتونه ! د امیر حضور ته وړاندي اوپه پای کي نوتورن شخص اوکورنۍ یې جېل ته اچول کیږي .ټوله پیسې اونورجایدادیې ضبطیږي، چي رشتیا سي ، ټول جایداد یې نه ضبط کیږي، ځکه دتفتیش کوونکو میرزایانو لاسونوته بیاپه دې خاطرچي دسزادلغوه کولویالږترلږه دهغې دکمولو له پاره زیاروباسي ، ښه پوره اندازه پیسې رسېدلي وي. میرزایان ترهغوچي پیسې یې ترلاسه کړي نه وي په چاباورنه کوي . ځکه دوی پوهیږي چي داسي لوبه یې پیل کړې ده چي یابایدسړی له منځه پکښې ولاړسي ، یایې له خطره وژغوري اویابه ترځان زیات فعال دښمن ورته په انتظارکي وي . په هرصورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . ځکه هیڅ میرزا پرخپله چوکۍ دزیاتي مودې له پاره نه پاته کیږي اوداسي یوه ورځ راځي، چي له دسیسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . یاجېل ته ولویږي اویاووژل سي . په لوړودفترونوکي دیوه میرزادکارکولو موده معمولا دوه درې کاله وي . ځکه دپیسو موندلو لاري چاري چي ده ځان ته غوره کړي وي، دنورومیرزایانو لخواکشف سي . دځانونو له پاره یې ددغي چوکۍ دترلاسه کولو رخه په زړه کي پیداسي اوپه دې ارمان، چي که یې په ژوندکي دلږوخت له پاره یوواربخت بیدارسي ، باید یوڅه وکړي . ددعووپه جوړولو کي میرزایان هغه څه کوي چي نوریې کوي . ناحقه شاهدۍ ورکوي اوداکارکله دومره پرمخ ولاړسي چي امیرلاپکښې ورك سي اونه پوهیږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقیقت ځان ته معلوم کړي، امروکړي چي ټولوته دي د فانه ورکولو سزاورکړه سي (۵) . مادوه تنه میرزایان یوه ورځ په بازارکي ولیدل چي دناحقه شاهدۍ په توردخلکو په وړاندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

دکابلي میرزایانو یوه ډله

په لږفشاريې دېرژر اقرار وکړ. دوی د هیواد ترنورو خلکو لږ درد زغملای سي . داخکه چي کړده عمرپرخای ناست اوپرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزابه ونه وینې چي څنګ ته يې چلم پروت نه وي.

میرزایان دپیسوجوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چي یوه یې دګمرکي محصول اونورو مالیاتو دراټولولو وظیفه ده اودوی له دې لاري چي څومره کولای سي ، له خلکو څخه پیسې اخلي . که یوځوك وغواړي چي دخپلو تادیه سویو پیسویامالونو رسید ترلاسه کړي، اومیرزاته پیسې ورنکړي باید چي ټوله ورځ ورته منتظرپاته سي . کله لاهم څوورځي ورته انتظاروباسي . له هغه چاڅخه ، چي ببوزله وي ، یادوی پوه سي ، چي نورڅه نه په بودیږي ، دیوه پنس معادل لاهم دمنلو ور ده . که یوځوك میرزاته دځو انو له ورکولو څخه ډډه وکړي بایدچي کابل ته ددې له پاره ددو دریو ورځو له پاره سفرپرخان ومني ، چي هلته تریوې روپۍ لږمالیه تحویل کړي اوځوورځي لاورته انتظارهم وباسي . څکه نوخلك وینې ، چي میرزا ته يې دځوپیسو په ورکولو کې ګټه ده . که دمیرزا له لاسه کوم لوړمقام ته شکایت وسي ، دده ددفترټول کسان قسم وقران اخلي چي نومورې شخص کورټ ورته راغلی نه دئ . دغه راز که له حکومتي خزانې څخه یوچاته پیسې ورکول کیږي ، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه ورکولې سي اوداپیسې څکه اخیستل کیږي ، چي میرزا معمولا دپیسو په شمېرلو کې یوه یازیاتي روپۍ باقي(short) وي اوپه دې ډول دخپل باقي توب سرپه پوره کوي.

امیرمرحوم دحکومت په کارکې څومحدودو ګومارل سویو میرزایانو ته تنخواه ورکوله. ده ویل چي هغوی که تنخواه ولري اوکه يې ونلري، له خلکو څخه پیسې اخلي اوځرنګه چي خلك شکایت نه کوي، نوباید دمیرزایانو غم وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده . دحکومت مغازه داران ټول میرزایان دي اوداسي بنکاري چي دېرښه شیان تري راباسي . څکه ښې جامې اغوندي ، پرښواسونو سپریږي اوپه کورکې دېرې ماندینې ګانې اوښخې لري. په داسي حال کې چي ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو پوندو زیات وي. په هرصورت ځرنګه چي دګودامـــــــداری کوم سیستم نسته

اوهیڅوك نه پوهیږي ، چې په مغازوکي کوم شی سته اوکـــوم شی نسته ، ځکه نوپه داسي یوه وظیفه کي دپیسو غونډولو کارډپره اسانه خبره ده . خوپه دفترکي ددوی دکارموده معمولا ډپره لنډه وي . ځکه ترلاس لاندي کسان یې غالبا په دې خاطردموادو دکمبوت رپوټ کوي، چې هغوی ته دپیسو لږوالی ورزسېدلې وي.

که یووخت افغان ته څوك پوروركړي ، بیرته تري اخیستل یې گویا له ډبري څخه وینې ایستل دي. که بیخي زیات فشارپرې ونه لوپږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پورکښل اوله ډبري څخه وینه ایستل.م.هوتك) سختي سره یوشانته ده . زیاترو ته دپیسو بیرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چې یې ورسره ایستل کیږي . دتادیې په وخت کي مخ دومره بدونیسي اودومره عصبي سي، چې فقط ته واڅوك په زوراوببرحمی سره غلا تري کوي . امیرمرحوم دپورونو دحصول له پاره یوه لاره راایستلې وه اوهغه داچې دپورورې کورته به یې عسکرورولېږل. که به په پورورې څه نه بودبدل ، عسکروبه یې پرکور واړول اودکورښه برخه به یې ځني ونیوله . که به یې په کورکي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچې کولای سي ، ورته برابري یې کړي کنه دتوپك کنداغ ته بایدځان تینګ کړي . په داسي شرایطو کي پزورورې ځکه سمدستي قانع کېدی چې ځان دنابللو مبلمنو ځخه ورغوري. هغه مبلمانه چې کوربه یې پردابله ورته راواړاوه اوهره ورځ به یې په دودی اوچلم باندي زیاتي روپۍ لګولې . هرڅوك ددغوعسکرو یاماسلانو له لاسه(دوی په همدې نامه یادیږي) حکومت ته عرض کولای سي. خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله کتې وڅرخوي.

په کابل کي دهندوانو یوه کالوني سته چې څونسله یې هلته تېرکړي دي. دوی هغه شان خلکو ته پیسې په پورورکوي ، لکه په نورو هیوادو کي چې یې یهودورکوي. دوی دغه راز دزرو اوقیمتي ډبروتقریبا ټول کاروبارپه لاس کي لري اوپه وروستیو کلونو کي اکثره کورنۍ له دې امله چې دژوندداړتیا وو دقیمتونو جګېدوله امله له لوړي څخه خانونه وژغوري ، مجبورسوي دې خپل زیورات وپلوري . هندوکه پریږوه شي باندي کومه بیه کښېښوله، هغه باید دنومورې شي

دارزښت له دوه پردې برخې څخه هیڅکله زیاته ونه کښل سي . خلك چې کله یوپربل باندې کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځوکې وایي، چې هندوانوپه دومره پیسو غوښت. معنا داچې ددوی له خواایښوول سوې بیه یومناسب قیمت دئ . خینې هندوان دخزانې په دفتروکې مقرر سوي دي اوترمیرزایانو هم زیات معتـ خلك اوهم ښه محاسبین دي.

دهیوادپیسې دکابل په هغوضرابخانو کې وهل کیږي چې په عصري ماشینونو سمبال اوپه ورکشاپونو کې موقعیت لري. اوکله چې زیاتو پیسوته په عاجله توګه اړتیاولیدله سي، شپه وورځ کارکوي . امیرمرحوم دپیسوزیات شوقي و. کله چې یې لیدل ، عواید کال په کال لږیږي ، نوډاسي وسایلو په لټه کې سو چې پیسې په زیاتې کړای سي . هغه و، چې یوه ورځ له دې لارې دپیسو دزیاتولو نظریه ورپیداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخې یوه غیرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپینوزرو څخه جوړه سوې وه . امیرمجبورسو داټولې روپۍ راغونډې کړي اوترراغونډلوورروسته یې ویلې کړي . ترویلې کولوورروسته یې په زیاته فیصدي باندې مس ورسره ګډکړل. دغه مخلوط سپین زریې په نوې ضرابخانه کې له سره بیاضرب کړله اوداسي روپۍ یې څنې جوړې کړې چې څنډې یې ښوی او په ښکلي توګه حك سوي دي. په دېډول امیردسوچه سپینوزرودپخوانیو روپیودویلولو اوبیاسکه وهلو دمخه ورسره دمسوډګولو له لارې خورازیاته ګټه وکړه اوکله چې دده دخپل هیواد پخوانۍ روپۍ خلاصې سوې بیا یې ایرانۍ روپې راغونډې کړې، مس یې ورسره ګډکړل . له بده مرغه دایران دیوشاه په وخت کې عین همداکارسوی و اوپه افغاني روپیوکې دمسوبرخه دنوروهیوادو دسکه وهلو ترمعمول ستنډرډ دوه چنده لاهم زیاته سوه. ځکه نوامیرحکم وکړچې هغه ایرانۍ روپۍ دي راټولې سي چې دنوروشاهانو په وخت کې ضرب سوي وي. دکابل په خزانه کې یوه ایرانۍ روپۍ په یوه کابلۍ تبادله کېدله . امیرددې له پاره چې زیاته ګټه وکړي ، امریې وکړ، چې دهرې ایرانۍ روپۍ په تبادله کې دي ترکابلۍ روپۍ یو Pice (۶) لږورکړه سي.شاه ددې خبرې په اوربدوسره دده په هیوادکې دټولوافغاني پیسو په وړاندې دعین تخفیف راوستلو حکم وکړ، په روپۍ کې د غیرمعمولي اندازې

مسوزياتوب اويولړ نور عوامل ددې سبب سول ، چې پـــه هندوستان کې دهغې ارزښت راټيټ سي اوپنځه کابلی روپی له څلورو هندوستانی روپيو سره تبادله سي. اوس يوه هندی روپی په دوو کابلیو روپيو تبادله کيږي.

دځورلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخواپه همدغه نامه يادېدلي(پښتوژبارونکی)

(۲) دغي انګليسي کلمي ته يي په قاموسونوکي په(ودانه سيمه . له زرو ډکه سيمه. شتمن هيواد) ترجمه کښلي ده (پښتوژبارونکی)

(۳) دي ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي(پښتوژبارونکی)

(۴) دارازکوډلي په کوچيانو کي رواج نه دي ـ کوچيان توري کډې لري(پښتوژبارونکی)

(۵) « فانه» تورن شخص ته د شکنجي ورکولوپو راز سزا ده . دلاس دګوتوپه پيوستونو کي به يي لرګي ورايښول او د لرګيو پر سرو باندي به يي سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو ګوتي ماتېدلي او پسي وچېدلي . (پښتوژبارونکی)

(۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چي عالبا به دپول معادل وي (م.ع)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

د کابل وادي یووخت اورغورخوونکي خوله وه ـ کابل یووخت یوسترجهیل و ـ دسروزرو ، مسو ، سرپو ـ دډبروسکرواونورو کانونو رګونه ـ سیندونه اوپه هغوکي سره رز ـ په جنجال کي دلوبدوله وهمه دحال نه ویلودود ـ دترکستان کانونه ـ دکابل ورکشاپوله پاره دسونګ موادو مساله ـ دداخلي زېرمي ختمېدل ـ دکابل په وادي کي ډډبروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورخوونکي غره خوله وي، خکه دنورو دلایلوترڅنګ دکابل شاوخواغرونو کي ډېرداسي خایونه ستة ، چي په هغوکي دلاوا موادو (Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیك عمل نخښي لیدل کیږي. دغه رازپه زیاترو خایوکي دستروکانګریټي بلاکونو په بڼه دکوچنیوډبرواولاوا دګډېدو بسترونه ستة ، چي سمدلاسه دکانګریټي بلاکونه خپل پرکیدلای سي. یوځودغه شان بسترونه خوځوسوه متره اوږدوالی اوپسورلري اوزیاتره دغرو په بڼه خوکي پراته وي ، چي دیوې داسي ستري کلایامانې د تاداوونو په شان معلومیږي چي اصلي ساختمان یې نړېدلی اوله منځه تللی وي اودپېړیو پېړیو اوربشتونو یې شاوخواخاوره پریولې اویوازي یې دکانګریټي بسترونو نښاني پاته سوې دي . داسي ښکاري چي ویلي سوې لاوادغرونو ببخوته رابهېدلې اوله خان سره یې کوچنی ډبري اخیستي اودمخکي سطحي ته له رسېدو سره سم یې لمن غورېدلې اوپرمخکه باندي سره سوې اوکلکي ګاري ځني جوړي سوي دي.

دکابل دشاوخوا مخکي ځشرونه په ډبرګډوډحالت کي دي دخینو شاوخواغرونه اوشاګیو ځشرونه جګ جګ ولاړدي . داسي ښکاري چي دهواري سیمي خاوره دي یې یومخي ایسته سوې اوپای ته غورځول سوي وي اوبې له شکه همداسي سوې ده .

زلزلې ډېري عامي کیږي اوډېري سختي اوزیات شمېرزلزلې معمولا په اکتوبراو نومبرکي کیږي. یوه زلزله چي زه پخپله یې شاهدوم اوترټولو سخته وه

، دډسمبرپه پای کي وسوه . څرنګه چي دکابل کورونو دېوالونه له اوموخښتو څخه جوړاوبامونه يې دېردرانه دي، زياتره کورونه دزلزلې

ي وروسته

دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټ ښاخونه يې مات کړل اونزدې وچي کړکی له ببخه وکاږي . دغه باد دیوه ساعت یاڅه زیاتي مودې له پاره چلېدی چي ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقریبا دشپې لس بجې وې، چي زلزله پیل سوه . زه دمېلمستون یوې کړکی ته ولاړوم ، چي له نېکه مرغه دېره ټینګه جوړه سوې وه . کله چي دکړکیوښورېدل اوزنګېدل شروع سول ، مافکرکاوه چي دباد له امله دي .دخوني نورکسانوته مي وویل چي که بادپه همداسي شدت سره روان وي، دېرژربه کړکی له ببخه وباسي . په همدې خبروکي وم ، چي دخوني غولی (فرش) له یوه سره وبل ته په زنګېدوسو. مادخوني دروازې ته یوڅه چوله ورکړه اوپکښې ودرېدم . ترهغوپوري هورې ولاړوم ، چي مصیبت ختم سو. دزلزلې په جریان کي د خوني دروازه ترنوروڅایومحفوظه وې اوکه چت راشېره سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته. ددغي زلزلې دوخت داوږدوالي به باب قضاوت مشکل دئ . ځکه سړی زیاتره دراتلونکواحتمالاتو په سوچ کي وي . خوداسي ښکارېده چي څلورپنځه دقیقې روانه وه اوبالاخره ودرېده. وروسته ماولیده چي دخوني په دېوالونو کي ، سره له دې چي پنځه شپږفوټه پلن دی ، بیاهم غټ درزونه جوړسوي دي . په دابله ورځ مي واورېدل چي زیات کورونه یومخیزه چپه سوي اواوسېدونکي يې مړه سوي وو .

امیرمرحوم چي په دغه وخت کي دنقرس له امله ناروغ اوپه دربارکي ناست و. کله چي زلزله شروع سوه، له ده سره ناسنو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی يې، چي د ښور نه و، هورې پرېښوو. امیرله زلزلو څخه دېرپه وېره کي واوپه دغه وخت کي څوك دده احساس ، چي خان يې یوازي ومونډ ، اټکلولای سي . دی ددېروخت له پاره پرې ننبوول سو. ځکه دري څلورغلام بچه ګانو دتکانونوله لږځه وروکېدو سره سم ورمنډه کړه اودی يې باغچې ته ورراویوېست . تکانونو امیردومره وارخطاکړی وچي له خطره څخه دبچ کېدو په شکرانه کي يې په دابله ورځ ددریو څلوروسوتنو بندیانو دخوشي کولو امروکړ. زما هندوستاني نوکران

په دغه وخت کي پخپلو خونو کي بيده وو اوپه تکانونو باندي له خوبه راوغورځېدل.په علت يې نه پوهېدل خکه دالومړی وارو چي زلزله يې ليدله . بهرته په منډوسول ، په داسي حال کي، چي نازکي جامې يې په تن وې، په واوروکي پرګونډوسول اوپه لوړآواز يې له دغه مصيبت څخه دژغورني له پاره دوعاوي کولې . په دابله ورځ ټول دتبې له املې پراته ووداخکه چي بدنونه يې لوخ اوعصبي شاکونه يې خوړلي وو.

کابل ته څرمه په کوهستان کي دغه رازسختي زلزلې کله کله کيږي اوداسونو اخوړونه راچپه کوي . دغه اخوړونه چي له ډبرو او ختوڅخه جوړسوي وي اوخني يې صرف دري فوټه جګ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخوړونو له چپه کېدلوڅخه تصورکېدلای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشګويي کړې وه چي ددغه کال په هغه مياشت کي به ، چي له نومبرسره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولوسخته زلزله به په يوه ټاکلې ورځ وي چي دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زيات وي چي ټول کابل په وران کړي . دحيرانتيا خبره داده چي دهمدغي مياشتې په پای کي ددوو اوونيو له پاره سرپرسرزلزلې کېدلې اوداسي ورځ به نه وه چي لږترلږه يوتکان دي پېښ نسي .په خينووورځو کي خوبه لازياتې وي اوشپه وورځ به کېدلې . په هرصورت زلزلې دکال په پای کي معمول دي خوپرله پسې دوام يې ډېراستثنايي وي اودفال کتونکو پېشګويی پرځلکو زياته اغېزه کړې وه . کومو کسانو چي خيمې درلودې دښارترډېوالو دباندي يې ووهلې اوپکښې اوسېدل . خکه دوی بشپړياوردرلود چي دپېشګويی يوه برخه رشتيا سوه، نوره برخه يې هم رشتيا کيږي . په داسي کورونو کي ژوندکول ورته حماقت ايسېدی چي په يوه ټاکلې ورځ يې چپه کېدل اوددوی ترلاندي کېدل اټکل سوي و . په هرصورت امير،چي له خپلو فال کتونکو سره يې مشوره کړې وه، امروکړهرهغه څوك به بندي کړي، که دده دحکم ترورځي وروسته ترښاربهرپه خېمو کي اوسېده . په دې ډول يې ټول خلك مجبورکړل چي خپلو کورونوته په زورسره ستانه سي. خوداميرله ډاډ سره سره زياتروخلکودکابل دورانېدوټاکلې ورځ په ببره اوواهمه کي ټبره کړه اوپرکراره نه وو ، خګه هماغه ورځ په يوه سترتکان سره پيل سوه او

ټول ښاريې ولړزاوه . په هرصورت نورتکانونه پېښ نه سول اوپه څومياشتو کې داوروستی تکان و.

خپنې زلزلې چې هروخت کيږي ، يوتکانيزي وي خونوري يې بيالړزانده اوښورونکې وي. داوروستی ډول يې يودوه واري دشپې له خواسوې ده . په دغه شپه ټول بيده وو، زه په کټ کې غزېدلی وم ، لابيده سوی نه وم اوراته څرګنده سوه چې ددې ډول زلزلورغ دمخه تردې چې کورته دي راورسيږي اوويې ښوروي ، اوربدل کېدی چې دجنوب لويديځ څخه دشمال ختيځ پرلورروان وه . دادول زلزلې يوې ډېرې درنې بګۍ ته ورته دي چې په سرعت سره ترکورلاندي تېره سي، کوروښوروي اوترهغو يې ږغ اوربدل کيږي ترڅويې فاصله ډېرپرې اونوريې نورغ ورک سي.

ترمخکې لاندي داسي نخښې ننښانې سته اوڅرګندوي چې کابل په يووخت کې ډېرسترجهيل و. دغه وادي يوواري نه بلکې څوواري په اوبوکې ډوبه سوې ده . خلکو ته هم داکيسه نسل پرنسل رارسېدلې ده ، چې دغه سيمه چې اوس کابل دئ ، يووخت يوډېرسترجهيل واومحيط يې څرميله پراخ و. له احتماله ليرې نه ده چې په دغه برخه کې چې سيند دکابل دشاوخوا غرونو ديوه تنګې له منځه مخ پرهندوستان بهيږي ، يووخت مخکه ښويېدلې اودسيند مخه يې بنده کړې وي، دابوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چې شاوخواټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو دسطحي جګېدلو دومره دوام کړی وي چې دمخکې دښويېدو له امله په منځ ته راغلې ډم کې نوري دخايېدلو نه وې . وروسته دي يې موانع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې، اوترهغودي وچه پاته سوې وې ، چې دمخکې بل وارښويېدلو درود دپرمختيا مخه بيانيولي وي . له هغو علايمو څخه چې دمخکې ترقشرلاندي دحفرياتو له امله موندل سوي دي، زه دې نتيجې ته رسېدلی يم، چې دامخکه څوواره ډوبه سوې ده اوبېلابېلو يوړېل ايښوول سويو برخوضخامت ښيي ، چې سېلابونه دزماني په مختلفوپړاوونوکې کښېنستلې دي. دکابل دشاوخواغرونو په څنډوکې هم داسي ننښانې سته چې ښيي ، يووخت دي دغه سخري اوګاري په اوبوپريولل سوي وي . په ځينو ځايوکې ددغوګارواوګرنګونوپه لاندنی برخه کې

داوبوجريان بنوی سوري جوړکړي دي . داګړنګونه (لانبونه) دساحل لانبونه ورته دي اوڅرنګه چې په ډبروجګوسطحوکي لاهم څنې دغه راز سوري لیدل کیږي، سړی دې فرضیې ته رهنمایي کوي ، چې دکابل ناوه یووخت ډېره زیاته پراخه وه اوترمخکې لاندي زلزلو دي ورو ورو دمخکي خیني برخي ، چې پخواتراوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي. د رودمسیرته څرمه داسمایي غره پرکاروباندي دسیندله سطحي څخه تقریبا پنځوس متره لوړداوبو ننباني ستنه . دابه غالبا داوبو دځینو جریانونو ارتفاع وي.

له کابله څخه دپرش میله لیري ، دخوردکابل په غرونو کې ددبرو د سکرونوی نري رګونه موندل سوي دي. دارګونه یوپربل پراته دي اوپنډوالی یې توپیرلري . په ځینو ځایوکي دانچ له شپارسمي برخي څخه بیاتراتو، نهوانچوپوري رسیږي . دارګونه دخاورودنریو ورغونو په واسطه یوله بله ببل سوي دي . دسکروپنډه برخه ترنری کښته پرته ده . په خینو ځایوکي دمخکي دقشرپه دري انچه ضخامت کې دکاربوني موادو تقریبا دوولس ببلابیل ډولونه لیدل کیږي اودانبیي، چې دلته په ببلابیلو لنډوپراوو کې تراوبولاندي کېدو چټك تداوم پیښ سوی دئ .

په افغانستان کې دمخکي قشرډبرزیات سره متفاوت دئ اوپه بې شمېره ځایوکي دکاني ډبرورګونه ستنه ، چې دفلزبرخه یې غني ده . دارګونه دغروپه بغلوکي راپیداسوي دي . دمسو، سرپو، سپینوزرو، جستو، زربرقو، نیکلو اونورومعدني ډبرو کانونه په زیاته اندازه ستنه . سره زردیوشمېرشمالي سیندونو په ریګوکي پیداکیږي اوویل کیږي ، چې اکسوس سیندهم له دې بابته شتمن دئ . له کندهاره دوه میله لیري دسروزرو ځلانده ډبري (Quartz) موندل سوي وي . خوهغه ډبري ایستل سوي دي . ددبرو په منځ کې دسرو زرو دهغونمونو له مخې چې ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چې دایو ډبرغني کان و. ویل کیږي چې پخوانیو امیرانو ددغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . دمسوډبري چې ماته یې دازمویلوله پاره رالېږلي وې، دمسوله لحاظه ډبري غني وې اوپه سلوکي دپرش، څلوېښت مس لرونکي نمونې خویې ډبري وې. ځینو یې لاپه سل کې شپېته مس درلودل او د معدني ډبرو په خینو رګونوکي محلي مس هم

موجودو. دسرپوډبري په سلوکي تراویازیات سرپ لري اوله دې څخه دګولیو جوړولو له پاره داړتیاوړسرپ لاس ته راځي . دسرپوځینوډبروچي ماته یې دازمویلوله پاره رالېږلي وې، په سلوکي لس سپین زردرلودل. دشېردروازې په غروکي دمسورګونه چي دلته وهلته دغروله اوږدو سره سم غزېدلي دي ، پیداکیږي . خوداډېرنري رګونه دي اودنوروځایودرګونو په پرتله یې فلز هم لږدي. خوفیصدي یې دومره ده چي په کارکولوازري . دکابل په شاوخواکي غرونوکي، په هرصورت ، دمسودومره بډای رګونه سته ، چي دزیاتوکلونو له پاره دي داروپااړتیا ورپوره کړي . اوکه دهیواد کانونه په بشپړتوګه وپلټل سي، امکان سته چي دنورو زیاتو زېرمو موجودیت دي برملا کړي.

دهیوادخلك په خپلوسیموکي دکاني ډبروموجودیت په باب په خبرورکولو کي ډېرمحتاط دي اوبېرېږي ، چي که داشیان وموندل سي ، امیربه یې دراایستلو کارپیل کړي . په دې صورت کي به دشاوخوا سیموخلك وکارکولو ته مجبوراودډېرلږمزد په بدل کي به دسخت اوپرله پسې کارپه نتیجه کي دخپلو کروندو اوغلودانو له کارڅخه ګوښه کړل سي . ځکه یې نوکانونه نه خوښیږي . امیربایدد خپل هیواد له منرالي ثروت څخه دګټي اخیستلو په باب فیصله وکړي اویووخت به یې بې له شکه وکړي . خودځینو ناڅرګندو دلیلو له امله ، امیرغوړه ګڼي چي دغه کانونه دي ، چي په ثروت یې پوه هم دئ ، پرخپل حال لاس ناوهلي پاته وي . سره له دې چي ده یوزیات شمېرمعدني کاریګران دټول هیواد دکانونو پلټلواو د ټولو ډبرو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره ګومارلي دي اوڅرګنده سوې ده ، چي داډبري ارزښتناکي دي اودمځکي له معمولوډبروسره په وزن اورنګ کي توپیرلري . داکاریګرزما ترلاس لاندي وو اوماته امر سوی و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمویم او رپوټ ورکړم، چي کوم کوم فلزونه پکښې سته . له دې څخه ماته داسي فکرراولېدی، چي امیربالاخره په کانونو کي دکارکولو اراده لري . خوترهغه وخته چي زه له هیواده راوتم ، په دې برخه کي یې هیڅ ونه ویل اوکوم اقدام یې ونه کړ. دمسوله ډبرو څخه په حکومتي چاروکي کاراخیستل کیږي . امیرته ثابته سوې ده ، چي دده خلك ډېرخیرك دي او هرکار چي ورښوول سوی دئ ، هغه یې زده کړی او پـــرمخ یې

بېولی دئ . ده زماپرهغه رپوټ بشپړباوردرلود ، چي پکښې توصیه سوې وه، هروخت چي یې زاړه کارونه بشپړسي ، باید د سرپو ویلولو خلك نورځایوته دکارله پاره ولېږل سي . خوپه دې خبره پوهېدل سخت دي، چي ولي له کانونو څخه داستفادې کارترلاس لاندي نه نیول کیږي. ماته کله کله داسي چورت راولېږي چي امیرښایي دخپلو پیاوړو گاونډیو له سراښتوب څخه بېرېږي، چي که دخپل هیواد پرکانونو کاروکړي، په لوی لاس به دهیواد دثروت عملي شواهد برابرکړي اوهیوادبه له لاسه ورکړي.

دترکستان خلك چي کله دخپلي سیمي دمعدني ثروت په باب ږغېږي ، ادعاکوي، چي ددوی سیمه ترنورافغانستان ډېره زیاته بډایه ده . خوددغي سیمي کاني ډبري ماته دازمویلو له پاره رالېږل سوي نه دي. یوترکستاني مشرله امیرسره دکتني پروخت له ځان سره یوه ډبره راوړې وه اوویل یې ، چي سره زرلري . خوهغه اوسپنه وختله. دامشریوازنی کس نه و چي دغه راز غلطي یې کړې وه . اوسپنه لرونکي ډبري هغه پخواني مقوله رښتیاکوي چي وایي «هرځلېدونکی شی ، سره زرنه دي» . دترکستان په دره یوسف کي دډبرو دسکرو یو رگ ښکاره سوی دئ . خوداډبري نوي سکاره یا لیگنایټ(Lignite) دي. دغه رگ ماته تقریبا شپږفوټه پنډ او ښه ډېراوږدښکاره سو.له دې سکروڅخه په زیاتو مواردوکي کاراخیستل کېدلای سي . کابل ته یې څوټنه راوړل سول چي دلرگو پرځای یې په بایلرهاوس کي دسونگ موادو له پاره وازمویي. داازمویښت بریالی و.خو دغرونو په سختو دروکي داوښانو پرشادسکرو راچلولو اوددریو اوونیو مزل وهلو یې مخه نیوله .

دکایل په ورکشاپوکي دبایلرانو له پاره دسونگ موادو دپیداکولو مسلې په وروستیو وختوکي اساسي اهمیت وموند . ځکه له کابل څخه دڅو ورځو مزله په واټن دهیوادټولي وني مصرف سوي دي . دسونگ نورمواد په سختۍ سره موندل کیږي. په داسي حال کي چي کوم نوي نیالگي دسونگ موادو دراتلونکي زېرمي له پاره اښوول سوي دي ، په اتویاترهغوزیاتو کلونو کي دپرې کولو له پاره نه آماده کیږي . اوسني امیردموضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړکي یوکل یاڅه زیاته موده وړاندي یواعلان خپورکړاو په هغه کي یې هرهغه

چاته دزيات انعام ورکولوپېښنهاد کړی و، چې کابل ته نزدې دډبروسکاره پيداکړي. هغه چاته چې دښارپه پنځه ميلي کي ډډبروسکاره پيداکړي ، دېرش زره روپی انعام، هغه چاته چې په لس ميلي کي يې ومومي ، شل زره روپی اوپه دي ډول نورانعامونه اعلان سوي وو. خوبوشرط پکښې واوهغه داچې موندل سوي سکاره به په داسي خای کي وي چې دارابه لرونکو وسايلو له پاره ديوه ميل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نودانعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب رالږسي . داعلان په نتيجه کي خلکو دځوميلو په شاوخواکي په ډېردقت سره پلټنې وکړې ډېرلږکسان حتی دسکرو پرليدلو بريالي نه سول. دوی خای خای په خينونريورګونو باندي پېښې سول چې دمخکي ترقشرلاندي ترتحت الارضي زلزلودمخه موجودوه . زه يې دغوسيموته دپلټنې اوړپوټ راوړولو له پاره ولېږلم اوومي موندل ، چې دادډبرو نوي سکاره اودومره نري دي چې مصرف کول وربانديي نه ارزي . ترکومه خايه چې ژوري کيندنې وسوې ، دپنډو رګونو موجوديت يې څرګند نه کړ. زمادکاريګرانو يوې ډلې چې، دنورتحقيق له پاره ګومارل سوي وه ، دهزاره وو په خواکي له کابل څخه دشپږو ورځومزله په واټن دشيخ علي په سيمه کي ډډبرو دنويوسکرو رګونه وموندل اودغرونو په همدې لړيو کي نورخايونه هم رګونه کشف سول . خوپه دې خايوکي هم دغرونو موانع وو اوداوښانو پرشاراچلول يې حکومت ته ډېرګران تمامېدل. اميرييادټرام ياکوچني اورګاډي په برخه کي دهراقدام په وراندې سخت تعصب لري اودادسکرودانتقالولو يوازنی ارزانه لار ده.

ډېراحتمال سته چې دکابل ورکشاپونه دي دماشينونو دچلولو له پاره دسونګ موادو دارټيا له املې ډېرژروټرل سي . له کابل څخه زماله راوټلو لږوراندې اميرراته وويل ، چې دلرګيو داخلې زېرمه تمامه سوې ده اوډېره لږاندازه ډډبرو سکاره نزدې پيداسوي دي ، چې زيات ارزښت به ولري . په آخري ژمي چې ماپه کابل کي تېرکړ، لرګي لږپيداکېدل اوترپنځو کالوورانديي يې بيه دري چنده لوړه سوې وه . په دغه بيه لاهم ډېرلږ موندل کېدل.

له هغه څرګندونوڅخه چې وسوې ، داسي ښکاري چې دکابل تروادي لاندي به غالبا ډډبرو ښه سکاره پراته وي . خوامېرمرحوم ډډبرو دسکرو کارچې ماپيل

کړی و ، لږونتوب وباله اوغوښتل يې پوه سي ، چې دمخکې ترسطحې څوسوه فوټه لاندې دسکرو دموجودیت دمعلومولو ګټه په څه کې ده اوڅوک به وکولای سي دمخکې له کښدې څخه ، چې له اوبرډکه ده اوخاګاني يې بنه ثبوت دئ ، سکاره راوباسي . داهغه څه و ، چې ده په دبارکې ویلي وخوماته يې نه و ویلي . ، خکه نوماته په دې برخه کې زمادکارددفاع کولو موقع میسره نه سوه . ده ماته صرف لیکلي و ، هیله لري هغه کاریګرچې ددغه کارله پاره استخدام سوي وو ، شاوخوا سیمونه ولږول سي ، چې که کولای سي په غرنیو سیمو کې ددبروسکاره پیداکړي . په ترکستان کې همداسي وسوه . خودازما وظیفه نه وه ، چې ددغه شان یومبهم امپرپه باب بحث وکړم اونه امیرداسی سړی و ، چې زما دغه شان کارته دې يې غورنیولی وای . ده چې به کله یونظرورکړ . په هیڅ ډول يې غلطی منلوته غاړه نه ایښوولې.

دپنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داګان دکندهارښارشمال ته په هغوغرونو کې ، چې توري نومیږي ، واقع و. زمادیادوخبره ده چې دغه ځای خلکو «کان‌طلا» باله اوشاه مقصود ته نزدې و (م.هوتك)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشيعه ـ ملايان اوپرخلکو باندي دهغوی اغيزه ـ جهاديامقدسه جګړه ـ پرملايانو باندي دامير مرحوم ناباوري ـ مقدس خلك ـ فقيران اوزيارتونه ـ لېونيانونه دخدای نتلو په توګه درناوی کول ـ سيدان اوحافظان ـ ګدايان اوخيراتونه ـ ددیني سزاپه توګه په ډبرووژل (سنګسارول) ـ عبادتونه ـ په عبادتوباندي دنه پوهېدلو سزاګاني ـ مسجدونه ـ رمضان اوروژې ـ حج ـ په استراليا کي افغاني کالوني ـ حلال اوحرام خواړه ـ دماندينو تعدد.

دافغانانو دين اسلام (۱) يامحمدي دين دئ ، چې په عيسوي هيوادو کي زياتره په دغه نامه يادېږي . که خلك دخپل دين له اصولو سره سم ، هغسي چې په قران کي يې ښوونه سوې ده ، عمل وکړي ، نوښه مسلمان به يوښه سړی وي . خکه دايوقانون دئ، چې دخلکواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددیني اعمالو له مخې تاکل کيږي . په هيوادکي ددغه دين دوې څانګي ستې، شيعه اوسني . په وروستی څانګه کي يې شاهي کورنی اودخلکو ستراکثريت شامل دئ .په داسي حال کي چې شيعه څانګه يې په اساسي توګه له قزلباشو څخه چې دايرانيانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دکابل په جنوب لوېديخه سيمه کي ، چې چنداول نومېږي، اوسي . دوی خپله يوه کوچنی کالوني جوړه کړې ده ، خوددوی زيات شمېر په کندهار اوهرات کي اودغه رازدايران پولي ته نزدې ژوند کوي . ددغودووڅانګو ترمنځ توپيرزياتره ددوی دمذهبي مناسکو په شکل کي ليدل کيږي . په عقايدو کي يې کوم اساسي توپيرنسته . اوداتوپير کله کله دزياتي وينې تويېدني سبب سوی دئ لکه څرنګه چې په پخوانيو وختو کي درومن کليسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملايان يااخوندان Priests هغه کسان دي ، چې په مسجدوکي روزل سوي، په قرآن باندي پوهيږي يا لږترلږه پخوانی عربي لوستلای سي ، په هغه يوازنی ژبه چې دليکلو اجازه يې سته . دوی په روحاني توګه ژوند کوي ، چې له تاکلو عبادتونو اوروژو څخه متشکل دئ . ددوی تسبيح(۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسوکې وي . دتګ ، ناستې اوحتی خبرو په وخت کې يې په ګوتو کې سره اړوي اوپرهره اړول سوي دانه باندې دخدای نوم تکراروي . کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارګڼل کيږي، چې که په کوڅه کې يې له څنګ سره تپرسي،کښته مخکې ته وګوري . ددوی په نظرد کافروژل دستاينې وړعمل دئ . دخلکو اکثريت ټول يوشان متعصبين دي . دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطاايستل (غولول) ګناه نه ښولي (۳).

په خلکوکې دملايانو نفوذبېحې زيات دئ اوجهاديادوی ددښمنانوپرضد مقدسې جګړې ته دهغوی په راباللو کې هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چې ددوی ددين دښمن دخدای دښمن دئ اوله دې امله دکرکې ونفرت وړموجودګڼل کيږي.قران ددغه راز خلکودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه رازعمل کې پخپله ووژل سي ، خدای وعده کړې ، چې سيده به جنت ته خي . که څوک دکافرپه وژلوکې ناکام سي اوپه دغه تلاښ کې پخپله ومري، په جنت کې به يې مرتبه ترهغه چالږخه کمه وي چې بريالی سوی وي.

ملايان دغه رازښوونه کوي، چې په جنت کې به ښه مسلمانان ددا سې ونوترسيوري لاندې پراته وي ، چې پانې به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي، مېوې به يې قيمتي ډبرې وي. شاوخوا به ښکلي حوړې پرې راتاووي اوده ټولې غوښتنې به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنګ ته بهيږي. په دغه جنت کې که دوی هرهغه ښکلی مرغه وغواړي چې په شاوخوا ونو کې ناست اورېږکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی ښه سي اوښاخوته به والوزي ، داڅکه چې په جنت کې مړک نسته . څرنګه چې دافغان ژوند په عمومي توګه د ژوندې پاته کېدولە پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکې ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکوخوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډېري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کيږي . دلوستلو له وخته پرته نوروخت په څوتوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوك غواړي ويې ولولي، له پوښ څخه تراايستلووراندي بايد خپل لاسونه ومينځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران يوازي په عربي لېکل سوی دئ . ماتعجب کاوه چې ولې دلايقوملايانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دئ . خکه ټول به يې لوستلای اوپرې پوهېدلای سي . راته وويل سول چې دقران ژبه داسي ده چې هيڅوك يې کاپي اوتقليدنسي کولای . په ژباړه کي به هرومرو زياتي تېروتنې پېښې سي اودخدای له کلام سره به بې پروايي وسي(۴) . له همدې امله دئ چې څوك غواړي و يې لولي ، دهرلغت تلفظ ورته په عين بنه ښوول کيږي . په ليکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومبتدي به هرومرو يولغت په ناسمه توګه تلفظ کړي . ډېرزيات لغتونه سته ، چې په ليکلو کي سره ورته دي اوتوپير يې يوازي دناليکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرګندېږي. له همدې امله يې په معنا کي ګډوډي پېښېږي اودخدای دکلام ترغلط تعبيرولو بله لويه ګناه نسته . له ملايانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملايان يې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چې ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توګه دلامذهبو خلکووژل چې دجهاديامقدسي جګړې اساسي پرنسيب دئ اوامېردهغه په باب يوه رساله چاپ کړې اوپه دې وروستيو وختوکي يې په هيواد کي توزيع کړې ده (۵). ماته دنورهيوادمسلمانانو په يقين سره ويلي ، چې په دغه خای کي دقران مطلب اړول سوی دئ .خکه په قران کي ريښتنې مسلمانان هڅول سوي دي چې له غيردين خلکو سره دي دګاونډيتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چې هغوی ټول يې دښوخلکو په توګه وپېژني . که دهغوی پرضددجګړې وخت راسي نوبيادي په خپل ټول قوت ورسره وجنګېږي.

امېرمرحوم چې پرملايانو بې باوره و، دليل يې درلود . هغوی څوخله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعايې کوله چې دی له خپل دين سره سم عمل نه کوي ، خکه نوکافردئ . له ده سره يې هروخت داسي چلند کاوه ، چې دخپلو خلکوترنظريې سپك وښيي، نه داچې احترام يې وسي اونفوذ يې ورزيات کړي . ده چې بياهم غوښتي دي ، دنوروخلکوپه څېريې هغوته په سزاورکولوکي صرفه

نه ده کړي . دغه شان يوه پېښه هغه وخت وسوه چې ديوه زيارت ملايانو ده ته يوليك راولېږه اوپه هغه کې يې دزيارت ددېوالونو اوخونو دترميم له پاره چې دنرېدلوپه حالت کې وو، دنغدي مرستې غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندې معمولا شاوخواودانۍ اوخونې راتاوسوي وي اودزيارت محافظ اخوندپکښې ژوندکوي . اميرپوهېدی ، چې دغه خاى ته ښځې ترنوروخايوزياتې ورځې. په ښکاره يې عبادت مطلب وي خوپه حقيقت کې له خپلو مينه والو سره وعدې پرخاى کوي . زياتره ښځې لاپخپله په ملايانو کې هم مينان لري . دښځوعبادتونه معمولا خپلې خاصې ښېګڼې لري دوى بايدپه زيارتوکې ډېرې زياتې سپېځلې واوسي .خوپه خينوشرايطو کې ښايي ددغې نظريې پرخلاف نتيجه ورکړي . خکه نواميردغوملايانو ته چې په کېډه ښه ماړه اوښوي ښالاك خلك وو، احوال ولېږه اوورته يې ووېل چې دى ددوى په ښېلتوب پوهېږي. دوى يې وښکنځل اوامريې وکړ، چې دغه خاى دي وترل سي اوملايان دي تيت وپرك سي.

اوسنۍ اميرچې تراوسه لادخپل پلارپه شان پرخان ويسانلري، له ټولوملايانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چې دى اميرسو، دوى ټول يې راوغوښتل، پيسې يې ورکړې ، عزت يې وکړ اوپه ښه سترګه يې ورته وکتل . دسياست غوښتنه بې له شکه همداوه خکه حالات ډېرنازك وو. خودوى زياتره دوه مخه وسله ده اودى به يووخت ووينې ، چې که يې خپه کړل،نوبيا دواړې خواوي غوڅولاى سي .

په هيوادکې زيات شمېرمقدس کسان اوفقيران سته چې خلك يې زيات درناوى کوي . دوى دناروغۍ دعلاج کولوقدرت لري اوپرناروغانو باندې دقران خينې برخې لولي يااوبه ورته دم کوي اوپه چښې يې . خومعمولا دقران يوآيت پرکوچنۍ ټوټه کاغذ ليکي اوناروغ ته يې ورکوي چې ترستونې يې تېرکړي. په زيارتونو (مقدسوقبرونو) کې هم دناروغيو علاج کيږي اوناروغ بايد صرف په زيارت کې دروغبدوتروخته پاته سي . زمايونوکرددې پرخاى چې انګلېسۍ دواوخوري ، دابل علاج يې غوره وباله خوپه دريمه ورځ هورې مړسو.

د لېونيانو په باب ويل کيږي چې دا دخداى لخوا خوررول ســـوي کسان دي .

خکه نوهیڅوك ددوی داعمالودکنترولولو لټه نه کوي اونه یې په هیڅ ډول په کاروکي مداخله کوي. پرځای یې ورسره په ډېراحتیاط چلند کیږي . دستونزو اومشکلاتو په وخت کي دوعاوي اوتوصیې ځني غوښتل کیږي . هرڅه خواړه اوپیسې چي اخلي ، ورکول کیږي اوهرځای چي یې زړه غواړي ، تللای سي .هیڅوك یې ممانعت نه کوي ، ان تردې چي که وغواړي دامیردربارته هم تللای سي . دغه رازیوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اوږده کمیس پرته یې بل څه نه اغوستل اودکمیس گرېوان به یې هم خلاص و، دژمي په سختۍ کي به یې یوازي پوستین دکمیس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسړوورځوکي لیدی ، چي پروچه مځکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت باید استثنایي وي، چي په دغه رازنیستي کي ژوندکولای سي . دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپایان به پیره پرولاړه وو، ددروازې تمبه به یې لیري کړه ، مغازې ته به ننووت اوهورې به پرېوت . هیچا ورته دڅه ویلو جرات نه درلود . دی به کله کله دامیرمرحوم دربارته تللی اودامیردکرکترپه باب به یې خپل نظرڅرگنداوه . داهغه څه وچي بل هیچاپه ژونداسي غوري(لاپي) کولای نسوای. کله چي به امیرپیسې ورکړې ، ده به هیسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به یې چادپخلاکېدو هڅه وکړه ، نټه به یې کوله . ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواړو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپیروان درلودل اودغوغوړو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پېښې به یې هم کولې اوهڅه به یې کوله ، ځانونه په بشپړتوگه دده په شان کړي ، چي دوی هم دعزت څښتنان سي اوداسي یوه ورځ راسي، چي دوی دخپل بادارپرپښوبوټونه وراصل اودنورو خلکو له شره ځانونه خلاص کړي .

په هیوادکي زیات شمېرسیدان سته . ویل کیږي چي سید د پیغمبر (ص) مستقیمه اولاده ده . دوی ته دمهمواشخاصو په سترگه کتل کیږي اونورخلك یې درناوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو ځلوخنډنه گرزي. یوشمېرسیدانو زماترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزیات شمېرهغوکسانو ،چي زه ورسره په تماس کي وم . غوره وموندل. عموما ډېرخیرك وو، چي دا به ښایي پرنورو باندي دبرتری له پاره دپېړیو پېړیو هلوځلو نتیجه وه.

حافظ هغه څوك دئ، چي ټول قرآن په يادتلاوت كولای سي.دوی دروژي په مياشت كي كومارل كيږي، چي هرمانښام په جوماتونوكي دقرآن يوه برخه تلاوت اوپه دي دول ټول قرآن ختم كړي. داكاردهري ورځي په بركي نيسي اوتلاوت يې پروختونوداسي ويشلی وي، چي دروژي ترپايه پوري يې ختم كړای سي.

فقيران يامقدس گدايي گرپه هيوادكي يوه ستره موسسه ده، چي په حقيقت كي په ټول خټيځ كي سته . دوی(نارينه، ښځي اوماشومان) لوزكړی وي، چي كاربه نه كوي اوورځني غوښتني به دگدايي له لاري پوره كوي . دوی دغه راز ژمنه كړي وي، چي دسباپه غم كي به نه وي اوكوم څه چي وركول سوي وي، بلي ورځي ته به يې نه ساتي . هرهغه څه چي دخيرات له لاري وررسيږي په هماغه ورځ به يې مصرفوي . دوی دسړك پرځنډواوبازاركي ليدل كيږي، چي دگدايي لرگيني يامينسي كاسې(كچكولونه) پې په تارتړلي اوپه غاړويې څړولي اومخ ته يې نيولي وي . لارويانو ته دخيرات وركولوپرله پسې ناري وهي . په ژمي اودوبي ټوله ورځ پريوه خای ولاړ وي. خوپه ژمي كي يې ترپوستينونولاندي يوه كوچنی اوسپنيزه كاسه نيولې اوپه هغې كي يې دخان تودولو له پاره دسكرولږځه اوراچولی وي. اوسنی امپرددغو خلكو د ژوندكولو دلارو چاروسخت مخالف دئ . دی دغه هلكان، چي پرسړكونو باندي دگدايي كولوپه حال كي ووينې ،مجبوروي يې ،چي وركشاپوته دكارله پاره ولاړسي اوهوړي دكاركولوامرورته كيږي . دمزدپرخای هغوته دورځي دوه واره ډوډی اوپه كال كي يوه جوړه جامې وركوي. دوی په وركشاپونوكي عملا دبنديانوپه توگه ساتل كيږي. څكه چي دورځي ياشپې له خواورته دبهروتلواجازه نسته . تركومه خايه چي دحكومت دگټې خبره ده . نودوی كوم كټوركسان نه دي . دوی ټوله ورځ بې له لوبوبل كارنلري اوټنبل دي. زوراوتشددپردوی اغېزه نه كوي اودشاپونو زياترو استادانوچي دوی ته دكارزده كولو هڅه كړي ده ،زړه توري سوی اونامپنده سوي دي. تركومه خايه چي مادوی كتلي دي، دښومرادو له ضايع كېدوپرته بل كارنلري . كله يې چي استادان كارته مجبوركړي ، دوی حتی په ساده كاروكي لاهم ښان ضايع كوي . په څرگنده توگه داسي ښكاري، چي دوی له دې هيله من دي ،بالاخره به د بې فايدې كسانو پـــــه توگه خوشي

پرېښوول سي.

مذهبي جنايات اوجرمونه دملايانو ديره حکم هيت له خواچي له خپل منځه يې يوتن دمشرپه توګه ټاکلی وي، څېړل کيږي. ملايان دمذهبي اعدام په خاطريوځوک دډبرو ويشتلو په مرګ محکومري. خوداجزابايد دامېرله خوا منظورسي .کله چي جزامنظوره سوه ، محکوم تن په داسي حال کي چي لاسونه يې ترشاټرلي اوپه پښوکي يې زولنې وراچولې وي، دښارپه جادوکي ګرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاکلي ځای کي لومړی ډبره دمشرملاله خوا ورباندي وارکيږي . دخلکوجميعت چي له غونډي سره ملګري اوخانونه يې په ډبروسله وال کړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي .کله چي هغه ډډبري وار وکړ، دوی وروسته ډډبروويشتل پيل کړي . محکوم شخص ډډبرو ترياران لاندي وي، چي دتيږو د دوام په صورت کي وارپه وار اغېزمن کيږي . ډډبرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سبکه کړي ، ترڅو هغه ځای راورسيږي، چي سياه سنګ نوميږي . داځای دتورو ډبرويوه کوچنی غونډی ده چي له ښارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . ډډبرو دېوال پرراتاوسوی دئ . په دغه ځای کي دويشتلو له پاره غټي ډبري اخيستل کيږي اوډبرزمحکوم شخص له کمزوری ځخه پرمخ لوېږي اوپوه سي ، چي ژوندۍ مخ پرتمامېدودئ .يوڅه موده لانورهم واري پرکيږي . په پای کي نوردښوره لوېږي اويوه يادوي غټي ډبري يې پرګونډو اووروسته يې اورد وغځوي . ورپسې نو ډډبروباران پسې توندسي .خينو خو داسي ګاري ورسره راوړي وي، چي په سختی سره يې پورته کړي اودسړی پريدن يې وروغورځوي . داکارترهغوروان وي، چي پرسړي باندي ډډبرويوه غونډی جوړه سي اونورنوهوري ډډبروترکوټي لاندي پرېښوول سي. شخص که څه هم ببهرښه سي، خوټل سمدلاسه نه مري. داسي واقعې پېښې سوي دي، چي سړی دڅوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پای کي په ډبرکړاو مړسي.

خلك دملايانو لخواتعقيبيږي ،چي وګوري آيادوي خپل دين پالي که يا ؟ رخت پروخت پوښتنې خنې کوي، چي آياددوی خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاکل سوې وي، چي کله کله په بازارو، ورکشاپونو اوعامه باغچوکي ګرزي ، په دغومواردو کي چي هـــرڅوك په مخه

ورسي، بايد خپل لمونخونه ورته تكرار كړي ، كه يې په صحيح ډول تكرار كړل ، اجازه وركوي چې پرخپله تېره ولاړسي . دده لارمعمولا دملايانو تر نظر خكه لاندي وي ، چې خلكو ته دتعقيب خبرداری ورنكړي . ټول هغه كسان چې تردغه ازموينښت بريالي ووزي ، غواړي ووينې چې ورپسې سړي ته څه پېښيږي . هرڅوك چې پخپلولمونخوكې غلطي وكړي يايې يوه برخه خني هېره سي، په لركيووهل كيږي . خوكه يې موضوع لانجمنه وي اوسړی پخپلولمونخوباندي قطعا ونه پوهيږي يايې له هغه چاسره لج كړی وي، چې له ده څخه پوښتنه كوي اوهغوی پردې خبره شاهدي وركړي، چې ده دهري ورځي دټاكلووختونو په باب هيڅ نه دي ويلي ، بيانودغه شخص نيول كيږي ، مخ يې ورتوروي ، لاسونه يې ترشاورتړي اوپرخره باندي يې چپه سپروي . په داسي حال كي چې ملاپه پسې وي دښارپه عمده بازاروكي يې گرزوي . البته دخلكو لويه ډله په پسې وي اوگستاخانه ملنډي په وهي . ويل كيږي چې ددغه جريان شرم اوخجالت پرسړي باندي خورازياته اغېزه ښندي اوپه راتلونكي كي شخص دمذهبي مناسبكو پرپابندی باندي ټينګ سي . دده ملگري اودوستان دڅوكلونو له پاره پرده باندي ټوكي كوي اوبې باكه ملنډي پرې وهي . مايووخت يوڅوك وليد چې پريږده موضوع باندي يې خپله نظريه په جديت اومباهات سره بيانولې .په دې وخت كي يې دڅنګ سړی ورو پوښتنه خني وكړه چې آياپخپلولمونخو پوهيږي .سړی غريب سره راگيرسو ،غوښتل يې يوه شېبه ځان زړه ورووښيي، خوناڅاپه اوپه چټكی سره له خوني ووت اوملگرويې دسپكاوی په خندا بدرگه كړ. زياتره افغانان له ريشخندوهلوسره سخت حساس دي اوكه ريشخندتراندازي زيات سي ، خوراسخت هيجاني كيږي . ټول ښه مسلمانان بايدد ورځي پنځه وخته لمونځ وكړي اوترلمانځه دمخه بايدلاسونه وپښې څكه ومينځي (اودس وكړي) چې خانونه دخدای په مخ كي په ښه توګه حاضركړي ځكه ووېل سول چې په قرآن كي دشرابواوالكولو دمنعه كېدلوسبب دادی، چې څوك دشرابوچښلو تراغېزې لاندي نشه وي، په ځان نه پوهيږي ، چې څه كوي؟ اوڅه وايي؟ اوپه دغه رازحالت كي به يې لمونخونه ددين سپكاوی وي.

دكابل مسجدونه زياتره كوچني وي. معمولا يې داسي جـــوړكړي وي، چې

دري خواوي يې بندي اوځلورمه يې خلاصه وي اوپرداسي موقعيت بايدودان سوی وي، چي داوږدوالي لوري يې مکې شريفي ته، چي دپيغمبر (ص) زيارت پکښې دئ (۵) مخامخ وي. داځکه چي مسلمانان ټول دلمونځواداکولو په وخت کي مخ دمکې پرلورکوي. يودېرسترمسجدچي جمعه مسجدنوميږي(۶) ، د امیرمرحوم په واسطه جوړسوی و. امیراعلان خپورکړچي ټول ښه مسلمانان بايد لږترلږه يوه ډبره له غروڅخه ددغه مسجدپه ودانۍ کي دايښرولوله پاره دخپلي وندې په توګه راوړي . په دې ډول يوزياته اندازه ډبري راغونډي سوي وي، خوودانۍ دومره لويه وه، چي دارتياورمرادوداندازې بشپړولو له پاره لاسي ګاډۍ اوجوالیان په کارورو .په همدې مسجدکي خلك داخترونولمونځونه اداکوي اوپه هروارشل دېرش زره تنه حاضريږي .مسجداوشاوخوا غولۍ يې ټول په سرپوډك سي چي څوك ولاړځوك پررکوع اوټول يودبل ترشا په اوږدوکتارونو کي ولاړوي . په همدې ځای کي دکولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطرلمونځونه هم کيږي .داناروغۍ اوآفتونه چي په کابل کي پېښې سي او زياته مرده دوام وکړي ، خلك هيله من وي، چي ددوی ګډي دوعاوي به دآفت پرليري کېدواغېزه وکړي.

درمضان ياروژې په مياشت کي پرټولو خلکوباندي ددېرشوورځوله پاره له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازمي. په دغه وخت کي بايدهيڅ شی ترشونډوتېرنسي .هيڅوك بايدنصواریاچلم ونه څکوي. ډېرواړه ماشومان اوهغه کسان چي جدي ناروغي ولري ،له دې کاره مستثنی دي، په ورستي برخه کي زياتره پېښيږي، چي ناروغ شخص که څه هم ددغه ازمويښت قدرت ونلري ، بياهم پر روژه نيولوټينګارکوي اوله ستومانۍ څخه مري. په هرصورت ناروغ، چي روژه ونه نيسي ، بايدعوض يې ورکړي اوددې کارله پاره بايديومبلغ تاديه کړي . دغه رازيايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماړه کړي. ملابايد له شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وکړي چي دروژې نيولو څخه معاف دئ . دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايدخلك که وغواړي يوڅه وخوري اواندازه يې محدوده نه ده . معمول داسي دئ، چي له لمرلوېدوسره سم يوغټ توپ ويشتل کيږي او دا خلکو ته دروژې ماتي اشاره ده . زياتـــــروکسانوخواړه

اوچلمان تیارایښي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو اویودم چلم کشولو اجازه ورکوي ځکه دورځي بندیزیې اشتهاخوراورزیاته کړې وي.ترلمرختویوساعت یاڅه زیات دمخه بیاتوپ ویشتل کیږي او دا هغو کسانو ته خبرداری دئ ،چي په دا سبا یې کارکوي . دوی بایدراوپاڅي اویوڅه وخوري، ولي چي دبلي ورځي روژې نیولو لپاره ځان سمبالولوته لایوڅه وخت پاته وي . دهغوکسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادئ، چي شپه اوورځ سره واړوي . دورځي بیده سي اودشپې خوراك اوکاروکړي. په حکومتي دفترواوکارخانوکي دکارساعتونه کمیږي اوخلك کاردورځي ناوخته پیلوي اووختي یې پای ته رسوي . دمیاشتي په لومړۍ برخه کي خلك داسي ښکاري چي روژه خوراپه شوق نیسي. خو وروسته دورځي له خواداوږدې فاقې اغېزه زیاته سي اوورپسې یې دخورك ډېرښت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پیل کړي ، مقاومت مخ پرکمېدواوجګړې زیاتي سي. اکثره خلك ډېرناورغه سي اویوڅه خولامړه سي. ځکه خلك دروژې په میاشت کي دبلي هري میاشتي په پرتله زیات خورك کوي اوچي وس یې وي بچت ورته کوي . له خپلوټولوغوښتنوڅخه ترڅوساعتو محرومیت وروسته ترپزي پوري خورك وچښنګ وکړي او چلم وڅکوي . په تشه ګېډه درانه خواړه خودښه هضم له پاره ګټورنه دي . هغه کسان چي دزیات چلم څکولواونصوارو عادت لري، هغوی دزیات محرومیت احساس کوي . پردوی باندي دنوروخلکو په نسبت وخت ډېرورو ورو تېرېږي . زیاتروخلکو ماته ویلي، چي دلمرلوېدو دتوپ تروخته پوري دانتظارساعتونه ډېرستومانوونکي دي . زه فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . میرزایان (کاتبان) هغه کسان دي چي چلم اونصواروته یې ډېره هواکیږي . دوی تقریبا بې له استثنا څخه دچلم اونصواروزاړه عملیان دي. دمسلمانانوکال له قمري میاشتوسره سم ټاکل سوی دئ اودروژې میاشت هرکال ژر راځي .کله چي په دوبي کي راسي او ورځي اوږدې اوهواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکلیفونو ورزیاته سي . دکابل خلك دورځي په اوږدوکي دزیاتواوبوچښلو عادت لري ، ځکه نوتنده له زغملوووزي . دوی وایي چي په روژه کي دغه حالت ترټولوحالتوډېرزورغواړي.

درمضان تراخترچي دروژې دمیاشتي دپای ته رسېدو د ورځي اختردئ، شپږ

اونۍ وروسته لوی اختریاعیدقربان یادقربانۍ مذهبي میله راځي . په دغه ورځ ټول خلك، غریبان وي که ماړه ، نوی کالي اغوندي . هغه څوك چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملګروسره مخامخ اوخجالت سي. په هرصورت ډېرلږپېښیږي، چي یوڅوك دي دومره لوېدلی وي ځکه دایو دود دئ اوخلك ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي .که بېخي سخته وي، نوبیازاړه کالي مینځي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلك ددې وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالي دي رانیسي . په دغه اخترپه لوی مسجدکي ترلمانځه وروسته ،چي امیرله شهزاده ګانواونورومامورینواوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرومعاینه هم کیږي . دمعاینې ډګرته دامیراودهغه دډلي دراتګ هرکلي ته دڅلوېښتوتوپو ویشتلوپه سلامۍ سره کیږي اوورپسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي. امیرد ټولوقطعاتو مخي ته سپورتېرسي اویوه لنډه ویناوکړي اوژرپای ته ورسیږي . وروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلك ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیراودهغه دباډي ګارډانو تماشا ، بلکی دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل ګاډۍ ورپوري تړل سوي وي . تردې وروسته خلك ورځ دخپلو دوستانو په لیدلواو یوبل ته په مبارکۍ ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دئ ،چي مېلمنوته باید چای اوشربت ورکړه سي . ددغومراسمولګښت پرزیاترو کسانو باندي دروند تمامیږي. خوهغه باید هرومرو سرته ورسیږي. که یوڅوك غواړي چي دخپلوملګروپه منځ کي ددرناوۍ وړواوسي، ددې له پاره که حتی پورهم کوي بایدویې کړي.

دبرات په شپه (شب برات) زموږد (all Souls)(۷) په شان دشپې لخواآتش بازي(اورلوبه) کیږي . خلك خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبي تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسموروسته موسیقي اودنجونونڅاهم کیږي .دغه مراسم دشپې ترناوخته پوري دوام کوي . که یوڅوك نورخلك مېلمستیاته راوبولي ، پـــوهېږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصومواقعوکي دغه رازمبلمانه رابلل کيږي .په نوروکي يې تل دشپې تر ناوخته پوري ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقيده داسي ده چي ملايکي له ارواوو (ارواحو) سره ددې لپاره ګوري، چي دهغوی د پاتې کېدلو موده وازمويي . دکومو ارواوو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .

دمکې زيارت چي دوی يې حج بولي ، دهغوکسانوله خوا ترسره کيږي، چي په مذهبي لحاظ آماده اودلګښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره حج يوستره ذمه واري ده .له دغه رازخطرناک سفرڅخه دراستنېدو چانسونه هم دېرلږښکاري . هغه کسان چي ددغه زيارت ذمه پرڅان اخلي ، لږيادېرياورلري چي بيرته به راستانه نسي، ځکه نوخپل کارونه هغه شان فيصله کوي لکه مرګ ته چي دنزدې کېدوپروخت يې غم خوړل کيږي . په دې سفرکي بايد تر هغو بهرنيوهيرادوتپرسي، چي ددوی ددين اودخپل خان دښمنان يې پکښې اوسي . دا چي دوی به تردغه سخت ازمويښت سالم راووزي که يه؟ اوپرڅنګ يې لادسمندراودهغه داوسېدونکو په باب دېري دارووونکي افساني لري، داسي چي که پرچا پښې سي ، درسته بېړی يوه ګوله کولای اوترستوني يې تپرولای سي . سړی ته دحج کولودارزوپرڅنګ دومره زياته ذهني آمادګي هم ضرورده ،چي له دغوټولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي .په هرصورت د سفر ددغو ټولوخطرونو ترتپرولو وروسته که يوڅوک بالاخره راستون سي، نودعمرترپايه پوري د «حاجي» لقب اخيستلوامتياز ګټي . خپلوان اودوستان يې په راتګ سره ويارې اوخوشالي په کوي . ترڅومياشتوپوري دی بل کارنه لري بې له دې چي داورېدونکويوې مشتاقي دلي ته دخپلوسفرونو اوماجراوواوهغومنظرو ،چي ده ليدلي وي، بيانونه وکړي . په بيان يې اورېدونکي هيڅکله نه ستومانيږي . ما ددوی ځيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوبايد ووايم، چي دغه کيسې په ويلو ازري .

افغانان دېرسفرونه نه کوي .واکمنان يې ورته دنورو هيوداودکتني امکانات نه برابروي اونه بېګانه خلك هيوادته دورتګ له پاره هڅوي. دوی غوره بولي چي خلك يې سره تيت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی ډاريږي، چي پوهه اوروښانتيابه پرحالاتوباندي ددوی قبضه کمزوري کړي. که دا خلك د نورو

هیوادو دخلکوپه قوانینواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوخانونه له هغوی سره دپرتله کولو له لاري دخپل دین په نامه راوپاربدل، نوبیابه واکمنانوته دهغوی له غوښتنې سره سم حکومت کول اسانه نه وي.

په لوېدیځه استرالیاکي دافغانانوبوکوچني ټولنه سته ،چې له زیاتو کلونو راهیسې په یوه کالوني کي دي .هوري په ریګي بیابانوکي پراوښانوباندي سوداګري کوي. څوکاله وراندي ددوی یوتن افغانستان ته راستون سو.له خان سره خپله انګلېسی یاپه بله ژبه استرالیایي مېرمن، چې خپل دین یې پرې اینبسی و، راوستله. دې تعلیم نه وکړی اولیك لوست یې نسوکولای . دې چې دخپلوافکارواوهغوبیابانونو په باب خبري کولې، چې دایې په عمل کي دنوي دین منلوته هڅولې وه ، نوسړي ته دافکرورلوېدی، چې ددې ماغزه ګویا ګډوډ سوي وه. سړی خپل هیواد ته راستون سوی و اوغوښتل یې چې دېرش کاله وروسته یې بیاووینې اودخپلوپلرونو په خاوره کي ښخ کړه سي .له خان سره یې یوڅه پانګه هم راوړې وه . خوپه کندهارکي دده دوستان دومره پوروړي اونېستمن وو، چې ده ته بیخې لږڅه ورپاته سوې وه . له دې امله یې خپله مېنه پرې اینبسې اوکابل ته دامیرلیدوته راغلی و،چې ګوندې هغه ورسره مرسته وکړي. دی په یوه ډېرکوچني کورکي صرف له یوه نوکرسره اوسېدی . مېرمني ته یې دحکومت له خواپه کال کي یولږڅه مبلغ ورکول کېدی اوبس په همدې یې ګوزاره کوله . دی زمادېرممنون و،ځکه کله کله به مي پایپ اوتمباکوورکول . زیاتره به یې له استرالیاڅخه پرراوتلوافسوس کاوه. خودبیرته ستنېدووس یې نه درلود.ده داسترالیایانوپه شان انګرېزي خبري کولې اوپه خبروکي زیات قسمونه خوړل، چې دسوچه افغان له شوندوڅخه نادره اورېدل کیږي . دی ترخپل راتګ دوه دري کاله وروسته دزړه له ناروغی ځخه مړسواومېرمن یې دهغي کولراپه قربانیانوکي وه، چې دده ترمړیني یوڅواوونی وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چې دامړه سي، لېږوزي یې ډېرتلاښ وکړ،چې واده ورسره وکړي اوپه دې ډول یې په معاش کي ورسره شریك سي.

په استرالیاکي افغاني کالونی امیرمرحوم ته د «ضیادالملت والدین» لقب اخیستلو له امله دمبارکی یولیك راولېږه . له هغه سره یې پـــه عین حال کي د

استرالیادحکومت دفرمان یوکاپي هم مل کړي وه . په هغه کي یې دغه هیوادته دشرقیانومهاجرت هغه وخت منلی و ،چي هریوه سړي سربنه دروندټاکس(مالیه) ورکړی وي . دوی له امیرځخه په دې لارکي مرسته غوښتې وه، چي د هند پرحکومت باندي سپارښتنه وکړي، چي افغانان له دغه ټاکس ځخه مستثنی سي . امیرچي هروخت یې بزنیس ته پام وي اوپوهیدی، چي داخلك شتمن دي، په خواب کي ځني وغوښتل، چي ددوی دري ځلورتنه مشران دي پردغه موضوع باندي دخبرواترولە پاره ورته حاضرسي. خومشران دزمري غارته په ننوتلوکي زړه نازړه وه اوببربدل، چي غالبا به بیرته ځني راونه وزي. ځکه یې موضوع همداسي پرېښوولە .

دافغانانوپه منځ کي مرغان اوحیوانات په پراخه توګه پردوودلو «حلال اوحرام» وېشل سوي دي . هغه چي دخوړولووردي اوهغه چي نه دي . عموما داسي ویل کیږي، هغه مرغان اوحیوانات چي د غوښواومردارپوپه خوړل ژوند کوي ، خورك یې روانه دئ . هغه مرغان یاحیوانات چي دخورك اراده یې وکړي، دغاړي پرې کولوپه واسطه وژل کیږي . پردغه کارباید دخدای نوم په مکررډول وویل سي. له دي پرته یې غوښه حرامه اوخوړل یې ګناه ده. که یومرغه وښتل کیږي، مسلمان چي دوښتلوپه نیت پرهغه دتوپك ډزکوي ، بایدله ډزسره سم دخدای نوم تکرارکړي. که په دي ډول له وښتلوسره جوخت مړ سي، خوړل یې روا دي . ماچي به پخپله ښکارکاوه، ملګروبه مي هرمرغه چي رالوېدی ،سمدلاسه به یې غاړه ورپرې کوله اوپه عین وخت کي به یې پورتنی فارمول تکراراوه . ویل به یې چي یولږځه ساه ورپکښې پاته وه ځکه یې نو «حلال» کړ. خوکه کوم مرغه به درااخیستلوپه وخت کي مړو، هیڅاپه نه خوړ. که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله : خوراکي موادوته ورورې ، خواړه مردار دي او بایدونه خوړل سي. که یې ولیدل چي حیوان یې یوې برخي ته خوله ورورله، هماغه برخه یې بایدپرې اوباته یې وخوړل سي.سپیوته دغه رازدناپاکه حیوان په سترګه کتل کیږي اوداسي بایدتناوسي چي خوله یې له شی ځخه ونه ننښلي. بایدله هغه چاځخه هم ونه ننښلي،چي تناوکړی یې دئ . خوکه لاس یاکالي دسپي له خولې ځخه وننښلي ، بایدککړه سوې برخه پرېوللل سي .

ځني عسکراوغریب خلك چي سپی ساتي اوډېرپرگران وي، هغوی یې په ناولتوب کي ری نه وي .په ځني مواردو کي خوسپی دخپل خاوندپه بسترکي څملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوك ورسره کیږي . ځیني دغه خلك خپلوسپیوته دځیني چلونوله ښوولوسره مینه لري. یوسپی به چي دیوسپاهي ملکیت و، ځان پرمړینه واچاوه، گدایي به یې کوله ، دمخ پرپښوبه یې تگ کاوه اوپه بازارکي به یې دتمباکودوکان ته دلاس دسمال اویوه ایکي وروړله اوبیرته به یې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به یې هم کول. دې سپي ته یې دغه رازورښوولي وه چي په خوله کي یولنډلرگی ونیسي . دلرگي په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکین څراغونه ځړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واولاربه یې ورته روښانه کوله .

خلك دغوښي درواکولوپرڅنگ دخدای نوم پرټولونوروشیانوباندي وایي . کاریگران دکارترشروع وړاندي یادماشین دنوي چالانولواوپه قالب کي دویلي سویوفلزاتوترتویلودمخه دخدای نوم وایي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کړي. دوی دغه رازترخوړولو وړاندي او وروسته همداکارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی یې په غوږکي دخدای نوم ورته وایي (۸) اووروسته نوبیاماشوم په هماغه نوم یادیږي .

کله چي یومامورته خپله مېرمن دماشوم شېریني راوړي، نوموړی هماغه شیریني اوسوغات امیرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته ځني غواړي، چي دماشوم له پاره یونوم وروټاکي . دامیرله پاره دایودود گرځېدلی، چي دخپلومامورینواو شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کښېږدي.خوکه نجلۍ پیداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت امیردزوی وپلارته که پرگران وي ، اوغواړي عزت یې وکړي، سوغاتونه ورکوي. ځکه دزوی زېږېدل دډېري خوښۍ خبره ده. دنجلۍ په مورد کي خبره په پټه خوله تېریږي ځکه په افغانستان کي ښځي لږارزښت لري اوکله کله خودنجلۍ پلاردڅوورځوله پاره خپلي مېرمني ته ځکه نه ورنزدې کیږي، چي په دې ډول خپله ناخوښي وښیي اوښځي ته له دې امله، چي دده له ارزوگانواوغوښتنوسره سم یې عمل نه دئ کړی ، خپل خپگان څرگندکړي.

کله چې دامیریوه ماندینه امیندواره سي ، دتوپودویشتلو ،آتش بازی (اورلوبي) مېلمستیااونورټول ټک وټوک له پاره تیاری ونیول سي . دهلك په صورت کي داټول شیان منځ ته راځي. خوکه نجلی سي نوبیادخوشالی هیڅ کوم کارنه پېښیږي اوښځه خوشي پرېښوولې سي، چې پرخپلونامېندیوباندي یوازي وژاړي . له دې امله ټوله ښځي دهلك هیله لري اودوعاوي کوي، چې په دې صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وګوري اوددې به ډېرمراعات کیږي ،هرڅوك به مبارکی ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خوند اخلي.

په افغانانو کي دماندینوتعدد عام دئ . ځني چې یوازي یوه ماندینه لري ، له دې امله وي، چې دنورو وس نلري. یابه یې ماندینه په مصممه توګه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمنې دراتګ ممانعت کوي. ماته ویل سوي دي ، چې په ټولو حرمونوکي دبېلابیلو مېرمنوترمنځ دبرتری له پاره یوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دئ، چې ښځه پرځان باندي دسړي دمینې ټینګولو په خاطرکوډو، دمیني څانښتونو اونوروجادویي هنرونو ته مراجعه کوي. همدغه دبرتری له پاره جګړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دئ، چې ولي زهري موادوته چې کشف کېدلای نسي ، دومره زیاته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې، چې که داسي زهرامعلوم وي، یایې لرم، چې عادي ناروغي اودهغې اغېزې لیري کولای سي . یووخت خو لا د داسي کوډو اوتعویذپوښتنه هم راڅخه وسوه، چې دیوچامینه زیاتولای سي. خو ما یې یوشی لاهم نه درلود. که څه هم دهغوله پاره زیاتي پیسې راکول کېدلې . غربي جادوګره به بې له شکه په کابل کي ډېرزیات مراجعین ولري اوښه بیزنس به وکړي . وایي چې قرآن نارینه ته دڅوښځودلرلوواك ورکړی دئ. خوداسي کسان سته چې په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري، اووایي په قرآن کي لیکل سوي، چې یو سړی هغه وخت له ځلورو ماندینوسره واده کولای سي چې «له ټولو سره په مساوي توګه مینه ولري » اوڅرنګه چې داممکنه نه ده ، ځکه یې واقعي معنادیوې ماندیني سپارښتنه ده . دپیغمبر (ص) په باب ویل کیږي، چې دی مجبورسوتریوې زیاتي ښځي وکړي .دده په موردکي ویل کیږي، چې دخپلې ګراني مېرمني پرته یې نورې داسي ښځي وي، چې هیڅ رازحمایه یې نه

درلوده اوده په دې خاطرخانته واده کړې، چې کور ورته برابرکړي.

افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanaticsدي. که څه هم فاناټيسيزم يې تل څرګندنه وي. خوخاص مواردغواړي، چې يودم راڅرګندسي. دوی په دې عقيده دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی اوعيسويت ديهودي دين جانشين سوی دی . خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په ببلابيلووختوکې نوی دين منځ ته راوړی دی .ددوی دين چې ټولو وروستی دين دی ، هرومرو بايدربښتينی دين وي. داداسي يوهيوادنه دی، چې عيسوي مبلغين دي زياته اغيزه پروکړي.

دشپاړسم څپرکي لمنليکونه

(۱) په اصل کي د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دی . دافغانانودین اسلام دی اوداسلام دین پیرو « مسلمان » بلل کیږي . (پښتو ژباړونکی)

(۲) دا یو راز تسبیح ته ورته داني دي . (۶.۴)

(۳) مولف په دي برخه کي له مبالغي کاراخیستی دی . داکاریه یي له خپلومتعصبوکسانوڅخه لیدلی وي . خو عام مسلمانان داسي نه دي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دقرآن کریم فارسي تفاسیر (ترجمي) دمولف تر ژوند څو پیړۍ وړاندي خپاره سوي اویه افغانستان کي موجود وو . (ژباړونکی)

(۵) دحضرت پیغمبر (ص) مبارك مرقدپه مکه شریفه کي نه ،بلکي په مدینه منوره کي دی (۴ ۰ ۶) .

(۶) دامسجددعیدګاه مسجدجامع ده چي د ودانولو کار یي د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معماری شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسیدی . دغه مسجد جامع ۷۷ ګومبتي ، مناري او ۴۴ رواقه لري چي ټول مساحت یي ۴۳۰۶۸۰ فوټه کیږي . (دافغانستان پېښلیك ـ ۲۱۶ مخ) .

(۷) د رومن کاتولیکانو یوه مذهبي ورځ ده ، چي دنومبر له دوهمي سره برابره ده . په هغو کلونوکي ، چي دنومبر دوهمه دیکشنبي ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دریمه نمانځل کیږي . زیاتره کاتولیکان عقیده لري ، چي په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونوته حاضریږي او له ژوندو سره په دودی خوړلو کي برخه اخلي . په انګلستان کي عوام خلك په دغه شپه هدیرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شیدي پاشي او په نیمه شپه کي دماخستن دودی مړیو ته پریږدي . مسلمانان د میاني (ذوالحجي) اتمه د مړیو شپه بولي او په دغه شپه مړیو ته دوعاوي کوي (۴ . ۶) .

(۱) اول په غوږکي دخدای نوم یادول یاآذان کول له نامه اینبوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زیږیدلوسره سم کیږي اونوم کېدلای سي خوورځي وروسته پرکینبینول سي (۴ . ۶) .

اوولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواد دمشرانویه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامینولوکي دامیرپالیسي - بې سبکه عایدات - ولي امیرله لارې کرزن سره په هندکي ونه کتل - پرپوله باندي دروسانوتېری - په افغانستان کي دروسانونفوذ - دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختګ خطره - افغاني واکمني . دبې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله - دافغانستان دبنه وسله وال کولو پالیسي - له انګرېزي حکومت اوعدالت سره مینه - پرخلکو باندي دانګرېزي اجنتانواغېزه - ولي په افغانستان کي ریلوي نه خوښیږي - ولي غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي - دبلوچستان په ساحل کي دامیرله خوادسمندربندرغوښتل - دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهی له هماغه پیل څخه داو،چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کي زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کي دده ګټوته خطرپیښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په څرګندډول اوپه یوه وخت کي پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکی ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزوسبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکي وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر(۱) وچي دامیردپاچهی په وروستیوورځوکي یې هرکله کابل ته راباله. خوهغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه ټپروله . نومورې په پای کي دهندوستان پولي ته نزدې پخپله پوسته کي مړسو. هغه وخت یولږکرکجني ننباني څرګندي سوې اوهغه دا چي دده شخص حکیم[طبیب] چي یوسیمه ییزډاکتراوودده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضرو، کابل ته راوغوښتل سو.امیردډګروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړولوپه برخه کي، چي دامیراندپښنې ورګرځېدل، یوه طریقه مانه ددداسي شخص له خوابیان سوه ،چي څرواره دغه کارته موظف سوی و . داسږی مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په پښخروچنبل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماګرمان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» وبولم (۲) . ی» وویل، چې امیریوه شپه ناوخته وروغوښتلم او د یو چا پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوړي رتبې څښتن اوده پېژانده. «ی» ته وویل سوه چې دګارډ کمان ته ورسي . په هغه حکم کي لیکل سوي و چې له خان سره دوولس تنه عسکربوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه یې له کوره راوباسي، چې امیرغواړي ډیوه عاجل کار لپاره په خصوصي توګه ورسره وګوري . بیایې نودزاړه ښارویوې تاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چې یې سړی نومورې خای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لاربنوونې سره سم عمل وکړي، چې امیرده ته ورکړی و . «ی» له امرسره سم دسړي کورته ولاړ . دوولس تنه عسکریې ترکوردباندې ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله سو. دروازه وان دکورخاوندته وویل، چې «ی» دي کوم عاجل کارله پاره غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خونې ته وروخوت ، چې نومورې شخص پکښې له خپلوملګرواوخپلوانوسره یوخای ناست واوچای یې چښلې . کله چې یې«ی» ولید ، څنګ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره وچښلې. «ی» له امرسره سم سړي ته په غوږکي ورو وویل، چې امیرصاحب غواړي دډېرمهم کارله پاره درسره وګوري اوښه به داوي، چې امیرپه انتظارکي پرې ننښودل سي . سړی ورته وویل، چې دی به حرم ته ولاړسي اوخپلې کورنۍ ته به دوتلوخبرورکړي اوډېره خنډیږي نه . خو «ی» ورته وویل، چې همدومره معطلې هم په کارنه ده . امیرسمدستي غوښتی یې اودوی ژریوخای سره راووتل . کله چې دوی تردروازې بهرراووتل ، عسکرپرراتاوسول .سړي د عسکرو د راتاوبدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چې امیرډده دعزت له پاره خکه ګارډ رالېږلی دئ، خکه چې شپه ناوخته ده . دوی رارهي سول .عسکریې پردواړو خواوو روان وو.درود پله ته راورسېدل ، پله ته ورتاوسول خکه دښارزړه کنډواله چې«ی» ته یې دسړي دبېولوحکم سوی و ، پرهابله غاړه پرته وه . سړی په خان کي بدګومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ،چې ولي له قصرڅخه لیرې ځي .غوښتل یې لارچېه کړي خوعسکرورته رانزدې سول او «ی» معذرت ځني وغوښت، چې امیرله همدې لارې حکم کړی دئ اودی هم قصرته له تللوپرته بله کومه اراده نلري . دوی باید کښته بیرته تر رود راواړي اوخپل هدف ته ورسیږي .سړي نو

څه ونه ویل اودوی هماغسي روان وو . کله چي لارله قصرځخه نوره هم لیري سوه ، سړی له وړاندي تګه انکارو کړ.خوکله چي «ی» ورته وویل ،دادامیرحکم دئ اومقاومت ګټه نلري .وروسته نودی هم ورسره رهي سو. په پای کي دوی هغه کندوالي ته، چي یو زور ځاه پکښي و، ورسېدل . اوعسکروته دسړي د نیولو اشاره وسوه.سړي ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت یې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمخکه غوځارسو. افسراوسړي یې راغلل، چي نورنویایدځه په وسي .«ی» دامیرکاغذراویوست ، اورلګیت یې ولګاوه او تر لوستلو وروسته یې افسرته وویل، چي دسړي سرېاید له تنه بېل سي . افسردسړي خواته ورغی ، توره یې کش کړه ، سړی یې پرمغزی وواهه اوپه پای کي یې خپله وظیفه سرته ورسوله .دسړي شدیدمقاومت دامرپه اجراکیدوکي ستونزي پېښي کړې. خوپه غاړه کي دتپ له لاري دوینې ضایع کولو ببهوښه کړ.سراوتن یې وروسته زاړه ځاه ته وروغورځاوه اودومره خاوره یې پرواړوله چي ټولي ننباني یې پټي کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» امیرته دامرداجراکولورپوټ ورکړ. امیروویل «ښه کاروسو» اوده ته یې کورته دتګ اجازه ورکړه .

«ی» وویل په هماغه شپه، چي به یې په بسترکي هزوارسترکي پټي کړې، دنومورې سړي سرېه یې، چي له تنه ببل سوی و، سترګوته جګ ودرېداوخوشپې یې ترخوب وړلودمخه عین ځه لیدل . تردي پېښي ځواوونی وروسته دوژل سوي شخص زوی امیرته ورغی اوورته یې وویل، چي «ی» یوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چي امیرصاحب غوښتی دئ ، له کوره وبوست اوترننه پورې یې درک نسته . امیروویل، چي دارشتیادي.خوددې له پاره چي زړه یې ببغمه کړي،ورته یې زیاته کړه چي پلارېې دیومخصوص مقصدله پاره یوه اوږده سفرته استول سوی دئ . خدای خبرچي بیرته به راستون سي. دسړي خپلوان یې په دې دول ترځان تېرکړل. خوهغوی ژړدنومورې دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودځان ساتني پەخطرېې ځه ونه ویل. ځکه داربدل چي دوی به هم واستول سي اوبیابه راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړولوکي چي امیر ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف یوازي دانه و، چي دخپلي پاچهی په بهیرکي دستونزومخه ونیسي، بلکي مقصدیې تخت ته دخپل زوی دسوله ییزرسېدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي یې له احتیاطه کاراخیست خکه داربدی، چي ایوب خان یایعقوب خان به بیرته هیواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزیات شمېراغېزمنوکسانوپه راغونډولوسره دخپلنوجدي ستونزوپېښوولو سبب نسي . داچي امیرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددي پرځای، چي دپخوانیوامیرانوپه شان یې په ببلابیلوولایتوکي والیان کړي وي ، هغوی یې دمختلفوسرکاري دفترونو په سرکي مقررکړي وو، دامیرمطلب داو،چي ترخپلي مړینې وروسته یې دګډوډیومخه نیولې وي . خکه دپلارترمړینې وروسته د واکمنی اوبرتری له پاره دزامنوپه منځ کي دپخوانیوجګړوبوعلت داو،چي هرزوي دیوه ولایت دوالي په توګه پیسې اولښکرپه واک کي لرل ، چي تخت ته یې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله .ځرنګه چي هروروردتخت شوقي وخکه نوتل جګړې پېښېدلې اووخت په وخت په هیواد کي دزیاتو وینو تویېدلو او بدمرغیو سبب کېده.

دافغانستان تاریخ ښیي، چي ځرنګه وروړ له وروړسره جګړه کړې،زامنوله پلارسره ، یوه هابل دواکمنی له پاره دشدیدي غوښتنې په حکم وژلی یاړوندکړی دی . دامیردوربینی دده دمړینې پروخت ددغه راز وحشتونو د بیا تکرارېدو مخه نیولې وه .کله چي دی مړسو،دتخت له پاره دکاندید په توګه له سردارحبیب الله پرته بل هیچا چانس نه درلود ، خکه له دېروکلونوراهیسي مشرسردارو او په زیاتوسرکاري مواردوکي یې دپلارپرځای، چي زیاتره به ناروغ و، نمایندګي هم کړې وه. ده ته دهیوادمخکښوکسانوداسي کس په سترګه کتل، چي تخت ته مناسب دی اوپه نتیجه کي یې دهغوملاتړګانې . دې کاراوپرځنګ یې دپلارله مړینې سره جوخت دده له خوادارګ مانې سملاسي نیولو، دی پرحالاتوکابوکړ.خکه په ارګ کي یې دخزانې اوعصري وسلواومهماتودزېرمو کنټرول ترلاسه کړاودخپل دوولس کلن زاسکه وروړ محمدعمرخان له مورملکه سلطاني پرته نورداسي څوك نه و، چي ده ته سترنزي پېښي کړي. دا یې سملاسه د ارګ له حـــــرامسرایه ، چي امیرخپلي ګراني

ماندینې له پاره جوړکړی اودابه معمولا پکښې اوسېدله، وایستله اومجبوره یې کړه، چي پخپله خصوصي ماڼۍ گستان سرای کي چي دښارپه څنگ ده افغانانوکي واقع و، ژوند وکړي . دلته یې داپه ښکاره دامیرمرحوم دگراني ماندینې په توگه په ډېرعزت سره خوندي کړې وه، خوپه واقعیت کي بندي وه. ځکه ټول غټ اوباوري نوکران یې ځني اخیستي اوپرځای یې نورکسان دامیرپه خوښه ورته ټاکلي وو. هیچاته اجازه نه وه، چي له دې سره وگوري .له اساسي دروازې پرته یې دماڼۍ ټولي لاري په خښتوتړلي وې . امیراوسردارنصرالله خان پخپلو مخصوصو اوعاجلواوامروکي مېرمن ډالي Mrs.Daly ته، چي په کابل کي ښځه ډاکټره وه ، یادونه کړې چي له ملکې سلطانې سره بایدونه گوري اونه باید ورسره اړیکي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ،چي دابه ملکه ولمسوي چي دهندحکومت ته لیك ولیږي اوپه هغه کي به پرتخت باندي ددې دخپل زوی کښېنولو له پاره دهغومرسته وغواړي . که دهندحکومت ددې لیك ته کومه خاصه پاملرنه هم ونه کړي ، بیابه هم دغه شان عمل نوي امیرته دهغوی له نظره زیانمن تمام سي . دغه رازټول هغه مامورین اوداردو افسران چي دنفوذ څښتنان اودملکې سلطانې لوري ته متمایل کسان وو ، دنوي امیرلخواپېرودل سوي اورتبې یې ورلوړي سوې .

سره له دې هم لښکرله ناخوښیه سره خوټېدی اوداوېره وه چي هرومروپاڅون پېښیږي .خودتنخواه دزیاتوالي ژمني ټول شاوخواکسان له څرگندي سرغړوني څخه وساتل . که څه هم دزیات وخت له پاره ښه پوره گونگسی موجودواو عسکروپه خلاصه خوله ویل، چي دوی له حکمراني کورنۍ پرته دبل هرچا حکومت مني. دخلکو په منځ کي پرحکومت باندي دنه ویساغوښتنه دهیواد په بېلابیلوبرخوکي له تشدد سره یوځای له برملا لوټمارۍ څخه څرگندېده . دارازکارونه خوراډېرکلونه چانه پېژندل اودقانوني اداري په وړاندي یې دخلکوبې تفاوتي څرگندوله . دموجودحکومت پرضد اعتراض دهیواد پراوسېدونکو اروپایانو باندي په حملوکولوسره ښکاره کېدی . یوتن دخپل ساتونکي گارډ په واسطه دشاله خواوویشتل اوووژل سو. داکاردومره بې ارزښته تلقي سو، چي سړي ته شك پیداکېدی چي آیاداکار به دگارډ خپل ابتکارو ، که

به دهغوکسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چې له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چې اله ګوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لارې دګډودی عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کې دهیوادعایدات ایله دومره و، چې دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له دېروکلونوراهیسې د لښکرو لګښتونه ورو ورو زیاتېدله اوامیرپیسوته زښته زیاته اړتیادرلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستې د دوام په باب کوم انتظام نه ونیول سوی، چې پخواني امیراوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلارسره دجوړسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتلو جرات له دې وېرې نه کاوه چې مبادا پرې پښېمانه نه سي. لاردکرزن له امیرسره په پېښورکې دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینګ ولاړو چې په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبروکې حل کړي. خوپه هغه وخت کې امیرته داسترخطرو، چې له کابل څخه په داسي حالت کې ووزي چې خلك یې ناآرامه اوپه هیواد کې دننه په حکومت کې خوراډېرومهمو مسایلودسملاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته ډېرومخکنیوتوپونو، توپکواوسهماتو ورکولو وراندیزکړی و، خوبیرته واخیستل سو. ځکه روسان بېربډل اوبې باوره سوي وو اوپرافغاني خاوره باندې دهغوی ټېرې خلك ډېرخښمولي وو. خینې مامورین له دې سره سره دروسانو دمرستې پلوي ښکاربدل . دوی ویل، چې که انګرېزي حکومت ددوی له هیوادسره مرسته ونه کړي ، نورسته چې ویې کړي . دغوکسانودروسي مرستې مننلوته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کې و، چې یوافغاني جنرال له روسي سرحدځخه راغی اوویل یې چې له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغاني کورنۍ دغلام بچه ګانوپه جاموکې راوستلي دي . ددې خبري نوردرك په مشخصه توګه معلوم نه سوخوپه دغه وخت کې ویل کېده، چې امیرپه هندکې کې خپلې ددوبې مانې ته، چې دښاردجنوب په شپږمیلي کې پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاړه تللی دی اوله خان سره یې له یوځو باوري مامورینواوملګروپرته نورهیڅوك نه دي بېرلي. ده غوڅ امرکړی و، چې هوري به هیڅوك دده نه مزاحم کیږي او نه به بل

څوك ورلېږل كيږي . دغه جنرال وروسته په ښاركي خورازياته اندازه روسی پيسې تسعيركړې اوله دغه وخت وروسته په بازاركي روسي نوټونه رانيول كېدلای سوای .تخت ته له رسېدوراهيسي دالومړی وار و، چې اميردارګ له كلاپرته په هندكی ياكوم بل ځای كي اوسيږي اوهيڅوك دي په مشخص ډول نه پوهيږي چې څه پېښه ده؟ په ربښتياسره هم هيڅوك نه پوهېدل، چې اميرپه هندكی كي څه كول؟ دايوغيرمعمول كارو، ځكه چې له خپل حرم سره له اوسېدو پرته، دامير پرنورو ټولو كارو باندي په عام ډول خبرې كيږي اوخلك ښه په خبروي، چې دی څه كوي ؟

څرګنده وه چې داميرموقعيت تخت ته تررسېدلوورووسته دڅه مودې له پاره ډېرسخت و .اوس لاهم دخطرخيني عناصرسته، چې بايدليري كړل سي . دی د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرځان ويسا . داچې دی به په بحراني حالاتوكي څه وكړي ،اوس يې اټكل نسي كېدلای .خوپه هيوادكي دانارشی اوبغاوت جوړونكوسره ملاتړنسته اوزمانه به غالبادي پوښتنې ته خواب وركړي .

افغانستان په مكرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد Buffer State په توګه ګڼل سوی دئ خودا داسي ناپېيلتوب دئ، چې دهرلوروا كمن يې په چټكی سره له منځه وړلای سي . زياتره خلك دمخكوله لوړي مالۍ څخه داناراضی په حالت كي دي اودپند يانو په توګه دكارتلانښ كوي. خوراكي موادكال په كال ګرانيږي ، ناروغی عامي دي اوخلك داسي ښكاري، چې دهربدلون په تېره بيادبهتربدلون هركلی به وكړي . ترڅو،چې امير دخپل پلارپه شان درك ونلري، يرغلګرخواګونه به داميرله خوا د جهاد درسالوله پراخې وېښې سره سره پخپل وراندي يوموټی افغانستان ونه مومي.

اميراوشاوخواكسان يې پرجهاد (مقدسه جګړه) باندي زياته تكيه كوي، چې هيوادته ديرغلګرلښكردراتګ په وخت كي دملايانو له خوا تبليغيږي .په دې باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد كي وېشل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښكاري، چې خلك دي سره له دې چې په زياته اندازه متعصب Fanatic دي، جګړې ته زړه ښه كړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنګيږي . لښكريه عصري مخكښوتوپونو، توپكو او مهماتو سمبال دئ ، خوعصري نخښې

ننبناني دبري محدودي دي اوپه دقت وسربنته کي له نوروهيوادوسره سيالي نسي کولای . لښکردغه راز دهغودووخواکونو په پرتله چي دواړو خواوو ته يې پراته دي ، (روسيه اوهند ـــ م.هـ) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دئ ، او افسران يې له کرايت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري . دهريرغلګرلښکرپه وراندي دجدي مقابلې له پاره يوازنی هيله چي له اميرسره سته.هغه داده ، چي دهيواد غرني موقعيت به دلښکرودخوخپدو اودرنوتوپونو د لېږدولو په مقابل کي طبيعي مشکلات پيښ کړي اومهاجم لښکرته به داناشوني وي، چي ترلومړي خندوروسته دي دنوري جګړې خطرپرخان ومني . دابه هم ممکنه وي له چريکي لاروچارو دي، چي په دوي کي رواج لري کارواخيستل سي . يعني کوچني قطعات سره پرې کول اودشاله خوايې دارتباط مزي ور مغشوشول. څومره چي لښکرغټيږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کميږي .

دبې نظمه قبايلودتنظيمولو دپره ښه وسيله داده، چي افغانان خپل سرته پرېښرول سي چي ، پرخپلوخانو پخپله حکومت وکړي . دبغاوتونو اوبې نظميږ دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري دبري بې رحمانه دي. ځکه نوزياتي اغېزمني اوغوڅي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري لاروچارو سره توپيرلري. اميرعبدالرحمن دخپلي اداري پرضد دبغاوتونوله امله دخپل ملت دزيات شمېرنارينه وو ، ښځواوماشومانو تروژلووروسته پاته کسان د هيواد دېروليږوبرخوته په لېږدولوباندي مجبورکړل، پخواني تشکيلات، يې له منځه يووړل اوله نوروخلکوسره دمناکحت له لاري يې ددوی زاړه دودونه ور محوه کړل او ورو ورو يې په چاروکي نوي نظم راووست . که انګرېزان (يا نور خواکونه) غواړي دغه هيواد اشغال کړي اوداشغال په لښکرکښيويې وارزوي ، نودي کارته غالبا دهند دلښکرپه شان اردو په کاردئ اوضروري ده چي خلك بايد ترهغه وختته.په نظم کي وساتي، چي نوی نسل رالوی سي اودچارو دنوي حالت له منلو سره خانونه عيارکړي .

که په پام کي وي چي له افغانانوڅخه دروسيې تېري ددفع کولو دوسيلو په توګه کارواخيستل سي نوبه بې له شکه دابهتره وي، چي هغوی په نويووسلوښه تراسمبال کړه سي. خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضدد غووسلودکارولوامکان هر

وخت سته . خکه افغانان هرهغه چاته، چې ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددښمن په سترګه ګوري او دااحتمال سته، چې هیڅ رازټرون دي په پام کې ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په ګټه استفاده وکړي . کله چې سرحدي قبایل راوپاڅېدل اوټیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیرمرحوم کابل ته نزدې دغرونو ترشا دترانسپورټ له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کې پاڅون بې له شکه دده خپلو ګټوته دخطرې په صورت کې دلازمي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانګرېزانوشړلو هیله لرله اوترپاڅون ډېرلږوروسته په بازارکې د پښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پښور به ښایي یوه پیاوړې سیمه وي. خکه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه ګڼل سوې اوادعا کیږي، چې انګرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توګه دانګرېزي واکمنۍ له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه سته .دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لري، چې په هندکې داوسېدونکوله خواددغه خای دژوند اوآزادۍ په باره کې ویل کیږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېرسخت چلندکوي، چې له انګرېزانو یې نښه راخي . دوی ښېرېزي چې انګرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسیږي اوهرهغه څوک که په ربنتیایادرواغوسره انګرېزانو ته ددغه راز رپوټ په ورکولو تورن، سو، مجرم ګڼل کیږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کیږي .

په کابل کې برتانوي استازي اوورسره کسان تربندیانو لږڅه نښه دي . خکه دوی له هیڅاسره نه ګوري ، له خلکو سره خانونه ګډولای نسي او مجبوردي دکابل شاوخواته خپل مسافرتونه محدودکړي. ټول هغه کسان، چې له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلګونو تنه صرف په دې توروزل سوي، چې دحکومت داعمالو رپوټ یې کړی دئ . داستازي دکور ددروازې مخامخ دسړک پرهابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړک لږڅه شاته واقع دئ) . که څه هم یوڅوک به دغه خای ته په ورتګ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوک حتی څومتره نزدې هم دغې دروازې ته ټېر سي ، دی یې کوټوال ته رپوټ ورکوي . او خلك اوس دغه

کور ته له نزدې کېدلوځخه دومره ډاربدلي دي، چې له ډېري فاصلې څخه لیري ځني تېریږي . اوهرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري ، نوپه بازارکي دي د استازي له اړوندوسړیوسره خبري وکړي .

دغوټولوشیانو ته، چې په زیاته اندازه پېښیږي اودانګرېزي حکومت دګټوپرخلاف دي، باید اشاره وسي اوهغوی بایددافغاني واکمن په واهمړوه سي . خوله کومروشیانو ځخه، چې ماپه دغه هیوادکي ولیدل یامي واوربدل ، ډېرلږ به داسي څه وي، چې هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي .که وي هم ،هغه به یوازي یولږځه وي . همدغه سبب به وي چې بهرته دځینو پېښودخپرېدو مخه نیول کیږي او افغاني واکمنان لازمه بولي خلك دخپل هیواد دښمنانو ته د هرراز خبرونو له رسولو ځخه وډاروي . ځکه نو دوی هرهغه څه، چې ددوی نه وي . په پام کي نیسي.

دوی یقینا حق لري چې دخپلي بندیخاني دسیستم له رسواکېدو څخه وبیریږي . ځکه په هغه کي د شکنجې له پاره دوحشت ټول انواع شامل دي . یوه بندیخانه تصورکړئ، چې له انسانانو ځخه پرې سوي اندامونه دي ، دمړیو له ټوټه ټوټه سویو بدنونو سره یوخای شاوخوا پکښې پراته وي . دهغه کړاو تصوروکړئ، چې پردوی به تېرسوی وي .بدبوی اوخورسکوټوله سیمه اخیستې وي اوبیانودهغو سلګونو تنو دماغي حالت تصورکړئ، چې بې له محاکمې بندیان دي اونه پوهیږي، چې ددوی جزابه څه وي اوټوله ورځ ددغووحشتونو په منځ کي تېروي . که دکابل دبندیخانوحقیقت په عمومي توګه افشاسي ، نور هیوادونه به غالبا ددغه رازپرېږیت پریندولو باندي فشارراوړي.

عامه خلك بیاهرڅه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بندیخانوکي له کوم څرګند دلیل پرته ددومره سترشمېروژنو نسبت له برتانوي حکومت سره ټړي . دوی وایي، چې انګرېزانوونسوکولای دجګړې له لاري دوی فتح کړي ـ اوس غواړي امیرته دمیاشتي په زیاتوپیسوورکولوسره هغوی په بل راز ووژني . خلك دغه راز په کابل کي دبالاحصار خبري کوي، چې لار رابرټس په ۱۸۸۰ کال کي دکیوناري اودهغه دملګرو له وژلوورووسته له خاورو سره برابرکړ. کندوالې یې تراوسه لاپاتي دي اوامیرته د تخت ورکولو د یوشرط په توګه بـــرتانوي حکومت

امرکړی و، چې دوباره يې ودان نه کړي . ددغوخلکو نظرکه څه هم غولوونکي دئ ، خوبياهم داولس دزيات اکثريت نظردئ اودوی که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظريې بايد يومخيزه ردنسي.

امیرعبدالرحمن، چې يووخت زماسره پرسياسي چارو ږغبدی ، راته وويل ده په روسيه کې دخپلو جاسوسانو پرلاس يولیک ترلاسه کړی چې راته وبه يې لولي. په دې کې دده هدف البته دانه و، چې زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکې زه په داسبا هندوستان ته روان وم اوامیرته تردې بله ښه موقع میسره نه وه، چې دهندحکومت ته ددغه لیك په باب خبرورکړي . جاسوس لیکلي وچې ده دروسيې له يوه لوړرتبه مامورڅخه اورېدلي، چې دده حکومت په پام کې لري افغانستان ترهغوپوري پرخپل حال پرېږدي، ترڅو امیرعبدالرحمن ژوندی وي . خوددده ترمړيني وروسته به يې ونيسي . کله چې امیرهغه لیك راته ولووست ، زياته يې کړه چې که داخبره رشتياوي لکه څرنګه چې دوی خيال لري ، رشتيابه نوهم دی مړوي، چې دوی دده دهيواد دنيولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دااهميت ورخبره نه وه. ځکه ده له زياتوکلونو راهيسې هڅه کړې، چې خپل هيواد يومونۍ اوداسي پوړته يې وڅېژوي، چې خان دملتونو په منځ کې وساتلای‌سي او تل ديوه خپلواك سلطنت په توګه پاته‌نسي . که دده دمړيني تروخته دده هدف بشپړنه سي ، بيابه هم دده کارونه يوداسي تاداو وګرزي، چې پرهغه باندې به دده زامن اولمسيان لکه څرنګه چې دده ستره ازرو ده ، يوداسي دېوال راوګرزوي، چې هيواد دبهرني تېري دمخنيوي په وړاندې خوندي کړلای سي.

په ټولوموارډوکې چې امیرعبدالرحمن زماسره پردغه شان مسايلوخبرې کړې دي ، تل يې څرګنده کړې ده، چې دی په زړه کې دخپل هيواد ښېګڼه لري اوپه ځينووختوکې به يې کله چې خپلو خلکوته دخپلولوړو ارزوګانوپه انتقالولوکې دخان ناکامي بيانوله اوداچې دده له ټولوهڅو حتی له ترټنې اووژلو سره سره بياهم دهغوعادتونو په له منځه وړولوکې ناکامه سوی دئ، چې ديووالي اوپياورتيا په لارکې يې خنډ ګرزېدلي - نوترسترګوبه يې اوښکې جاري سوې.

په دغه موقع کې چې پـــــورته يې يادونه وسوه ، امیرپه افغانستان کې له

اورګاډي سره پرخپل مخالفت لږځه روښاوچوله . ده وويل چې دې پردواړوخواوو دوه پيښوري ګاونډيان لري . دواړه خواګونه دده هيواد ته داورګاډي له غزولو سره ډېره مينه لري اودې يې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختيا له امله د هغې دجوړولو په لارکې هڅولی دئ ، خوناکامه سوي دي. داسې فرض کړئ، ده لکه څرنګه چې هغوی غوښتل په خپل هيواد کې اورګاډی غزولې وای، نوبيا به يې ورته ويلې وای، چې دغه سيستم ترهغوپوري ګټورنه تمامیږي ، ترڅو چې ددوی له سيستم سره ونه ټرل سي. اوس نوکه دی خپل اورګاډی له يوه خواك سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودی به په دې صورت دجګړې خطرميسرکړي اوانګلستان اودهغه متحدين به له ده څخه يوازي دهغه څه انتظارولري، چې ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وويل بهتره داده، چې هيواد هيڅ اورګاډی ونلري. که څه هم په دې کارسره به پخپل تجارت او انکشاف کې زيات تاوان وکړي.

امیرعبدالرحمن هیڅکله زماسره په دې باب خپل نظریات شریك نه کړل، چې هغه دې ظاهراً دده په هیوادکې دغني معدنونو دراایستلو پرممانعت لږځه روښاوچوي .پرځای یې تل په دغوکانونوکې دکارکولوله بابته دخپل هیواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترټاکلولږوروسته یې ماته لیکلی امروکړ،چې د مسوده‌غوډبرودویلولو له پاره لازم کارونه پیل کړم چې دکابل په شاوخواکې موندل سوي وي . کله چې کارنیمایي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري د کار دمعطل کېدولارښوونې راولېږلې اوورروسته یې موضوع همداسې معطله پرېښوله چې کار یې ترننه لاهم نیمګړی پاته دئ . ده ماته دهغه کاردبندولو له دلیل څرګندولوڅخه ډډه کړې چې په سرکې یې له پیل کېدو سره زیاته مینه درلوده .سړی صرف دومره اټکل کولای سي چې دی به ددې کارپه کولوسره دخپلوګاونډیو له لاسوهنې څخه ډارېدلی وي، چې ګویا دده هیواد دومره شتمني لري.

امیرحبیب الله چې په ټولو شیانوکې دخپل پلارپالیسي تعقیبوي ، دهیواد دمنابعود انکشاف پرلوردهغه دېپلابېلو منرالې زېرمو دموقعیت اوارزښت معلومولو په هاخوانورهیڅ نه دې کړي . په هرصورت امیرحبیب الله دافغانستان

په لويديځ کي دبلوچستان دساحل پرځنګ دهيواد ديوې بيلې سوې برخې له بيرته لرلوسره زياته مينه لري، چې په دې دول سمندري بندرولري اودهغه له لارې له نورو هيوادوسره بې له دې چې دګاونډيو قلمروته دې اړسي ، دمستقيمې معاملې کولووس ومومي . دده ګاونډيان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادې اجازه ورکوي، چې په معامله کي ددوی خپله ګټه وي . دغه شان بندرېه دوی مستقل کړي، خپل هيواد ته به انکشاف ورکړای سي ، د خپلو کانونو محصولات اونورصادرات به په مستقيم دول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرځومره جنګي مواد اونورمالونه چې غواړي يې، وارداودخپلو ګاونديوله خبربدو اولاسوهنې پرته به خپل خانونه پياوړي کړای سي .

افغان واکمنان په هندوستان اودغه راز نورو اروپايي هيوادوکې خپل جاسوسان لري اوهغوی دټولو هغوموضوعګانو په باب، چې پرافغانستان باندې په مستقيمه ياغيرمستقيمه توګه اغيزه ښندي، اطلاعات ورکوي. اميراودهغه صميمي ملګري چې دنورملتونو پرسرواکمنې چلوي ، له دغوا طلاعاتو څخه حداکثر ګټه اخلي اوټول هغه څه څاري چې دېېلابيلو خواګونوترمنځ روان وي . خوله دغوخومحدودو مقاماتو پرته نورخلك دبهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. خکه په هيوادکې کومه ورځپانه نسته اودنوروهيوادوورځپانې اواخبارونه دوی لوستلای نسي. ددوی حکومت هيوادته دبهرنيانو پر راتګ باندې اعتراض کوي اوهيڅاته له سوداګروپرته اجازه نه ورکوي . يوازې څومحدود کسان هغه هم دده خپل خلك داميرلخوا دمخصوصو اجازو له لارې کولای سي ترپولې هاخواتجارتي سفروکړي . نورافغانان له يوه مخه بې له هغومسايلو، چې ددوی په محدوده ساحه کې پېښيږي، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هيواد دکورنيو چاروادارې دنورو شاوخوا هيوادوسره له تماس پرته پخپله تنظيموي. هغه برتانوي مامورين چې په ناپامي يانورو علتونو ترپولې رااوړي ، بنديان کيږي اوداميردحکم تررسېدو پورې ساتل کيږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه خلك دتمدن لورته مايل کړي او د نظر پراخوالی به يې اوسنی فناتيك تعصب له منځه يوسي، چې

دنورونولوخلکو پرضد يې لري اواساسا دهغه لنډ وتنګ ژوند محصول دی، چې پردوی باندي په زور تپل سوی دی اوپه عمل کي يې دوی له نوري نړۍ څخه رابېل کړي دي . همدااافکاردي چي ددوی دواکمنانو دتجريد سياست رهبري کوي .خکه دخلکو پرناپوهی اومذهبي افسانو باندي عملي کارکولو دوی ته وس ورکړی دی، پرهرلورچي يې زړه وي ، کارتري اخلي.

د اوولسم څپرکي لمنليکونه

(۱) دغلام حيدرخان په نامه په دغه عصر کي مورد دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. يو غلام حيدرخان خرخي دئ . چي دعصمت الله خان خرخي زوی او دلښکرو عمومي قوماندان و . دی له امیرعبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کي يوځای سو او د تخت نيولوپه کار کي يې ډېره مرسته ورسره وکړه . له امیرسره دراولپنډی په سفرکي ملګری و . بل غلام حيدرخان اورکزی دئ . چي دسرهنګ سکندرخان اورکزي زوی و . دی په ۱۸۸۳ ع کال د خرخي غلام حيدرخان پرځای مقرر سو . په زرمت . شينوارو . منګلو او غلجيو په ټکولو کي يې امیرته زيات خدمتونه وکړل . امیر دسروزرواو جواهرو مډالونه ورکړل .

زما کورمان دئ . چي د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حيدرخان وي . (ژباړونکی)

(۲) مولف دده نوم «y» بللی اوما «ی» توری ورته وټاکه .

اتلسم څپرکی

دکابل پېښورلار

افغانستان ته دننوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزي ـ دهغه سیموبیان چي په مخه راځي ـ رباتونه اودلاري داوږدوخایونه او فاصلې ـ دجلال آباد ښاربیان ـ دازبکانو د «بزبازی» لوبه ـ په جلال آباد اوشاوخواکي دکابل سیند ـ مشك ـ ددوبي اهاړ ـ دسفروروستی ورځ.

په کابل کي له څوکالو تېرېدلووروسته یوه تجربه راته داوه، چي دراوتلو پروخت مي دیوڅه ویاړاحساس کاوه . بیرته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانواوخپل هیواد دخلکو په منځ کي داوسېدلو فکرپه سړي کي دومره تلوسه پیداکړي، چي دتیاري نیولو اوپه لاره کي دوخت تېرولو موده ورباندي ډېره اوږده سي . کله چي څوك په کابل کي وي ،په فکرکي یې دکوراوانګلستان فاصله بېخي زیاته وي او داسي ورته ښکاري لکه دبلي سیارې له مځکي اوخلکوسره چي دچاسروکاروي .که څوك بودیسټ(دبوداددین پیرو ـ ژباړونکی) وي، په اساني سره به احساس کړي، چي له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوټول شیان دومره مختلف دي، چي دعلیحده هستۍ په شان ښکاري.

افغانستان یوداسي هیواددئ، چي ورتګ ورته سخت دئ. نه یوازي په دې دلیل چي دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده ، بلکي دهندحکومت هم بایداجازه ورکړي . هیڅ اروپایي نسي کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښي تېراوترپولي ولوړي اوداکاریوازي دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحدڅخه دتېرېدواجازه ترهغوپوري نه ورکوله کیږي، چي په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرګې دبندوبست په باب خبري سوي نه وي . له هیواده راوتل هم مشکل دي. ځکه امیرهغوکسانوته په رخصت ورکولو کي محتاط دئ، چي په هیوادکي یې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چي ماپرله پسې اته کاله هورې تېرکړل اوسره له دې چي په مکرر ډول مي درخصت اخیستلو غوښتنه کړی وه . بیاهم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدلم . کله چي چاته اجازه ورکړه هم سي بیاهم نوري دوې درې اونۍ ځنډپه کښېوزي . په دغه مـــــوده کي د باروړلو له پاره اسونه اود بدرګې لپاره سواره(Cavalry) چي

دسفردحفاظت له امله لازم دي، خیمې، غالی اونورڅه برابرېږي. دهرڅه ژرحرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چي څوك لږوډېر ورسره عادي کېدلای هم سي ، داټول په ناڅاپي اوڅرګندډول له یوراز عصبانیت سره مل سي . خوڅرنګه چي ټول شیان وهغه چاته متوجه وي چي انتظارباسي ، ځکه نوانتظارکافي اندازه اوږدسي .په پای کي هرڅه تیارسي اویوسهار ټول بکسونه اوبارونه دڅارویو پرشاتړل سوي ، نوکران پرهغواسونو سپاره سوي چي سپك بارونه پرې باروي اوبارونه خوځېدوته اماده سوي.اویادوه ساعته وروسته سړی پخپله پرآس سپوراوروانیږي.

له کابله ترپېښوره که هره ورځ اوږده مزلونه ووهل سي ، داتورورځو سفردئ خوهغه خلك چي پرلاره معمولا پورته اوکښته سفرکوي ، نوبیادیوولسو، دوولسو ورځولارده . که سفرپه دغه اوسني وخت کي وي، نوبیادسپارلی او بار اسونه باید ښه تکړه وي. ځکه په غروکي مزل وهل اودلارو ډبرین اوزیږ حالت (سړکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېرستومانوونکي وي. دډېرو اوږدو ورځو په مزلونوکي خوځیني اسونه له ستړیاڅخه چپه سي او پر لار باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوبیخي عام دي.

کله چي دکابل ناوه شاته پرېښودله سي ، نوشاوخوا ورشوډېره ویجاړه ښکاري .له غرونو، ګارو اوشګوپرته بل څه نه لیدل کیږي .دسفرپه دوهمه ورځ د «لته بند » ترغاښي اوړي، چي له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کي پروت اوکابل پخپله دسمندرله سطحي څخه اووه زره فوټه لوړدئ . نورسفرنوترهغو چي جلال آباد رسیږي ، په غرونو کي دئ .دشپې تېرولوکمپ کلیوته نزدې په هغوناووکي وهل کیږي، چي دلږڅه اوبوله امله یوڅه محدوده مځکه دکرني وړګرزېدلې وي . دباران ډېرکمښت ددې سبب سوی، چي سیمه دي ډېره وچه اوشاوخوا دي په وادي کي غټي ګاري راغونډي سوي وي . دغرونو په بېخ کي حاصلخېزه خاوره جوړه سوې اودکرني وړده . په غرونو کي شنوبوټو اوونو ته هم اړتیا سته . دوریځو اوپرڅنګ یې دشبنم نشته والی مځکي ته دیکنواخته رنګ ورکولو سبب سوی دئ . ډېري ښې غرنی ساحې سته، چي ښکلي کېدلای سي خود اتموسفیروچوالي لیري اونزدې غرونو او غونډیو تـــه بېخونده رنګ ورکړی

دئ . دورځني مارش په پيل کي دمنظرې يوشانتوب اوترستومانوونکوبرخو تېرېدل سړی بيخي ستخ کړي. ځکه کوم په زړه پوري څه نه وي، چي دستړيااحساس دي په کم کړه سي اويوازنی غوښتنه داوي چي مزل پای ته ورسيږي اودکمپ وهلو ځای ولټول سي.

له کابله ترجلال آباده، چي دپېښورتقريبا نيمايي دئ، معمول تم ځايونه دادي : بتخاك ، دوولس ميله ـ بريکاب Barikab ، دودېرش ميله ـ جگدلك ، شپاړس ميله ـ گندمك ، اته ويشت ميله ـ فتح آباد اتلس ميله او جلال اباد نولس ميله . دافاصلې ټولي اټکلي دي. ځکه له يوه ځايه بل ځای ته درسېدلو دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورځايونه هم سته چي که دشپې لخوالازمه وي ، کمپ پکښې وهل کېدلای سي اوپه دې اړه لري، چي څوك غواړي دغه سفرپه څومره ورځوووهي .خو که څوك غواړي دهري ورځي مزل يې داسونو او باروړونکو څارويوله پاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتني تم ځايونه ډېرمناسب دي. لنډ مارشونه په غرنيو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوږده مزله په اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپږورځنی سفرپرداسي لارودئ، چي د غونډيو په بېخ کي جوړي سوي دي اوتقريبا ټوله لارپه ريگواوکوچنيو ډبروکي تېره سوې ده اوداسونو پښې پکښې ډېري ننوزي. داکاراسونوته سخت او ستومانوونکي وي. چاچي په وچو ريگو کي لږڅه تگ کړی وي، پوهيږي چي داوبو غاړه به داسونود ستړيا اچولو له پاره ډېره خوندوره وي.

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوې ورځي هم اورېدلې اوسمه وغريې ټول پوښلی وو. دتوپان شمال ډېربدلگېدی . دتوپان ساړه هغه چاته ښه معلوميږي، چي تجربه کړی يې وي .ماوروسته واورېدل، چي په هماغه شپه دوه درې تنه عسکر دشپې په پيره کي ديخنی له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودکابل په سختوژموکي، چي بادپه شدت چليږي اودشپې لخواساړه مخ پرزياتېدووي ، دامعمولي پيښي دي.

په واوره کي له څوساعتومزله وروسته چي اندامونه شخ اوحواس د ساړه شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسرای (رباط) دېوالونه وليدل ، شکرمي وکيښ اوکله چي ورورسېدو اوله اسونوراکښته سولو،

دکابل اوپښور پرلار کاروانسرای

پوه سوم، چي په ښې لاس کي مي دويني جريان ببخي بندسوی واو له څه مودې مونښلو وروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اوږدوکي پرتاکلو فاصلو باندي جوړسوي دي ، اصلا دکاروانونو له پاره دي او دمربع شکل لري چي شاوخوا جګ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خوني جوړي سوي وي . دخونو مخي ته برنډه وي، چي بډه هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې پراته اودغه راز داوښانو اوباري ځاروبو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د دروازې دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي مورلومړی شپه پکښې وارول . داخونه دمعتبرو مسافرولە پاره جوړه سوې ده اوپه دغه شپه زماپه اختيارکي وه . خوډهوساتوب له مخي دومره ويلای سم، چي تربهرپاته کېدونښه وه . کښته خوني چي کوز اوپاس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خوهغه بيا چټلي اوزياتره داسي خلك پکښې اوسي چي دپاك اوستره عادت لرونکو کسانو له پاره مناسب نه وي . داخونه چي مانيولې وه نسبتا پاکه خوفرش نه وه او داورځای يې هم نه درلود . دلرګيو کړکی يې وه چي دچوکاټ پرشاوخوايې ديره انچ په اندازه درزونه درلودل .دلرګي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي وو. تردغودرزوبادچلېدی . دبارونو تررارسېدوپوري ماپه برنډه کي اور بل کړ او يوارخ وبل به مي په رونړ سره ورته تورداوه . شپه لانه وه خپره سوې، چي دبارونو ځاروي راورسېدل اوماوکولای سول چي يوه پيالە چای وچښم .يويادوه ساعته وروسته ډوډی هم برابره سوه . ځوك چي ستړي اوږي اوتودوخه هم ترصفرکښته وي، دغه انتظاردپرستومانوونکي تمامېږي . ددېوال له درزونو اوکړکی څخه سورشمال لګېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدبدل خوترتصورروتلې خبره ده. ځکه نومايوازي بوټونه وايستل اووغزېدلم . څه غالي چي مي درلودې، راباندي وامي چولې . سهار چي راپاڅېدم ، ومي ليدل، چي په لګن کي اوبه کرنګ يخی سوي وې اود راوري ګردلې فرش اوبسترپوښلی و.

سهاراسمان شين اوخلانده و.دلمرورانګوته دواوري خلېدلو څوك ړنداوه . څه آن وروسته سترګي ورسره عادي سوې. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله چي د «لته بند» غاښې ته وختو، هوادومره سره وه، چي پر زين باندي خان تکيه

کېدل سخت و. لاسونه اوپښې موداسي بیده اوبې حسه وو، چي مور وبېرېدلو یخني یې راڅخه یونه سي . ځکه نوزه اوبدرګه مي له آسه راکښته اوقدم مووواهه، چي ځانونه لږڅه تاوده کړو .اسونه مودماپښین تردوو بجوپوري خوشي کړي وو . دغاښي پرهابله غاړه له باد څخه یوڅه خوندي وو خو ما فکر کاوه ، چي دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر« بریکابه» مونوره لار په پښوووهله . دغه کمپ ته دماښام پرشپږبجې ورسېدم .دورځي اوږده مزله ډېرستړی کړی وم . دبارڅاروي، چي ډېردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دشپې ترنهو بجو لاهم نه ورارسېدلي. ځکه نوبیاډېرناوخته و چي دماښام ډوډۍ برابره سوه. خوپردغه وخت هم ښه وه چي راورسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پوري، چي دغرو هري لړۍ موږنور هم کښته کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه یې صرف نسبتي وه اوجلال آباد ته چي ورسېدو، لاهم ښه یخ و . دلته مي یوه ورځ تېره کړه اوترخیبرکوتل پوري مي یوه اضافي ورځ بله هم درلوده. ځکه کوتل دمسافروپرمخ په اوونۍ کي یوازي دوه واره خلاص وي.په دغه ورځ مي ځان دښار اودامیردماڼۍ اوباغچو په کتلو مصروف وساته . دایوکوچنی ښاراوله معمول سره نسم دېوال پرې تاوسوی دئ. خودېوال (کلا) ځای ځای کنډو دئ اوهرڅه ډېرویجاړښکاري . زیاتره برخي کنډوالې دي. دښار دصفایي له پاره هڅه نسته .دهرکوراوسېدونکي د خپلي روغتیاساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چي په عمل کي ګویاکورټ نسته . ځکه هرڅوك دکورکثافات بهرته غورځوي اوکه دسپیو یاکارګانو په واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستیږي . داوبو یې بدبوی ځي اودحیرانتیا خبره نه ده چي کله کولرا راسي ، ډېردوام کوي اوزیات تلفات پېښوي . کولرا ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقالیږي . سړی تعجب کوي، چي ولي ټول خلك نه پکښې تلف کیږي. خووچ اقلیم اودوامداره شمالونه بې له شکه دښارله روغتیایې حالت سره مرسته کوي اوښایي دکولرا دوامداره پېښېدلو زیاترو خلکوته دناورغۍ په مقابل کي معافیت ورکړي وي .

په جلال آباد کي مي د لومړي ځل له پاره د اوزبکانو یوه لـــوبه (بزبازي)

ولیدله . دالوبه پراسانو کیږي . لومړی کاردادئ، چې یو اوزګړی یاپسه په داسي حال کي چې اوزبك سپاره شاوخوا پرې راغوندوي په معموله توګه حلالوي . داکارچې سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کیږي اوټول سپاره حلال سوي مږه ته، چې پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاته چې په لاس ورغئ ، پرزین باندي یې مخي ته ږدي اوپه تراټ سره خغلي . نورسپاره یې ترهغو تعقیبوي چې دبل یوه لاس ورسیږي اوورروسته په عین خغستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چې په لاس ورسي ،نور یې په نوبت سره تعقیبوي او که حلال سوی مږ پر مخکه ولوېږي، بل سپور یې په تاخته کي حمله کوي . دآس دسورلی یوه پښه اولاس پرآس وي اونورهڅه کوي خان مخکي ته ورسوي .لوبه ترهغو پوري روانه وي چې حیوان اشلې پشلې سي. هغه څوك بریالی وي، چې په پای کي یوه برخه په لاس ورسي اوخوندي یې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چې نورکسان یې خنې واخلي .

له جلال آباد څخه ترپښورە پوري معمولاً پنځه ورځي مزل دئ. ګردی کځ لومړی تم خای دئ، چې شل میله کیږي . باسول اتلس میله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس میله اولنډي کوتل دخیبرکوتل په پای کي انګرېزي پوسته ، شله میله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخیبرکوتل له لاري ترجمرود اوړي، دا هغه کلاده چې دهند پرخوا دخیبر دخولې ساتنه کوي ، اوپښور ته رسیږي .دانوهغه خای دئ، چې یوواربیا څوك مدنیت ته داخل سي.

له جلال آباد څخه دخیبر ترغرونو پوري مخکه نسبتا اواره ده . اودسفرپه ډېره زیاته برخه کي لاردکابل سیند پرغاړه تیریږي .په دې خای کي سیند پراخ اوژورنه دئ . که څه هم داوبو جریان دجلال آباد اوپښور ترمنځ دسطحي دلورتیا په پرتله چټك دئ . دسند په دغه برخه کي یوشمېر ګرداوونه سته اوهغه چاته ،چې له جریانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړی چلولو کي مشکلات او خطرپښوي . ویل کیږي چې ګرادوونه زیاتره دخیبر غرونو په تنګیوکي واقع وي اودغه خای دئ چې وایي دجاله وانانو مهارت دناڅاپي فاجعو په مخنیوي کي رول لري . ځکه دجریان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چې دجلو غلطي تصحیح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو ځایوڅخه دئ، چي زیاتي ونيْ لري . ځنګلونه دښارپه څومیلي کي واقع دي اولیدل کیږي چي ځیني غونډۍ یې پوښلي وي . چارتراش چي دچنغوزیو یوراز ونه ده .کله چي پرې سي به بدشکل یې څلور کونجه کوي اولرګي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لږاندازه یې په هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکي دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم څو دانې غټ خټکي چي هورې شنه کیږي ، راولیږل. خټکي دومره غټ وو، چي دوه فوټه اوږده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و. ماله ځان سره دهغو دوړلو وسیله نه درلوده . داخبره، چي تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چي خټکي دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي. جاله وانانو راته وویل، چي دوی به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کي ورسیږي . دافاصله سل میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي.

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي. ماته وویل سوه چي که څوك غواړي ترسیند په لامبوپوزي وزي ، داوبو جریان یې دومره لیري یوسي چي بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسوړوالي بدن ورکنګل اودومره یې بې سیکه کړي، چي نزدې وي ډوب سي . دسیمي خلك چي غواړي ترسیند پوري وزي ، له پړسول سوي مشك څخه کاراخلي چي هم بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمینه برابروي . خو دبدن غړي دومره کرخت اووچ سي چي یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو یاپرهابله غاړه باندي څومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشك کارولو توان ولري . ماته وویل سوه چي پرله پسې استعمال یې دلاسواوپښو روماتیزم پېښوي اوداخبره دمنلو وړده .

مشك هغه شی دئ، چي په ټول څتیځ کي دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي . هغه دوزې یاپسه له پوست څخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې پړسوی، چي له سر اوپښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتړي .پوست چي ټول وپړسول سي ، يوه ډېره سپکه بېړۍ ځني جوړېږي . کليوال ځان پړمخي پراچوي، ژورو اوبوته يې ورپوري وهي، لاسونه وپښې ښوروي اوپه دې ډول گويا لامبوکوي . هغه کسان چي ماپه سيند کي په همدې ډول لامبو کي وليدل ، زما داټکل له مخي يې سرعت په ساعت کي لس ميله کېدی .

جلال آبادته نزدې، چي رود ددوو غونډيو په منځ کي تېرسوی اوسره تنگ سوی وي ،کليوال له يوې غاړي بلي غاړي ته دسيند دپاسه پنډه رسۍ تېروي، چي يوسراوبل سريې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چي دڅنډي په گارو کي ښخي سوي وي ، تړل سوی او ددغي رسۍ په مرسته ، دوی ديوې بدشکله تختې دپاسه بلي غاړي ته پوري وزي . داتخته له بدشکلوزيږو خادو څخه، چي يوله بله سره تړل سوي وي ، جوړه سوې ده . پرهغې باندي سپك سپارلي او څاروي پوري باسي . دغه وطني رسۍ چي پنډواله يې يوشان نه وي ،له بېکاره وېښتانو څخه جوړه سوې اوداوبو جريان ورته ښه زيات مقاومت ورکړی وي . زه ورېږدېدم چي څوك له دغي وارخطايي سره، چي دتېرېدلو په وخت کي ورپېښيږي ، څرنگه روږديږي .داچي وايي کله کله دغه رسۍ شلېږي اوله هغه سره سم فاجعه ناکي نتيجې ترې راوزي ، زمادحيرانتيا سبب نه سو ځکه ډېرمحدود کسان لامبو کولای سي.

دسيمي خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه دپله جوړولو له پاره عرض وکړ اوده ته يې ډاډ ورکړ، چي ازادتگ وراتگ په ددواړو غاړوکي دخلکو په گټه دئ اوپله ته سخته اړتياسته . اميرچي له هرهغه ساختمان سره مخالف دئ، چي يووخت به يې دښمن کارځني واخلي، فيصله وکړه، چي هوايي پل دي جوړسي . خوهغه خلك چي دې کارته يې گومارلي وو، ټول بې تجربې کسان وو اوپرسيند باندي يې لږکاروکړ. وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پېشنهاد کړه، چي له سيند څخه دي دجلال آباد اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي .داپروژه بالکل عملي وه ، ځکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو گارو په ليري غورځولوسره به چي د گرداوونو اوکښتۍ چلوني ته د نورو خطرو سبب

کیږي ، هندوستان ته سفرکول اسانه سي اودبخاربېړی به دمالونو دورلوراورلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي داکاردځارویو په واسطه سرته رسیږي اوهرکال حکومت ته په ډېره بیه تمامیږي .په کال کي څومیاشتي دجلال آباداوخیبر ترمنځ دکښته سیمي تودوخه اودباري ځارویو په منځ کي دمرینې لوړه اندازه دهرځه دلېږدولو په لارکي خنډ کیږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چې باید په هرقیمت وي ،راورل سي ، نورځه ممکن نه وي . امیر په لومړي سرکي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خوورو ورو یې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان یې سملاسي تیاري ونښود .

دجلال آباد اوخیبر ترمنځ سیمه بنه سمسوره ده اودسیند پردواړو غاړو باندې ډېرکلي سته خوزیاته اندازه دکرنې ورمخکه همداسي شاړه پرته ده . علت یې بې له شکه دادی، چې هندته یې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسایل نسته. ځکه نوځلك ترڅپل لګښت زیات کږلو ته زړه نه بنه کوي خاوره یې ډېره حاصلخیزه ده اوزیاتره غلې دانې ،میږي اونور هغه څه، چې دتاوده اقلیم له پاره مناسب وي ، پکښې بنه وده کوي . ددوبي په میاشتوکي یې تودوخه زیاته خودپښتور په شان زیاته نه ده . په هرصورت دومره توده ده، چې دهېواد په دغه سیمه کي سپارلي کول ډېره زیاته تجربه غواړي .زمابه یاد دي، چې یووخت مي په جون کي همدلته سفرکاوه ، خوله مي داسي وچه سوه، چې تالو ته مي دژبي ورورلو جرات له دې ببري نه کاوه، چې مبادا ورباندې ونه ننښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضروم اوبه یې وچښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه .زه ترهغوناروغیوچي داوبو چښلو له لاري چاته پېښیږي، له بل هیڅ شي څخه دومره نه ډارپږم . دتودوخي درجه ترڅپلي اندازې زیاته خسته کن سي. ځکه ګاري دلمر تودوخه جذب کړي اودېري تودې سي .ددغو ګارو تودوخه چې دلمر له هغې سره یوځای سي نو شاوخوا تنګي دري ددانې په شان ګرمي کړي . څوك پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چې خني ونه وزي. پرهرهغه چاچې په دغسي سیمه کي سفرکوي ، د اوارو مخکو تودشمال داسي لګېږي «لکه په وچه مخکه کي دغټې ګاري سیوري .»

له کابل څخه ترپښورپوري لار ډېره لنډه ده اوهغوکسانو ته، چې هندوستان ته خي، ښه بلده لارده . هندوستان ته نوري لاري هم سته اوکه چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږکسان به حاضرسي، چې دسفر وخت ورباندي تېرکړي .

کلمه چې په افغاني خاوره کي دسفرورروستی ورځ وآخري نقطې ته، چې انګرېزي قلمرو پيل کيږي ، ورسيږي ، دپولي کربنه سمدلاسه څرګنده سي . تردغه خايه، چې افغاني واکمني غزېدلې ده ، سړی پرداسي سيمه سفرکوي، چې طبيعت جوړه کړې ده اولارپه ګارو اوتېږو کي تېره سوې اواسانو ته لازمه ده چې هيسته ودوري خپله لارپکښې ومومي .له دې امله يې پرسم سړک تراوږده مزله زيات ستومانوي . خوله هغه خايه چې انګرېزي حاکميت پيل کيږي، سم سيده ښوي سړک، چې له خيبره ترلنډي کوتله پوري په غرونو کي لاهم آن ترپښورپوري له لوړو ژوروسره سره چاته دومره اسانه سي ، چې څوک په داټوله فاصله کي دسپيږګاډي په تراټ سره څغلولای سي اوداټول واټن فقط يوځوساعته نيسي، خودپولي په افغاني برخه کي داوږدو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي .

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماپښين دوې بجې وپنځلس دقيقې

سکاربورو - تورنتو

کانادا

محمد معصوم هوتک

UNDER
THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

[illegible] AS CORRESPONDENT FOR THE AMRITA AMRITA
BAZAR AND STATESMAN, AND FOR THE GREATER PART OF THAT
TIME AS THE ONLY ENGLISHMAN IN KABUL

Illustrated by the Author's Drawings and Photographs,
and by other Photographs

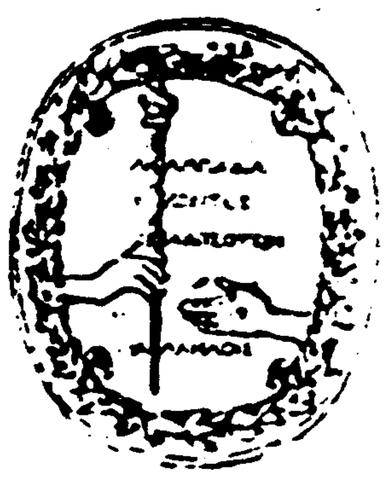

LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W
1907

250

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

PROPERTY OF ACKU 11883

PROPERTY OF ARIC Established 1984

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under
The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـــ جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۵۷)